

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

49

ΔΡΑΧΜΑΙ
3

Μέ το Φερικόσιο

Η ΜΗΤΕΡΑ

ΕΧΕΙ καθιερωθεί μία «διεθνής ημέρα της μητέρας». Οι έφημερίδες, ο Τύπος γενικά, θεωρούν υποχρέωσή τους να γράφουν πέντε λόγια πάνω σ' αυτό το θέμα, να εξάγουν το ρόλο της, να τιμήσουν την αγία της προσωπικότητα. Αυτό γίνεται, κι αβριο θα γίνεται σε μεγαλύτερη έκταση, γιατί η μ η τ έ ρ α δεν είναι ένα θέμα που εξαντλείται ποτέ. Όλοι οι δημοσιογράφοι έχουν μητέρες, όλοι οι δάσκαλοι που βγάζουν λόγους στα σχολεία, κι' όλοι όσοι διαβάζουν ή ακούνε έχουν μητέρες. Δεν υπάρχει σύμβολο με ευρύτερη έννοια, δεν υπάρχει τίποτα άλλο που να είναι πιο διειδές, πιο παγκόσμιο, πιο σημαντικό από την αγάπη της μητέρας. Σ' αυτή τη μητρότητα προσπαθούμε να δώσουμε στη ζωγραφική του το θαυματουργό αυτό μυστήριο της μητρότητας, με το ιερό βάθος. Σ' αυτή τη μητρότητα προσπαθούμε να δώσουμε έναν όριζοντα που να ξεπερνάει όλους τους όριζοντες, γιατί ο μεγαλοφυής αυτός που έτυχε να είναι νόθος, δεν υποτιμούσε την ιερότητα της μητέρας που τον γέννησε. Αυτά τα δυο χέρια της στοργής του λειψάνου και φαίνεται πως αυτά τα δυο χέρια δεν μπορούν ν' αντικατασταθούν με τίποτα άλλο σ' αυτό τον κόσμο.

Η αγάπη της και η τρυφερότητα της φαίνεται πως είναι το ίδιο απαραίτητα όσο και το γάλα της. Το σώμα και η ψυχή μεγαλώνουν μαζί κι' έχουν ανάγκη απ' αυτή τη διπλή τροφή: γάλα και αγάπη. Πήρα ένα παράδειγμα, ενώ στα βάθη όλων των ανθρώπων, σαλεύει αυτό το πρόσωπο, είναι πάντοτε παρόν στις λύπες τους και στους φόβους τους, στις ελπίδες τους και στις απελπισίες τους. Είναι ο «πλησίον» τους σε όλη τους τη ζωή. Είναι η «διεθνής» των ανθρώπων. Πάνω στους όμους της είναι στηριγμένοι και περιστεύεται ο άξονας του πόνου, του μεγάλου πόνου που γεννούν οι πόλεμοι και ο στεναγμός της είναι ίδιος σ' όλες τις γωνίες της γης. Αν μπορούσε να συλλεφθεί αυτός ο πόνος, αν μπορούσε να τον ακούσει ή να τον δει κανείς, αν μπορούσε να τον συσσωρεύσει πάνω στον πλανήτη μας, ο ήλιος δεν βόγγαινε ποτέ στον κόσμο. Αυτό που θα τον έκραβε, θα ήταν κάτι ανάμεσα στο σύννεφο και στο ενοτιάδι.

★
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ και οι καλές τέχνες, μάς έδωσαν ένα μέρος από το σπαραγμό της κι' από το μεγαλείο της, μερικώς πτυχτές από την απεραντοσύνη της. Άλλα η μητέρα εκπροσωπεί το ανέκδοτο. Το πολύ βαθύ και το

πολύ μεγάλο, είναι πράγματα που δεν λέγονται.

Στη μνήμη μου γυρίζουν απειρες περιπτώσεις αυτή τη στιγμή. Κι' όμως δεν θα σημειώσω εδώ παρά την πιο απλή απ' όλες, γιατί και μέσα στην πιο απλή, υπάρχει ένα ύψος που αποκαλύπτεται κανείς μπροστά στη δυσθεώρητη κορυφή του. Ήταν λοιπόν μία μητέρα, φτωχή δημόσια υπάλληλος κι' είχε ένα παιδί ως οχτώ χρόνων. Το παιδί είχε ανάγκη από εξοχή κι' ένα καλοκαίρι τότε είχε οδμή κατασκήνωση. Το παιδί μαθημένο κοντά της και μη μπορώντας να πειθαρχήσει στην ομαδική ζωή, μελαγχολήσε, έπαινε να τρώει, της δήλωσε πως θα έμενε στην κατασκήνωση μόνον αν έμενε κι' αυτή κοντά του. Αναγκάστηκε η μητέρα να πάρει 15 μέρες άδεια, να πάει στην κατασκήνωση και να περνάει τις μέρες της καθισμένη έξω από το συγκολλητήριο, να την βλέπει ο γιος της. Και κάθονταν εκεί, άμιλητη, σαν μαρμαρωμένη, από την ανατολή ως τη δύση του ήλιου, πληρώνοντας έτσι ακριβώς το λίγο όξυγόνο που αναπνέει το παιδί της. Πέρασαν τα χρόνια, το 1949 ο γιος της στρατεύθηκε. Πήρε και πάλι λίγες μέρες άδεια και τον πήγε ως τη Φλώρινα γιατί το παιδί πήγαινε σε κίνδυνο. Απ' αυτή τη φορά δεν ήταν το παιδί που τη ζητούσε, ήταν η ίδια που θα ήθελε να το πληγίνει από κοντά, να χωθεί και μέσα στο άμπρο αν μπορούσε. Θα ήθελε, αν ήταν δυνατό, να μείνει αυτή στη θέση του και να γυρίσει το παιδί της στο σπίτι.

Εξείνη γύρισε, αλλά το παιδί της δεν γύρισε ποτέ. Ποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι περιγράφεται ο πόνος αυτής της μητέρας; Έρχεται στο μυαλό μου το ποίημα του Βερονζέλου για τη μητέρα που όταν περνούσε κανείς, στρατιώτης από το σπίτι της, του άναβε φωτιά, τον τάιζε με καλύτερο είχε, τοστάρωνε τα καλύτερα σεντόνια της, κι' όταν ο στρατιώτης, άπορο, του άπαντο, του έλεγε «έχω κι' ε γ ω π α ι δ α σ τ ο υ σ τ ο σ τ ο ρ α τ ο». Όλοι οι στρατιώτες ήταν παιδιά της. Ή σημαία της ειρήνευσης, έχει γεννηθεί μαζί με την ψυχή της μητέρας, και βρίσκεται αναταραγμένη πάνω σ' όλη τη γη. Ο σεβασμός αυτής της ψυχής — σημαίας, προϋποθέτει τη βαθύτερη δημοκρατική ηθική που μπορεί να νοιώσει ο άνθρωπος. Οι πόλεμοι μάτωσαν λιγότερο τη γη και περισσότερο την ψυχή της. Όλος ο κόσμος είναι γιος της. Η Μαρία έμενε τελευταία κάτω από το στανό του Ήρσου και τελευταία θα μείνει πάντοτε, όσο να την απαλλάξουμε απ' αυτό το μαρτύριο, έμεις, ο κόσμος, ο γιος της.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ο Ριβαρόλ δεν έχωνε τον θεατρικό συγγραφέα Μερσί.

— Ή ζωή μου, έλεγε μία φορά, είναι δράμα τόσο πληκτικό, σαν να το έγραφε ο Μερσί...

★
Ένας Άγγλος διηγόταν ότι από ετών, ενώ καθόταν με την γυναίκα του στη βεράντα του σπιτιού τους και έπιναν τσάι, ξαφνικά έπεσε ένας κεραυνός κι' άφησε στον τόπο την άτυχη γυναίκα του.

— Θεέ μου, έκανε τρομαγμένη μια κυρία απ' τους ακροατές. Και σεις τότε, τι κάνατε;

Και ο Άγγλος απάντησε ψυχρότατα: — Τι θέλατε να κάνω; Χτύπησε το ζουζούνι κι' όταν παρουσιάστηκε ο υπηρέτης, του έλεα: «Τζών, σάρωσε από χάμω τις... στάχτες»!

★
Κάποιος ξένος φθάνει σε μια γαλλική πόλη, όπου υπάρχει ένα πρότυπο φρενοκομείο.

— Σας παρακαλώ, ρώτησε έναν κατασηματό, που βρίσκεται το όνομα στο φρενοκομείο της πόλεως σας;

— Κατ' ευνόμιαν προς το λόφο, απάντησε ο κατασηματό.

— Και υπάρχουν πολλοί τρελλοί εκεί μέσα;

— Άρκετοί. Και το περίεργο είναι ότι καθέναν τους νομίζει πως είναι ο Μέγας Ναπολέων...

— Αυτό δεν πειράζει κανένα, νομίζω. — Πώς δεν πειράζει, έκανε θυμωμένος ο κατασηματό. Άφου είμαι εγώ ο Μέγας Ναπολέων!

★
Ένας αστυνομικός τρώει στο εστιατόριο. Σε κάποια στιγμή λέει στο γκαρσόν.

— Άλλάξατε μάγειρο;

— Μάλιστα, κύριε. Το καταλάβατε απ' το μαγειρεύμα;

— Όχι. Το κατάλαβα απ' τα δακτυλικά αποτυπώματα που βλέπω στο πιάτο!

★
— Κάποιος μου είπε ότι σου μοιάζω. — Και σ' εγώ; — Τίποτα. Ήταν δυνατότερος από μένα.

★
Ρώτησαν κάποτε τον Μίλτονα γιατί σε μερικά κράτη επιτρέπουν σε ανηλίκους να βασίλουν, ενώ δεν τους επιτρέπουν να παντρευτούν πριν γίνουν τουλάχιστον 18 χρονών.

— Διότι, απάντησε ο Μίλτων, ευκολότερα μπορεί να κυβερνήσει κανείς ένα έθνος δολόκληρο, παρά μια γυναίκα!

★
Ο περίφημος Δανός μυθογράφος Άντερσεν έπεσε κάποτε το Παρίσι και τόσο ενθουσιάστηκε ώστε μιλούσε διαρκώς γι' αυτό.

— Μα αφού σ' άρεσει τόσο το Παρίσι, του είπε κάποιος Γάλλος συγγραφέας, γιατί δεν αφήνετε την πατρίδα σας και νύθετε να εγκατασταθείτε μόνιμος εδώ;

— Ο Άντερσεν χαμογέλασε και του είπε:

— Και μήπως, αγαπητέ μου, αγαπάει κανείς την μητέρα του λιγότερο, όταν τύχει να είναι άσχημη;

ΕΤΟΣ Α' ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 49

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Έκδότης — Διευθυντής
ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Διευθυντής συντάξεως
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Επιμελητής ύλης
ΝΙΚΟΣ Α. ΓΚΟΥΜΑΣ

Γραφεία — Τυπογραφεία
Πατησίων 63β τηλ. 813.180
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ.3
ΑΘΗΝΑΙ

3-10 Μαΐου 1960

ΜΠΡΟΣΤΑ στην Έλληνίδα Μητέρα, της οποίας η μεγαλειώδης και πολύτροπη ιστορία, από τα βάθη της προϊστορίας έως τα βουνά της Πίνδου και της Κύπρου, ταυτίζεται με τα πεπραγμένα του Γένους, σκύδουμε όλοι μ' ευλάβεια και σπαραγμό να προσκυνήσουμε στο ιερό της πρόσωπο, με την ευκαιρία της ετήσιας γιορτής, τη μοίρα του Έθνους και τη δική μας: Καρτερική και γενναία, πολεμική και σοφή, είτε προσφέρει στον Σπαρτιάτη γιό της την ασπίδα, είτε παλεύει τον πανάγιο μόχθο της καθημερινής βιοπάλης, προδίδει πάντα στεφανωμένη την ευλογία των ουρανών και το μαρτύριο των ανθρώπων, μέσα στην ακριβή μνήμη και την ακατάλυτη αγάπη όλων μας. Και της στέλνουμε τη λατρεία μας όπου βρίσκεται, έδω πλάι μας, ή μακριά, όπου δεν θα την ξαναβούμε ποτέ...

★
ΠΑΙΝΕΤΗ είναι η προσπάθεια του υπουργείου Προνοίας να συστήσει νομαρχιακές επιτροπές με σκοπό τη διαφώτιση του κοινού, σχετικά με τον «απαθλητικό έθισμα» που βασανίζει την ανθρωπότητα: τους κινδύνους από τον καρκίνο. Η σχετική, πάντως, πρωτοβουλία θα είχε αξιολογία για την υγεία του τόπου αποτελέσματα, αν δεν περιοριζόταν σε μιαν απλή διαφώτιση. Πρέπει σε κάθε επιτροπή να παρασχεθούν τα μέσα ώστε το σύνολο του πληθυσμού να υποβληθεί σε προληπτική διάγνωση. Τότε μονάχα ο καρκίνος θα είχε πραγματικά αντιμετώπιση κατά τα 75% των περιπτώσεών του. Είναι γνωστό ότι έγκαιρη διάγνωση και έγκαιρη θεραπεία, περιορίζει τα θανατηφόρα κρούσματα στα 25%.

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Με την ευκαιρία της ετήσιας «γιορτής της μητέρας» το σημερινό μας εξώφυλλο είναι αφιερωμένο στο πανάγιο σύμπλεγμα της Μητρότητας. Σχετικό επίσης το χρονογράφημα του Νικηφόρου.

.....

★
Η ΠΕΙΡΑ όμως πείθει ότι οι νομαρχιακές επιτροπές, ακολουθώντας τα λαμπρά ελληνικά πρότυπα, θα περιορισθούν αναγκαστικά σε μερικές διαλέξεις ή άρθρα και μάλιστα σε άκαταλαβίστικη καθαρεύουσα. Άπλούστατα δεν θα διαθέτουν τον εργαστηριακό εξοπλισμό και το επιστημονικό προσωπικό ώστε να υποβάλουν τον πληθυσμό των πόλεων και της υπαίθρου σε προληπτική διάγνωση — μέθοδος που έχει πραγματικά θαυματουργή σει στη Ρωσία.

★
ΔΕΝ φταίει, βέβαια, ο αθλητισμός γιατί ένας θάρσος εκπρόσωπός του, παίκτης του μπάσκετ —μπώλ, σκότωσε ένα νεώτατο οικογενειάρχη σωφεί για μια διαφορά πέντε δραχμών. Ύπο τίθεται ότι ο αθλητισμός καλλιεργεί, παράλληλα με το σώμα, τις ψυχές και τα πνεύματα των αθλητών. Δεν εξογκώνει τους μυώνες για να τους μεταβάλει σε φονικά όπλα, ούτε ισοπεδώνει τον εγκέφαλο και αποξηραίνει την καρδιά.

★
ΕΙΝΑΙ βέβαιο πως δεν φταίει ο αθλητισμός που μας κληροδότησε το ασύγκριτο κάλλος ενός αρχαίου αγάλματος και το άξεπραστο ύψος μιας πινακικής ώδης. Φταίει όμως ο τρόπος με τον οποίο ο αθλητισμός ασκείται στον τόπο μας, χωρίς να τον παρακολουθεί κανένας ειδικός πνευματικός και ψυχικός καλλιέργειας. Κανένας άνθρωπος σ' αυτόν τον κόσμο — λευκός, κίτρινος, μαύρος — που ασχολείται με τα Γράμματα, τις επιστήμες και τις τέχνες δεν θα σιότωνε ένα συνάνθρωπό του για πέντε δραχμές! Δεν θα χτυπούσε με το φτερό ούτε ένα τετράποδο...

★
ΟΙ νέοι του τόπου μας ως αντίληψουν από το τρομερό αυτό γεγονός ένα παράδειγμα κι' ως σκεφθούν καλά ποιός είναι ο σωστός δρόμος σ' αυτή τη ζωή. Αν είναι η παραχαλισημένη αγορά της γροθιάς, του γελοίου φανατισμού γύρω από μια επιτυχημένη κλωστή, ή ο φωτεινός δρόμος, όπου οικοδομείται το υλικό και πνευματικό μέλλον των ανθρώπων. Από το παράδειγμα αυτό οι άντλησουν διδάγματα — πρό παντός, οι γονείς. Για να εποπτεύουν την αγωγή των παιδιών τους, τα περιοδικά και τις εφημερίδες που διαβάζουν, τα θεάματα και, πρό παντός, τον γκαγκστερικό κινηματογράφο που παρακολουθούν, ώστε να καθοδηγήσουν την ήρμη και τον ενθουσιασμό των νέων σε έργα πολιτισμού και ειρήνης.

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΔΟΥΛΟΙ

Οι άγώνες των έγχρωμων λαών να έκρίζωσουν την άποικιοκρατία

Η ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΑ

Τα έλπιδοφόρα, αλλά και άπογοητευτικά συμπεράσματα του τελευταίου συνεδρίου καρδιολογίας στην Ίταλία.

ΓΙΑΤΙ ΥΠΕΡΕΧΟΥΝ ΟΙ ΡΩΣΟΙ

Ένας γάλλος σοφός εξετάζει με αντικειμενικότητα τους λόγους της έπιστημονικής καθυστέρησης της Δύσεως.

Ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΥΡΑΤ

για τη Νεοελληνική θεατρική παραγωγή και το πρόβλημα της υποκριτικής τέχνης

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα - Έπικαιρότητες

ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΑ, Η ΜΑΣΤΙΓΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ	Σελ. 22
ΟΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ ΜΑΣ ΚΑΛΟΥΝ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ: 'Η Μητέρα	» 2
Γ. ΜΑΚΡΗ: Οι τελευταίοι δούλοι	» 4
REMY ΣΩΒΕΝ: Γιατί υπερέχουν οι Ρώσοι	» 9
ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: 'Ο Δημήτρης Μυράτ	» 12
Α. ΝΕΡΕ: Μπορεί να προβλέψει τους σεισμούς η επιστήμη;	» 17
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: 'Η άνοιξη στην ελληνική ποίηση	» 18
ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: 'Ο Νατουραλισμός	» 28
ΑΘΗΝΑΣ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ: Στα παλάτια του Νέστορα	» 38
Το κέντισμα σ' ένα έργο	» 15
Η επίδραση των χρωμάτων στον οργανισμό μας	» 21
Η αλλαγή του φύλου	» 25
Η Α.Μ. ή τίγρις	» 30
Στο στήθος της Καρμέλας πάλουν δυο καρδιές	» 32
Οι Ζαπορόγοι	» 36

Αναγνώσματα-Μυθιστορήματα

Η ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ('Η επιστήμη θα νικήσει τα γεράτια)	» 7
ΔΑΦΝΗΣ ΝΤΥ ΜΟΡΙΕ: 'Η Λαίδη	» 33
ΣΑΜΟΥΕΛ ΕΝΤΟΥΑΡΤΣ: 'Η Κ. Ο. Τυμή Μαρία	» 39
ΒΛΑΔΙΜΙΡ ΑΡΧΕΛΟΒΙΤΣΚΙ	» 39

ΔΩΡΕΑ 4.6-92
ΗΜΕΡΟΜ. 45583
ΑΡΙΘ.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Τα τελευταία γεγονότα, που απεκάλυψαν σ' όλη την έκτασή του το δράμα των ιθαγενών στη Νοτιοαφρικανική Ένωση, δεν άφησαν άσυγκινητο κανένα ούτε εκείνους που άδιαφορούν γενικά για το τί γίνεται στον κόσμο. Και έχουν φέρει στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος την Αφρική — τη μαύρη ήπειρο — και τους λαούς της, καθώς και ένα από τα βασικά προβλήματα της εποχής: την τύχη των αποικιών.

Ο 19ος αιώνας — ακόμα κι' οι πρώτες δεκαετίες του 20ου — υπήρξε η χρυσή περίοδος της αποικιοκρατίας, όταν οι λευκοί ήταν οι απόλυτοι κύριοι των έγχρωμων φυλών. Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι έσημείωσαν την αρχή του τέλους

αυτής της περιόδου και η δεκαετία 1945—1960 άνοιξε το δρόμο για τη χειραφέτηση των αποικιών. Μέσα σ' αυτήν οι μεγάλες αποικιακές αυτοκρατορίες έπαισαν ουσιαστικά να υπάρχουν και δεκάδες καινούργια κράτη — πρώην αποικίες — γεννήθηκαν ειρηνικά ή έπειτα από αιματηρές επαναστάσεις. Η πολιτική γεωγραφία της υδρογείου άλλαξε ριζικά. Και η αλλαγή συνεχίζεται κι' οι τελευταίες αποικίες περιμένουν κι' αυτές την ώρα της ανεξαρτησίας, ενώ οι έγχρωμοι λαοί — όπως οι μαύροι στη Νοτιοαφρικανική Ένωση — ζητούν να τους αναγνωριστεί το δικαίωμα να ζήσουν χωρίς να είναι δούλοι.

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΚΡΗ

ΠΡΙΝ από 40 μόλις χρόνια, το μεγαλύτερο σχεδόν μέρος της Γης ήταν μια άτελειωτη άλυσίδα από αποικίες. Οι λευκοί κυβερνούσαν τους έγχρωμους λαούς — ήταν οι κύριοι άπέραντων έδαφών, που τα είχαν κατακτήσει, με τη βία ή το δόλο, από την εποχή των μεγάλων εξερευνήσεων ως στις αρχές του σημερινού αιώνα. Στην Άσία και στην Αφρική δεν υπήρχαν σχεδόν ανεξάρτητα κράτη — εκτός από την Κίνα, την Ιαπωνία, το Σιάμ, την Περσία, το Αφγανιστάν και την Τουρκία στην πρώτη και την Αιθιοπία και τη Λιβηρία στη δεύτερη. Άλλα και των κρατών αυτών η ανεξαρτησία ήταν περισσότερο θεωρητική παρά πραγματική.

Η Βρετανική Αυτοκρατορία — η μεγαλύτερη αποικιοκρατική οργάνωση που γνώρισε ποτέ ο κόσμος — άπλωνόταν σ' ολόκληρη την υδρόγειο κι' ο ήλιος δεν έδυε ποτέ στις εκτάσεις της. Η Γαλλική αποικιοκρατική αυτοκρατορία ήταν κι' αυτή άπέραντη. Οι Βέλγοι, οι Ολλανδοί, οι Γερμανοί, οι Πορτογάλοι, οι Ισπανοί, οι Ιταλοί είχαν μοιραστεί ό,τι δεν είχαν προλάβει να κατακτήσουν οι Άγγλοι κι' οι Γάλλοι. Έκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι — πρό πάντων μαύροι, κίτρινοι και μιγάδες — ήταν ένα έμψυχο υλικό, που υπηρετούσε τους λευκούς, εργαζόταν γι' αυτούς, παρήγαγε γι' αυτούς και όμως δεν είχε ούτε τα πιο στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Ο πολιτισμός άγνοούσε τις αποικίες, που ήταν άπλως μια πηγή για να πλουτίζει τους λευκούς. Και κανένας δεν ένοιωσε ντροπή για μια κατάσταση, που όλοι τη θεωρούσαν φυσική και νόμιμη.

★

Ο ΠΡΩΤΟΣ παγκόσμιος πόλεμος, που άλλαξε τη μορφή του κόσμου, καταλύοντας τα τελευταία απολυταρχικά καθεστώτα, ανατρέποντας την παγκόσμια ισορροπία και δίνοντας νέο περιεχόμενο και νόημα στην ιδέα της εθνικής ελευθερίας, ήταν έπόμενο να επηρεάσει και το αποικιοκρατικό σύστημα. Η ήττημένη

Γερμανία του Κάιζερ υποχρεώθηκε να παραιτηθεί από τις αποικίες της — που ωστόσο δεν έγιναν ανεξάρτητες, αλλά έμειναν «έδωδη υπό κηδεμονία» κάτω από τον έλεγχο της Κοινωνίας των Εθνών. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία διαλύθηκε και οι άραβικοι λαοί, που στέναζαν αιώνες κάτω από το ζυγό των σουλτάνων, απέκτησαν την ανεξαρτησία τους. Δημιουργήθηκαν τότε καινούργια κράτη: το Ιράκ, η Συρία, ο Λίβανος, η Σαουδική Αραβία, η Υπεριδοβανία, η Υεμένη. Η ανεξαρτησία τους, όμως, ήταν θεωρητική: η Άγγλία κι' η Γαλλία ήταν ακόμα οι πραγματικοί αυθέντες τους. Ωστόσο είχε γίνει η πρώτη αρχή, αναγνωρίζοντας στους λαούς που ήταν υπόδουλοι το δικαίωμα να γίνουν κάποτε ανεξάρτητοι.

Η μεγάλη όμως μεταβολή ήταν αποτέλεσμα του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Ο Πρόεδρος Ρούζβελτ είχε διακηρύξει ότι ένας από τους βασικούς σκοπούς των νικητών θα ήταν η εθνική ανεξαρτησία των υποδούλων λαών. Έτσι, μόλις τελείωσε ο πόλεμος, οι Ένδοι και οι Ένδοι έσπευσαν να αναλάβουν την κατάσταση. Στις δύο αυτές περιπτώσεις, πολυάριθμες και πλούσιες αποικίες στην Ένδονησία και την Ένδοκίνα, έγιναν δυο σκληροί, αιματηροί και μακροχρόνιοι αντιαποικιοκρατικοί πόλεμοι, που είχαν, στην αρχή, την αμερικανική συμπάθεια και που απέληξαν τελικά στη νίκη των υποδούλων λαών. Η Άσία έδινε το παράδειγμα των εθνικών απελευθερωτικών εξεγέρσεων. Η Κορέα απελευθερώθηκε από την Ιαπωνική κατοχή, το Σιάμ έκανε πραγματική την ανεξαρτησία του, η Περσία έπαισε να είναι σφαίρα της ρωσικής και της αγγλικής επιρροής, το Αφγανιστάν άπνιξε την αγγλική κηδεμονία. Η Συρία κι' ο Λίβανος έσδσαν και τα τελευταία ίχνη της γαλλικής κατοχής. Και οι Ένδοι, η άπέραντη αυτή χώρα των 400.000.000 φυλών, που ήταν η σπονδυλική στήλη της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, ήταν έτοιμες να ξεσηκοχούν και ν' ακολουθήσουν το παράδειγμα της Ένδονησίας και της Ένδοκίνας. Η Άγγλία — που την κυβερνού-

σαν τότε οι έργατικοί — προτίμησε ν' αποφύγει την ένοπλη ανάμετρήση και ν' αποχωρήσει από τις Ένδοις. Οι Άγγλοι βασιλείς έπαισαν να είναι αυτοκράτορες των Ένδων. Η αποικία αυτή γεννήσε τότε δύο ανεξάρτητα κράτη: τις δημοκρατίες της Ένδοις και του Πακιστάν, που διατηρούν χαλαρώτατους δεσμούς με την Βρετανική Κοινοπολιτεία.

Γα καινούργια κράτη

ΜΑΖΙ με τις Ένδοις απέκτησαν την ανεξαρτησία τους κι' άλλες δύο βρετανικές αποικίες: η Βιρμανία και η Κεϋλάνη. Μια ακόμα βρετανική αποικία, η Μαλαισία, τις ακολουθεί τώρα. Οι Έν. Πολιτείες απέχωρησαν από τις Φιλιππίνες. Έτσι, στην Άσία δεν έχουν απομείνει σήμερα παρά ελάχιστες αποικίες — άσήμαντες σε έκταση και πληθυσμό: το Χόγκ—Κόγκ κι' η Σιγκαπούρη, η Γκόα, τα σείχάτα του Περσικού κόλπου — με τις ασταίρευτες πετρελαιοπηγές τους — και μερικά ξεχασμένα στα βάθη του Ένδοκου Έκεανου νησιά. Οι κίτρινοι είναι κύριοι της τύχης τους τώρα, στην Άσία — όπως κι' οι Άραβες.

Η άλλη ήπειρος — η μαύρη — που ήταν υπόδουλη στους λευκούς, είχε πιο άργη εξέλιξη. Οι λαοί της είναι λιγώτερο πολιτισμένοι από τους ασιατικούς, η πολιτική τους ανάπτυξη είναι καθυστερημένη, το βιοτικό τους επίπεδο γενικά πιο χαμηλό. Έτσι ήταν φυσικό το αντιαποικιοκρατικό κίνημα ν' αρχίσει στην Αφρική από τους Άραβες — περισσότερο εξελιγμένους από τους μαύρους. Η Αίγυπτος, η Λιβύη, το Μαρόκο, η Τυνησία, το Σουδάν έγιναν αλληλοδιαδόχως ανεξάρτητα κράτη. Η Άλγερια πολεμά πέντε χρόνια τώρα, για την ανεξαρτησία της. Μετά τους Άραβες, ήλθε η σειρά των μαύρων: η Γουινέα, η Γκάνα, το Καμερούν, η Νιγηρία, η Ομοσπονδία του Μαλί, η Μαδαγασκάρη, η Τογκολάνδη, η Σομαλία, είναι ήδη ανεξάρτητα κράτη και το Βελγικό Κογκό θα γίνει ανεξάρτητο την 1η Έννιου. Στην Αγκόλα, τη Μοζαμβίκη (πορτογαλικές αποικίες) στην Κένια, την Ταγκανίκα, τη Ροδεσία (αγγλικές), οι μαύροι είναι έτοιμοι να ξεσηκοχούν και να διεκδικήσουν την ελευθερία τους, ενώ στη Νοτιοαφρικανική Ένωση 12.000.000 μαύροι εξακολουθούν να πιέζονται απάνθρωπα από 3.000.000 λευκούς. Τα νέα κράτη γίνονται άμέσως δεκτά στα Ένωμένα Έθνη που έχουν τώρα 81 μέλη, ενώ πριν από πέντε χρόνια δεν είχαν ούτε 60.

Ο αντιαποικιοκρατικός άγώνας ανέδειξε προσωπικότητες που έχουν καταλάβει εξέχουσα θέση στην ιστορία της εποχής μας. Ο Γκάντι μένει η μεγαλύτερη φυσιογνωμία: ήταν ο πρόδρομος κι' ο έμπνευστής. Ο διάδοχός του, ο Νέρου, έχει σήμερα διεθνή κύρος. Ο Σοεκάρο στην Ένδονησία, ο Χό Τσι Μίν στην Ένδοκίνα, ο Ού Νου στη Βιρμανία, ο Μποργκιμπά στην Τυνησία, ο Γκρούμαχ στη Γκάνα, ο Σεκού Τουρέ στη Γουινέα, ο δρ. Μπάντα στην Κένια, ο Λουτούλι στη Νοτιοαφρικανική Ένωση, ο Φερχάτ Άμπάς στην Άλγερια, είναι εθνικοί ήγέτες που τα όνόματά τους έχουν γίνει γνωστά ως τα πέρατα της Γης. Οι περισσότεροι είναι άνθρωποι με εξαιρετική αξία. Ο Νέρου έχει πνευματική καλλιέργεια, που θα τη ζήλευαν οι κορυφαίοι εκπρόσωποι του δυτικού πολιτισμού. Ο Ού—Νου θεωρείται άγιος στη χώρα του.

Ο Μποργκιμπά είναι από τους δεινότερους ρήτορες του καιρού μας. Άκόμα και οι μαύροι ήγέτες — ο Γκρούμαχ, ο Σεκού Τουρέ, ο Κένυα, ο Μπάντα, ο Λουτούλι, ο Μπόγια και άλλοι — που οι πατέρες ή πάπποι τους ήταν άνθρωποφάγοι κι' οι ίδιοι γεννήθηκαν στη ζούγκλα και πέρασαν τα παιδικά τους χρόνια σε άπείρητη άθλιότητα, έχουν κατορθώσει να κάνουν ένα άπιθανο τεράστιο άλμα από τον πρωτογονισμό στον πολιτισμό. Απόφοιτοι ευρωπαϊκών ή αμερι-

εξέλιξη, αφού πέρασαν από διάφορα στάδια αυτοδιοικήσεως. Άλλες — όπως η Μαυριτανία — ή Ένωση του Σαχέλ Μπενίν, η Κένια, η Ταγκανίκα, η Ροδεσία, η Νουσαλάνδη στην Αφρική — αρχίζουν τώρα αυτή την εξέλιξη. Τούλάχιστον 600.000.000 άνθρωποι, που ήταν ουσιαστικά δούλοι πριν από 40 χρόνια κάτω από το αποικιοκρατικό καθεστώς, είναι ελεύθεροι τώρα, έχουν εθνική συνείδηση, έχουν πατρίδα, έχουν τα ανεξάρτητα κράτη τους. Μια από τις μεγαλύτερες περι-

ΕΤΣΙ ΑΠΕΚΤΗΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΟΥΣ

Οι κάτοικοι του Καμερούν — που έγινε ανεξάρτητο κατόπιν της 1η Έννιου 1960 — όπλισμένοι με τουφέκια και αυτόματα, αξιούνουν να τεματισθεί η γαλλική διοίκηση. Είναι έτοιμοι για τον ένοπλο άγώνα. Και η Γαλλία, για ν' αποφύγει μιάν ακόμα περιπέτεια, τους έδωσε την ανεξαρτησία.

κανικών πανεπιστημίων, αγγλομαθείς ή γαλλομαθείς, έχουν φέρει στις απολίτιστες χώρες τους κι' έχουν σπείρει το σπόρο του δυτικού πολιτισμού. Και οι πρόσφατες εξελίξεις έχουν αποδείξει ότι οι μαύρες φυλές της Αφρικής είναι έξυπνες, ικανές για προσαρμογή και πρόοδο, έπιδεκτικές για ραγδαία εξέλιξη.

Το δύσκολο πρόβλημα

ΜΕΣΑ στα 15 μεταπολεμικά χρόνια έχει αλλάξει η πολιτική γεωγραφία της Γης. Οι χθесиноι χάρτες είναι τώρα άχρηστοι. Η λέξη «αποικία», που συνάδευε τα όνόματα των περισσότερων αφρικανικών κι' ασιατικών χωρών, έχει εξαφανισθεί. Η «Γαλλική Γουινέα» έχει μείνει Γουινέα, το «Βελγικό Κογκό» έχει μείνει Κογκό — οι αποικίες είναι τώρα ανεξάρτητα κράτη. Άλλες κέρδισαν την ελευθερία με το σπαθί τους, όπως η Ένδονησία, η Ένδοκίνα, η Τυνησία, το Μαρόκο, όπως αγωνίζεται να την κερδίσει η Άλγερια. Οι περισσότερες έφθασαν στην ανεξαρτησία με προοδευτική

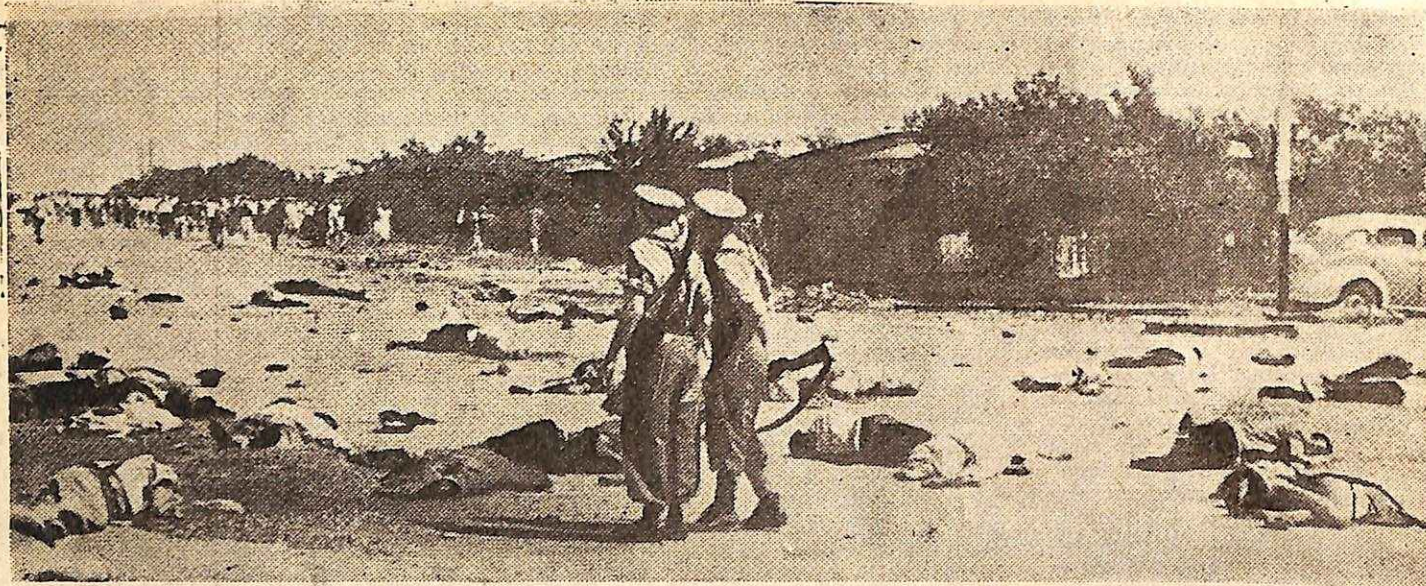
πέτεις της ιστορίας — ή κατάκτηση αποικιών — που άρχισε με την ανακάλυψη της Άμερικής και με τα ταξίδια των πρώτων μεγάλων Πορτογάλων και Ισπανών θαλασσοπόρων και συνεχίστηκε ως τις παραμονές του πρώτου παγκοσμίου πολέμου (οι Ιταλοί είχαν καταλάβει τη Λιβύη το 1911), πλησιάζει τώρα στο τέλος της.

Αρχίζει, όμως, μια άλλη περίπτεια, πιο σημαντική, αλλά και πιο δύσκολη: η περίπτεια των νέων κρατών, που πρέπει να αναπτυχθούν, να εκπολιτισθούν, να προοδεύσουν. Αυτή θα είναι η μεγάλη ιστορική περίπτεια των τελευταίων δεκαετιών του αιώνα μας. Τα καινούργια κράτη — οι πρώην αποικίες — έχουν τεράστιο άνεκμεταλλευτο φυσικό πλούτο, έχουν άρκετο έμψυχο υλικό, έχουν μερικές βάσεις που τις έχει δώσει η διοίκηση των λευκών — σχολεία, δημόσια έργα, νοσοκομεία κλπ. — αλλά δεν έχουν ούτε την πείρα, ούτε τα τεχνικά μέσα να αξιοποιήσουν με ικανοποιητική ταχύτητα τις υλικές δυνατότητές τους.

Η Ένδοκίνα που έχει, ωστόσο, μακρο-

ΕΝΑΣ ΗΡΩΑΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Ο Τζόμοο Κένυα, άοχηγός του εθνικιστικού κινήματος στην αγγλική αποικία της Κένια — μια από τις ελάχιστες αποικίες που μένουν ακόμα — φυλακισμένος από το 1951 από τους Άγγλους για την αντιαποικιοκρατική δράση του. Το όνομά του ήλεκτοίξει ολόκληρη τη μαύρη ήπειρο.

ΜΙΑ ΣΤΙΓΜΗ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΝΤΡΟΠΙΑΣΕΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΛΕΤΚΩΝ

Η σκηνή στη Σάρπεβιλλ της Νοτιοαφρικανικής Ένωσης μετά την ομαδική σφαγή των άοπλων μαύρων ιθαγενών — επειδή τόλμησαν να διαμαρτυρηθούν — από την αστυνομία, στις 21 Μαρτίου.

χρόνια παράδοση λαμπρού πολιτισμού, αντιμετώπιζε ακόμα το φάσμα της πείνας και η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού της ζει κάτω από άθλιες συνθήκες. Έχει έναν εξαιρετικό ήγέτη, τον Νέρου και της έχει μείνει η διοικητική διάρθρωση της αγγλικής εποχής. Και για να αναπτυχθεί, για να εφαρμόσει το πρώτο πενταετές πρόγραμμά της, έχει ανάγκη να ζητήσει ξένη οικονομική και τεχνική βοήθεια: αμερικανική και σοβιετική. Τα αραβικά κράτη, μόλις τώρα αρχίζουν να λυτρώνονται από τα φεουδαρχικά καθεστώτα τους και το βιοτικό τους επίπεδο είναι αφάνταστα χαμηλό. Έχουν ένα ανεκτίμητο θησαυρό — τα πετρέλαια — αλλά τον έκμεταλλεύονται οι ξένοι. Η Ίνδονησία σπαράζεται, χρόνια τώρα, από εμφύλιο πόλεμο. Η Ίνδοκίνα έχει κομματιαστεί σε τέσσερα κράτη, ή Κορέα σε δύο. Τα νεογέννητα κράτη της Αφρικής δεν είναι διώσιμα χωρίς την ξένη βοήθεια. Οι αποικίες απέκτησαν την ελευθερία τους, αλλά αντικρύζουν τώρα το δύσκολο πρόβλημα πώς θα αναπτυχθούν για να επιζήσουν.

Η παγκόσμια οικόγένεια

ΕΙΝΑΙ οι «υποανάπτυκτες» χώρες. 'Επί αιώνες οι λευκοί δυνάστες τους απομυζούσαν την ικμάδα τους. Οι λαοί τους έμειναν σ' ένα πνευματικό και τεχνικό σκοτάδι. Και ξαφνικά, μέσα σε ελάχιστες δεκαετίες — που είναι ασημαντο χρονικό διάστημα στη διαδρομή της ιστορίας — οι πρωτόγονοι και υπόδουλοι αυτοί λαοί απέκτησαν εθνική οντότητα και κρατική υπόσταση. Ο συνολικός πληθυσμός τους είναι μια μεγάλη δύναμη που οι πολιτισμένες χώρες δεν μπορούν να την αγνοήσουν. Αν ο προηγμένος οικονομικά και τεχνικά κόσμος δεν βοηθήσει τα νεοσύστατα κράτη της 'Ασίας και της Αφρικής, οι λαοί τους θα δυστυχίσουν σε τέτοιο σημείο, ώστε θα γίνουν μια φοβερή απειλή για την ανθρωπότητα. Το σύνθημα που κυριαρχεί σήμερα, από την Ούασινγκτον ως τη Μόσχα εβόηθη στις υποανάπτυκτες χώρες, επιδιώκει ν' αποτρέψει αυτή την

απειλή. Και — μακροπρόθεσμα — να φέρει τα αγαθά του πνευματικού και του υλικού πολιτισμού σε περιοχές που ως σήμερα έχουν γνωρίσει μόνο τον πρωτογονισμό, την εξοθλίωση, την πείνα, την αργασία και τη δουλεία.

Τα καινούργια κράτη αναγνωρίζουν ότι δεν μπορούν ν' αναπτυχθούν — ίσως ούτε καν να ζήσουν — χωρίς τη βοήθεια των πρώην δυναστών τους — που δεν τους μισούν πια τώρα που έχουν απαλλαγεί από το ζυγό τους. Έτσι το Μαρόκο κι' η Τυνησία, η Γουινέα κι' η Μαδαγασκάρη, η Ομοσπονδία του Μαλί και το Καμερούν στηρίζονται στη γαλλική βοήθεια: οικονομική και τεχνική. Γάλλοι μηχανικοί, γεωπόνοι, εκπαιδευτικοί, γιατροί, χημικοί, επιστήμονες, άκομα και δημόσιοι υπάλληλοι, έχουν παραμείνει στις πρώην αυτές αποικίες για να οργανώσουν την ανάπτυξη τους και γαλλικές επενδύσεις χρησιμοποιούνται για την αξιοποίηση των πόρων τους. Η Αίγυπτος δέχεται σοβιετική χρηματοδότηση για το φράγμα του Άσουαν και αμερικανικές επενδύσεις για τη βιομηχανία της. Άγγλοι τεχνικοί και αγγλικά κεφάλαια βοηθούν στην ανάπτυξη του Πακιστάν, της Ιορδανίας, της Λιβύης, της Γκάνα, της Νιγηρίας. Και όλα αυτά τα νεοσύστατα κράτη ζητούν την αμερικανική οικονομική και τεχνική βοήθεια

(') ο Χέιστινγκ Μπάντα, ο αρχηγός του εθνικού απελευθερωτικού κινήματος στη Νουααλάνδη. Είναι από τις ηγετικές μορφές της μαύρης Αφρικής.

για να δάλουν σε κίνηση την οικονομία τους.

Τα σύνορα του πολιτισμένου κόσμου απλώνονται σιγά - σιγά προς τις πρωτόγονες περιοχές. Για αρκετά χρόνια ακόμα τα καινούργια κράτη θα αντιμετώπιζουν μεγάλα και δύσκολα προβλήματα. Τα πρώτα δήματά τους προς τον πολιτισμό είναι αργά και δειλά. Άλλα ή πορεία έχει αρχίσει. Ο κόσμος έχει παύσει να είναι χωρισμένος σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τους δυνάστες και τους δούλους. Τείνει να γίνει μια οικόγένεια που την εμπνέει το αίσθημα της αλληλεγγύης, γιατί η δυστυχία των υποανάπτυκτων θα επηρεάσει μοιραία την ευημερία των προηγμένων. Το αποικιοκρατικό σύστημα ανήκει στο παρελθόν και το αντικαθιστά τώρα η διαπίστωση ότι δεν μπορεί να υπάρξει ειρήνη, ευημερία και πρόοδος αν ένα μέρος της ανθρωπότητας — οι «υποανάπτυκτοι» λαοί — εξακολουθήσει να βραδυπορεί. Η βραδυπορία του θα αναγκάσει τη γενική πρόοδο και θα κάνει πιο αργό το ρυθμό του πολιτισμού. Όταν 400.000.000 Ίνδοι, 150.000.000 Άλλοι, 80.000.000 Άραβες και 180.000.000 Αφρικανοί πεινούν, είναι άμορφωτοι, θερίζονται από τις αργασίες και δεν έχουν τα μέσα να αξιοποιούν τους πόρους της γης, όλκληρη η ανθρωπότητα θα αίσθανει τον αντίκτυπο. Άλλοτε, πριν από 40 μόλις χρόνια, κανένας δεν συλλογιζόταν μ' αυτό τον τρόπο: οι λαοί των αποικιών ήταν απλώς ένα πάμφθινο έμψυχο υλικό κατάλληλο για εκμετάλλευση. Σήμερα, που έχουν αλλάξει οι πολιτικές και οικονομικές συνθήκες — ού κόσμος, το έμψυχο αυτό υλικό όχι μόνον έχει αποκτήσει — και του έχουν αναγνωριστεί — δικαιώματα στη ζωή, αλλά και είναι άπαραίτητο για να διατηρήσουν το ρυθμό της πρόοδου οι προηγμένες χώρες. Η διαπίστωση αυτή — που τόσο τραγικά την αγνοεί η Νοτιοαφρικανική Ένωση — είναι ίσως το σπουδαιότερο ιστορικό φαινόμενο της εποχής μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΠΑΛΗ Του Ανδρώου

Η μάχη έναντι των γερατειών και του θανάτου έχει περάσει από διάφορες φάσεις στον αιώνα μας. Πριν από 40 χρόνια δλες οι έλπίδες για τη νίκη είχαν στηριχθεί στις θεωρίες του Βορονώφ, που ο χρόνος έπειτα τις σκέπασε με τη λήθη. Αργότερα ήλθε η παγκόσμια φήμη του όρρου του Μπογκομόλετς. Άλλά κι' αυτή δεν κράτησε πολύ. Η πείρα έδειξε ότι δεν υπάρχουν θαυματουργές θεραπείες των γερατειών. Υπάρχει μόνο η επίμονη, υπομονητική, συστηματική έρευνα των αιτίων των γερατειών, που θα δώσει στην επιστήμη τις γνώσεις για να προχωρήσει στην αποφασιστική φάση της μεγάλης μάχης. Η γεροντολογία ασχολείται τώρα μ' αυτήν την έρευνα πιστεύοντας ότι τα γερατεία είναι κι' αυτά μια άρρώστεια που δεν ξέρουμε ακόμα τ' αιτία της. Ελπίζει να τ' ανακαλύψει. Αν τ' κατορθώσει, η νίκη της θα είναι το μεγαλύτερο επίτευγμα στην ιστορία της ανθρωπότητας.

6. Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΘΑ ΝΙΚΗΣΕΙ ΤΑ ΓΕΡΑΤΕΙΑ;

Ο ΛΑΜΠΡΟΤΕΡΟΣ κομήτης στον ουρανό αυταπάτης του αγώνα έναντι των γερατειών, θα μείνει χωρίς άμφιβολία ο Σέργιος Βορονώφ. Πέθανε το 1951 και μολονότι οι πελάτες του υπήρξαν γενικά μεγαλύτεροι του στην ηλικία, υπάρχουν ακόμα πολλοί άνδρες που διατηρούν την ανανιότητά του και υπεραπείζουν το έργο του. Στον Βορονώφ, υπήρχαν στοιχεία ταρλατάνου και τυχοδιώκτη. Γιος πλούσιων βιομηχάνων δόκας, είχε βρεθεί στο ξέγνοιαστο Παρίσι το 1884 γιομάτος νεανική αγάπη για τη φανταστική ζωή και μόνο οι οικονομικές άτυχίες της οικογένειάς του τον έκαναν να σπουδάσει γιατρός, να εγκατασταθεί στο Κάιρο, όπου κέρδιζε αρκετά και να ξαναγυρίσει έπειτα πάλι στο Παρίσι, όπου απέκτησε έκλεκτη πελατεία. Ποτέ δεν δάχθηκε να περιοριστεί στην ασκητική ζωή των σοφών. Τον κατηγορούσαν για την ασάφεια και την επιπολαιότητα των εργασιών που δημοσίευε:

«Δεν μοιάζω — απαντούσε — με τους συναδέλφους μου, που δεν καταλαβαίνουν όσα έγραψαν, όταν τ' ξαναδιαβάσουν». Δεν ήταν, ωστόσο, απάτενας. Αρχιτρος του ρωσικού νοσοκομείου του Παρισιού κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, έκανε τότε τις πρώτες μεταμοσχεύσεις όστών και έσωσε από την αναπηρία πολλούς τραυματίες. Ο τίτλος του διευθυντή του εργαστηρίου πειραματικής χειρουργικής στο Κολλέγιο της Γαλλίας, που του δόθηκε το 1921, έπισημοποίησε τη φήμη του. Είναι χαρακτηριστικό ότι επέχειρεσε τα πιο παράτολμα πειράματά του — ότι προκάλεσε σ' ολόκληρο τον κόσμο θύελλα συζητήσεων και διχογνωμιών, όταν βρισκόταν υπό την αίγίδα του περιφημότερου και πιο σεβάσμιου γαλλικού εκπαιδευτικού ιδρύματος.

ΑΡΧΙΣΕ έτσι η μεγάλη παρέλαση των πιθήκων. Ο Βορονώφ είχε προχωρήσει από τη μεταμόσχευση όστων στη μεταμόσχευση αδένων, που άρχισε να την πειραματίζεται με καλά αποτελέσματα σε πρόβατα της Βόρειας Αφρικής. Ήταν από ιδιόσυγκρασία ανυπόμονος και διασπαστικός, ήθελε να σφυρηλατήσει γρήγορα τη δόξα του και να γίνει πλούσιος, πραγματοποιώντας το παλιό όνειρο του ξανανιώματος. Έτσι προχώρησε γρήγορα από τα πρόβατα στον άνθρωπο. Ο πίθηκος θα γινόταν ο ανανεωτής του ανθρώπου, αλλά το κλίμα του Παρισιού του ήταν ακατάλληλο κι' ο Βορονώφ πέτυχε να γίνει δεκτό από το αυστηρό Κολλέγιο της Γαλλίας το σχέδιό του για ένα πιθηκοτροφείο στην Κουαβ' Ακτή. Διάλεξαν το Μαντόν, αλλά το δημοτικό συμβούλιο που έφερε αντίρρησης, ανησυχώντας για την υγιεινή και για τη φήμη της λουτροπόλεως. Ο Βορονώφ πέρασε τα γαλλοίταλικά σύνορα σε βάθος πεντακοσίων μέτρων κι' αγόρασε, στο Ιταλικό έδαφος, από έναν Αυστριακό τραπεζίτη τον παλιό πύργο των Γριμάλδη, λίκνο της δυναστείας που ηγεμόνευε στο Μονακό. Η βασίλισσα Βικτωρία είχε διαυκερήσει κάποτε στον πύργο. Ωστόσο εγκατέστησαν σ' αυτόν ένα πιθηκοτροφείο για εκατό πελάτες. Ο Βορονώφ, μολονότι αναζητούσε ευκαιρίες για να γίνει λόγος γι' αυτόν, δεν άφησε ποτέ να τον φωτογραφίσουν μαζί με τους πιθήκους του. Άργάωσα, όμως, στον πύργο των Γριμάλδη μια πολυτελή διαμονή, μιάν αετοφαλιά, με θέα που αγκάλιαζε την ακτή.

Στον Βορονώφ συνυπήρχαν το αίσθημα της ρεκλάμας και το πνεύμα του οικόγενειακού δεσμού. Ένας αδελφός του ήταν χειρουργός, ένας άλλος έπιμελητής. Τον τρίτο αδελφό του τον ήθελε για

Ο Σέργιος Βορονώφ δοκίμασε να ξανανιώσει τον άνθρωπο, μεταμοσχεύοντας αδένες πιθήκων. Οι θεωρίες του δεν επέζησαν μετά το θάνατό του.

πειραματόζωο. Έτσι ο Ίλλυσα, που είχε μείνει στην Ουκρανία και είχε χάσει όλη την περιουσία του μετά την Επανάσταση, μετακλήθηκε στο Παρίσι από τον διάσημο αδελφό του και υποβλήθηκε στην εγχείρηση για το ξανανιωμα — στη μεταμόσχευση αδένων πιθήκων. Ο Βορονώφ τον εξετάσθηκε κατόπιν πίσω στη Ρωσία και άρκεσθηκε σε μια φωτογραφία για ν' αποδείξει ότι η εγχείρηση είχε επιτύχει. Δεν μαθεύθηκε ποτέ γιατί οι Ράσοι συνέλαβαν τον άτυχo Ίλλυσα, όταν ξέσπασε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος και τον έβρισαν στη φυλακή, όπου και πέθανε. Οι άλλοι δύο αδελφοί του Σέργιου, ο Άλέξανδρος κι' ο Γεώργιος, είχαν την ίδια τύχη όταν έπεσαν στα χέρια των χιτλερικών. Ο Σέργιος είχε την πρόνοια να φύγει από τη Γαλλία στην Αμερική, απ' όπου γύρισε το 1942 για να διευθύνει ένα νοσοκομείο στη Βόρεια Αφρική. Το 1943 βρήκε τον πύργο των Γριμάλδη καμμένο, το πιθηκοτροφείο

του αδειο, το πάρκο του καταστραμμένο. Είχε υποβληθεί κι' ο ίδιος σ'ε μεταμόσχευση αδένων πιθήκων και έγγυόταν στον έαυτό του ότι θα ζούσε 120 χρόνια. Έπεσε, όμως, μια μέρα στο μπάνιο, έμεινε τρεις μήνες στο γύψο και έπαθε παράλυση των εντέρων και των νεφρών. Στο τέλος πέθανε από ανεπάρκεια της καρδιάς. Ήταν μόνο 85 χρόνων.

Ο όρρος του Μπογκομόλετς

ΣΗΜΕΡΑ, ή θεραπευτική μέθοδος του Βορονόφ δεν υποστηρίζεται σχεδόν από κανένα. Οι γεννητικοί αδένες, έπειτα από τη μεγάλη μόδα τους, έχουν χάσει τώρα την ανανεωτική φήμη τους. Ωστόσο από τους γεννητικούς αδένες έφθασε ή έπιστήμη στην περιοχή των όρμων, ρυθμιστριών του οργανισμού, που είχαν ανακαλυφθεί μόλις το 1902 και είναι αντικείμενα τεραστίων εργασιών και έχουν γεννήσει μεγάλες έλπίδες. Δύο από τις όρμονες, ή προγεστερόνη ή θηλυκιά όρμηση, έχουν δώσει ένθερμα αποτελέσματα στη διέγερση της ζωής. Ωστόσο, οι ειδικοί στις έρευνες για τα γερατειά λένε — όπως ο γιατρός Νάθαν Σόκ — ότι οι όρμονες έχουν απογοητεύσει. Γεμάτος φαντασία, ικανός, διψών-τας γρήγορη έπιτυχία, ο Σέργιος Βορονόφ είχε όρμήσει στα τυφλά σ'ε μια περιοχή πολύ μεγάλη και πολύ σκοτεινή. Ή αλήθινή έπιστήμη προχωρεί διαφορετικά.

Ή περίπτωση του Μπογκομόλετς διαφέρει. «Ήταν — άφηγείται ο Νάθαν Σόκ — ή εποχή που τα είχαμε πολύ καλά με τους Ρώσους. Ένθουσιώδεις Αμερικανοί έπιστήμονες δοκίμασαν να ξαναφτιάσουν τον όρρο του Μπογκομόλετς, υπέβαλαν τα δείγματα και τους τύπους τους στο Ίνστιτούτο Μετανικόφ, πήραν την άπάντηση ότι όλα ήταν εν τάξει — και διαπίστωσαν την πλήρη έλλειψη αποτελεσμάτων. Το 1944 μια σοβιετική αντιπροσωπεία έφθασε στις Ήν. Πολιτείες. Μέλη της ήταν και έπιστήμονες του Ίνστιτούτου Μετανικόφ, που τους ρώτησαμε για τον όρρο του Μπογκομόλετς. Ένας απ' αυτούς άφησε να του ξεφύγει ότι οι έρευνες είχαν έγκραταιφθεί, όταν όμως τον ρώτησαμε το γιατί, έλαχε εντελώς τ' άγγλικά του. Του έκανα — συνεχίζει ο Νάθαν Σόκ — δέκα φορές την ίδια έρώτηση. Χαμογελαστός και πεισματάρης, άπαντούσε: «Λυπούμαι, δεν καταλαβαίνω». Είναι δυνατόν ή ανάκαλψη του Μπογκομόλετς να είχε πραγματική έπιστημονική αξία, αλλά οι περιγραφές που είχαμε ως τώρα γι' αυτήν, δεν μάς επιτρέπουν να κρίνουμε».

Ή φήμη του όρρου κράτησε πολλά χρόνια. Οργανώθηκε, μάλιστα, μαύρη αγορά του όρρου, άκόμα και νοθεία θα έκατοντάδες άνθρωποι αγόρασαν πανάκριβα από μυστηριώδεις προμηθευτές φιλιδια που περιείχαν ίσως μόνο νερό με ζάχαρη και, φυσικά, δεν είδαν καμμία ωφέλεια. Ωστόσο σ'ε περιπτώσεις που ο όρρος ήταν αυθεντικός, διαπιστώθηκαν αξιόλογα αποτελέσματα — όχι μόνο έναντίον των γερατειών, αλλά και έναντίον διαφόρων άσθενειών. Γενικά, όμως, ή χρησιμοποίηση του όρρου ήταν μάλλον απογοητευτική έξω από τη Σοβιετική Ένωση — ίσως γιατί ή αυθεντικότητά του ήταν τις περισσότερες φορές άμφιβολη. Όσο για τα αποτελέσματα του στη Σοβιετική Ένωση — όπου ή χρήση του

συνεχίζεται πάντοτε — δεν υπάρχουν έπίσημες πληροφορίες. Οι Ρώσοι κρατούν μια περίεργη μυστικότητα.

Όχι πριν από 50 χρόνια

ΟΙ πρόσφατες έργασίες για τα γερατειά ακολουθούν άλλο δρόμο: άναζητούν την αίτία των γερατειών μάλλον, παρά μια θαυματουργή θεραπεία τους. Προσक्रοούν στο τρομακτικό περίπλοκο πρόβλημα της ζωντανής ύλης και των λειτουργιών του ανθρώπινου σώματος. Είναι ελάχιστα πιθανόν ή πλειοψηφία των ανθρώπων που ζουν σήμερα να έχει να περιμένει σπουδαία πράγματα, για την παράταση της ζωής της, από τις υπομονητικές έρευνες που συνεχίζονται σχετικά με το κύτταρο ή τον συνεκτικό ιστό. Μια πολύ μεγάλη άνακάλυψη, ή έξιχνίαση του «παράγοντα ήλικίας» λ.χ. δεν θα έσήμαινε άναγκαστικά την άμεση

Άλέξανδρος Μπογκομόλετς, ο πατέρας του περίφημου όρρου κατά των γερατειών

έμφάνιση μιας τεχνικής για την εξαφάνιση των γερατειών και την άναβολή του θανάτου. Ή έπιστήμη προχωρεί με έντυπωσιακή ταχύτητα στο πλαίσιο της ίσορίας, ή ταχύτητα αυτή, όμως, γίνεται βραδύτητα στη χρονολογική κλίμακα της προσωπικής ζωής μας. Τα περισσότερα από τα πρόσφατα μεγάλα έπιτεύγματα όπως ή άτομική βόμβα, ή τηλεόραση κι' οι τεχνητοί δορυφόροι, βγαίνουν από θεωρητικές άνακαλύψεις που χρονολογούνται γύρω στο 1900 και τα θάματα που ύπόσχονται οι σημερινές θεωρητικές άνακαλύψεις, μόνο μετά πενήντα χρόνια θα μπου στην τρέχουσα ζωή των ανθρώπων. Αυτό ίσχυει και για τη βιολογία. «Αν δεν γίνει κάτι το άπροσδόκητο, τα έργα-στήριά μας έτοιμάζουν τώρα τη μακροδιότητα του ανθρώπου του 21ου αιώνα, όχι του σημερινού».

Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν είναι προνομιούχος ή τύχη των σημερινών γενεών. Τα γερατειά κι' ο θάνατος έχουν προχωρήσει τρομερά πριν καν κτυπηθούν στα βαθύτερα αίτιά τους. Από το 1900 ως το 1950, ο μέσος όρος ζωής στη Γαλλία — που δεν κατέχει καν το ρεκόρ — έχει αύξηθεί κατά 17 χρόνια! Δεν πρόκειται, όπως το λένε καμμία φορά, για άπλη στατιστική έννοια, για ένα παιχνί-

δι άριθμών της ζωής και του θανάτου. Πολύ περισσότεροι ένήλικες παρά άλλοτε, έχουν γονείς ζωντανούς και άκμαίους. Μια γυναίκα πενήντα είναι τόσο νέη το 1960, στην πυραμίδα των ήλικιών, όσο μια γυναίκα 33 χρόνων το 1900, ή όσο μια γυναίκα 28 χρόνων το 1850 — και είναι πιθανόν ότι ή ίδια σχετικότητα της νεότητας ύπάρχει στη δραστηριότητα, στα γούστα και στην υγεία της. Οι άρρώστειες που άποδεκτικά ή άκρωτηρία-ζαν την ανθρωπότητα — ή χολέρα, ή διφθερίτιδα, ή εύφλογιά, ή διστεραια, ο τύφος, το άνεμοπύρωμα έχουν νικηθεί. Τα σώματα, καλύτερα ώργανωμένα, διατηρούνται καλύτερα. Στα σαράντα του χρόνια, ο Λουδοβίκος 14ος δεν είχε ούτε ένα δόντι κι' ο Ναπολέων υπέφερε σ' όλη τη ζωή του από άρρώστειες, από τις όποιες θα τον γλύτωνε σ'ε λίγες ώρες ένας σημερινός γιατρός της έπαρχίας. Τα γερατειά κι' ο θάνατος δεν έχουν πιιά την ίδια δύναμη που είχαν άλλοτε.

Άπαισιόδοξοι κι' αισιόδοξοι

ΕΚΕΙΝΟΝ που θα ζήλουμε σήμερα, είναι ο άνθρωπος του μέλλοντος. Οι έπιστήμονες δεν μπου να συμφωνήσουν για τη δυνατότητα ζωής; που θα του δώσει ή έπιστημονική πρός-δος. Οι άπαισιόδοξοι, όπως ο Ουάρντιν, ύποστηρίζουν ότι είναι και θα είναι πάντοτε άδύνατο να αλλάξει ο ρυθμός των γερατειών, γιατί προέρχεται από την ίδια τη φύση της ζωντανής ύλης. Κατά τη σχολή αυτή, ύπάρχει μια ήλικία — σύνορο, που ξεπρνείται μόνο σ'ε μερικές έξαιρετικές περιπτώσεις και που όλες οι προσπάθειες της έπιστήμης δεν θα κατορθώσουν ποτέ να την παρτείνουν. Από έννι αιώνα ο μέσος όρος της ζωής αύξάνει σημαντικά, πράγμα που σημαίνει ότι πολύ μεγαλύτερος άριθμός ανθρώπων πρνουν το δριο των 60 ή 70 χρόνων, αλλά δεν διαπιστώθηκε σημαντική αύξηση ύτε του άριθμού των αϊωνοδίων, ύτε της διάρκειας της ζωής τους. Κανένας σ'ε είκοστό αιώνα δεν έχει καταρρίψει τη ρεκόρ του Δανού ναύτη Ντράκενμπεργ; που πέθανε το 1772 σ' ήλικία 146 χρόνων, άφου είχε προσπαθήσει άδικα, πριν από 16 χρόνια, να ξαναπαντρευθεί. «Όταν θα νικηθούν οι καρκίνοι, οι καρδιαπάθειες, ή άρθραιοσκλήρωση, τότε ή μέση μακροδιότητα θα κάνει πάλι ένα τεραστίο άλμα, θα περάσει τα 80 ή τα 85 χρόνια, αλλά δεν θα μετατοπισθεί το άδιαπέραστο δριο. Ή ζωή θα γίνει διαρκώς περισσότερο μια δημοκρατία με ίσες πιθανότητες για όλους και χωρίς προνόμια για κανένα. Γιατί είναι στη φύση των πραγμάτων να φθείρεται ή σάρκα και δεν είναι στην έξουσία του ανθρώπου ν' άντικαταστή σ' αυτήν τη φθορά».

Ή άποψη αυτή — ή άπαισιόδοξη — έχει δλοένα λιγότερους άπαδούς. Βασιζεται στην ιδέα ότι τα γερατειά είναι ύπερβατικό φαινόμενο, όπως το κύλισμα του χρόνου, ενώ οι περισσότεροι γεροντι-λόγοι βλέπουν άπλως σ' αυτά μια ζω-ρώστεια. Ή ήλικία — σύνορο, λένε, είναι ένας νέος τοίχος του ήχου που κι' αύτς στο τέλος θα πέσει. Οι πιο έπιφυλακτικοί, όπως ο Νάθαν Σόκ κι' ο Ροκενστάϊν, καθορίζουν σ' 110 — 120 χρόνια τη μέση διάρκεια της ζωής του ανθρώπου του μέλλοντος, άλλοι όμως προχωρούν σε τα 140 χρόνια και άρισμένοι δεν διστά-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 14

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑ

Καθολική είναι ή διαπίστωση ότι οι Ρώσοι έπιστήμονες προηγούνται των δυτικών. Με τη συνήθεια και τη μοιρολατρεία ο σύγχρονος κόσμος άρχισε να θεωρεί «φυσική» και άναπότρεπτη την καθυστέρηση της Δύσεως σήμερα άπέναντι των Ρώσων, αύριο, ίσως άπέναντι των Κινέζων. Γιατί συμβαίνει αυτό; Ένας Γάλλος έπιστήμων. ο κ. Ρεμύ Σωβέν, μάς το λέει, με άρκετη ώμότητα, σ' ένα πρόσφατο άρθρο του, του οποίου δίνουμε πιο κάτω μια περίληψη.

ΒΡΙΣΚΟΜΑΣΤΕ στο 1846. Στο Γενικό Νοσοκομείο της Βιέννης οι γυναίκες μπαίνουν για να ξεγεννήσουν, αλλά τις περισσότερες φορές βγαίνουν από κει μέσα σ' ένα φέρετρο. Στο μαιευτήριο, ή θνησιμότητα είναι τρομακτική. Άλλ' αυτό δεν άνησυχεί καθόλου τους γιατρούς που έξηγούν τα πάντα — στο χαρτί — με δημοφες θεωρίες. Μονάχα ένας νεαρός γιατρός ο Ζεμμελβάις, έξυπνος και πεισματάρης, έχει διαφορετική γνώμη. Έπιμένει να πλένουν με άπολυμαντικό τα χέρια τους οι

Γιατί υπερέχουν οι Ρώσοι

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

γιατροί και οι νοσοκόμες προτού άγγίξουν τη μέλλουσα μητέρα. Οι άλλοι γιατροί τον κοροϊδεύουν, τον ειρωνεύονται, ο Ζεμμελβάις έχει γίνει ο περιγέλως του νοσοκομείου. Με την έπιμονή του, ωστόσο, ο νεαρός έπιστήμων κατορθώνει να πείσει τις νοσοκόμες που τον βοηθάνε ν' άπολυμαίνουν τα χέρια τους. Ή θνησιμότητα, από 80%, πέφτει σ' 0, 4%.

Τί γίνεται κατόπιν; Τα βραβεία και οι έξαινοι πέφτουν σ'ε βροχή πάνω στο νεαρό γιατρό; Τον άνακηρύσσουν ευεργέτη της ανθρωπότητας; Κάθε άλλο: Ο Ζεμμελβάις άπαλλάσσεται των καθηκόντων του. Ή μανία του για την καθαρότητα τον κάνει να θεωρηθεί... δημόσιος κίνδυνος. Τποχερώνεται να φύγει απ' τη Βιέννη. Πθαίνει φτωχός και άπελπισμένος...

Το ίδιο πράγμα, έπίσης μπουόσε να είχε συμβεί και στον Παστέρ, άν, την εποχή των άνακαλύψεών του, ήταν νεαρός γιατρός σ' ένα νοσοκομείο, άν το πνεύμα του ήταν λιγώτερο μαχητικό. Όλοι έξέρουμε τους φοβερούς διωγμούς που ύπέστη. Άν είχε ύποκύψει, τα βακτηρίδια και οι μολύνσεις θα είχαν άνακαλυφθεί 30 ή 40 χρόνια άργότερα.

ΘΑ μπουόσαμε ν' άναφέρουμε άμέτρητα παρόμοια παραδείγματα. Ή γαλλική Άκαδημία των Έπιστημών είχε άρνηθεί να δεχθεί ένα ύπόμνημα για τους άερολίθους, γιατί ο ίδιος ο μεγάλος Άβουαζιέ είχε διακηρύξει: «Δεν ύπάρχουν πέτρες στον ούρανό! Και όμως, λίγα χρόνια άργότερα, ένα μέλος της Άκαδημίας παρά λίγο να σκοτωθεί στην περιφημη βροχή άερολίθων του Λαίγελ (1803). Οι άρχαίοι, άστόσο, γνώριζαν πολύ καλά πως ύπάρχουν πέτρες στον ούρανό, άφου οι Αιγύπτιοι κατασκεύαζαν τα πρώτα έργαλεία τους με σίδερα από τους άερολίθους».

Οι ίδιοι Άκαδημαϊκοί πίστεψαν πως ο έφευρέτης του γραμμοφώνου ήταν... έγγαστοίμθος και τον έδιωξαν από την αίθουσα των συνεδριάσεων όπου είχε κάνει μια επίδειξη της συσκευής του.

Όταν έγιναν οι πρώτες άκτινογραφίες με άκτινες Ραϊντγκεν, ένας διάσημος καθηγητής έλεε σοβαρώτατα: «Αυτή ή συσκευή πρέπει ν' άπαγορευθεί. Πώς θα βγάξουν τα ψαμί τους οι παθολόγοι»;

Ο διάσημος Γάλλος φυσιολόγος Ζαν Μυλλέρ δήλωνε ότι ποτέ δε θα κατορθώναμε να μετρήσουμε την ταχύτητα των νευ-

ρικών κυμάτων. Μόνο 36 μήνες άργότερα ένας άλλος έπιστήμων το πέτυχε.

Ο Σάιμον Νιούκομπ, διάσημος Άμερικανός άστρονόμος, είχε άποδείξει με μαθηματικούς ύπολογισμούς ότι τ' άεροπλάνα... δεν μπουόσαν να πετάξουν! Οι άδελφοί Ράιτ, έπιδιο ορθωτές ποδηλάτων στο Νιούκομπ, κατόρθωσαν να πετάξουν.

ΠΡΕΠΕΙ να έχει ζήσει κανείς σ' αυτούς τους κύκλους για να γνωρίζει το μίσος και την προκατάληψη που έπικρατεί μεταξυ «συναδέλφων» έπιστημόνων. Το 1935, ο μεγάλος Έρνεστ Ράδερφορντ, διάσημος για τις βιολογικές έργασίες του, σ'ε μια δημοσία έπιστημονική συζήτηση διαπληκτίσθηκε με τον Έρικ Ντάτ ένα σοβαρό έπιστήμονα ινδιάνικης καταγωγής. Ο Ράδερφορντ άκούσθηκε να λέει ότι οι «ιθαγενείς» δε θα γίνουν ποτέ καλοί έπιστήμονες και μονάχα οι «λευκοί» καταλαβαίνουν από έπιστήμη. Ο Ντάτ άπάντησε ότι ή Νέα Ζηλανδία (πατρίδα του Ράδερφορντ) είχε ιδρυθεί από καταδίκους, πράγμα που φαίνεται στο πρόσωπο των άπογόνων τους! Άν δεν επενέβαινε ο άρχιεπίσκοπος του Καντέρμπορντ, οι δυο έπιστήμονες θα είχαν έθρει στα χέρια — για ένα ζήτημα καθαρώς έπιστημονικό.

Άλλά, θα μπουόσε κανείς να παρατηρήσει, αυτές οι θλιβερές ιστορίες άνήκουν στο παρελθόν. Οι έπιστήμονες έχουν σήμερα ευρύτερο πνεύμα...

Πλάνη. Οι σημερινοί έπιστήμονες, ιδιαίτερα οι «μεγάλοι» έπιστήμονες, δεν έχουν πολύ περισσότερο άνεκτικό πνεύμα από την εποχή του Ζεμμελβάις. Ός την άρχή του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, οι άνακαλύψεις γίνονταν περίπου μ' αυτό τον τρόπο: Ένας έπιστήμων, με μια ομάδα συνεργατών και μαθητών του, «έγκαθίσταται» σ' έναν έπιστημονικό τομέα σ'αν να ήταν τοίφλι του πατέρα του. Με μια σιωπηρά σύμβαση κι' εκτός από έλαχιστες έξαιρέσεις, κανείς δεν έχει δικαίωμα να έργασ-

σθει δημιουργικά σ' αυτό τον τομέα χωρίς την άδεια της «κλί-κας». Άν ένας νεαρός έπιστήμων έκανε μια σημαντική άνακάλυψη στον άπαγορευμένο τομέα, ή συνομοσία της σιωπής δεν θα έταβε το έργο του. Κανένα σοβαρό έπιστημονικό έντυπο δε θα δεχόταν να δημοσιεύει την έργασία του. Άν δημοσιευόταν σ'ε βιβλίο, κανείς δε θα μιλούσε γι' αυτό... Πόσες σοβαρές άνακαλύψεις δεν έχουν έτσι ταφεί, πόσοι νεαροί έπιστήμονες δεν έχουν άποθαρυνθεί...

ΑΤΤΗ ήταν ή κατάσταση ως την τελευταία πόλεμο. Το κοινό δεν άνησυχούσε, ήταν ίσως πολύ άπασχολημένο με το ποδόσφαιρο. Οι δυτικές κυβερνήσεις δεν άνησυχούσαν περισσότερο. Γι' αυτές, δεν ύπρχε παρά μονάχα μια ποικιλία έπιστημόνων: Οι έπιστήμονες που είχαν δίπλωμα κάποιου γερμανικού πανεπιστημίου, ή το πολύ — πολύ — της Σοβόνης. Άπ' αυτούς τους έπιστήμονες, έννέα επί δέκα βρίσκονταν το 1945 στις Ήνωμένες Πολιτείες και, κατά συνέπεια, ή έπιστημονική άνωτερότητα της Δύσεως ήταν εξασφαλισμένη.

Οι σοβιετικοί έπιστήμονες, εύτυχώς γι' αυτούς, δυστυχώς για μ'ς, δεν είχαν καθόλου τη γνώμη πως ή έπιστήμη είναι ένα έξωτικό λουλούδι που καλλιεργείται μονάχα στα θεοκομήσια της Άιδελλόγης και της Σοβόνης. Συνεπώς, τράβηξαν μπροστά.

Το 1952 ή καθυστέρηση τους άπέναντι της Δύσεως είχε πάψει να είναι αισθητή. Το 1953 οι Ρώσοι κέρδιζαν έδαφος με την κατασκευή της φορητής βόμβας ύδρογόνου. Το 1957 ο πρώτος Σπουτνίκ έδειξε σαφέστερα την άνωτερότητα της σοβιετικής έπιστήμης. Τέλος, το 1960 ή καθυστέρηση της δυτικής έπιστήμης άναγνωρίζεται άπερίοριστα από τους ίδιους Άμερικανούς. Ο μεγάλος Άμερικανός μαθηματικός Σαλομόν Λέφσεβιτς την ύπολογίζει σε δεκαπέντε χρόνια. Οι Ρώσοι, με τη γενναϊοδωρία που τους επιτρέπει ή σιγουριά τους, περιορίζουν τη διαφορά σ'ε πέντε χρόνια στον τομέα της άστροναυτικής και σ'ε δέκα χρόνια στον τομέα των βιολογικών έρευνών. Άλλοι Δυτικοί έπιστήμονες ύπολογίζουν την καθυστέρηση, σ'ε όλους τους τομείς, σ'ε είκοσι χρόνια.

Και από τις παρούσες συνθήκες ή καθυστέρηση δεν μπου- ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 41

Σ' όλες τις θάλασσες του κόσμου διατηρείται από τα πανάρχαια χρόνια ο μύθος των Σειρήνων που έκφράζει τον ήλιγο και μαζί τη σαγήνη της θάλασσας στην ψυχή του ναύτη. Άλλά οι Σειρήνες της Έλληνικής μυθολογίας ήταν «γυναίκες — πουλιά» και όχι γυναίκες — ψάρια... και μερικοί φυσιοδίφες ισχυρίζονται ότι ο μύθος γεννήθηκε στις τροπικές θάλασσες, όπου υπάρχουν παράξενα θηλαστικά που μοιάζουν με γυναίκες.

ΟΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ μᾶς καλοῦν

ΜΙΑ φορά το χρόνο, στην αρχή του καλοκαιριού, το βραζιλιανό χωριό του Ρίς Βερμέχιο (το «πορφυρό ποτάμι»), ζυπνεί απ' το συνηθισμένο του λήθαργο. Πλήθη μαύρων συγκεντρώνονται εκεί απ' όλα τα γειτονικά χωριά. Το πανηγύρι γίνεται στα ερείπια του παλιού πορτογαλικού φρουρίου. Οι πραγματευτές έχουν εγκατασταθεί σε πρόχειρα παραπήγματα κι' επί δυο μέρες και δυο νύχτες, κανείς δεν πάει στο σπίτι του να κοιμηθεί. Χορεύουν δλο γύρω από ένα πλινθόκτιστο σπίτι, μέσα στο οποίο έχουν αποτεθεί πελώρια πλεχτά καλάθια. Σ' αυτά τα καλάθια οι έπισκέπτες έρχονται να ρίξουν κάθε λογής αντικείμενα που έχουν σχέση με την τουαλέτα μιάς φιλάρεσκης γυναίκας: κραγιόνια των χειλιών, κοκκινιάδι για τα μάγουλα, βερνίκι για τα νύχια, κρέμες για το δέρμα, φιγουρίνα μώδας, καθρεφτάκια, περιδέραια, κοσμήματα, φθηνά ρολόγια του χεριού... Το μεσημέρι, τα καλάθια φορτώνονται σ' ένα καράδι με κόκκινα πανιά, που απομακρύνεται λίγο απ' την ακτή και άδειάζει όλους αυτούς τους θησαυρούς στη θάλασσα.

Επί μήνες και μήνες, ακόμα και οι πιο φτωχοί μαύροι έκαναν αίματηρές οικονομίες... για να τις πετάξουν στη θάλασσα, στο πανηγύρι του Ρίς Βερμέχιο. Η θάλασσα καταπίνει τόνουςλόκληρους καλλυντικών, αλλά σύγχρονα δέχεται και τις εύχες και τις προσευχές μιάς άπλοϊκής θρησκείας. Οι μαύροι αυτό της Βραζιλίας, σ' ένα μίγμα χριστιανικών επιδράσεων και παγανισμού κληρονομημένου από τους Άφρικανούς προγόνους τους, λατρεύουν τη θεά Γεμάνχα, που τη φαντάζονται με τα χαρακτηριστικά μιάς κλασικής Σειρήνας: Όμορφη γυναίκα με ούρα ψαριού, που

κολυμπάει παιχνιδιάρικα ανάμεσα στα κύματα. Για να εισακουσθούν οι εύχές τους για την υγεία, τον έρωτα και το γάμο, οι άνδρες και οι γυναίκες που ζούν στο «Πορφυρό Ποτάμι», προσπαθούν να συγκινήσουν τη θεά με δώρα χρήσιμα για τη διατήρηση της όμορφιάς της: Η Σειρήνα του Ρίς Βερμέχιο, είναι πολύ φιλόξενη...

ΕΤΣΙ, λίγο πολύ παντού σ' όλο τον κόσμο, διατηρείται μια προαιώνια τυπική μορφή που στοιχειώνει την ανθρώπινη φαντασία. Τη θεά που λατρεύουν οι Βραζιλιανοί μαύροι την ξαναβρίσκουμε, έλαφρά παραλλαγμένη, στις Κάτω Χώρες. Σήμερα ακόμα, οι χωρινοί που κατοικούν κοντά στα φράγματα, τρέμουν τις εμφανίσεις της Μερμίννε («θαλασσινής κοπέλλας») που έρχεται τη νύχτα να θρηνησει προφητικά για τις καταστροφές μιάς επικείμενης πλημμύρας. Οι ψαράδες της Όλλανδίας βεβαιώνουν ότι με τη μεγαχολική φωνή της η Σειρήνα κατονομαίνει ένα προς ένα τα σημεία του φράγματος που θα σπάσουν απ' τα κύματα. Κατόπιν, βυθίζεται στη θάλασσα κι' εξαφανίζεται ως την επομένη πλημμύρα...

ΩΣΤΟΣΟ, οι παλιότερες Σειρήνες, οι Σειρήνες της ελληνικής αρχαϊότητας, δεν είχαν ούτε περσόγια ψαριού, ούτε ούρα δελφινιού. Δεν ήταν «γυναίκες — ψάρια», ήταν «γυναίκες — πουλιά», που σαγήνευαν τους ναύτες με το τραγούδι τους και τους γκρέμιζαν από τα βράχια. Γυναίκες — πουλιά ήταν οι Σειρήνες που προσπάθησαν να σαγηνεύσουν τον Όδυσσέα και τους ναύ-

τες του. Άλλ' ο πολυμήχανος ήρωας τους έξφυγε βουλώνοντας με κερί τ' αυτιά των συντρόφων του, που τους είχε πει να τον δέσουν στο κατάρτι... Μόνο στους Ρωμαίους χρόνους βρισκουμε τις Σειρήνες ν' απεικονίζονται σ' ανάγλυφα σάν γυναίκες — ψάρια. Έκείνη την εποχή, παράξενες ιστορίες είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν στη Μεσόγειο: Έλεγαν ότι συχνά οι ναυτικοί ψάρευαν στη θάλασσα της Κρήτης δυο φες μελαχρινές κοπέλλες με μαύρα ματιά που τα μαλλιά τους είχαν το χρώμα του άμεινθου. Μιλούσαν μια γλώσσα άκατανόητη και γελοούσαν χαρούμενα. Οι ναύτες τις χαίδευαν και τις ξανάριχναν στη θάλασσα. Μια μέρα, μια απ' αυτές τις Σειρήνες, νομίζοντας πως είναι μόνη στο κατάρτι, ξεδίπλωσε την ούρα της μπροστά στα μάτια ενός ναύτη που ήταν κρυμμένος πίσω απ' τα σχοινιά. Η ούρα της Σειρήνας κατέληγε σε πολλά μικρά πόδια, πάνω στα οποία σηκώθηκε και περπάτησε!... Πιο θλιβερό είναι η ιστορία που διηγείται ο Ίμπν Άλ Μπαλσάθ, ο περιήγημος Άραβας ταξιδιώτης: Οι γυναίκες της Σικελίας που έπλεναν τα ρούχα τους κοντά στις έκβολές ενός ποταμού, βρήκαν μια Σειρήνα κοιμισμένη στην άμμο. Παρά τα κλάματα και τα παρακάλια της, την έσκότωσαν με τους κοπάνους που κρατούσαν, για να μη σαγηνευθούν οι άνδρες τους από το μυθικό αυτό πλάσμα. «Η ιστορία είναι αληθινή, προσθέτει ο Άλ Μπαλσάθ, γιατί είδα με τα μάτια μου το άξιολογητο νεκρό κορμί της»!

ΟΑΡΧΑΙΟΣ μύθος της Σειρήνας επέζησε ως το Μεσαίωνα και, περνώντας έξω από τα στενά του Γιβραλτάρ, άρχισε να κάνει το γύρο του κόσμου. Στη Γερμανία την έλεγαν «Νίξ», στη Σκωτία είναι γνωστή ως «Λευκή Κυρία». Λένε πως οι Σκωτσέζοι ψαράδες είχαν ψαρέψει μια Λευκή Κυρία που έζησε μαζί τους σε μια καλύβα επί οχτώ ημέρες. Η κυρία αυτή επέστρεψε στη θάλασσα γιατί οι Σκωτσέζοι την έτρεφαν με μια σούπα από το νερό μέσα το οποίο έβραζαν τ' αυγά τους! Άλλά βέβαια, την ιστορία αυτή τι λένε οι Έγγλέζοι για να σατυρίσουν τη σκωτσέζικη φιλαργούρα... Στο λιμάνι της Κοπεγχάγης μια όρειχάλκινη Σειρήνα, κοντά στην οποία δίνουν ραντεβού τα ζευγάρια των έρωτευμένων, δεικνύει την ανάμνηση της συγκινητικής «Μικρής Σειρήνας» του περίφημου παραμυθιού του Άντερσεν: Έρωτευμένη μ' ένα πριγκιπάκι, η Σειρήνα του Άντερσεν φτάνει ως το σημείο να κόψει την ούρα της για να γίνει αληθινή γυναίκα... Τέτοιον είδους

θυσίες δεν είναι συχνές στις μυθικές Σειρήνες. Αντίθετα, ο Ζάν Καμπό, θαλασσοπόρος του 15ου αιώνα που ανέκαλυψε τη Νέα Γη και τον Καναδά, συμβούλευε τους ναυτικούς «να προσέχουν τα τεχνάσματα των Σειρήνων που έχουν κεφάλι γυναίκας και ούρα ψαριού και κολυμπάνε ώπλισμένες με τόξα και βέλη και τρέφονται από ανθρώπινες σάρκες». Για να ξεφύγουν οι ναυτικοί απ' τις Σειρήνες, γράφει σοβαρά ο Ζάν Καμπό, πρέπει να ρίχνουν στη θάλασσα άδειες μπουνιές. Οι Σειρήνες αγαπούνε τα γυαλιά!

ΠΑΡΑ το σκεπτικισμό των σοφών, οι παράξενες ιστορίες για τις Σειρήνες εξακολούθησαν να κυκλοφορούν ως τους νεότερους χρόνους. Γύρω στο 1800, η αυστηρότερη έφημερίδα του κόσμου, οι «Τάιμς» του Λονδίνου, δημοσίευαν πολλές επιστολές ενός Σκωτσέζου δασκάλου που βεβαίωνε πως είδε με τα μάτια του μια Σειρήνα: Δεν ήταν καθόλου όμορφη, όπως την περιγράφουν οι ναυτικοί. Τα μαλλιά της ήταν γαλάζια, τα μάτια της πράσινα, το μέτωπό της έξωγκωμένο... Άλλά τα πρακτικά πνεύματα της εποχής είχαν αρχίσει να σκέπτονται πως αφού τόσος κόσμος πίστευε στις Σειρήνες, θα ήταν πρόθυμοι και να τις αγοράσει. Ο μύθος έγινε επιχείρηση. Οι καλλιτέχνες ζωγράφιζαν Σειρήνες «εκ του φυσικού». Το 1718 έφτασε στην Εύρωπή η ιστορία μιάς Σειρήνας που την είχαν πιάσει οι ναυτικοί στα νησιά του Ειρηνικού. Ήταν μικρόσωμη και είχε ούρα χελιού. Οι ναυτικοί την έκλεισαν σ' ένα βαρέλι με θαλασσινό νερό, αλλά δυστυχώς η Σειρήνα δεν ήθελε να φάει τίποτα και πέθανε σε λίγες μέρες «κοκύνοντας σαν ποντίκι».

ΜΕΤΑ τις εικαστικές άναπαραστάσεις, έφτασαν τέλος στη Δύση και οι «αληθινές» Σειρήνες με σάρκα και όστά. Σημειώθηκε αληθινή εισβολή από «ταριχευμένες Σειρήνες», τόσο επιδέξια κατασκευασμένες, ώστε οι επιστήμονες δεν ήξεραν τι να υποθέσουν. Αιτές τεχνητές Σειρήνες τις έδειχναν στο πανηγύρι, στα λιποδρόμια, ακόμα και σε μερικά μουσεία. Τον περασμένο αιώνα ήπιχαν άφθονα τέτοια τέρατα στο Παρίσι, στο Λονδίνο, στο Άμστερνταμ. Ο διάσημος Γάλλος φυσιοδίφης Ζοφρονά Σαιντ Ίλαρ εξέτασε μια ταριχευμένη Σειρήνα και ο Βίκτωρ Ουγκώ που τον συνόδευε (ο ίδιος αναφέρει το περιστατικό) τον άκουσε να ψιθυρίζει: «Αίνιγμα»!

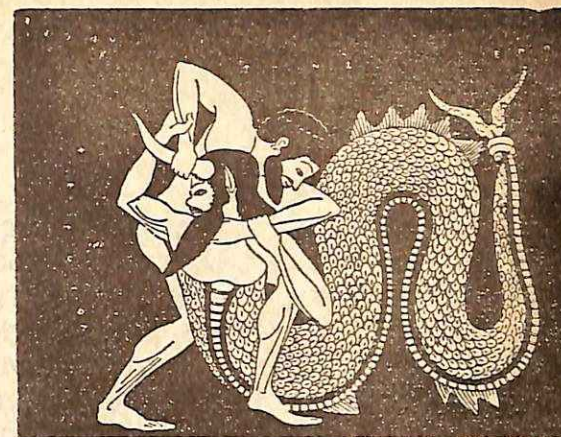
ΣΤΗΝ πραγματικότητα, το μόνο αίνιγμα σ' αυτές τις ψευδοσειρήνες ήταν η δεξιοτεχνία της κατασκευής

τους. Μερικές είχαν έρθει από τις Ινδίες, αλλά οι περισσότερες είχαν κατασκευασθεί στην Ίαπωνία. Η συνηθισμένη συνταγή τους ήταν: ½ και + ½ ψάρι (ξύννος ή μεγάλο σουμπρί).

Ο δυστυχισμένος πύθηκος, του οποίου δε διατηρούσαν παρά μόνο το κεφάλι, τα χέρια και τον κορμό, ξυρίζοντας το τρίχωμά του, αποτελούσε το πάνω μέρος της Σειρήνας. Για να πετύχουν μια μορφή, αν όχι γυναικεία, τουλάχιστον ανθρώπινη, οι Γιαπωνέζοι έκαναν λεπτές αισθητικές έπεμβάσεις στη μύτη του πύθηκου και τοποθετούσαν με τέχνη ανθρώπινα δόντια στο σαγόι του. Το δέρμα του πύθηκου ραβόταν με πολλή προσοχή στο σημείο που άρχιζαν τα λεία του ψαριού. Το αποτέλεσμα, φυσικά, ήταν ανάλογο με την έπιδεξιότητα του τεχνίτη, αλλά πολλές απ' αυτές τις ψευδοσειρήνες ήταν εξαιρετικά πετυχημένες. Ο τεχνίτης ήταν συνήθως ένας Γιαπωνέζος ψαράς. Αφού έφτιαχνε κρυφά τη Σειρήνα του άγγελες στους συμπατριώτες του ότι ψάρεψε ένα παράξενο πλάσμα. Οι περιεργοί πλήρωσαν εισιτήριο για να ιδούν το θαλασσινό τέρας. Όταν βλοοι οι χαζοί Γιαπωνέζοι άφηναν τον όβολό τους, ο ψαράς ανανέωνε το ενδιαφέρον τους αποκαλύπτοντας πως η Σειρήνα, προτο που πέθανε, είχε προφητεύσει μια φοβερή θεομηνία — έπιδημία, σεισμό ή πλημμύρα — και ότι μονάχα όσοι αγοράζαν ένα όμοιωμά της θα γλύτωναν απ' την καταστροφή. Οι Γιαπωνέζοι άγόραζαν πρόθυμα αυτά τα φυλαχτά. Όταν εξαπλώσε κι' αυτή την πηγή θησαυρισμού, ο ψαράς δεν είχε τίποτα άλλο να κάνει παρά να πουλήσει το τέρας σε κάποιο εύπιστο Εύρωπαο.

ΑΛΛΑ πως δημιουργήθηκε αυτός ο μύθος για τις «γυναίκες — ψάρια»; Δεν υπάρχει τίποτα στη ζωολογία που να δικαιολογεί τους θρύλους και τις παραδόσεις των Σειρήνων; Μερικοί φυσιοδίφες πιστεύουν πως οι θρύλοι γεννήθηκαν στις τροπικές χώρες, όπου υπάρχουν τα ζώα που η έπιστήμη χαρακτηρίζει ως «σειρηνοειδή». Προκειται για υδρόβια θηλαστικά που μοιάζουν λίγο με τις φώκιες, αλλά αποτελούν μια ξεχωριστή οικογένεια στη ζωολογία. Είναι τόσο ήμερα και άβιουνα, ώστε το μεγαλύτερο του είδους, που είναι γνωστό ως «αγγελάδα του Στέιλερ» έξωλοθευόθηκε σ' ελάχιστα χρόνια από τους κυνηγούς του Βεργιγείου Ποσθμού, όπου είχε μεταναστεύσει, ή μάλλον παραπλανηθεί, από τις τροπικές θάλασσες. Και όμως, το μήκος της ήταν εννέα μέτρα και με τον όγκο της

Ο Άχελώος, ο πατέρας των Σειρήνων, και ο Ήρακλής.

μπορούσε ν' ανατρέψει τα μικρά καράδια. Σήμερα έπιζούν δυο είδη σειρηνοειδών, όχι μεγαλύτερα από δυο ή τρία μέτρα: Η αλιάρκτος, που ζει και στις δυο πλευρές του Ατλαντικού, στις έκβολές των ποταμών της Άφρικής και στις άκτες της Βραζιλίας, και το «εντογκόγκ» που ζει στον Ινδικό Ωκεανό, από την Ερυθρά θάλασσα ως την Αυστραλία. Και τα δυο αυτά ζώα έχουν μια χαρακτηριστική κραυγή που για τους ναυτικούς είναι μια προειδοποίηση ότι πλησιάζουν σε στεριά.

ΗΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ των σειρηνοειδών δεν έχει τίποτα το ελκυστικό. Το επάνω χέλι τους, πελώριο και σχιστό, χρησιμεύει για να κόβονται τα θαλασσινά φυτά με τα οποία τρέφεται το ζώο. Άλλ' αυτό που κυρίως συνέβαλε στη δημιουργία του θρύλου των Σειρήνων είναι η εκπληκτική ομοιότητα του κορμού της αλιάρκτου και του «εντογκόγκ» με το γυναικείο σώμα: Οι μαστοί, ακόμα και τα γεννητικά όργανα, βρίσκονται στην κατάλληλη θέση για να δημιουργήσουν την ψευδαίσθηση της γυναικείας ανατομίας. Οι μαστοί αυτοί χρησιμοποιούν για τη γαλουχία του μοναδικού μωρού που γεννάνε αυτά τα ζώα έπειτα από κυοφορία ενός δολιχέρου χρόνου. Όταν θηλάζει το παιδί της, θάβει μέσα απ' το νερό, ή αλιάρκτος μοιάζει πραγματικά με γυναίκα.

ΩΣΤΟΣΟ, θα ήταν λάθος να συμπεράνουμε ότι τα ζώα αυτά άπηγξαν τ' αληθινά πρότυπα της μορφής των Σειρήνων. Σημειώσαμε πια πάνω πως οι Σειρήνες ήταν αρχικά γυναίκες — πουλιά και όχι γυναίκες — ψάρια. Οι Σειρήνες δημιουργήθηκαν, όπως βλοοι οι θρύλοι, στην ανθρώπινη ψυχή, πολύ προτού αναζητηθούν τα πρότυπά τους στην πραγματικότητα. Ο μύθος εκφράζει τη φοβή, τον ήλιγο και μαζί τη σαγήνη της θάλασσας στην ψυχή του ναύτη. Το αιώνιο κάλεσμα των Σειρήνων, γοητευτικό κι' επικίνδυνο, είναι το κάλεσμα του ύγρου στοιχείου.

«Οι σύγχρονοι θεατρικοί μας συγγραφείς είναι ελάχιστοι και δεν βλέπω να παρουσιάζονται νέοι με ένθαρρυντική πειστικότητα στην πνευματική τους παραγωγή. Χρειαζόμεθα δυναμικά σύγχρονα έργα, βιώματα πείρας, αρχιτεκτονικής συνθέσεως και θεατρικής προβολής των κοινωνικών και ήθικων αιτημάτων της εποχής μας. Πολύ φοβούμαι, ότι ήραγδαία και έκπληκτική πρόοδος της τεχνολογίας, οί δορυφόροι, οί πύραυλοι και ή έπιστημονική έρευνα του αίνιγματικού Διαστήματος θα έπηρεάσουν τόν πνευματικό μας πολιτισμό.»

Ο κ. Δημ. Μυράτ και ή κ. Ζουμπουλάκη στο έργο «Ντρέιφους».

Ο Δημήτρης ΜΥΡΑΤ

ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ

Μιά φιλική συνομιλία σε τύπο δημοσιογραφικής συνεντεύξεως με τόν Δημήτρη Μυράτ παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, γιατί ό πρωταγωνιστής του θεάτρου «Διάνα» δεν είναι μονάχα διακεκριμένος ήθοποιός της ελληνικής σκηνής, αλλά και πνευματικός συγχρόνως άνθρωπος με ποικίλα καλλιτεχνικά, αισθητικά και κοινωνικά ενδιαφέροντα.

Διαβάσει λ. χ. και παρακολουθεί τόν παγκόσμιο θέατρο και τή διεθνή λογοτεχνική κίνηση, μελετά από τόν άρχαιο κείμενο τήν Έλληνική Τραγωδία, άφου έσπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και ύποκριτική στη Γερμανία, μεταφράζει από τά Γαλλικά και Γερμανικά, σκηνοθετεί και παίζει μ' έπιτυχία στόν κινηματογράφο. Με τίς προϋποθέσεις αυτές ό κ. Μυράτ ένθαρρύνει τόν συνουμνητή του να τού υποβάλλει αλληπάλληλες έρωτήσεις και να πάρει θετικές ή όλοκληρωμένες απαντήσεις χωρίς αίνιγματικά ύπονοούμενα και σκόπιμες ύπεκφυγές πού πιστοποιούν έλλειψη σταθερότητας στίς πεποιθήσεις και στίς ιδέες τού ατόμου.

Ο κ. Μυράτ λ. χ. δεν λέει «αυτή είναι ή γνώμη μου κι' έτσι πρόπει να είναι ή πιθανόν έτσι είναι» αλλά αναφέρει συγγραφείς, ήθοποιούς και καλλιτέχνες πού διέτύπωσαν για τόν ίδιο θέμα τήν γνώμη και τίς απόψεις των κι' έτσι αφήνει τόν συνομιλητή του να βγάλει τόν σχετικό συμπεράσμα.

ΠΙΝ λίγο καιρό ό κ. Μυράτ έδωσε μιά σχετική για τόν ρόλο και τήν άποστολή τού ήθοποιού διάλεξη στο θέατρο Μουσούρη, στο πλαίσιο των διαλέξεων τού Σωματείου Έλλήνων ήθοποιών. Βρίσκω τήν ευκαιρία ν' αρχίσω με τόν θέμα αυτό πού ένδιαφέρει άμεσα ήθοποιούς, θεατρόφιλο κοινό, λογοτέχνες και λοιπούς πνευματικούς ανθρώπους τού τόπου μας.

Πώς πρέπει, λοιπόν, να παίζει ό ήθοποιός κ. Μυράτ; Με παροξυσμό πάθους και συγκινητική εύαισθησία, ή με λογικό μέτρο, με ξάστερη νηφάλια σκέψη, με άπόλυτο

δηλαδή έλεγχο της έκφραστικής του έρμηνείας; Κάποτε, πριν μερικά χρόνια, ό άείμνηστος Οικονόμος έδογμάτιζε πώς ό μελοδραματισμός και ό στόμφος είναι, ή μάλλον πρέπει να είναι τά χαρακτηριστικά στοιχεία τού ρόλου κι' ιδιαίτερα τού ποιητικού ρόλου. Αργότερα έπεκράτησε, όπως και σε πολλές άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, ό νατουραλισμός ή ή φωτογραφική, φυσιολογική άπόδοση τού ρόλου και στην εποχή μας, αν δεν κάνω λάθος, έπικρατεί ό μέσος όρος. Δηλαδή ή προβολή τού ψυχικού κραδασμού, με μεγάλη ή μικρή δόση κρι-

τικού έλέγχου και κριτικής έποπτείας στην πλαστική σύνθεση τού ρόλου. Λένε πώς ό τέλειος ήθοποιός, είναι αυτός πού κατορθώνει να κρατεί σε ίσορροπία τίς αντίφατικές δυνάμεις τού ρόλου του, δηλαδή τήν ψυχική του θερμοκρασία, ύποταγμένη στόν άγρυπνο έλεγχο τού νου, ώστε να είναι σε θέση να αναθεωρήσει και να βελτιώσει τά ύποκριτικά του μέσα.

Με τόν θέμα αυτό ασχολήθηκαν κορυφαίοι θεατρικοί συγγραφείς, ήθοποιοί και αισθητικοί από τόν 16ο αιώνα ως σήμερα. Ο Σαίξπηρ, ό Ντιντερό, ό Λέσκι, ό Βαλερύ, ό Κοκλέν, ό Έρρίκος Ίρβιγκ, ό Μπέρναρ Σώ, ό Όσκαρ Ουάιλντ κλπ., πού διέτύπωσαν γνώμες, εξέθεσαν απόψεις και διέλυσαν ουτοπιστικές πλάνες για τόν τρόπο της ύποκριτικής έκφράσεως και τόν μέτρο της καλλιτεχνικής προβολής. Ο Ντιντερό, λ.χ., έδογμάτιζε ότι ή εύαισθησία είναι μ' ιονέκτημα για τόν ήθοποιό και ότι ή ψυχρή λογική θα πρέπει να τόν χειραγωγεί στην σκηνή. «Τό ν' άγκαλιάζει κανείς όλη τήν έκταση ένός μεγάλου ρόλου, γράφει σ' ένα αισθητικό του δοκίμιο, τόν να ταξινομεί μέσα σ' αυτόν τά φωτεινά και τά σκοτεινά σημεία, τά ήπια και τ' άδύνατα, τόν να δείχνεται ίσος στά μέρη τά ήσυχα καθώς και στά ταραγμένα, να παρουσιάζει ποικιλία στίς λεπτομέρειες, να είναι άρμονικός και να σχηματίζει σταθερό σύστημα άπαγγελίας τόν όποιο να μπορεί να μετριάξει και αυτές άκόμη τίς μελοδραματικές ή στομφώδες φράσεις τού δραματούργου, είναι έργο ψυχρής κεφαλής και βαθείας κρίσης, μιάς λογικής έποπτείας τού νου σε συνδυασμό με πείρα και σύννεση, διαύγεια μνήμης και σκηνικό θάρρος». Ο διάσημος ήθοποιός Κοκλέν διατύπωσε τήν παράδοση θεωρία τού ψυχολογικού

δυϊσμού, ήτοι τού διχασμένου «Εγώ» και είπε ότι ό τέλειος ήθοποιός πρέπει να επιτύχει τόν διχασμό αυτό για να κατακτήσει τήν ύψηλή καλλιτεχνική συνείδηση. Ο μηχανισμός τού ύποκριτικού δυϊσμού πού ένεπνεύσθη ό Κοκλέν είναι τόν μισό «Εγώ» να έλέγχει τόν άλλο μισό. Και τόν τελευταίο να βρίσκεται πάντοτε σε «πλήρη νηφαλιότητα» «έν ψυχρώ» με κρυστάλλινη διαύγεια μνήμης και άπόλυτη έμπιστοσύνη στην καλλιτεχνική του έπάρκεια. Υστερώτερα, ό διάσημος Άγγλος ήθοποιός Ίρβιγκ, ό πρώτος καλλιτέχνης τού άγγλικού θεάτρου πού έτιμήθη με τόν τίτλο τού «Σέρ», διέτύπωσε τίς ίδιες περίπου γνώμες για τήν ύποκριτική προβολή τού ήθοποιού και διεκήρυξε τή θεωρία ότι ό ρόλος είναι πλαστική μορφή, βιωμένη πείρα, ψυχρή άνάλυση, συνειδητή έπεξεργασία και δεξιοτεχνική έκτέλεση.

Δηλαδή ό Ντιντερό, ό Κοκλέν και ό Ίρβιγκ, απέκλειαν έντελώς από τήν ιδανική πολιτεία τού θεάτρου τήν εύαισθησία, όπως ό Πλάτων απέκλειε από τήν ιδανική πολιτεία του, τούς ποιητές και τούς δραματικούς συγγραφείς; Μά πώς είναι δυνατό χωρίς συγκίνηση και χωρίς κραδασμό ψυχής ν' άποδώσει ό ήθοποιός τίς κλιμακώσεις τού πάθους, τή μεταστροφή τού δραματισμού, τήν άπόγνωση της άπελπισίας, τήν τρυφερότητα της συναισθηματικής άγωγής του;

Όπωςδήποτε αυτή ή γνώμη των αισθητικών και ήθοποιών πού σάς ανέφερα και πρέπει να σημειώσετε, ότι οί ιδέες αυτές έπικρατούσαν στην Εύρώπη μέχρι τέλους τού 19ου αιώνα. Αργότερα, ό Άγγλος κριτικός και συγγραφέας Ουίλλιαμ Άρτσερ, μαζί τόν Μπέρναρ Σώ, υπέβαλαν σχετικό έρωτηματολόγιο σε κορυφαίους ήθοποιούς όλων σχεδόν των χωρών κι' έζητησαν τή γνώμη τους για τόν τρόπο έρμηνείας τών θεατρικών ρόλων. Σημειώτεον ότι ό Άρτσερ είναι ό διανοούμενος πού παρεκίνησε τόν Μπέρναρ Σώ να ασχοληθεί με τή θεατρική κριτική κι' έγραψε σε συνεργασία μαζί του τόν θεατρικό έργο «Τό σπίτι των χήρων». Οί ήθοποιοί, λοιπόν, πού έρωτήθησαν, διέτύπωσαν γραπτά τίς απόψεις τους κι' ό Ουίλλιαμ Άρτσερ εξέδωσε, με βάση τίς γνώμες των γνωστότερων ήθοποιών τού κόσμου, τόν βιβλίο «Μάσκες ή Πρόσωπα» στο όποιο συνοψίζει τίς απόψεις των έρωτηθέντων, διαπραγματεύεται τόν θέμα της σωστής έρμηνείας και κηρύσσεται ύπέρ της άπόλυτου εύαισθησίας τού ήθοποιού. Βέβαια, ό Άρτσερ δεν έννοεί με τή λέξη «εύαισθησία» τόν άχαλίνωτο πάθος και τή συναισθηματική άκράτεια ή τή «φρενήρη» Διονυσιακή μέθη, πού οδηγεί σε αντίθετα ή αντικαλλιτεχνικά άποτελέσματα με άσυμμετρίες, παραιολογισμούς και φραστικές άμετροές. Αντίθετα, ό Άρτσερ διέτύπωσε τόν κανόνα, ότι ή πειθαρχημένη εύαισθησία και ό κριτικός έλεγχος των συναισθηματικών έκδηλώσεων τού ήθοποιού, δίνουν τόν σωστό μέτρο της καλλιτεχνικής έκφράσεως πού υποβάλλει, συγκινεί και δημιουργεί άτμόσφαιρα. Ο Ντελακρουά δίνει ένα ωραίο χαρακτηρισμό στην ιδανική αυτή ίσορροπία, πού άποκαλεί «ακλώς κυβερνώμενον παρολήρημα». Από τούς δικούς μας, ή άλησμόνητη Ίερεία της Τέχνης Μαρίκα Κοτοπούλη, πίστευε ότι ή έλεγχόμενη εύαισθησία έπιτυγχάνει μοναδικά κατορθώματα ύποκριτικής

τελειότητας, όταν δέβαια ό ήθοποιός είναι εύπαθής δέκτης των μηνυμάτων τού θεατρικού κειμένου και ίκανός έρμηνευτής των συναισθηματικών άποχρώσεων. Αντίθετως ή Σχολή Έπικού Θεάτρου της Γερμανίας, πού ίδρυσαν ό γνωστός συγγραφέας Μπρέχτ και ό σκηνοθέτης Πισκάτορ, εκήρυσσε τήν πλήρη άναισθησία τού ήθοποιού (μακριά από τή μουσική των Σειρήνων τού νοσηρού πάθους και των λοιπών γλυκασμών) και έδογμάτιζε ότι ή άπλη άναπαράσταση των παθημάτων και της περιπέτειας τού ήρωα είναι σε θέση ν' άποκαλύψει τόν ψυχικό του κόσμο και να τόν παρουσιάσει πειστικό, άληθοφανή και ζωντανό άπό τής σκηνής τού θεάτρου. Ο παλιός καθηγητής τού Πανεπιστημίου Αθηνών

στολιζαρισμένης άκαμψίας κι' άμφυσήσει στο μάρμαρο τή ζεστή πνοή της καλλιτεχνικής εύαισθησίας, θα παρουσιάσει άριστουργήματα. Τόν Φειδίακό διάκοσμο της ζωφόρου τού Παρθενώνα, τήν εξάισια γλυπτική άρμονία των κλασικών άγαλμάτων και των άναγλύφων έπιτυμβίων, τά άετώματα τού Ναού τού Διός κλπ. Τά έργα αυτά είναι τά προϊόντα έκφράσεως της καλλιτεχνικής έλευθερίας κάτω άπό τόν κριτικό έλεγχο τού ρυθμού και τού κριτικού πνεύματος.

Βέβαια αυτό είναι σωστό και τόν φαινόμενο διαπιστώνεται σ' όλες τίς πλαστικές, εικαστικές και καλλιτεχνικές εκ-

Ο Δημήτρης Μυράτ στόν ρόλο τού Ντρέιφους, σε μιά από τίς γνωστότερες έπιτυχίες τού τελευταίου καιρού.

Βορέας άποκαλούσε τή σοφή ίσορροπία των άντιμαχομένων ψυχικών και λογικών στοιχείων «καλαίσθητική συμπάθεια» και ό Γερμανός τεχνοκρίτης Γκρόος έχαρακτήριζε τήν τάση της πλαστικής έρμηνείας τού ρόλου «έσωτερική μίμηση».

Έπειτα άπ' αυτά, κ. Μυράτ, βγαίνει τόν λογικό συμπεράσμα, ότι επιβάλλεται ή στενή συνεργασία της κριτικής έποπτείας και της φαρμαρισμένης εύαισθησίας. Αντίθετα, μονάχα με τόν κριτικό έλεγχο παγώνει τόν πάθος, ή έξαρση κ.τ.λ. και μονάχα με τήν εύαισθησία και τόν ύπερβολικό συγκινησιακό ζήλο, θολώνεται και παραστρατίζει ή σωστή και πλαστική έρμηνεία τού ρόλου. Τό ίδιο περίπου παρατηρείται και στην αρχαία ελληνική γλυπτική. Τά αρχαϊκά μας λ.χ. άγάλματα, οί Κοῦροι, είναι χαρακτηριστικά πρότυπα της συμβατικής μεταοπικής συμμετρίας και προϊόντα μιμήσεως της αλγυπτιακής πλαστικής άκαμψίας.

Η γλυπτική αυτή τού 7ου και 6ου π.Χ. αιώνα βρίσκεται στο στάδιο της άναξήτησεως και διατάζει να έκδηλωθεί με πνευματικότητα και εύαισθησία. Αργότερα, περί τά μέσα τού 5ου π.Χ. αιώνα, όταν άποτινάξει τά δεσμά της μιμήσεως και της

δηλώσεις των αρχαίων. Η ίσορροπία, τόν μέτρο και ό ιδανικός συγκερασμός τού λογικού με τόν ψυχικό κραδασμό είναι τόν μυστικό της άποθεώσεως της κλασικής αρχαιότητας. Η εποχή αυτή των πλατωνικών διαλόγων και της τραγωδίας έθεμελίωσε τούς άριότερους αισθητικούς κανόνες και έναμοθέτησε τούς ρυθμούς, πού θα εξακολουθήσουν αιώνια να χειραγωγούν τήν έπιστήμη και τήν τέχνη. Έχετε ύπ' όφει σας τόν αρχαίο μύθο τού Διονύσου πού επανέρχεται από τήν Ασία στην Ελλάδα. Ο Θεός της τραγωδίας είναι υμνένος βάρβαρικά φορέματα και πολυτελή στολίδια, μά όσο πλησιάζει τά Μικρασιατικά παράλια και τά ελληνικά νερά, άφαιρεί ένα - ένα τούς άσιατικούς τόν χιτώνες και τά στολίδια τού για να άπομείνει γυμνός, όταν πατεί τόν θεϊκό του ποδάρι σε νησί τού Αιγαίου. Κι' έτσι γυμνός βουτάει στο βαθύαυσο δνειρο των ελληνικών νερών. Ο μύθος αυτός είναι τόσο διαφανής και εύγλωττος, ώστε να μη χρειάζεται άναλυτικά σχόλια. Μήπως όμως και στην κοινωνική μας ζωή ή κριτική δεν έλέγχει τήν άγωγή, τή συμπεριφορά και τίς πράξεις μας; Ο κοινωνικός πολιτισμός επιβάλλει τόν κριτικό έλεγχο στην διατύπωση των ιδεολογικών μας άπόψεων και των λοιπών πνευματικών μας έκδηλώσεων. Είναι μιά κοινωνική ύποχρέωση πού κατοχυρώνει τόν πολιτισμό κι' έμποδίζει τήν έλευθερία να μετα-

— Έσείς κ. Μυράτ έχετε ύποδυ-
θεί μέχρι σήμερα, τους πιο άνόμοι-
ους κι' άπίθανους ρόλους. Τόν 'Ο-
θέλλο, τόν Μάκβεθ, τόν Μόρτιμερ
στην «Μαρία Στούαρτ», τόν Οίδιπο-
δα Τύραννο κλπ. Άργότερα τó άθη-
ναϊκό κοινό σας χειροκρότησε στón
Συρανó ντε Μπερζέρák, στón 'Ορέ-
στη τής Αίσχυλικής 'Ορέστειας, στó
ρόλο του στρατηγού Σαίν Πένν στó
«Βάλς τών ταυρομάχων», στón Πά-
τερ "Επαρχο στó «Κράτος τού Θεού»
πού παιζότανε δώδεκα μήνες και κα-
τέριψε κάθε ρεκόρ έπιτυχίας. Ποιόν
ρόλο φιλοδοξείτε στó μέλλον να κρε-
άρετε άπό τή σκηνή τού θεάτρου
σας; Ποιός ρόλος τού άρχαίου και
σύγχρονου δραματολογίου βασανίζει
τά θεατρικά σας όνειρα;

— Τó ελεύθερο θέατρο συχνά - πυκνά
άντιμετωπίζει δυσέπιπτα οικονομικά προ-
βλήματα κι' άνασχετικούς φραγμούς πού
μετριάζουν τόν καλλιτεχνικό ζήλο. Άπό
την άλλη μεριά τó ακαθόριστο γούστο τού
κοινού, μία πολιτική άνωμαλία, κλπ. έ-
πηρεάζουν τις ύψηλές καλλιτεχνικές του
προθέσεις και τó ύποχρώνουν να χρησι-
μοποιήσει τήν έμπορική θεατρική μέθοδο
για τήν ένίσχυση τού ταμείου του. 'Ωσ-
τόσο, σας άποκαλύπτω ότι τά καλλιτε-
χνικά μου όνειρα είναι να παρουσιάσω
στó έγγύς ή τó άπώτερο μέλλον στη
σκηνή τού θεάτρου μου τó τρίτο μέρος
της τριλογίας τού Σίλλερ «Βαλλεστάιν»,
ó «Θάνατος τού Βαλλεστάιν» και τόν βα-
σιλιά 'Ιωάννη τού Σαίξπηρ. Στ' άναμε-
ταξύ μεταφράζω άπό τή Γερμανική τó
περίφημο αυτό έργο τού Σίλλερ και με-
λετώ τόν ρόλο τού Σαίξπηρικού ήρωα.

— Τó άθηναϊκό κοινό άγαπά τó
θέατρο μέ κατανόηση τής άποστο-
λής του ή άπλώς και μόνο «θεατρί-
ζεται» για ψυχαγωγία; Λένε πως
10—15 χιλιάδες Άθηναίοι είναι συ-
νειδητοί θεατρόφιλοι, ένó οί λοιποί
πάνε στó θέατρο άπό λόγους συμπα-
θείας στón άλφα ή βήτα ήθοποιό,
για να σκοτώσουν τήν ώρα τους ή
ν' άφηγηθούν κατόπιν στους φίλους
τους, τόν μύθο τού έργου, να σχο-
λιάσουν ήθοποιούς και κοστούμια
κ.τ.λ.

— Βέβαια τó ποσοστό τού θεατρόφι-
λου κοινού μας, συγκριτικά μέ τόν πλη-
θυσμό τής χώρας, είναι χαμηλότερο άπό
τó ποσοστό τού θεατρόφιλου κοινού τών
δυτικών εύρωπαϊκών χωρών. Πιθανόν αυτό
να όφείλεται στó χαμηλό πνευματικό έπί-
πεδο τού τόπου, στη διαδωρική επίδρα-
ση τού κινηματογράφου, στην έλλειψη
θεατρικής παραδόσεως κλπ. Γράφονται ά-
πό καιρού σε καιρό θεατρικά έργα, δέν
γράφεται όμως έλληνικό θέατρο. Τά κω-
μειδύλλια, τά έργάκια, οί ώραιές έστω
προσπάθειες δέν γεμίζουν τó κενό. 'Εάν
ó Βερναδάκης έγραφε τά έργα του στη
ζωντανή δημοτική, κι' όχι στην άρχαιο-
πρεπή καθαρεύουσα, θα θεμελιώνε ίσχυ-
ρότατο θεατρικό πολιτισμό. Οί σύγχρονοι
θεατρικοί μας συγγραφείς είναι ελάχιστοι
και δέν βλέπω να παρουσιάζονται νέοι
μέ ένθαρρυντική πιστιοτικότητα στην πνευ-
ματική τους παραγωγή. Οί νέοι συνήθως
στη χώρα μας γράφουν ποιήματα ή άσχο-
λούνται μέ τó δοκίμιο, τήν κριτική μελέτη
και τόν ήσσονα λόγο, μέ τά πνευματικά
όμως αυτά προϊόντα δέν συμπληρώνον-
ται τά κενά τού πεινχρότατου έλληνικού

δραματολογίου. Χρειαζόμεθα δυναμικά
σύγχρονα έργα, διώματα πείρας, άρχι-
τεκτονικής συνθέσεως και θεατρικής προ-
βολής τών κοινωνικών και ήθικών αίτημά-
των τής εποχής μας. Πολύ φοβόμυ, ότι
ή ραγδαία και έκπληκτική πρόοδος τής
τεχνολογίας, οί δορυφόροι, οί πύραυλοι
και ή έπιστημονική έρευνα τού αίνιγμα-
τικού Διαστήματος θα έπηρεάσουν τόν
πνευματικό μας πολιτισμό, πού μόλις
άρχίζει να άποκρυσταλλώνει μορφές και
να παρουσιάζει έπιτεύγματα. 'Η κοινή
προσπάθεια όλων πρέπει να συγκλίνει
στη συνέχιση τού πνευματικού μας πολι-
τισμού και στην έξαρση τών πνευματικών
και ήθικών αξιών. 'Ο 19ος αιώνας, πού
άντιμετώπισε τήν ίδια κρίση μέ τήν άνα-
κάλυψη τής ηλεκτρικής λυχνίας, τής φωτο-
γραφικής μηχανής, τής μηχανής Ντήζελ,
του γραμμοφώνου κλπ. δέν έγκατέλειπε
τις πνευματικές του άνησυχίες, άλλ' ούτε
και παρέδωσε τά ήθικά του όπλα στους
νέους θεούς. Τó αντίθετο, συνέχισε μέ
έντονώτερο ζήλο και φανατική προσήλω-
ση στις πνευματικές του έπιδόσεις τήν ει-
καστική, λογοτεχνική και καλλιτεχνική
του δημιουργία. 'Ο έμπρεσσιονισμός κι'
ó έξπρεσσιονισμός, ó Μορέας και ó
Μπωλταίρ, ή Σάρα Μπερνάρ και ή Ντου-
ζε, ó Τολστόη κι' ó Τσέχωφ, ó 'Ιψεν κι' ó
Μπερνάρ Σώ είναι ή συνισταμένη τής
νίκης τού πνεύματος κατά τής διαδωρτι-
κής δυνάμεως τής μηχανικής έφευρέσεως.
Γιατί, λοιπόν, να μη γίνει τó ίδιο και
στó δικό μας αιώνα; Προτού καν διανοη-
θούν οί άνθρωποι τó Διαστήματος να
δολιευθούν τó κενό τού ούράνιου χώρου
και να ταξιδέψουν πρòς τή ρωμαντική
Σελήνη τών ποιητών, ó 'Ιούλιος Βέρν,
τους έταξίδευσε μέ τή φαντασία του κι' ó
'Αγγλος μυθιστοριογράφος Ουέλς έγρα-
ψε τή «Μηχανή πού τρέχει στó χρόνο».

— Μού φαίνεται όμως, πως κι' ó
βασιλιάς τής τερατολογίας Δόν —
Μυνχάουζεν ταξίδεψε στó φεγγάρι.
Δέν είναι έτσι;

— Πολύ σωστά. 'Αφού, λοιπόν, ή άχα-
λίνωτη φαντασία προηγείται τής χαλινα-
γωγημένης τεχνολογίας, θα πρέπει να
συνεχίσει τó δρόμο της μέ τή διαφορά
πως επιβάλλεται να μάθει κι' αυτή τήν
έννοια τών λέξεων πειραρχία, εύθνη και
ήθική συνείδηση.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

Η ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 8

ζουν να προφητεύουν τήν άθανασία —
όπως ó δρ. Χένρυ Σίμς, καθηγητής στó
πανεπιστήμιο Κολούμπια, φημισμένος για
τις έργασίες του σχετικά μέ τή σχέση
ανάμεσα στη σωματική ανάπτυξη και τή
μακροδιότητα. Πρέπει να είναι δυνατόν
— λέει — να κατεβάσουμε τή γενική
θνησιμότητα στó σημερινό ποσοστό θνη-
σιμότητας τών παιδιών τών δέκα χρόνων,
πράγμα πού θα έδινε στους ανθρώπους
τών μελλοντικών αιώνων τήν πιθανότητα
μέσου όρου ζωής 800 χρόνων!

★
ΠΑΝΤΟΥΝ στón Σίμς, ότι ή άπί-
θανη μακροδιότητα πού προφητεύει,
θα άντιμετωπίζει άσφαλώς καινούρ-
γιες άρρώστειες πού θα τήν περιορίσουν.
'Ο φοβερός καρκίνος, οί φοβερές καρδιο-
πάθειες δέν ήσαν μάστιγες στην έλληνο-
ρωμαϊκή εποχή, όταν οί μισοί άνθρωποι
πέθαιναν πριν γίνουν 25 χρόνων, ούτε καν
στón 18ο αιώνα, όταν ó μέσος όρος ζωής
δέν έφθανε τά 30 χρόνια. Στην εποχή
της ώριμότητάς τους, στα 140 ή 150
χρόνια τους, οί αύριανοί άνθρωποι θα
ίδουν ίσως να εκδηλώνονται, μέ δλέθρια
μορφή, άρρώστειες πού δέν υπάρχουν ση-
μερα ή, αν υπάρχουν, είναι σπανιότατες
ή, μόλις αρχίζουν να έμφανίζονται. Θα
ξαναρχίσει ó άγώνας έναντίον τους για
να βρεθούν τά αίτια τους και να έξουδε-
τερωθούν τ' άποτελέσματά τους.

Γιατί ένα πράγμα είναι βέβαιο: ή μάχη
έναντίον τού θανάτου δέν θα σταματήσει
ποτέ όσο υπάρχουν άνθρωποι. 'Η λύση,
πού είχε βρεί ó Ντεκάρτ — και πού τó
έδινε ήρεμία — ή συμπιλίωση μέ τó θά-
νατο, είναι δυνατή μόνο για μερικά έξαι-
ρετικά άτομα πού βρίσκονται σε ειδικές
συνθήκες — και είναι, μάλιστα, συχνά
μία πλαστή λύση, μία αύθαίρετη λύση,
πού κι' ó πιο στωικός φιλόσοφος θα τήν
έγκατέλειπε άμέσως αν τó πρόσφεραν
ένα ελιξήριο μακροδιότητας. "Ετσι είναι.
Είναι ή άπόδειξη ότι τά πράγματα είναι
καλά καμωμένα, άφού δέν βρίσκουμε
ποτέ άρκετά μακριά τή ζωή της. 'Ο άν-
θρωπος θα κατανοήσει ένα κακόμοιρο
πλάσμα σε θλιβερή διαμονή, αν έπαυε να
μην είναι άχόρτατος για τή ζωή.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Τó τέλος τού κό-
σμου.

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΠΟΝΤΙΚΙΑ

"Ενας διάσημος Ρώσος φυσιολόγος, ó καθηγητής Νικιτίν, μέλος τού
'Ινστιτούτου τού Χαρκόβου, δήλωσε ότι βρίσκεται στις παραμονές έφευ-
ρέσεως πού θα επιτρέψει τήν ανάνεωση τού ανθρώπινου σώματος και τήν
παράταση τής ζωής.

Τά νέα κύτταρα, τά όποια άντικαθιστούν εκείνα πού πεθαίνουν μέ
τήν πάροδο τής ηλικίας, παράγονται άπό μία ομάδα όρμονών και άπό διά-
φορες ούσιες τού νευρικού μας συστήματος, έξήγησε ó καθηγητής Νικιτίν.
Τó πρόβλημα είναι ν' άπομονωθούν οί όρμόνες και οί ούσιες αυτές και να
είσασθούν στó ανθρώπινο σώμα μέ ένεσεις.

Περιμένοντας τήν έπιτυχία τών πειραμάτων ó Ρώσος καθηγητής συνι-
στά τρεις κανόνες ζωής, πού επιβραδύνουν τó γήρας τών ιστών μέ τήν
έξουδετέρωση τών τοξινών:

1. Συνεχής έργασία. 'Η άπασχόληση τονώνει τó νευρικό σύστημα πού
γεννά τά νέα κύτταρα. 'Η έργασία, όμως, πρέπει άπαραιτήτως να είναι
εύχρηστη. "Όσοι δέν άγαπούν τήν έργασία τους, πρέπει να τήν έγκατα-
λείπουν χωρίς δισταγμό.

2. Πολλή γυμναστική. Συναστώνται ιδιαίτερα οί περίπατοι.

3. Να τρώει κανείς ότιδήποτε, αλλά ν' άφιερώνει μία μέρα τó μήνα
για πλήρη νηστεία.

'Ο καθηγητής Νικιτίν θεωρεί άποτελεσματικούς αυτούς τούς κανόνες.
'Ισχυρίζεται ότι τούς έφάρμοσε στα ποντίκια και κατώρθωσε να παρα-
τείνει τή ζωή τους επί πολλά χρόνια.

ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΟΣΜΟΣ

"Εδώ και μερικά χρόνια οί φυσικοί άσχολούνται μέ τήν άνα-
ζήτηση τών άντισωματιδίων τού πυρήνος τού ατόμου. "Ε-
χουν βρεθεί άντιπρωτόνια, άντηλεκτρόνια, άντινετρόνια,
άντιμεσόνια. Κάθε σωματίδιο τού ατόμου πού συναντάται
μέ ένα άντισωματίδιο προκαλεί τήν έξουδετέρωση και τών
δύο και τήν έκλυση ένεργείας. Τó σύνολο τών άντισωματι-
δίων άποτελεί τήν άντιύλη. Μία σύγκρουση μεταξύ τής ύλης
και τής άντιύλης θα κατέστρεφε τó σύμπαν σε μία γιγαντι-
αία πυρηνική έκρηξη... 'Η άνακάλυψη άπό τούς 'Ιταλούς
έπιστήμονες ένός νέου σωματιδίου τής άντιύλης τού «άντι-
σίγμα σύν» ένισχύει αυτές τις θεωρίες...

Τò «άντισίγμα σύν»

'Ακόμη ένα βήμα πρòς τή διαλεύκαν-
ση τού μυστηρίου τής άντιύλης — ά-
νακάλυψη 'Ιταλών έπιστημόνων

ΠΙΝ άπό μερικούς μήνες, ένας νεα-
ρός φυσικομαθηματικός τού 'Ινστι-
τούτου τής Ρώμης, ó δρ. Μούτσνικ,
ξεκίνησε για τήν Καλιφορνία. Οί βα-
ρειές δουλειές του ήταν γεμάτες άπό
φωτογραφικές πλάκες και μερικές δακτυ-
λογραφημένες «όδηγίες». Οί οδηγίες ή-
ταν γραμμένες άπό τόν καθηγητή 'Ε-
δουάρδο 'Αμάλντι, διευθυντή τού 'Ινστι-
τούτου Φυσικής τής Ρώμης φίλο και
συνεργάτη τού διάσημου 'Ενρίκο Φέρμι,
πού είχε βοηθήσει στην άτασκευή τής
πρώτης ατομικής βόμβας. 'Ο 'Αμάλντι,
άφού συζήτησε τó πράγμα μέ έναν άλλο
διάσημο έπιστήμονα τής ομάδας Φέρμι,
τόν 'Εμίλιο Σεγκρέ, πού βραβεύθηκε πέρυ-
σι μέ τó βραβείο Νόμπελ, είχε δώσει έν-
τολή στón Μούτσνικ να υποβάλει τά φω-
τογραφικά γαλακτώματα σε «βομβαρδι-
σμό» μέ δεσμίδες άντιπρωτονίων, χρη-
σιμοποιώντας τó μεγάλο «μπέεβατρον»
τού Μπέκκελντ τής Καλιφορνίας. Σε δύο
διαδοχικά ταξίδια τού Μπούτσνικ, οί
φωτογραφικές πλάκες βομβαρδίσθηκαν
καταλλήλως μέ άντιπρωτόνια, ó νεαρός
έπιστήμων τις ξανάφερε στην 'Ιταλία
και τότε άρχισε ύπομονητικά, μέ τó μι-
κροσκόπιο, μία έρευνητική έργασία πού
κράτησε μήνες.

Τί προσπαθούσαν να βρουν οί έπι-
στήμονες τής Ρώμης; "Ενα σωματίδιο
τού ατομικού πυρήνα, άρκετά βαρύ και
όγκώδες, αν ύπολογίσουμε ότι ζυγίζει
2.300 φορές περισσότερο άπό τó ήλεκ-
τρόνιο, αλλά και πολύ βραχύβιο, αν λο-
γαριάσουμε ότι γεννιέται, ζει και πεθαί-
νει περίπου σ' ένα δέκατο τού έκατομ-
μυριοστού τού δευτερολέπτου. Σύμφωνα
μέ τούς θεωρητικούς ύπολογισμούς, τó
σωματίδιο έπρεπε να έχει άρνητική ήλεκ-
τρική φόρτιση. Οί έπιστήμονες δέν ήξε-
ραν τίποτα περισσότερο γι' αυτό, έκτός
άπ' τ' όνομά του, γιατί τó είχαν κιόλας
βαφτίσει μέ μία πρόθεση κι' ένα γράμμα
τού έλληνικού αλφαβήτου: «'Αντισίγμα
σύν» (τó σύν τó πρόσθεσαν για να ξε-

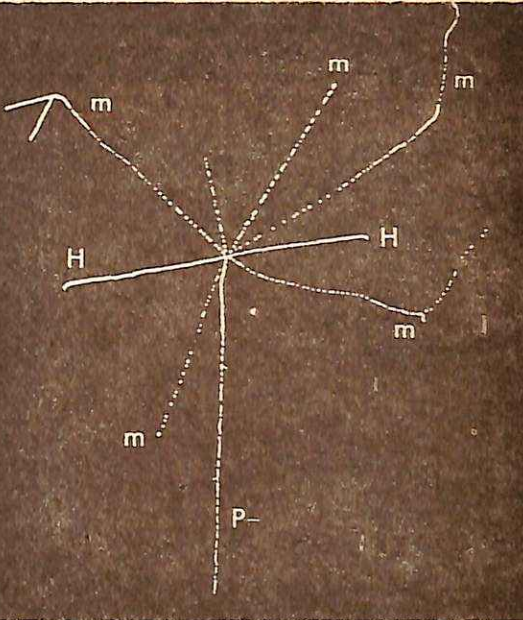
χωρίζει άπό τó «άντισίγμα μείον», πού
άνακάλυψαν πρόσφατα οί Ρώσοι). Κα-
νείς ποτέ δέν τó είχε ιδεί και κανείς δέν
θα μπορούσε να τó ιδεί, γιατί αυτά τά
σωματίδια ξεφεύγουν άπό τήν άμεση πα-
ρατήρηση τών αισθήσεών μας, άφού δέν
είναι παρά ένα μέρος τού πυρήνα τού
ατόμου και τó βαρύτερο άτομο τής φύ-
σεως (ούράνιο) δέν ζυγίζει παραπάνω
άπό τέσσερα δεκάκις χιλιοστά τού έκα-
τομμυριοστού τού γραμμαρίου.

★
Σ' ΑΥΤΟ τó σημείο, ή περιγραφή τής
άνακάλυψης τού «άντισίγμα σύν»
αρχίζει να γίνεται άκατανόητη για
τούς άμήτους στα μυστήρια τής πυρ-
ηνικής φυσικής. "Ας εξηγηθούμε:

Πώς είναι δυνατό να γνωρίζουμε τήν

'Εδουάρδος 'Αμάλντι, εκ τών πρωτεργα-
τών τής άνακάλυψης τού σωματιδίου
«άντισίγμα σύν».

"Ετσι έμφανίζεται στη φωτογραφική
πλάκα μία σύγκρουση σωματιδίων.
Αυτή είναι μία φωτογραφία πού άπο-
καλύπτει τήν ύπαρξη άντιπρωτονίων.
Τó άντιπρωτόνιο (Ρ) διασπάται σε
μεσόνια (Μ) και πυρήνες ύδρογό-
νου (Η).

ύπαρξη και τις ιδιότητες ένός πράγμα-
τος πού δέν τó είδαμε, δέν τó άκούσαμε,
δέν τó αισθανθήκαμε ποτέ; Τó «έρευνά»
και τó «άνακαλύπτω» έχουν στη φυσική
ένα νόημα κάπως διαφορετικό άπό κείνο
πού τους δίνουμε στην καθομιλουμένη
γλώσσα. 'Η ύπαρξη ώρισμένων σωματι-
δίων τής ύλης, μέ ώρισμένα χαρακτηρι-
στικά, καθορίζεται άπό τούς θεωρητικούς
φυσικούς μέ τó χαρτί και τó μολύβι, μέ
πολύπλοκους μαθηματικούς ύπολογι-
σμούς. Για να έρμηνεύσουν τó Σύμπαν οί
έπιστήμονες διατυπώνουν θεωρίες, ύπο-
θέσεις, κάνουν ύπολογισμούς και τούς
συνδυάζουν μέ ό,τι είναι γνωστό άπό
άλλους ύπολογισμούς ή πειράματα. Στó
τέλος φτάνουν σε μία θεωρία πού είναι
πιθανοφανής και δέν μένει παρά να έπι-
βεβαιωθεί άπό τόν πρακτικό πειραματι-
σμό. Είναι σαν να βλέπουμε μία στέγη
πού στήρίζεται σε τέσσερις κολώνες, άπό
τις όποιες όμως διακρίνουμε μονάχα τις
τρεις, γιατί ένας άνθρωπος στέκεται πρòς
στά μας και μας κρύβει τή τέταρτη τε-
τάρτη. Μπορούμε να συμπεράνουμε τήν
ύπαρξη αυτής τής άθέατης κολώνας γιατί
σύμφωνα μέ τούς νόμους τής αρχιτεκτο-
νικής συμμετρίας, όσο και τής στατικής,
οί τετράγωνες στέγες έχουν συνήθως τέσ-
σερις κολώνες. Στην περίπτωση αυτή
κάνουμε μία «ύπόθεση», σύμφωνα μέ τά
δεδομένα τής πείρας και τούς γνωστούς
νόμους τής φυσικής.

"Ετσι, άπό τις έξισώσεις τού 'Αγγλου
καθηγητού Ντάϊρακ, πού διατυπώθηκαν
πριν άπό τριάντα χρόνια, οί έπιστήμονες
έβγαλαν τó συμπέρασμα ότι έκτός άπό
τó γνωστό ήλεκτρόνιο, μέ άρνητική φόρ-
τιση, έπρεπε να υπάρχει κι' ένα θετικό
ήλεκτρόνιο. "Ός τó 1928 δέν ήταν γνωστό
παρά μόνο δύο άπό τά σωματίδια τού
ατόμου: τó ήλεκτρόνιο (άρνητικό) και τó
πρωτόνιο (θετικό). Τó 1932 ó Τσάντουϊκ
άπέδειξε (σύμφωνα μέ τούς ύπολογισμούς
τού Ντάϊρακ) τήν ύπαρξη τού νετρονίου,
ή ουδέτερονιου, και ó 'Αντερσον βρήκε
τó ποζιτρόνιο, ή θετικό ήλεκτρόνιο. 'Αλλ'

αυτό το ποζιτρόνιο, απέναντι των άλλων σωματιδίων, είχε παράξενα χαρακτηριστικά. Ήταν εξαιρετικά σπάνιο και μόλις συναντούσε ένα συνηθισμένο (άρνητικό)

Ο καθηγητής Κάρλο Καστανιόλι, της ομάδας έρευνας του 'Αμάλντι.

ηλεκτρόνιο, προκαλούσε μια άμοιβαία εξουδετέρωση και μετασχηματιζόταν σε ενέργεια. Έτσι, την εποχή εκείνη, οι φυσικοί έδιναν αυτή την εικόνα του ατόμου: Γύρω από έναν κεντρικό πυρήνα που περιελάμβανε τα πρωτόνια και τα νετρόνια, περιστρέφονται, όπως οι πλανήτες γύρω από τον Ήλιο, ή όπως οι δορυφόροι γύρω από τους πλανήτες, τα ηλεκτρόνια.

★

ΤΟ 1935 ο Γαλιανέζος φυσικός Γιουκάβα διατύπωσε την υπόθεση ότι πρέπει να υπάρχουν κι άλλα σωματίδια: τα μεσόνια, που προσφέρουν τις δυνάμεις συνοχής των σωματιδίων που αποτελούν τον πυρήνα του ατόμου. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του, η μάζα των μεσονίων είναι περίπου 200 φορές μεγαλύτερη από των ηλεκτρονίων και η διάρκεια της ζωής τους ένα αδιερεύνητο. Ο Γιουκάβα έπαλθευθησαν μια προς μία και ανταμείφθηκαν, το 1949, με το βραβείο Νόμπελ.

Δέκα χρόνια αργότερα, το βραβείο Νόμπελ δόθηκε στον Έμιλιο Σεγκρέ, έναν Αμερικανό επιστήμονα Ιταλικής καταγωγής, για την πειραματική επιβεβαίωση της ύπαρξης ενός άλλου σωματιδίου του πυρήνα του ατόμου: του αντιπρωτονίου. Η ύπαρξή του είχε υπολογισθεί θεωρητικά, πάντα σύμφωνα με τις εξισώσεις του Ντάιρακ. Το αντιπρωτόνιο είναι ένα πρωτόνιο με αρνητική φόρτιση.

ΜΕΤΑ την ανακάλυψη του αντιπρωτονίου, οι επιστήμονες δρέθηκαν υποχρεωμένοι να αντιμετωπίσουν την υπόθεση της ύπαρξης «αντιατόμων», που αποτελούν συστατικά μιάς «αντιύλης» και ενός αντικόσμου. Τι σημαίνουν όλα αυτά; Για να δώσουμε ένα παράδειγμα, κάπως άφελος, αλλά παραστατικό, μπορούμε να παραβάλουμε τον αντίκοσμο με την εικόνα που αντανάκλαται από έναν καθρέφτη, όπου αυτό που στην πραγματικότητα είναι δεξιά, φαίνεται αριστερά και αντίστροφως. Στο αντίατομο ο πυρήνας δεν αποτελείται από πρωτόνια και νετρόνια, αλλά από αντιπρωτόνια (δηλαδή αρνητικά πρωτόνια) και αντινετρόνια (δηλαδή θετικά νετρόνια). Και γύρω από τον πυρήνα δεν περιστρέφονται ηλεκτρόνια που, όπως είδαμε έχουν αρνητική φόρτιση, αλλά ποζιτρόνια (δηλαδή θετικά ηλεκτρόνια, που λέγονται και αντιηλεκτρόνια).

Σ' αυτή τη σειρά των «αντισωματιδίων», των σωματιδίων της αντιύλης, ανήκει και το «αντισίγμα συν». Η επιβεβαίωση των θεωρητικών υπολογισμών για την ύπαρξή του πραγματοποιήθηκε, όπως συνέβη και στις προηγούμενες περιπτώσεις, χάρι στην εξέταση των φωτογραφικών γαλακτωμάτων. Οι ευαίσθητες πλάκες υπεβλήθησαν σε βομβαρδισμό αντιπρωτονίων με το «μετάτρον» του Μπέρκλεϋ της Καλιφόρνιας. Χιλιάδες πλάκες εξετάσθηκαν με το μικροσκόπιο. Σε μια από αυτές παρατηρήθηκε ότι ένα αντιπρωτόνιο που συγκρούστηκε με το γαλάκτωμα, είχε προκαλέσει το σχηματισμό ενός άλλου σωματιδίου, του οποίου η «διάρκεια ζωής» ήταν εξαιρετικά σύντομη. Τα ίχνη που άφησε πάνω στην πλάκα απέκάλυψαν την ταχύτητα και τη μάζα του σωματιδίου.

Λίγο πριν από την Ιταλική ανακάλυψη, οι Ρώσοι είχαν επιβεβαιώσει την ύπαρξη ενός άλλου σωματιδίου της αντιύλης: του «αντισίγματος μείον».

★

ΥΠΑΡΧΕΙ πραγματικά η αντιύλη και ο «αντίκοσμος»; Στη Γη ασφαλώς δεν μπορεί να υπάρχει, παρά μόνο επί ελάχιστο κλάσμα του δευτερολέπτου, γιατί τα αντισωματίδια μόλις συναντηθούν με τα σωματίδια αλληλοεξουδετερώνονται και μετασχηματίζονται σε ενέργεια.

Η ΚΥΡΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ 1.000 ΚΑΘΡΕΦΤΕΣ

Η διεθνής πολιτική επικαιρότητα έπεσκέασε το θάνατο μιάς έκκεντρικης Ουγγαρέζας που την είχαν επωνάσει «κυρία με τους χίλιους καθρέφτες» και ήταν πασίγνωστη στους ευρωπαϊκούς κοσμικούς κύκλους.

Η Κάτια Χόρβαθ, σύζυγος πλουσίου βιομηχάνου, είχε την ιδιοτροπία να συγκεντρώνει μια συλλογή από χίλιους καθρέφτες όλων των ειδών και των εποχών. Από όλους αγαπούσε περισσότερο έναν καθρέφτη της εποχής του Λουδοβίκου 16ου που τον είχε ανακαλύψει στην αποθήκη ενός Παρισινού παλαισιώτη. Στο πλαίσιο του έφερε αυτή την επιγραφή: «Όταν θα επιστρέψω στο χάος της ανυπαρξίας, αυτός που θα μ' έχει στην κατοχή του θα μ' ακολουθήσει».

Ο πόλεμος κατέστρεψε την οικογένεια Χόρβαθ. Η «κυρία με τους χίλιους καθρέφτες» έμεινε χήρα και, για να συντηρηθεί, πούλησε σιγά - σιγά όλη τη συλλογή της, εκτός από τον αγαπημένο της καθρέφτη με την επιγραφή.

Ένα πρωί, πριν από λίγες εβδομάδες, οι γείτονες, ανήσυχτοι για την εξαφάνισή της Κάτιας Χόρβαθ, αναγκάστηκαν να σπάσουν την πόρτα του διαμερισμάτος της. Τη βρήκαν αιμόφυρτη, νεκρή ανάμεσα στα σπασμένα κομμάτια του παλιού καθρέφτη. Ένα από τα κομμάτια της είχε κόψει την καρδιά της. Φαίνεται πως η γριά κυρία είχε γλυστρήσει παρασύροντας στην πτώση της τον καθρέφτη.

Η τραγική προφητεία βγήκε αληθινή.

γεια. 'Αλλ' ίσως στο κοσμικό Διάστημα υπάρχει μια μορφή ύλης, που είναι έντελως αντίθετη προς αυτή που γνωρίζουμε. Αυτές οι φοβερές εκρήξεις που προκαλούν-

Η καθηγήτρια Αύγουστίνη Μανφρεντίνι, συνεργάτις του καθηγητού 'Αμάλντι.

ται στον ούρανο από τη σύγκρουση διω Γαλαξιών, ίσως να είναι στην πραγματικότητα μια σύγκρουση της ύλης με την αντιύλη, του κόσμου με τον αντίκοσμο.

Πρέπει να σημειώσουμε, ωστόσο, ότι πολλοί επιστήμονες αρνούνται ακόμα την ύπαρξη της αντιύλης. «Γιατί το Σύμπαν δεν έχει καταστραφεί ακόμα, ρωτούν οι δύσπιστοι, από τη σύγκρουση των δύο αντιμαχόμενων μορφών της ύλης;». Αυτό δεν το ξέρουμε.

Η ανακάλυψη του «αντισίγματος συν» έχει, προς το παρόν, καθαρώς θεωρητικό ενδιαφέρον. Είναι ακόμα ένα δήμα προς τη διαλεύκανση του μυστηρίου της αντιύλης, της οποίας δεν μένουν τώρα να ανακαλυφθούν, παρά μόνο δυο σωματίδια: το «άντι Χ51 συν» και το «άντι Χ51 μείον». Όταν βρεθούν κι αυτά, ίσως ο αντίκοσμος αποκαλύψει μερικά από τα μυστικά του.

ΓΙΑΤΙ ΤΡΕΜΕΙ Η ΓΗ;

“Επειτα από την καταστροφή του 'Αγαθίρ ήρθε η σειρά της Περσικής πόλεως Λόρ που καταστράφηκε πριν από λίγες μέρες από τους σεισμούς. 'Η επιστήμη είναι ανίσχυρη μπροστά στο φαινόμενο των σεισμών, των οποίων είναι ακόμα άγνωστες και οι αιτίες και η προέλευση. 'Αλλά κάποτε θα μάθουμε να διακρίνουμε τα προμηνύματα της καταστροφής.”

Μπορεί να προβλέψει τους σεισμούς ή επιστήμη;

ΤΟΥ LUSIEN NERET

ΟΙ δέκα χιλιάδες νεκροί του 'Αγαθίρ, οι σκηνές τρόμου που ξετυλίχθηκαν ανάμεσα στα ερείπια που έγιναν τάφοι για εκατοντάδες ανθρώπους, προκαλούν παντού τις ίδιες απορίες: 'Η επιστήμη, άραγε, είναι τελείως ανίκανη να προβλέψει τους σεισμούς; Οι καταστροφές αυτές που αφανίζουν σε μερικές ώρες ολόκληρες πολιτείες, θα είναι πάντα αναπόφευκτες; Οι καλύτεροι σεισμολόγοι του κόσμου απαντούν. «Δυστυχώς, προς το παρόν, είμαστε τελείως άσπλοιοι απέναντι των φυσικών αυτών φαινομένων».

★

ΑΥΤΟ σημαίνει ότι ο άνθρωπος δεν θα μπορέσει ποτέ να προαισθανθεί τη βραδύτατη προετοιμασία της καταστροφής στα σπλάχνα της Γης; Ότι δεν θα μάθει ποτέ να διακρίνει τα προμηνύματα;

“Ίσως κάποτε θα μάθουμε. Κάθε μέρα, οι γνώσεις μας για τη Γη πλουτίζουν με καινούργιες ανακαλύψεις. 'Η σεισμολογία είναι επιστήμη καινούργια, πάντως όμως έχει ξεπεράσει τη νηπιακή της ηλικία. Στα τελευταία πενήντα χρόνια βοήθησε σημαντικά τη γεωλογία να απαλλαγεί από μερικές απηρχαιωμένες θεωρίες που εμπόδιζαν την ανάπτυξή της. 'Ωρισμένα έγχειρίδια γεωλογίας, είναι αλήθεια, επιμένουν στις παλιές αντιλήψεις, και μας δίνουν την εικόνα μιάς υδρόγειας σφαίρας, που ψύχεται σιγά - σιγά και ζαρώνει και ρυτιδώνεται σαν αποξηραμένο μήλο. 'Αλλά σήμερα ξέρουμε, χάρι στη σεισμολογία, ότι ο σχηματισμός των ορέων δεν οφείλεται σε μια συστολή του φλοιού της Γης. Οι γεωλογικοί σχηματισμοί ερμηνεύονται τώρα ως φαινόμενα που συγγενεύουν με τους σεισμούς και τις ήφαιστειακές εκρήξεις, και ακριβώς γι' αυτό θα ήταν αδύνατο να μελετηθεί το ένα φαινόμενο χωριστά από το άλλο.

Οι σεισμοί συνδέονται κάποτε με τις

κινήσεις του γήινου φλοιού, που προσπαθεί να ισορροπήσει. Είναι η περίπτωση ώρισμένων σεισμών που παρατηρούνται στη Βόρειο Ευρώπη. 'Η 'Ολλανδία π.χ. και η βόρειος Γερμανία ταράσσονται συχνά από ασθενείς σεισμικές δονήσεις. Χωρίς άλλο, πρόκειται εδώ για μια καταβύθιση του βραχώδους στρώματος του φλοιού στα μαλακότερα στρώματα που βρίσκονται από κάτω. Παρατηρήθηκε, εξ άλλου, ότι η Σκανδιναβία, που απελευθερώνεται βαθμιαία από τους παγετώνες της, ανυψώνεται κατά ένα εκατοστό κάθε χρόνο. Σ' αυτή την τάση ανυψώσεως της Σκανδιναβίας αντιστοιχεί η τάση καταβύθισης της 'Ολλανδίας με τον ίδιο ρυθμό του ενός εκατοστού κάθε χρόνο. Για τους 'Ολλανδούς, που βλέπουν έτσι ότι η χώρα τους είναι καταδικασμένη σε εξαφάνιση παρά τον απεγνωσμένο αγώνα τους για να συγκρατήσουν τα νερά της θάλασσας έξω από το έδαφός τους, οι σεισμοί είναι τρομακτικά προμηνύματα.

★

ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ αυτά τα φαινόμενα, φτάνουμε γρήγορα στο συμπέρασμα ότι τίποτα απ' ό,τι συμβαίνει στην επιφάνεια του πλανήτη μας δεν μπορεί να εξεταστεί απομονωμένο. Σήμερα ξέρουμε, ότι η γέννηση της 'Ισλανδίας έχει προκληθεί από τη γιγαντιαία δόνηση, που προκάλεσε η ανάδυση των 'Αλπεων. Στο σχηματισμό του βρενίου αυτού συγκοι αντιστοιχεί, 2.500 χιλιόμετρα πιο πέρα, μια ρωγμή από την οποία ξεπητάθηκε η λάβα και συσσωρεύθηκε στο σημείο αυτό του ωκεανού για να σχηματίσει την 'Ισλανδία. Σήμερα ακόμα, στην περιοχή των σχετικά καινούργιων βουνών, όπως οι 'Αλπεις που κατά τα φαινόμενα εξακολουθούν να αναπτύσσονται, οι σεισμικές δονήσεις είναι συχνές.

Οι περισσότεροι σεισμοί αρχίζουν από κοντά στην επιφάνεια, δηλαδή σε βάθος που δεν ξεπερνάει τα τριάντα χιλιόμετρα. 'Αλλοι παράγονται σε βάθος περισσότερο από 300 χιλιόμετρα

στο έσωτερικό της Γης. 'Αλλ' αυτό αποτελεί εξαίρεση. 'Ακόμα πιο εξαιρετικός ήταν ο σεισμός που σημειώθηκε στη νότια 'Ισπανία, σε βάθος 700 χιλιομέτρων. Στο 'Αγαθίρ, η έστια του σεισμού ήταν κοντά στην επιφάνεια και το επίκεντρο πολύ κοντά στην πόλη.

★

ΟΙ σεισμοί αυτοί του είδους δείχνουν τις παράξενες αδυναμίες του πλανήτη μας — αδυναμίες που δεν ξέρουμε ούτε τις αιτίες, ούτε την προέλευσή τους. Μερικοί γεωλόγοι τις εξηγούν με την ύπαρξη διαφορών θερμοκρασίας στα βαθιά στρώματα της Γης. Δεν αποκλείεται η ραδιενέργεια των βράχων στα κατώτερα στρώματα να προκαλεί την απελευθέρωση ενεργειών που ασκεί τεράστιες πιέσεις στα ανώτερα στρώματα τα οποία δεν μπορούν να αντισταθούν και θρυματίζονται. 'Ετσι φαίνεται πως σχηματίσθηκε αυτή η ρωγμή που έχει μήκος 78.000 χιλιομέτρων και περνάει από τον 'Ατλαντικό, τον 'Ινδικό και τον Ειρηνικό ωκεανό, την 'Αρκτική και την 'Ανταρκτική. Κατά μήκος αυτής της γραμμής, συμβαίνουν οι πιο συχνοί και πιο καταστρεπτικοί σεισμοί.

‘Η επιστήμη δεν γνωρίζει ακριβώς τις αιτίες των σεισμών, αλλ' οι ανακαλύψεις του Γιούγκ και του Χίξεν (που παρατήρησαν πρώτοι τη μεγάλη ρωγμή), μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες. 'Αποδεικνύουν ότι σημαντικές ενδείξεις μπορούν να βρεθούν στα βάθη των ωκεανών, απ' όπου περνάει η ρωγμή. Το πάχος του γήινου φλοιού είναι μικρότερο στον πυθμένα των ωκεανών παρά στη στεριά. Οι γεωτρήσεις, συνεπώς, είναι πιο αποκαλυπτικές σε αυτά τα σημεία.

★

Η ΜΕΛΕΤΗ των σεισμικών κυμάτων που παράγονται τεχνητά με εκρήξεις, μας απεκάλυψε την ύπαρξη σε ώριμο βάθος (ποικίλλει ανάλογα με τις περιοχές), μιάς διαχωριστικής γραμμής που λέγεται «γραμμή Μόχο», από το όνομα του Γιουγκοσλάβου επιστήμονος Μοχοροβίτς που την ανακάλυψε. Περνάει εξήντα χιλιόμετρα κάτω από τις 'Αλπεις και τριάντα χιλιόμετρα κάτω από τη Μ. Βρετανία. Οι 'Αμερικανοί λογαριάζουν να ανοίξουν μια τρύπα βάθους 3.000 χιλιομέτρων, ελπίζοντας ότι θα βρουν μια εξήγηση για το φαινόμενο αυτό.

Όπως είδαμε, η επιστήμη μαθαίνει κάθε μέρα και περισσότερα πράγματα για τη Γη, αλλά δεν μπορεί ακόμα ούτε να εξηγήσει, ούτε να προβλέψει τους σεισμούς.

‘Αλλ' ακόμα και χωρίς προβλέψεις, υπάρχει ένα άλλο μέσο προστασίας: 'Η κατασκευή σπιτιών αντισεισμικών. 'Ερευνες σε αυτό τον τομέα των αντισεισμικών κατασκευών έχουν αρχίσει από καιρό στις σεισμολογικές χώρες, την 'Ιαπωνία, την 'Ελλάδα, την Τουρκία, τις 'Ηνωμένες Πολιτείες. 'Ετσι θα βρεθούν οι κανόνες ασφαλείας για τις επικίνδυνες περιοχές. (UNESCO)

Μιά από τις άμεσες πραγματικότητες που προσφέρονται στους ποιητές μας και συγκινώντας τους υποχρεώνουν να τις εκφράσουν, είναι ή ελληνική άνοιξη. Μιά άνοιξη τόσο μοναδική, « τόσο κατ' εξαίρεσιν » που κάνει τη σχετική ελληνική ποίηση σχεδόν αμετάφραστη στις ξένες χώρες, γιατί το πνεύμα της άνοιξης που κλείνει μέσα της, τους είναι άγνωστο και θα μπορούσε να ειπεί κανείς άκατανόητο. Έτσι παρατηρούμε πώς τα καθαρά φυσιολατρικά μας ποιήματα, ή δέν μεταφράζονται καθόλου, ή μεταφραζόμενα χάνουν τη λυρική τους λάμψη και την ατμόσφαιρα.

Η ΑΝΟΙΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

ΑΝ ήθελε κανείς να εξετάσει ποιά είναι τα καλύτερα ελληνικά ποιήματα, ποιά είναι δηλαδή εκείνα που έχουν περισσότερη ελκυστικότητα και περισσότερη χάρη, δεν θα δυσκολευόταν να τα ξεχωρίσει. Είναι εκείνα που είναι εμπνευσμένα από την ελληνική φύση, που οι στίχοι τους φωτίζονται από το θαυματουργό ελληνικό φώς. Κι' αυτό δεν αποτελεί μια νέα διαπίστωση. Αυτό συμβαίνει από πάντοτε εδώ στην Ελλάδα, γιατί αν οι καταστάσεις αλλάζουν με το πέρασμα των αιώνων, δεν αλλάζουν οι κλιματολογικοί παράγοντες, ή διαύγεια τ' ουρανού και το χρώμα της θάλασσας, ή λαμπρότητα του ήλιου, οι χρωματικές εναλλαγές της γης, τα δουνά που θαρείς πώς είναι περιβλημένα με μια παράδοση πνευματικότητας. Αυτό που ένοιωθε ή Σαπφώ, ή Αλκαίος, ή Αλκμάνας, ή Θεόκριτος εδώ και χιλιάδες χρόνια, ένοιωθε κι' ή Σολωμός ή ή Σικελιανός, όταν έγραφαν τα λυρικά τους ποιήματα στη νέα μας γλώσσα. Η ίδια ψυχική λειτουργία, το ίδιο χτύπημα της καρδιάς, ή ίδια έξαρση και στο βάθος ή ίδια κατάλυση κι' άκόμα ή ίδια έκφραση.

...Χαριτωμένο δάσος
όλο μηλιές. μέσα οι θωμοί καπνίζουν
άπ' το λιβάδι.

Νερά κατάκρυα ανάμεσα στα κλώνια
μελαΐδουν άπ' τα ρόδα γύρω ή τόπος
όλοσκιωτός. βαθύ τον ύπνο χύνουν
τα φύλλα ως σειούνται.

Στο λειβάδι, όπου βόσκουν τα που-
(λάρια,
οί άνοιξιότικοι άνθοι θρασυμανούν.
γλυκό σά μέλι το άνηθο ευωδιάζει...

Πίσω από τη μετάφραση, μπορεί να διακρίνει κανείς τη λαμπρή άνοιξιότικη μέρα εκείνης της εποχής, ίδια μ' αυτές που ζούμε έμείς σήμερα. Ίδια με τη δική μας και ή ψυχική συγκίνηση που ή ημέρα εκείνη προκαλούσε στη Σαπφώ και τα λόγια που την εκφράζουν, ίδια με τα λόγια που μεταχειρίζονται κι' οι δικοί μας ποιητές σήμερα. Τα ίδια πράγματα, προκαλούν τα ίδια αισθήματα πάντοτε. Κι' ή παρακάτω κοπέλλα παρουσιάζεται εδώ και δύο χιλιάδες έξο-
κόσια χρόνια στην ποίηση του Αρχί-
λοχου, με τον ίδιο τρόπο που μπορεί να

παρουσιαστεί, που μπορεί να την συ-
αντήσουμε και σήμερα.

Ένα κλωνάρι από μυρτιά κρατώντας
και ρόδο ώραίο, χαιρόταν. Τα μαλλιά
(της
της ίσκιωναν τους ώμους και τις πλά-
(τες.

Η ποίηση που δονεί την ατμόσφαιρα, το πνεύμα και τις αναρίθμητες εναλλα-
γές της άνοιξιότικης έκφρασής του φυ-
σικού κόσμου, είναι ίδια στο βάθος. Κι-
νείται από τις ίδιες διαθέσεις και το
ποιητικό αποτέλεσμα μας δίνει την ίδια
συγκίνηση, έκφρασμένη με διαφορετικές
εικόνες που αναπαριστούν τα ίδια
πράγματα. Είναι, θα μπορούσε να πεί
κανείς, ένα είδος άνασασμού για την
άνθρωπινη ψυχή, που όνειρεύεται πάντοτε
την αιώνια γαλήνη και το αιώσιο φώς.
Ο αυτόδιδαχτος λαϊκός μας τραγουδι-
στής, δεν λέει τίποτε λιγότερο όταν
τραγουδάει ξεχειλισμένος από το εύγε-
νικό αυτό πάθος: «Τώρα είναι Άπρίλης
και χαρά, τώρα είναι καλοκαίρι...».

Ο έξωτερικός κόσμος με τη μαγεία
του συνεπαίρνει τον άνθρωπο, του άλα-
φώνει την ψυχή, του παραμερίζει την
καθημερινή πίκρα. Άνανεώνει τη διάθεση
της ζωής, δυναμώνει την έλπίδα. Ο ποιη-
τής φαντάζεται πώς ή άνοιξιότικη όμορ-
φιά ξεπερνάει άκόμα κι' αυτόν τον θάνα-
το. Πώς την αισθάνονται άκόμα και οι
νεκροί κάτω από το χώμα, πώς έχει άνα-
στάσιμες ιδιότητες, όπως δείχνουν τα
δυο αυτά τετράστιχα από το περίφημο
ποίημα του Μαρκορά, το «Παράπονο της
Πεθαμένης».

Κόσμε ώραϊε, με πόση λαύρα
σ' έχω τώρα στην καρδιά!
Τ' Άπριλιού σου άκούω την αύρα
και στο λάκκο μου βαθεία.

Μ' όρα όλούτε ή γή φυτρώνει
νάταν, θέμου, βολετό
άπ' το χώμα που με ζώνει
σάν τριαντάφυλλο να δγώ!...

Η διαφορά ανάμεσα στην πανάρχαια
ελληνική ποίηση και στη νέα, δεν είναι
διαφορά ουσίας. Η ποίηση που έμπνέει
ή άνοιξη σταλάζει μέσα μας το ίδιο βάλ-
σαμο, μάς φωτίζει κατά τον ίδιο τρόπο.

Όλα τα λουλούδια γίνονται από την
ίδια ύλη, χρησιμοποιούν τα ίδια συστα-
τικά, ή διαφορά τους βρίσκεται στο χρώ-
μα, στο σχήμα, στις ιδιόχουσες λεπτό-
τητες της ύφανσής τους. Είναι όλα λου-
λούδια, είναι όλα με τον τρόπο τους
ωραία, κι' εκφράζουν όλα το ίδιο πρά-
γμα: την όμορφιά, τη λεπτότητα, το με-
γαλείο της τελειότητας, την ευδαιμονία.
Αυτή ή αίσθηση της ευδαιμονίας που
δίνει ή φύση, εξαφανίζει τις σκιές μέσα
στον ποιητή, τον κάνει να βλέπει όχι
μόνο τα πράγματα, αλλά και τα γεγο-
νότα κάτω από διαφορετικούς φωτισμούς.
Πρώτος ή Σολωμός στη νέα μας ποίηση,
δίνει άριστουργηματικά την ατμόσφαιρα
και την επίδραση του άνοιξιότικου θαύ-
ματος σε μιá κρίσιμη έθνική ώρα. Οι
πολεμιστές του Μεσολογγιού βρίσκονται
περιπλεγμένοι μέσα στη μαγεία της φυ-
σικής όμορφιάς. Σε μιá στιγμή που όλα
άνασταίνονται, αυτοί πολεμάνε, υποχρεω-
μένοι και άποφασισμένοι να πεθάνουν.
Ο πειρασμός της άνοιξης είναι μεγάλος,
έξ ίσου μεγάλος με τον πειρασμό της
ελευθερίας, για την όποια άγωνίζονται.
Ποιός θα νικήσει; Φυσικά ή άγώνας για
την ελευθερία, το πρωταρχικό αγαθό της
ζωής. Πρέπει να πεθάνουν, αλλά πεθαί-
νοντας σε μιá τέτοια στιγμή, έγκατα-
λείποντας αυτόν τον φωτεινό παράδεισο
του άπάνω κόσμου, σε μιá τέτοια ώρα,
είναι σάν να μη πεθαίνουν μιá φορά
μόνο.

Μάγεμα ή φύσις κι' όνειρο στην όμορ-
(φία και χάρη.
Η μαύρη πέτρα όλόχρυση και το ξερό
(χορτάρι.
Με χίλιες δρύσες χύνεται, με χίλιες
(γλώσσες κραίνει.
Όποιος πεθαίνει σήμερα χίλιες φορές
(πεθαίνει.

Είναι σάν να μη θυσιάζουν τη ζωή
τους μιá φορά, αλλά χίλιες φορές, γιατί
ή ζωή άξίζει σε μιá τέτοια στιγμή για
χίλιες ζωές.

Και μες της λίμνης τα νερά όπ' έφθασε
(με άσπύδα,
έπαιξε με τον ίσκιο της γαλάζια πετα-
(λούδα,
που ευώδισσε τον ύπνο της μέσα στον
άγριο κρίνο.

Και τον μεγάλο πειρασμό της άνοιξης
τον εκφράζουν και οι πιό μικρές άδελφές
υπάρξεις, που περιστοιχίζουν τον άνθρω-
πο. Η πεταλούδα, το λουλούδι, το χορ-
ταράκι, το πρόβατο που βελάζει, το νυ-
χτερινό άστρο. Όλα μαζί κατεβαίνουν
να δλεάσουν την ψυχή, να παραλύσουν
το χέρι που βαστάει το τουφέκι, να
κάνουν τους άγωνιστές να ξαστοχήσουν
την άποστολή τους, να παραδοθούν.

Τό πόσο διαφορετικός, πόσο τραγω-
διακός, πόσο μεγαλύτερη έκταση από την
άποψη της θυσίας παίρνει ή θάνατος,
μάς το λέει ή Καρυωτάκης, στο γιομάτο
από φωτεινή και δραματική πυκνότητα
ποίημά του «Διάκος».

Μέρα του Άπρίλη.
Πράσινο λάμπος,
γελούσε ή κάμπος
με το τριφύλλι.

Ός την έφίλει
το πρώινό θάμπος,
ή φύση σάμπως
γλυκά να όμίλει.

Έκελεδούσαν
πουλιά πετώντας
όλο πιό πάνω.

Τ' άνθη ευδοούσαν
Κι' έιπε άπορώντας:
«Πώς να πεθάνω;»

Στη «Μάνα του Χριστού» του Βάρ-
ναλη βλέπουμε πόσο πιό δραματικός γί-
νεται στη συνείδηση της Παναγίας ή
πρώτος μαρτυρικός θάνατος του Χρι-
στού. Ο θάνατος, είναι πάντοτε ένας
θάνατος, όταν συμβαίνει αυτός που φεύ-
γει να είναι νέος και να είναι άνοιξη
όταν πεθαίνει, ή θάνατος σπαράζει την
καρδιά εκείνων που μένουν.

Φεύγεις πάνω στην άνοιξη, γιέ μου,
(καλέ μου.
Άνοιξη μου γλυκειά, γυρισμό που δεν
(έχεις!
Η όμορφιά σου βασίλεψε κίτρινη, γιέ
(μου,
δεν μιλάς, δεν κυττάς πώς μαδιέμαι,
(γλυκιέ μου!

Άλλά κι' όταν ή άνοιξη δεν συσχετί-
ζεται με τον άνθρωπο και με τη δράση
του, όταν περιγράφεται όπλως, σε πόσο
βάθος δεν μεταγγίζεται μέσα μας μιá
δεδομένη άνοιξιότικη στιγμή, μ' όλη τη
γαλήνη των άπλών πραγμάτων που την
απαρτίζουν! Κι' άκριβώς αυτή είναι ή
δύναμη αυτής της ποίησης. Να συντηρεί
την άνοιξη μέσα σε λίγους στίχους, να
μάς την προσφέρει και να νοιώθουμε σάν
να τη ζούμε, σάν να την άκούμε, σάν να
τη βλέπουμε, όπως συμβαίνει με τους
παρακάτω στίχους του Κάλβου.

Κι' όταν το έσπέριον άστρον
ό ούρανός άνάπτη,
και πλέωσι γέμοντα έρωτος
και φωνών μουσικών

βαλάνια ξύλα,
φιλεί το ίδιον κύμα,
οί αυτοί χαϊδεύουν ζέφυροι
το σώμα και το στήθος
των λαμπρών Ζακυνθίων
άνθος παρθένων.

Άλλες φορές το πνεύμα αυτό της
άνοιξης, ξυπνά μέσα στον άνθρωπο μιάν

όρμη κι' έναν δυναμισμό που δεν ύπο-
ψιάζεται πώς υπάρχει μέσα του, μιάν ά-
νάταση που δεν είχε ποτέ φανταστεί πώς
θαχε την ευτυχία να τη ζήσει ποτέ. Για-
τί φυσικά, όπως συμβαίνει με τον κλει-
στό, συγκρατημένο και νοικοκυρεμένο
Παλαμά, ούτε ή ίδιος, ούτε κι' έμείς θα
μπορούσαμε να φανταστούμε ποτέ πώς
θα ζούσε το ξέσπασμα των παρακάτω
στίχων.

Μέτωπο, μάτια, κύματα,
μαλλιά, γλουτοί, λαγόνες,
κρυφά λαγκάδια του έρωτα,
ρόδα, μυρτιές, κρυφώνες,
πόδια που άλυσόδενετε,
δρύσες του χάδιου, ή χέρια,
του πόθου περιστέρια,
γεράκια του χαμού!

Θα μπορούσε κανείς να σχηματίσει έ-
να μπουκέτο από έξαισιες ζωγραφίες
μοναδικές στον κόσμο, άνιχνεύοντας την
ελληνική ποίηση που μέσα της έχει άπο-
τυπωθεί ή άνοιξη σ' όλες της τις έκφρά-
σεις και σ' όλα της τα χρώματα. Δεν
νομίζετε πώς περνά από μπροστά μας,
ή λιτανεία των «Άμυγδαλιών» του Τέλ-
λου Άγρα;

Άμυγδαλιές, άμυγδαλιές,
λουλούδια φούχτες, άγκαλιές!

Χιονίζει στην κατηφορία
με το νοτιά, με το βοριά,
της Άνοιξης βαφτιστικά
χορεύει τ' άσπρα της προικιά...

... Κι' όλο περνάνε, όλο πηγαίνουν
μες στις χαρές της άνθηλιάς,
κι' άπ' τα παράθυρα διαβαίνουν
οί λιτανείες της μυγδαλιάς.

Κι' αυτό το μυστήριο της σιωπής που
κάποτε νοιώθουμε σάν να σαλεύουν μέσα
της ήχοι και όμιλίες άσύλληπτες, μάς
το δίνει με άπλότητα σ' ένα τετράστιχο
του ή Γεώργιος Άθανάς.

Πάψε, άηδονάκι της φραγής
και της λυγιάς τριζόνι,
ν' άκούσω ή σπόρος μες στη γής
πώς σκάει και πώς ριζώνει!

Η άνοιξη έχει κατακλύσει τις αισθή-
σεις του Σικελιανού. Με μοναδική ικανό-
τητα άποθησαυρίζει μέσα στους στίχους
του την άνοιξιότικη ευφορία και λαμπρό-
τητα. Εκεί μέσα αποθεώνεται το χαλίκι,
το φώς, ή μυρουδιά του θάμνου, κάτι το
άκατανόητο βέβαια για έναν άνίideo του
ελληνικού κλίματος, μοναδικό όμως για
όσους εύτυχισαν να γνωρίσουν αυτή την
ατμόσφαιρα που πιό λεπτή και πιό τέ-
λεια, δεν θα μπορούσε να συλλάβει ή
φαντασία του ανθρώπου, ούτε και ή φύση
ή ίδια θα μπορούσε να πραγματοποιήσει
ποτέ. Στην ποιητική αίσθηση του Σικε-
λιανού που άκούει να τρίζει πάνω του
«σαν μυρολίθορο ή ήλιος», μπορεί να
αντιπαράθεσει κανείς την αντίθεση της
βραδυνης άμύλητης άνοιξιότικης ώρας,
όπως μάς τη δίνει στο «Μούχρωμά» του
ή Μεδίλης.

Φυσάει τ' άεράκι μ' άνάλαφρη φόρα
και τις τριανταφυλλίες άργά σαλεύει
στis καρδιές και στην πλάση βασιλεύει
ρόδινο σούρουπο, ώρα μυροφόρα...

Άλλά ή ποίηση αυτή, όπως και ή άνοι-
ξη, όπως και ή χρόνος, δεν σταματά
ποτέ στην Ελλάδα. Άλλάζει έκφραση
μόνο. Η ελληνική άνοιξη, σε μέρες δύσ-

«Το κορίτσι με το τριαντάφυλλο» του Ρενουάρ.

κολες, φέρνει και τους άπελπισμένους
κοντά στην ύποψία της έλπίδας και της
διεξόδου, όπως συμβαίνει με το Γιώργο
Σεφέρη.

Λίγο άκόμα
θα ιδούμε τις μυγδαλιές ν' άνθίζουν
τα μάρμαρα να λάμπουν στον ήλιο
τη θάλασσα να κυματίζει
λίγο άκόμα
να σηκωθούμε λίγο ψηλότερα.

Άλλοι νεώτεροι ποιητές μας, όπως ή
Όδυσσεάς Έλύτης, έχουν ταυτίσει σχε-
δόν την ποίησή τους με την άνοιξιότικη
φρεσκάδα, με τη διαύγεια, με το καθαρό
φώς. Πηγαίος, άναδυστικός ή ποιητής
βλέπει όλο το χώρο κι' αυτόν που ζει
κι' αυτόν που δεν έζησε, να καλύπτεται
από ένα αιώνια έαρινό θαύμα.

Στα χτήματα βαδίσαμε όλημέρα
με τις γυναίκες, τους ήλιους, τα σκυλιά
(μας
παίξαμε, τραγουδήσαμε, ήπιαμε νερό
φρέσκο καθώς ξεπήδαγε από τους αιώ-
(νες...

Ο Γιάννης Ρίτσος στην «Έαρινή Συμ-
φωνία» του, βλέπει την ανθρώπινη ύπαρ-
ξη σαν ένα κέντρο που γύρω του ξετυ-
λίγονται τα χρώματα και το πανδαιμόνιο
του έαρινού φωτός.

Ζεστή χρυσή μεσημέρια.
Σταθμός του Άπείρου
ή καρδιά μας.

Η άνοιξη κλείνει μέσα της τον βαθύ-
τερο συμβολισμό των άπώτερων ανθρω-
πινων επιδιώξεων. Αιώνες κεντρίζει τις
καρδιές των Έλλήνων ποιητών άκένωτη
πηγή πίστωσης, αισιοδοξίας και δημιούρ-
γίας.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Φεναζοκίνη

Νέο ισχυρό αναλγητικό που δ' αντικαταστήσει τη μορφίνη

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ κυβέρνηση ανακοίνωσε σ' όλες τις χώρες του κόσμου τον τρόπο παραγωγής νέου αναλγητικού, πολύ ισχυρότερου και λιγότερο βλαβερού από τη μορφίνη. Το φάρμακο αυτό, που ονομάστηκε «φεναζοκίνη» ανακαλύφθηκε από δυο έμπιστημονες του αμερικανικού «Εθνικού Ινστιτούτου Αρθρίτιδος και μεταβολικών νόσων». Οι έμπιστημονες «Έδρετ Μαϊν και Νάθαν Έτνι» που ανακάλυψαν το φάρμακο, είχαν εκχωρήσει τα δικαιώματά τους στην αμερικανική κυβέρνηση, άλλ' αυτή αποφάσισε να κοινοποιήσει τον τρόπο παρασκευής του σ' όλο τον κόσμο. Έτσι, οι φαρμακοβιομήχανοι όλων των χωρών θα μπορούν να κατασκευάσουν το νέο ισχυρό αναλγητικό μέσα στα πλαίσια της νομοθεσίας της χώρας τους, χωρίς άλλους περιορισμούς, άδειες κ. λ.π. εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών.

★

Η ανακάλυψη της «φεναζοκίνης» είχε ανακοινωθεί για πρώτη φορά τον Ιανουάριο του 1959. Κατά τον περασμένο χρόνο το φάρμακο δοκιμάστηκε ότι υπερέρχει της μορφίνης σε πολλά σημεία.

Η φεναζοκίνη είναι ισχυρότερη και πετυχαίνει την αναλγησία με το 1/3 ως 1/7 της δόσεως που χρησιμοποιείται με τη μορφίνη. Η φεναζοκίνη έχει δοκιμασθεί για την καταπολέμηση ισχυρών πόνων που οφείλονται σε διάφορα αίτια, όπως ο καρκίνος ή ο τοκετός. Η αναλογία της επιτυχίας είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη αναλογία των επιτυχιών κλινικών δοκιμών με τη μορφίνη.

★

Το νέο αναλγητικό παρουσιάζει λιγότερα δυσάρεστα επακόλουθα (ναυτία, έμετος, πτώση της κυκλοφοριακής πίεσεως) από τη μορφίνη και μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς κίνδυνο επί μακρότερο χρονικό διάστημα. Μπορεί να παραχθεί εύκολα από συνηθισμένες χημικές ουσίες, χωρίς να χρησιμοποιηθεί όπιο.

Ωστόσο, η φεναζοκίνη, μ' όλο που δεν οδηγεί σε έθισμο του ασθενούς όσο η μορφίνη, κατατάσσεται στην κατηγορία των ναρκωτικών. Πρέπει να παρασκευάζεται και να διανέμεται υπό αυστηρόν επιστημονικόν έλεγχον και να χορηγείται μόνο με συνταγή γιατρού και υπό την επίβλεψή του.

ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ!

ΑΝΑΦΕΡΘΗΚΕ πρόσφατα στη Γαλλία αυτό το περιστατικό: Στην τακτική του επιθεώρησης, ο γιατρός μιας μεγάλης εταιρίας διαπίστωσε ότι οι περισσότεροι υπάλληλοι ήταν κουρασμένοι, νευρικοί και παραπονιόνταν ότι δεν μπορούν να συγκεντρωθούν στη δουλειά τους. Ζητούσαν άναρρωτικές άδειες σε ασυνήθιστα μεγάλο ποσοστό κι' εύρισκαν διάφορες προφάσεις για ν' απομακρυνθούν από το γραφείο. Υποβάλλοντας ερωτήσεις στους υπαλλήλους, ο γιατρός πληροφορήθηκε ότι τα γραφεία της εταιρίας είχαν πρόσφατα διακοσμηθεί σε διάφορες αποχρώσεις του κόκκινου.

Αυτή ήταν η αιτία της κοπώσεως των υπαλλήλων! Ο γιατρός υπέβαλε την αναφορά του στη διοίκηση, οι τοίχοι ξαναβάφτηκαν με άλλο χρώμα και ο λ ο ς ο ί α δ ι α θ ε σ ί ε ς τ ο υ π ρ ο σ ω π ι κ ο υ έ ξ α φ α ν ί σ θ η κ α ν !

Τα χρώματα που μας περιβάλλουν επιδρούν στον οργανισμό μας

Το πιο ζωηρό, το πιο «επιθετικό», το πιο βλαβερό απ' όλα τα χρώματα είναι το κόκκινο.

Δεν έχουμε συχνά την ευκαιρία να ξήσουμε σ' ένα δωμάτιο με κόκκινους τοίχους γιατί αυτό το χρώμα, στην καθαρή μορφή του, δεν είναι πιά της μόδας. Άλλα οι διακοσμήσεις των σπιτιών και των γραφείων το χρησιμοποιούν όλο και πιο συχνά σε διάφορα μίγματα για να πετύχουν αποχρώσεις που έχουν περίπου τις ίδιες ιδιότητες.

Το κόκκινο συμβολίζει τη φωτιά, το αίμα, το πάθος. Είναι πολύ διεγερτικό, άλλ' επικίνδυνο για τον οργανισμό μας. Ζώντας σ' ένα δωμάτιο με κόκκινους τοίχους διατρέχουμε τον κίνδυνο να υποστούμε μίαν ύψωση της αρτηριακής πίεσεως κατά δυο βαθμούς. Δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε πόσο επικίνδυνο είναι αυτό για έναν άνθρωπο που πάσχει από υπέρταση.

Με το κόκκινο χρώμα ο ρυθμός της αναπνοής και οι παλμοί της καρδιάς γίνονται δυο φορές πιο γρήγοροι. Ερεθίζει το νευρικό σύστημα και μας κάνει ευέξαπτους, εθιστικούς, οξύθυμους.

Το κόκκινο είναι ιδιαίτερα βλαβερό για τους καρδιακούς για τους οποίους επιβάλλεται μια ζωή χωρίς συγκινήσεις..

ΤΟ ΡΟΔΙΝΟ βλάπτει το συκώτι

Το ροδίνο χρώμα, που βγαίνει από το κόκκινο και είναι το αγαπημένο χρώμα των κοριτσιών, δε θεωρείται καθόλου ωφέλιμο από τους γιατρούς.

Παραμποδίζει τη λειτουργία του συκωτιού και της χολής και είναι υπεύθυνο για τη δυσπεψία.

Αν θέλετε μια καλή χώνευση, μη βάψετε οξ' τοίχους της τραπεζαρίας σας.

ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ κατά της άπνειας

Το πράσινο, αντίθετα, είναι, ένα χρώμα δροσερό κατευναστικό. Επιδρά ευ-

νοϊκά στην ύραση, γιατί ξεκουράζει τα μάτια. Χαλαρώνει την ένταση του νευρικού συστήματος. Μας χαρίζει γαλήνη, ανάπαυση, ευεξία. Είναι το χρώμα του ήπνου. Αν πάσχετε από άπνιες, βάψτε την κρεβατοκάμαρά σας με μια απόχρωση πράσινου. Θα διαπιστώσετε ότι ο ύπνος ξεχεται πολύ πιο εύκολα. Αν είναι δυνατόν, χρησιμοποιήστε ανοιχτά πράσινα σεντόνια (μ' όλο που δεν είναι της μόδας), πράσινες πυτζάμες ή νυχτικά. Ο ύπνος σας θα είναι βαθύτερος και θα ξυπνήσετε το πρωί με μεγαλύτερη ευδιάθεσία.

Να ποιά είναι η επίδραση μερικων από τα πιο συνηθισμένα χρώματα:

Τα χρώματα που μας περιβάλλουν επιδρούν στον οργανισμό μας

Πολλά νοσοκομεία και κλινικές χρησιμοποιούν αυτό το χρώμα με τις κατευναστικές ιδιότητές του τη διακόσμηση των θαλάμων. Το πράσινο είναι ιδιαίτερα ωφέλιμο για τα παιδιά. Ακόμα και τα ζώα (όσα διακρίνουν τα χρώματα) προτιμούν το πράσινο.

Έχει διαπιστωθεί πως οι γάτες προτιμούν τα πράσινα μαξιλάρια για να ξαπλώσουν.

ΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ το χρώμα της δράσεως

Όταν ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ αποφάσισε ν' ανανεώσει τη διακόσμηση του Λευκού Οίκου, συμβουλευθηκε πολλούς ειδικούς επί των χρωμάτων. Έπειτα από αρκετές συζητήσεις, οι ειδικοί διάλεξαν ένα χρώμα για το γραφείο του προέδρου: το γαλάζιο.

Είναι το χρώμα που διευκολύνει την πνευματική συγκέντρωση. Ένα διασθεαστικό πείραμα το αποδεικνύει: Ζήτησαν από δυο ομάδες παιδιών της ίδιας ηλικίας να λύσουν το ίδιο μαθηματικό πρόβλημα. Η μια ομάδα εργάστηκε σ' ένα δωμάτιο γαλάζιο, η άλλη σ' ένα δωμάτιο με γκριζό, ονδότερο χρώμα. Η «γαλάζια ομάδα» έλυσε το πρόβλημα δυο φορές γρηγορότερα από την άλλη... Αν ενδιαφέρεστε να μάτετε, το γαλάζιο είναι το χρώμα που διάλεξε η Μαρίλιν Μονρόε για το γραφείο του συζύγου της, διάσημου συγγραφέως Άρθουρ Μίλλερ.

Το γαλάζιο αναπαύει το πνεύμα και

μας χαρίζει καινούργιες ιδέες. Σε ανοιχτές αποχρώσεις, θαλασσί, ασημένι, θυμίζει το υπαίθρο και δημιουργεί ευχάριστη ψυχική διάθεση. Το σώμα ωφελείται. Η αναπνοή γίνεται πιο εύκολη, ο αριθμός των ερυθρών αιμοσφαιρίων αυξάνεται. Όσοι πάσχουν από αναιμία πρέπει να προτιμούν τις ανοιχτές αποχρώσεις του γαλάζιου.

ΤΟ ΚΙΤΡΙΝΟ δίνει θάρρος

Όταν ο ήλιος λάμπει την άνοιξη νοιώθουμε πιο χαρούμενοι, πιο υγιείς και πιο ευφωστοί. Το φωτεινό κίτρινο χρώμα φέρνει τον ήλιο στους τοίχους του σπιτιού μας. Είναι το χρώμα της χαρᾶς και της ευθυμίας. Διατηρεί την αισιοδοξία, χαρίζει την ισορροπία στο νευρικό σύστημα. Είναι πολύ ωφέλιμο σε όσους υποφέρουν από νευρική κατάπτωση.

Το κίτρινο εννοεί την ύραση και διευκολύνει τη δουλειά που χρειάζεται ακρίβεια και προσοχή. Ένα εργαστήριο ωρολογιοποιίας κοντά στη Λυών έβαψε κίτρινους τους τοίχους των εργαστηρίων του: διαπιστώθηκε άμέσως μια βελτίωση κατά 20 % της αποδόσεως των εργατών.

Το πορτοκαλί βγαίνει απ' το κόκκινο και το κίτρινο. Προκαλεί τον ένθουσιασμό. Μέσα σ' ένα περιβάλλον πορτοκαλί

οι συνεσταλμένοι άνθρωποι αποκτούν θάρρος. Οι μελαγχολικοί γίνονται πιο ευθυμιοί.

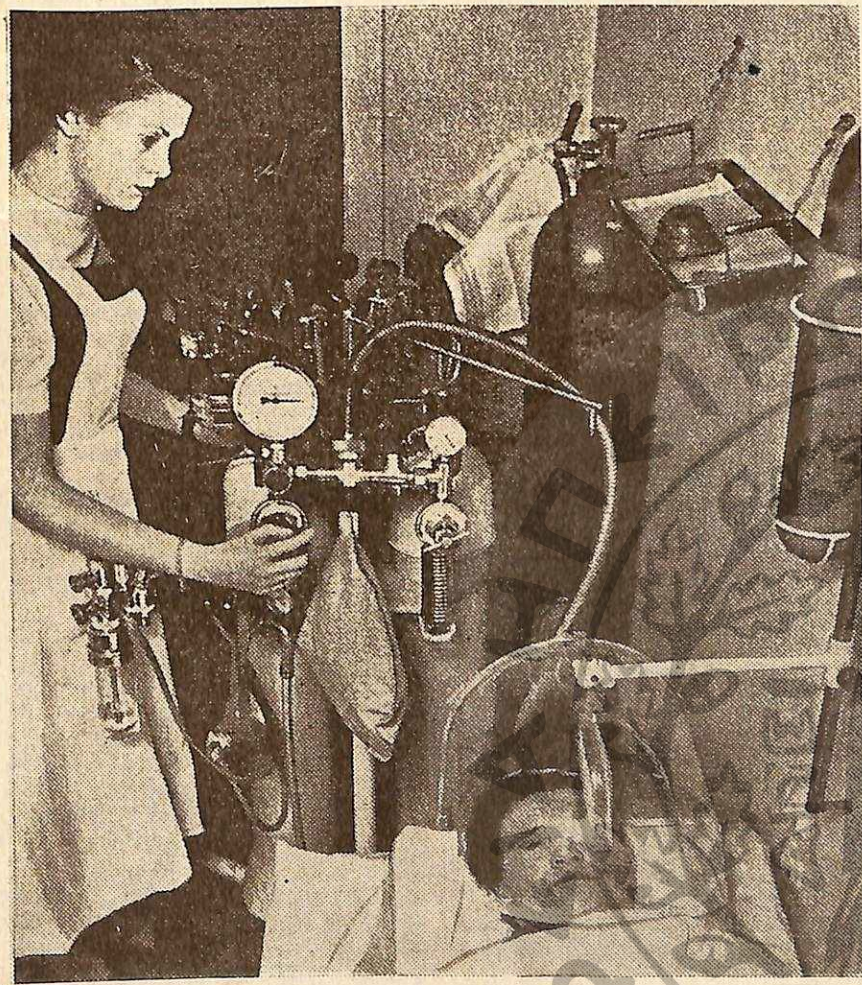
ΤΟ ΜΑΒΙ φέρνει όνειρα

Τπάχουν χρώματα που πρέπει να επιζητούμε και άλλα που πρέπει ν' αποφεύγουμε. Το καθαρό λευκό πρέπει επίσης ν' αποφεύγουμε. Οι Γιαπωνέζοι δεν έχουν άδικο που το θεωρούν ως χρώμα πένθους.

Το ανοιχτό μαβι είναι χρώμα απαλό και αναπαυτικό. Εννοεί την τάση προς την όνειροπόληση. Άλλα το ζωηρό μαβι, που περιέχει πολύ κόκκινο, δεν είναι καθόλου ωφέλιμο.

Ας προσέξουμε λοιπόν τους τοίχους του σπιτιού μας. Από κει κρέμεται η υγεία μας. Ας μην ξεχνάμε πως υπάρχουν χρώματα ωφέλιμα και χρώματα βλαβερά.

Έξ άλλου, οι Αμερικανοί έμπιστημονες αρχίζουν να δίνουν προσοχή και στα χρώματα των τροφίμων. Αρχίζουν να κατασκευάζουν ψωμί πράσινο, κίτρινο και γαλάζιο, που ισχυρίζονται ότι κάνει πιο χαρούμενο το τραπέζι. Άλλ' αυτά ίσως είναι υπερβολές...

Στα τελευταία δέκα χρόνια μια ομάδα Έλβετων, Ιταλών, Σουηδών, Αυστριακών και Γερμανών γιατρών μελέτησε την κατασκευή μιας μηχανής κατά του καρμίνου των πνευμόνων. Η μηχανή αυτή επιτρέπει στον άρρωστο να εισπνεύσει ένα μίγμα διαφόρων αερίων, που έχουν ευεργετική επίδραση σ' αυτή τη μορφή του καρμίνου.

Περί έλευθέρου έρωτος και...ακαδημαϊκής έλευθερίας

Το πανεπιστήμιο του Ίλλινόις (Η. Π.Α.) άπληλαξε των καθηκόντων του τον ύφηγητή της βιολογίας κ. Ληο Κόχ, επειδή υποστηρίζει τις προγαμίες σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των φοιτητών. Ο κ. Κόχ, 44 ετών και πατέρας τριών παιδιών (μιας κόρης 16 ετών και δύο αγοριών) διαμαρτυρήθηκε για την απόλυσή του, ή οποία, κατά τη γνώμη του, αποτελεί παραβίαση της ακαδημαϊκής έλευθερίας και δήλωσε ότι θ' αγωνισθεί για ν' ανακτήσει τη θέση του.

Η απόλυση του Αμερικανού έμπιστημονος έγινε έπειτα από μια έπιστολή του, που δημοσιεύθηκε στην έφημερίδα του πανεπιστημίου και στην οποία ανέφερε τα εξής:

«Μια άμοιβαία ικανοποιητική σεξουαλική πείρα μεταξύ των φοιτητών και των δύο φύλων θα είχε ως αποτέλεσμα να εξαλειφθεί η ανάγκη, όπως ούτοι επιδιδοούν επί ώρας εις μη ώλοκληρωμένας επαφάς, οι όποιας δημιουργούν συναισθήματα άπογο·τεύσεως. Επίσης θα είχε ως αποτέλεσμα να στηρίζονται οι γάμοι των νεαρών ζευγών επί στερεωτέρων βάσεων και να διαρκούν περισσότερο».

Η απόλυση έδωσε ώρισμένα γενικά έρωτήματα που συζητήθηκαν στον ξένο Τύπο: Ποιός έχει δίκιο; Ο ύφηγητής ή το πανεπιστήμιο που τον απέλυσε; Η απόλυση αποτελεί παραβίαση της έλευθερίας του λόγου ή όχι;

★

Μωρά στη σαλαμούρα!

Από τον 16ο αιώνα ως τα μέσα του περασμένου αιώνα, εφαρμόζονταν σε ώρισμένες περιοχές της Γαλλίας και σ' άλλες χώρες της Εύρώπης μια παράξενη μέθοδος παιδοκομίας: Τά αλάτισμα των νεογέννητων μωρών.

Αμέσως μετά τη γέννησή του το μωρό σκεπαζόταν μ' ένα παχύ στρώμα αλατιού και τυλιγόταν στis φασκίες. Τό άφηναν επί τέσσερις ή πέντε μέρες σ' αυτή τη σαλαμούρα, μέχρι που το τρυφερό του δέρμα ξεφλούδιζε. Κατόπιν έπλεναν το παιδί με νερό και κρασί.

Έλεγαν ότι με τον τρόπο αυτό, τα παιδιά δεν θ' αρρώσταιναν ποτέ στη ζωή τους. Κι' αυτό δεν είναι άπίθανο, γιατί ένα μωρό που θ' έβγαине ζωντανό απ' αυτό το φριχτό μαρτύριο, θα μπορούσε ν' αντισταθεί και σε πολλές αρρώστιες.

Ο μαρκήσιος του Σαϊντ Όλαϊρ, ένας Γάλλος ευγενής του 17ου αιώνα, ήταν ο μεγάλος απόστολος της σαλαμούρας. Τον είχαν «αλάτισει», όπως ήταν μωρό και σ' αυτό απέδιδε την υγεία και τη ζωτικότητα του ως τα ογδόντα του χρόνια. Ως το τέλος της ζωής του προπαγάνδιζε ακούραστα αυτή τη φοβερή μέθοδο.

Ο Μεξικανός καθηγητής της καρδιολογίας Ιγνάτιος Τσαβέζ, με τη μεγαλύτερη κλινική πείρα στον κόσμο.

Ο ΕΠΤΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Οι επιστήμονες που έλαβαν μέρος στο πρόσφατο συνέδριο καρδιολογίας του Μιλάνου, συμφώνησαν σ' αυτούς τους έφτα κανόνες τους οποίους θεωρούν αποτελεσματικούς ως προληπτικά μέτρα κατά των καρδιοπαθειών και ιδιαίτερα των ασθενειών του κυκλοφοριακού συστήματος:

1. Προσπαθήστε να διατηρήσετε το βάρος που είχατε στα 25 σας χρόνια. Αν το βάρος αυτό ήταν υπερβολικό, προσπαθήστε να το μειώσετε περιορίζοντας την ποσότητα τροφής που καταναλώνετε.
2. Περιορίστε την κατανάλωση λιπαρών ουσιών, χωρίς όμως να τ' αποκλείσετε τελείως από τη διατροφή σας. Προτιμάτε τα φυτικά λίπη (ιδιαίτερα το ελαιόλαδο) από τα ζωικά.
3. Κάνετε κάθε μέρα μερικές ασκήσεις (άλλα' αποφεύγετε τις κοπιαστικές ασκήσεις μετά τα τριάντα χρόνια).
4. Προσφέρετε στον οργανισμό σας μια ποικιλία διατροφής, που να ικανοποιεί όλες τις ανάγκες του.
5. Αναπαύεστε τουλάχιστον μια ώρα την ημέρα διακόπτοντας την εργασία σας.
6. Περιορίστε ή καταργήστε το κάπνισμα και, αν πίνετε, προτιμάτε το κρασί από τα οινόπνευμα.
7. Διαλέξτε μια έρασιτεχνική απασχόληση έξω από το συνηθισμένο σας επάγγελμα, που θα σας επιτρέπει να ξεχνάτε προσωρινά τις φροντίδες της δουλειάς.

Έλπιδοφόρα και μελαγχολικά συμπεράσματα από το συνέδριο καρδιολογίας του Μιλάνου σχετικά με τις παθήσεις της καρδιάς

Οι ασθένειες της καρδιάς και του κυκλοφοριακού συστήματος είναι η συχνότερη αιτία θανάτου στις πολιτισμένες χώρες. Πέρα από την ανθρώπινη και την επιστημονική σημασία της ή καρδιοπάθεια στη εποχή μας έχει πάρει τη μορφή αληθινού κοινωνικού προβλήματος. Πρόληψη και καταπολέμηση των ασθενειών της καρδιάς σημαίνει μια προσπάθεια διασώσεως των δημιουργικών δυνάμεων που οι αρρώστιες αυτές υπεξαιρούν κάθε μέρα.

ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΑ

Η ΜΑΣΤΙΓΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

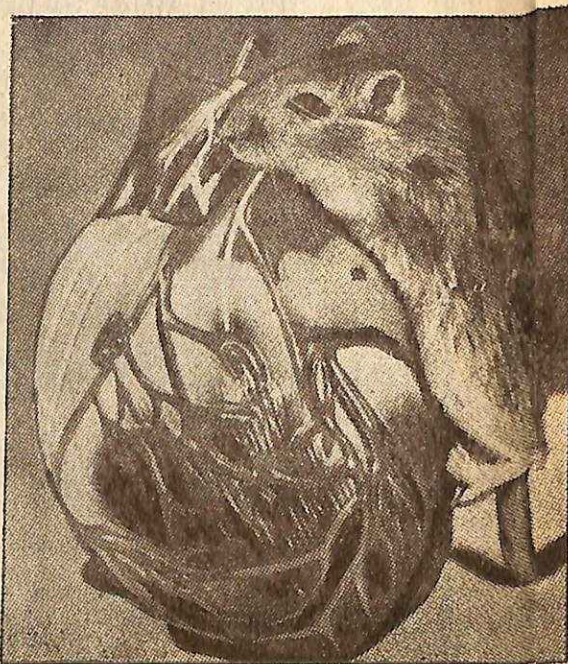
Σ 'ΟΛΕΣ τις πολιτισμένες χώρες του κόσμου οι ασθένειες της καρδιάς και του κυκλοφοριακού συστήματος έχουν πάρει προ πολλού ν' αποτελούν θέμα στενά ιατρικού ενδιαφέροντος κι' έχουν πάρει τη μορφή ενός αληθινού προβλήματος, που ενδιαφέρει την κοινωνία στο σύνολό της. Σήμερα, οι καρδιοκυκλοφοριακές παθήσεις, όπως αποδεικνύουν οι στατιστικές, κατέχουν τα θλιβερά πρωτιά στο ποσοστό της θνησιμότητας. Είναι η συχνότερη αιτία θανάτου, κι' αυτό αρκεί για να δείξει τη σημασία του κοινωνικού προβλήματος της καρδιοπάθειας στις δυτικές χώρες. Πρόληψη και καταπολέμηση των ασθενειών αυτών δεν σημαίνει απλώς το να δώσουμε σε ώριμους ανθρώπους περισσότερες πιθανότητες επιβιώσεως ως μια προχωρημένη ηλικία, σημαίνει κυρίως μια προσπάθεια διασώσεως, για χάρη της κοινωνίας, των δημιουργικών δυνάμεων που οι αρρώστιες αυτές υπεξαιρούν κάθε μέρα από το σύνολο. Γιατί, επί πλέον, η σοβαρότερη από τις καρδιακές παθήσεις, ή εμφραξη του μυοκαρδίου, δεν είναι μονάχα υπεύθυνη για τους περισσότερους πρόωπους θανάτους που συμβαίνουν κάθε μέρα: Είναι μια διαρκής απειλή κατά των ανθρώπων, στην πιο παραγωγική περίοδο της ζωής τους. Όπως η φυματίωση και οι ρευματισμοί, οι ασθένειες της καρδιάς είναι «κοινωνικές ασθένειες». Στις «Ηνωμένες Πολιτείες συμβαίνει ένας θάνατος από εμφραξη, κάθε δύο λεπτά. Και οι άλλες πολιτισμένες χώρες, μικρές και μεγάλες, δεν πάνε πίσω. Υπό το φως αυτών των διαπιστώσεων δεν φαίνεται υπερβολικός ο χαρακτηρισμός των καρδιοπαθειών ως «μάστιγας της εποχής μας», που οφείλεται στον διάσημο Αμερικανό καρδιολόγο Πάβλ Ντάντλεϊ Χουάιτ.

Για όλους αυτούς τους λόγους αποκατά ιδιαίτερο ενδιαφέρον ένα επιστημονικό συνέδριο που συνήλθε πρόσφατα στο Μιλάνο. Όπως όλα τα ιατρικά συνέδρια, είχε ένα θέμα συζητήσεων που δεν λείπει και πολλά πράγματα στους άμύητους: «Πρόσφατα επιτεύγματα στον το-

μέα των αγγειοκαρδιοπαθειών». Αλλά κάτω απ' αυτό τον ουβιλικό τίτλο κρύβεται όλο το δράμα της σύγχρονης πολιτισμένης ανθρωπότητας. Σπανίως ένα συνέδριο συγκέντρωσε τόσες πολλές προσωπικότητες. Πιο κάτω θα προσπαθήσουμε να δώσουμε ένα συνοπτικό απολογισμό των εργασιών αυτού του συνεδρίου.

★

Η ΚΑΡΔΙΑ είναι το πιο ευαίσθητο όργανο του σώματός μας, το όργανο που αρρώσταίνει ευκολότερα απ' όλα τ' άλλα και οδηγεί συχνότερα στον τάφο τους ανθρώπους. Αρχίζει να χτυπάει πριν από τη γέννησή μας και το σταμάτημά της σημαίνει το τέλος της ζωής. Σ' αυτή την αδιάκοπη λειτουργία της οφείλεται η ευπάθειά της. Η επίσημη σήμερα έχει αποδοθεί σ' έναν πολυμέτωπο αγώνα για την ενίσχυση και τη

θεραπεία του οργάνου αυτού, από το οποίο εξαρτάται ή ζωή μας. Από τις άμετρητες αρρώστιες που μπορούν να προσβάλουν την καρδιά, ή εμφραξη του μυοκαρδίου είναι ή πιο τρομερή, γιατί σ' αυτήν οφείλονται οι απρόοπτοι θάνατοι που μας κάνουν τόση εντύπωση στην καθημερινή ζωή, όταν συμβεί — και συμβαίνει συχνά — να σημειωθούν σ' ένα πρόσωπο του περιβάλλοντός μας. Αν και δεν τ' όμολογούν πάντα, όλοι οι άνθρωποι τρέμουν τον απρόοπτο θάνατο και προτιμούν ένα μακρόσυρτο μαρτύριο από ένα βίαιο πέρασμα στον Άδη.

Σ' όλο τον κόσμο, ο αγώνας για την προστασία και τη σωτηρία της καρδιάς διεξάγεται με όλα τα μέσα που μπορεί να προσφέρει ή σύγχρονη επιστήμη. Ακόμα και ο τρομερός καρκίνος έχει δευτερεύουσα θέση μπροστά στην ανησυχιακή αύξηση των παθήσεων της καρδιάς.

Στο Μιλάνο, στις 9 και 10 Απριλίου συγκεντρώθηκαν οι μεγαλύτεροι καρδιολόγοι του κόσμου για να συζητήσουν τα «επιτελικά σχέδια» της μάχης κατά των καρδιοκυκλοφοριακών ασθενειών και να κάνουν τον απολογισμό των μέχρι σήμερα επιτυχιών και αποτυχιών. Θα σημειώσουμε μονάχα δύο από τις προσωπικότητες που έλαβαν μέρος στο συνέδριο:

Ο δρ. Πάβλ Ντάντλεϊ Χουάιτ, πρώην καθηγητής του πανεπιστημίου της Βοστώνης, έχει αποκτήσει παγκόσμια φήμη για τις πρακτικές και θεωρητικές μελέτες του επί των ασθενειών της καρδιάς, χάρη στις οποίες απέκτησε τη θέση του προσωπικού γιατρού του προέδρου Αϊζενχάουερ. Είναι 74 ετών και ασχολεί-

Το «τζέρμπιλ» είναι ένα τρωτικό της Αφρικής, που συγγενεύει με το ποντίκι. Οι Αμερικανοί επιστήμονες το μελετούν γιατί οι αρτηρίες του έχουν το πλεονέκτημα να μη φράζονται ποτέ από χοληστερόλη, όπως συμβαίνει στον άνθρωπο και σ' άλλα θηλαστικά. Στη φωτογραφία, ένα «τζέρμπιλ» προσπαθεί να σκαρφαλώσει πάνω σε μια καρδιά από πλαστική ύλη.

Ο διάσημος Αμερικανός καρδιολόγος Πάβλ Ντάντλεϊ Χουάιτ, προσωπικός γιατρός του προέδρου Αϊζενχάουερ.

ται, εδώ και μερικά χρόνια, με μια μεγάλη γεωγραφικοστατιστική έρευνα επί της αρτηριοσκλήρωσεως.

Ο καθηγητής Ιγνάτιος Τσαβέζ μπορεί να θεωρηθεί ως ο καρδιολόγος με τη μεγαλύτερη κλινική πείρα στον κόσμο. Από το 1945 διευθύνει στην πόλη του Μεξικού ένα από τα μεγαλύτερα ειδικευμένα νοσοκομεία για την καρδιά, από το οποίο περνούν κάθε χρόνο πάνω από 25.000 ασθενείς.

Ο ρυθμός της ζωής

Π ΡΕΠΕΙ εύθυς εξ αρχής να σημειωθεί ότι οι συζητήσεις των σοφών, ενώ από τη μια μεριά έδιναν ρόδινες ελπίδες στην ανθρωπότητα, από την άλλη έδιναν μια εικόνα της καταστάσεως μάλλον σκοτεινή. Ιδιαίτερα ή εμφραξη του μυοκαρδίου, ή συχνότερη αιτία θανάτου των καρδιοπαθών, γρήκε από το συνέδριο υπέρποτε μυστηριώδης. Και όσο παρακολουθήσαν το συνέδριο σημείωσαν μελαγχολικά αυτό που είπε ο Ιγνάτιος Τσαβέζ, ότι «περισσότερο από τις πολυποίκιλες θεραπείες και τα φάρμακα, συμφέρει να έχει κανείς κληρονομήσει από τους προγόνους του ένα γερό αρτηριακό σύστημα, αφού οι κληρονομικοί παράγοντες φαίνεται πως έχουν σημαντική επίδραση στην αρρώστια».

Παρ' όλα αυτά, οι διάσημοι καρδιολόγοι δεν παρέλειψαν να δώσουν μερικές καλές συμβουλές για την πρόληψη της εμφράξεως του μυοκαρδίου. Σε πολλά σημεία διαφωνούν μεταξύ τους (όπως θα ιδούμε πιο κάτω υπάρχουν διάφορες θεωρίες σχετικά με τα αίτια της αρρώστιας αυτής, όσο και για τη θεραπεία της) σε άλλα σημεία συμφωνούν απόλυτως. Π.χ.

όλοι έχουν τη γνώμη ότι το κάπνισμα είναι βλαβερό, το οινόπνευμα μετριώς βλαβερό ή τελείως ακίνδυνο αν το χρησιμοποιούμε σε μικρές ποσότητες και προτιμάμε το κρασί από τα βαρεία οινόπνευμα. Όσο για την Αφροδίτη, αυτή θεωρείται όχι μόνο ακίνδυνη αλλά και ωφέλιμη, υπό την προϋπόθεση ν' αποφεύγουμε τις υπερβολές, γιατί όπως έτονισε ο Τσαβέζ, «μια ήσυχη και απλή ζωή είναι το μυστικό της προλήψεως των καρδιοπαθειών». Ένα σημείο στο οποίο συμφώνησαν όλοι, είναι το ζήτημα του υπερβολικού βάρους. «Οι παχύσαρκοι άνθρωποι είναι υποψήφιοι καρδιοπαθείς», είπε ο δρ. Χουάιτ χαμογελώντας με αυτά τα λόγια, γιατί ο ίδιος είναι αρκετά ισχνός και, παρά την ηλικία του, αξιολογείται ακριβώς. «Οι άνθρωποι που πίνουν, συμπλήρωσε ο Τσαβέζ, δεν πεθαίνουν ποτέ από εμφραξη του μυοκαρδίου. Αλλά — συνέχισε ο Μεξικανός επιστήμονας — πίνοντας μια ματιά προς τον σκελετώδη σινάδελο του δρ. Χουάιτ — δεν αρκεί να είμαστε αδύνατοι για ν' αποφεύγουμε την καρδιοπάθεια. Χρειάζεται μια δίαιτα στην διατροφή και μια δίαιτα στην εργασία. Η υπερκόπωση σκοτώνει τον άνθρωπο».

Για να πούμε την αλήθεια, αν επρόκειτο ν' όλοκληρώσουμε όλες τις συμβουλές που διατυπώθηκαν από τους σοφούς του συνεδρίου, θα έπρεπε να μεταβληθούμε σε χριστιανούς αναχωρητές ή σε Ινδούς φακίρηδες. Αλλά ίσως είναι εξ' ίσου αληθινό ότι μονάχα ένας τέτοιος τρόπος ζωής αποτελεί το προληπτικό φάρμακο κατά της καρδιοπάθειας. Πριν από εκατό χρόνια, όταν ή ζωή ήταν πιο ήρεμη από σήμερα, όταν ο ρυθμός της εργασίας ήταν βραδύτερος, ή εμφραξη του μυοκαρδίου ήταν αρρώστια σπάνια κι' έκδηλωνόταν

αποκλειστικά σχεδόν στους ανθρώπους προχωρημένης ηλικίας, ενώ σήμερα προσβάλλει ακόμα και τους νέους.

Μια ενδιαφέρουσα διαπίστωση έξ' αφορμής του συνεδρίου, είναι το γεγονός ότι οι ασθενείς της καρδιάς και του κυκλοφορικού συστήματος, ενώ πριν από λίγες δεκαετίες άνηκαν αποκλειστικά στη δικαιοδοσία του παθολόγου, σήμερα έχουν μεταφερθεί κατά μέγα μέρος στην αρμοδιότητα του χειρουργού. Η θεραπεία των κληρονομικών δυσμορφιών της καρδιάς γίνεται τώρα με το νυστέρι και μάλιστα με σημαντικό ποσοστό επιτυχίας.

Το μυοκάρδιο

Οι επιστήμονες ασχολήθηκαν πολύ με τα αίτια της εμφράξεως του μυοκαρδίου. Υπάρχουν σήμερα δύο θεωρίες, μάλλον αντιφατικές, και μία τρίτη που προσπαθεί να συμβιβάζει τις δύο πρώτες. Προτού εκθέσουμε αυτές τις θεωρίες και τα προφυλακτικά μέτρα που θεωρούν ωφέλιμα οι όπαδοί τους, πρέπει ν' αναφέρουμε με συντομία τι ακριβώς είναι η έμφραξη του μυοκαρδίου.

Η καρδιά, όπως όλα τ' άλλα όργανα, τρέφεται με αίμα, το οποίο η ίδια θέτει σε κυκλοφορία. Το αίμα φτάνει στην καρδιά από δύο αρτηρίες που λέγονται «στεφανιαίες», γιατί φαίνονται σαν να στεφανώνουν την καρδιά. Αυτές οι δύο αρτηρίες χωρίζονται σε διάφορες διακλαδώσεις που εισχωρούν στο μυοκάρδιο, δηλαδή το κύριο σώμα της καρδιάς (το περιβλήμα της λέγεται περικάρδιο). Οι αρτηρίες αποτελούνται από τρία στρώματα: τον έσωτερικό ύμένα, τον μέσο ύμένα και τον έξωτερικό ύμένα. Αν ο έσωτερικός ύμένα πάψει να είναι συμπαγής, ανάμεσα στους πόρους του θα εισχωρήσουν λίπη και θ' αποκτιήσει την όψη του μολακού, θρασμένου κρέατος.

Αυτή είναι η κατάσταση που ονομάζουμε «άθροσκληρωση» (από την «άθρα» που σημαίνει πολτός). Στα σημεία όπου παρατηρείται το άθροσμα, η λιπαρή διείσδυση, το αίμα κυκλοφορεί με δυσκολία και η συνεχής τριβή στα σημεία αυτά μπορεί να προκαλέσει το σχηματισμό θρόμβων, δηλαδή σφαιριδίων από πηγμένο αίμα. Αν ένας από τους θρόμβους αυτούς σχηματισθεί σε μία από τις στεφανιαίες αρτηρίες που τροφοδοτούν την καρδιά και φράξει εντελώς την κυκλοφορία ή τουλάχιστον περιορίσει σημαντικά τη διάμετρο της αρτηρίας, τότε συμβαίνει μια «έμφραξη του μυοκαρδίου». Στην περίπτωση αυτή το τμήμα του καρδιακού μυός που τροφοδοτείται από την αρτηρία, θα πάψει να δέχεται αίμα και θ' άπνεκρωθεί. Η έμφραξη δεν σημαίνει πάντα άκαριαίο θάνατο. Η σοβαρότητα της καταστάσεως, εξαρτάται από το σημείο όπου έχει σχηματισθεί ο θρόμβος. Σε πολλές περιπτώσεις, η έμφραξη εκδηλώνεται ως ελαφρά καρδιακή κρίση που μπορεί να υπερνικηθεί, αλλά συχνά είναι θανατηφόρα.

Αυτή είναι η έμφραξη του μυοκαρδίου. Αλλά εκείνο που έχει σημασία, είναι να μάθουμε γιατί ο έσωτερικός ύμένας άρρωσταίνει και επιτρέπει τη διείσδυση των λιπαρών ουσιών, που κυκλοφορούν στο αίμα.

Σύμφωνα με την αμερικανική θεωρία, της οποίας ο δρ. Χουάιτ είναι ο σπουδαιότερος υποστηρικτής, υπεύθυνη για

την άθροσκληρωση είναι μία λιπαρή ουσία, η χοληστερόλη, που σε ώριμο ποσοστό υπάρχει στο αίμα όλων των ανθρώπων, αλλά μερικές φορές ξεπερνάει το κανονικό ποσοστό και συσσωρεύεται στα τοιχώματα των αρτηριών. Και έφ' όσον μπορούμε να διαπιστώσουμε πειραματικά μία αύξηση του ποσοστού της χοληστερόλης έπεται από ένα γεύμα πλούσιο σε ζωικά λίπη και μία μείωση του ποσοστού έπεται από ένα γεύμα φτωχό σε ζωικά λίπη, οι Αμερικανοί επιστήμονες, σε τελευταία ανάλυση, θεωρούν τη διατροφή ως κυρίως υπεύθυνη για την καταστροφή των αρτηριών.

Νευροφυτικές διαταραχές

ΣΥΜΦΩΝΑ με μία δεύτερη θεωρία που υποστηρίζεται από τους Ρώσους σοφούς και έχει όπαδους σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (ιδιαίτερα στη Γερμανία), η άθροσκληρωση προκαλείται από τις διαταραχές του νευροφυτικού συστήματος. Οι αρτηρίες δεν έχουν πάντα την ίδια διάμετρο αλλά μπορούν να διασταλούν και να συσταλούν, ανάλογα με τις κυκλοφοριακές ανάγκες. Αυτές οι αυξομειώσεις του διαμετρήματος καθορίζονται από το νευροφυτικό σύστημα. Αν το σύστημα αυτό δεν λειτουργεί καλά — πράγμα που συμβαίνει συχνά στο σύγχρονο κόσμο που κυριαρχείται από την αγωνία — οι αρτηρίες διαστέλλονται και συστέλλονται σπασμωδικά, συχνότερα κι' έντονα από το κανονικό. Τότε, ο έσωτερικός ύμένας, όπως ένα λάστιχο που το τεντώνουμε πολλές φορές, παύει να είναι συμπαγής, «ξεχειλώνει», χάνει την ελαστικότητά του και στο τέλος επιτρέπει τη διείσδυση των λιπαρών ουσιών που, λίγο ή πολύ, υπάρχουν πάντα στο αίμα.

Οι όπαδοί μιας τρίτης συμβιβαστικής θεωρίας, νομίζουν ότι και οι δύο αυτοί παράγοντες (χοληστερόλη και νευροφυτικές διαταραχές) είναι έξ' ίσου σημαντικοί για τις καρδιοπάθειες. Αντίθετα, ο Ιγνάτιος Τσαβέζ, έχει τη γνώμη ότι ούτε η χοληστερόλη, ούτε οι νευροφυτικές διαταραχές άποτελούν γενεσιουργά αίτια της αρτηριοσκληρώσεως, μ' όλο που άναγνωρίζει ότι οι λιπαρές τροφές και ο άγωνιώδης ρυθμός της σύγ-

χρονης ζωής έχουν κακή επίδραση στην καρδιά και στο κυκλοφοριακό σύστημα. Ο Μεξικανός καρδιολόγος άποφύγει προς το παρόν να εκφράσει τη γνώμη του για τα αίτια της εμφράξεως του μυοκαρδίου.

Είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε με συντομία τα δεδομένα πάνω στα όποια στηρίζεται κάθε μία από τις παραπάνω θεωρίες.

Οι πιο λιτοδίατοι πληθυσμοί προσβάλλονται σπανιότερα από έμφραξη του μυοκαρδίου. Οι κάτοικοι της Νεαπόλεως, όπως διαπίστωσε ο δρ. Χουάιτ, πεθαίνουν από έμφραξη σπανιότερα από τους Ναπολιτάνους που έχουν μεταναστεύσει στην Αμερική. Στην Ιταλία τρέφονται κυρίως με φυτικά λίπη (έλαιόλαδο), ενώ στην Αμερική καταναλώνουν πολλά ζωικά λίπη. Το ίδιο συμβαίνει με τους λιτοδίατους Γιαπωνέζους της Ιαπωνίας, που είναι σπανιότερα καρδιοπαθείς από τους πλούσιους Γιαπωνέζους της Χαβάης, που έχουν υιοθετήσει τις αμερικανικές συνήθειες διατροφής. Στην Κέννα, την Ουγκάντα και την Ταγκανίκα, οι νέγροι δεν πεθαίνουν ποτέ από έμφραξη, ενώ οι νέγροι των Ηνωμένων Πολιτειών προσβάλλονται έξ' ίσου συχνά με τους λευκούς.

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε λογικά, ότι τα λίπη είναι αποκλειστικά υπεύθυνα για την έμφραξη του μυοκαρδίου. Αλλά οι όπαδοί της «νευροφυτικής» θεωρίας, έχουν κάνει μια διαπίστωση που περιπλέκει τα πράγματα: Η πλούσια σε ζωικά λίπη διατροφή, είναι ένδειξη οικονομικής ευημερίας, είναι ένδειξη οίκονομης ευημερίας. Αλλά στο σύγχρονο κόσμο η οικονομική ευημερία συνοδεύεται πάντα από φροντίδες, στενοχώριες και άγωνία. Στο δυτικό πολιτισμό, οι ευκατάστατοι άνθρωποι είναι κάθε άλλο παρά μακάριοι. Έτσι όλες αυτές οι συγκινήσεις διαταράσσουν το νευροφυτικό σύστημα το οποίο, με τη σειρά του, επιδρά δυσμενώς στις αρτηρίες.

Η επιστημονική αυτή διένεξη για τα αίτια της εμφράξεως του μυοκαρδίου, που θυμίζει λίγο την περίφημη διαμάχη, αν η κόττα γέννησε το αυγό ή τ' αυγό την κόττα, μ' έσ επιτρέπει μονάχα να δγάλουμε ένα μελαγχολικό συμπέρασμα: Μένουν ακόμα πολλά πράγματα να μάθουμε για τις καρδιοπάθειες.

Γιατί οι γυναίκες είναι πιο ώριμες

Έδώ και χιλιάδες χρόνια οι άνδρες διερωτώνται (άναστενάζοντας...) γιατί οι γυναίκες είναι ώριμότερες από τους άνδρες. Ένας Άγγλος επιστήμων νομίζει ότι κατώρθωσε να διαλευκάνει το μυστήριο: Οι γυναίκες όφείλουν την όμορφιά τους στο γεγονός ότι καταβάλλουν ελάχιστη διανοητική προσπάθεια. Ός παράδειγμα, ο Άγγλος επιστήμων αναφέρει τη φυλή των Ζάρο στις Ινδίες.

Στη φυλή των Ζάρο, οι κοινωνικοί όλοι έχουν αντιστραφεί: Η γυναίκα εργάζεται, ασχολείται με τις διάφορες ύποθέσεις της πολιτείας και με τον ιδρώτα του πρσώπου της τρέφει τα παιδιά και τον άντρα της. Έξ' άλλου η γυναίκα διαλέγει το σύζυγό της και τον ζητάει σε γάμο. Μετά το γάμο, ο σύζυγος εγκαθίσταται στο σπίτι, χωρίς άλλη φροντίδα, παρά πώς ν' άρέσει στη γυναίκα του.

Συνέπεια της καταστάσεως αυτής είναι ότι οι άντρες της φυλής των Ζάρο είναι εξαιρετικά όμορφοι, ενώ οι γυναίκες μοιάζουν με μαϊμούδες...

Το φύλο διαφοροποιείται πριν από τη γέννηση του έμβρύου. Αλλά μερικές φορές η μυστηριώδης λειτουργία που έλέγχει το φύλο άπορρυθμίζεται. Κάτι πηγαίνει στραβά — και τότε παρουσιάζονται οι δραματικές εκείνες περιπτώσεις της ύποπτης άρσενικότητας ή της άμφίβολης δηλυκότητας. Καί κάποτε, σε ώριμη ηλικία, παρατηρείται μια άπροσδόκητη μεταστροφή του φύλου σε άνδρώπους έπιφανειακά φυσιολογικούς. Γιατί συμβαίνουν αυτά; Η επιστήμη προσπαθεί να δώσει μιάν άπάντηση στο περίπλοκο αυτό πρόβλημα.

Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

ΕΝΑ ΣΚΟΤΕΙΝΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η ΧΡΙΣΤΙΝΑ Γιόργκενσεν, ο Αμερικανός πεζονάυτης που έγινε από άνδρας γυναίκα με μια χειρουργική επέμβαση στην Κοπεγχάγη, δεν είναι μοναδική περίπτωση. Σ' αυτή την περιοχή των μυστηρίων που λέγεται «φύλο», υπάρχουν χιλιάδες άνθρωποι που δεν ξέρουν, ή δεν υποπτεύονται, τι ακριβώς είναι. Μερικοί άπ' αυτούς είναι άνδρες που στην πραγματικότητα είναι γυναίκες. Άλλοι μοιάζουν με γυναίκες, αλλά στην πραγματικότητα είναι άνδρες. Μερικοί παντρεύονται και ζουν ήσυχη, εύτυχισμένη ζωή. Άλλοι ζουν σε μια κόλαση τρόμου και άμφιβολιών.

Όλα τ' ανθρώπινα πλάσματα αρχίζουν τη ζωή τους, στην έμβρυακή κατάσταση, με διπλό φύλο. Αλλά πολύ γρήγορα, προτού γεννηθεί, το φύλο του έμβριου διαφοροποιείται.

Μερικές φορές, ώστόσο, η μυστηριώδης λειτουργία που έλέγχει το φύλο άπορρυθμίζεται. Κάτι πηγαίνει στραβά, και τότε, γεννιέται ένα παιδί άρσενικό και θηλυκό συγχρόνως. Αυτή η κατάσταση λέγεται ψευδοεμφροδιτισμός. Πολύ σπανιότερα γεννιούνται παιδιά που είναι όληθινά «έρμαφρόδιτα», δηλαδή με όλα τα έξωτερικά και τα έσωτερικά όργανα και των δύο φύλων.

Οι Αμερικανοί γιατροί όπολογίζουν πώς υπάρχουν δυο ως τρεις χιλιάδες ψευδοεμφροδιτις στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τι είδους άνθρωποι είναι; Έπ' χρόνια ή επιστήμη προσπαθούσε να έρμηνεύσει το φαινόμενο. Και το κοινό εκδηλώνει επίσης μια περιέργεια, κάποτε δικαιολογημένη, συχνά νοσηρή για τους ανθρώπους αυτούς που, κατά τα φαινόμενα, άρχισαν τη ζωή τους με το ένα φύλο και άναπτύχθηκαν με το αντίθετο.

Είναι σήμερα διαπιστωμένο από την επιστήμη ότι ώρισμένα άτομα έχουν ύποτυπώδη γεννητικά όργανα του ενός φύλου ενώ τα δευτερεύοντα φυλετικά χαρακτηριστικά του αντίθετου φύλου κυριαρχούν στη σωματική τους διάπλαση. Συνήθως, κανείς δεν άποπτεύεται πώς ή φύση έχει άναμίξει τα φύλα σ' ένα παιδί πριν από την έφηβική ηλικία, γύρω στα 12 χρόνια για να κορίτσι, γύρω στα 14 για τ' άγόρια. Τότε μονάχα αυτά τα όργανα του ψευδοεμφροδιτισμού άρχίζουν να δείχνουν ότι δεν είναι ά-

κριβώς αυτό που οι γονείς τους νόμιζαν πώς είναι. Ένα παιδί π. χ. που άνατράφηκε σαν άγόρι άρχίζει ν' άναπτύσσει μαστούς, κι' ένα κορίτσι άποκτά την τριχοφυία του άγοριού.

Αυτό, φυσικά, προκαλεί σύγχυση και άγωνία στους γονείς του παιδιού, οι όποιοι, από άγνοια ή από φόβο μήπως στιγματίσουν το παιδί, κρύβουν την κατάστασή του ακόμα και από τους γιατρούς. Αλλά συχνά ή σύγχυσή τους είναι δικαιολογημένη γιατί σ' αυτές τις περιπτώσεις ακόμα και ο γιατρός μπορεί να τ' άπερδέψει. Το παιδί έχει γεννητικά όργανα που το τοποθετούν σαφώς σε ώρισμένο φύλο και χρειάζεται μια έγχείρηση στο ύπογάστριο για να εξακριβωθεί αν ύπάρχουν ίχνη άδενων του αντίθετου φύλου.

Η πλαστική χειρουργική χρησιμοποιείται σήμερα για να ένισχυθούν ή να εξαφανισθούν τα δευτερεύοντα φυλετικά χαρακτηριστικά, ανάλογα με το φύλο που έπικρατεί. Αλλά ή έγχείρηση δεν είναι άσπκη. Χρειάζεται και ή κατάλληλη όρμονοθεραπεία που τ' άσταθεροποιήσει το φύλο.

ΠΟΛΥ πια σπάνια και επιστημονικά άνεξήγητη είναι ή κατάσταση καθάρου έρμαφροδιτισμού, των ανθρώπων που έχουν τα έξωτερικά γεν-

νητικά όργανα και των δύο φύλων δηλαδή τους άδένες του θηλυκού και του άρσενικού. Από την άρχαιότητα το φαινόμενο ήταν γνωστό και ο μυθικός Έρμαφρόδιτος, παιδί του Έρμη και της Άφροδίτης που άνηκε και στα δυο φύλα, έδωσε τ' όνομά του στον διεθνή επιστημονικό όρο που χρησιμοποιείται σήμερα.

Τα ιατρικά χρονικά αναφέρουν έλάχιστες περιπτώσεις άληθινών έρμαφροδιτών, αλλά, κατά τη γνώμη των γιατρών, αυτό έξηγείται από την άπροθυμία των παρξένων και σύνθετων αυτών ανθρώπων να κάνουν γνωστή στον ύπόλοιπο κόσμο την κατάστασή τους. Τάραχουν ίσως περισσότεροι έρμαφρόδιτοι άπ' όσους γνωρίζουμε.

ΑΥΤΗ ή τάση της άποκρύψεως των άληθινών χαρακτηριστικών συναντάται και στις περιπτώσεις ψευδοεμφροδιτισμού. Ένας έφηβος που τ' άγεννητικά του όργανα είναι άνδρικά, αλλά έχει συγχρόνως ένα γυναικείο φύλο, συνήθως γίνεται συνεσταλμένος και άποφεύγει κάθε κοινωνική έπαφή που τ' ά μπορούσε ν' άποκαλύψει το έλάττωμά του. Σε τέτοιες περιπτώσεις, παρατηρούν οι γιατροί, ο έφηβος είναι σχεδόν πάντα κορίτσι και μια έγχείρηση στο ύπογάστριο μπορεί ν' άποκαλύψει την ύπαρξη όσθικών, παρά την έξωτερική έμφάνιση.

Γίνονται συχνά έγχειρήσεις για την ένίσχυση του έπικρατούντος φύλου. Από τη χειρουργική πείρα οι γιατροί έχουν διαπιστώσει ότι είναι εύκολότερο να γίνει ένας ψευδοεμφροδιτισμός άγόρι

παρά χορίζεται. 'Αλλ' ένα φυσιολογικό αγόρι δεν μπορεί ποτέ να μεταβληθεί, με τη χειρουργική και την ορμονοθεραπεία, σε φυσιολογικό κορίτσι. Και αυτός είναι ο λόγος που οι επιστήμονες αντιμετωπίζουν με δυσπιστία και δεν ενδιαφέρονται τις περιπτώσεις τεχνητής αλλαγής φύλου, όπως η περίπτωση της Χριστίνας Γιδόγκινσον και της Ταμάρας Ρής.

ΣΤΑ περασμένα χρόνια έχουν σημειωθεί στα ιατρικά χρονικά πολλές περιπτώσεις ψευδοεμφροδιτών που εργάστηκαν στα ιπποδρόμια και σ' άλλα θέατρα, γιατί το κοινό δείχνει πάντα ζωηρό ενδιαφέρον για τις βιολογικές αυτές δυσμορφίες. Περιπτώσεις ψευδοεμφροδιτισμού είναι π.χ. οι γυναίκες με τα γένεια που επιδεικνύονται στα τσίρκα. 'Υπάρχουν επίσης πολλές απολύτως εξακριβωμένες περιπτώσεις ψευδοεμφροδιτών που μπορούσαν να διατηρούν σχέσεις και με τα δυο φύλα.

Οι γιατροί δεν ξέρουν ακριβώς γιατί σε ώριμα παιδιά εκδηλώνονται τα φαινόμενα του ψευδοεμφροδιτισμού ή, σπανιότερα, του αληθινού εμφροδιτισμού. Πολλοί επιστήμονες πιστεύουν ότι κάποια ενδοκρινολογική διαταραχή συμβαίνει στο έμβρυο την 28η μέρα μετά τη σύλληψη. 'Η διαταραχή αυτή προκαλεί το σχηματισμό ανώμαλων κυττάρων. 'Αλλά που οφείλεται αυτή ή διαταραχή των έσω εκκρίσεων δεν είναι ακριβώς γνωστό.

ΕΠΙ πολλά χρόνια νομίζαμε ότι μόνο τα άτομα που παρουσιάζουν τα εξωτερικά όργανα και των δυο φύλων είναι εμφροδιότι. 'Ωστόσο, πρόσφατες έρευνες πολλών Ευρωπαίων και 'Αμερικανών επιστημόνων απέδειξαν ότι αλλαγή φύλου μπορεί να συμβούν όχι μόνο σε άνδρες που έχουν έλαττωματικούς γεννητικούς αδένες (το φαινόμενο είναι πολύ σπάνιο στις γυναίκες) αλλά και σε άνδρες που εκ πρώτης όψεως είναι φυσιολογικοί.

'Υπάρχει μία μέθοδος, που συνίσταται στην εξέταση των κυττάρων του βλεννογόνου του στόματος, ή των κυττάρων του δέρματος, με την οποία οι επιστήμονες μπορούν να καθορίσουν αν η ζωή, στην εμβρυϊκή περίοδο, άρχισε κανονικά με το ένα με το άλλο φύλο. 'Η μέθοδος είναι χρήσιμη για τη μελέτη του προβλήματος, γιατί επιτρέπει στην επιστήμη να καθορίσει περίπου σε ποιά εποχή της ζωής του εμβρύου εκδηλώθηκε το φαινόμενο της μεταστροφής του φύλου και, με την παρακαλούδηση ώριμων περιπτώσεων, να ορίσει λίγο φως στο φαινόμενο των ερωτικών παρεκκλίσεων. 'Η μέθοδος, επίσης, βοηθάει τους γονείς που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα ενός παιδιού ακαθόριστου φύλου ν' αποφασίσουν αν χρειάζεται χειρουργική επέμβαση για την ενίσχυση του φύλου που επικρατεί.

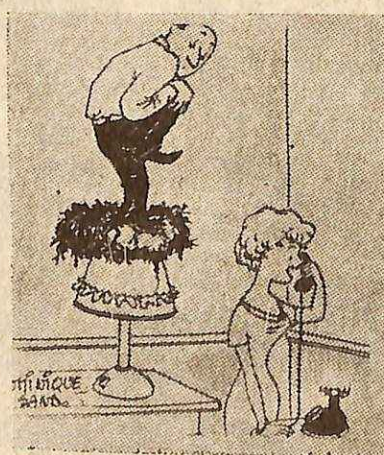
'Αμερικανοί επιστήμονες έχουν αρχίσει μία έρευνα επί 1911 νεογεννητών αγοριών. 'Από την εξέταση των κυττάρων του βλεννογόνου διαπιστώθηκε ότι πέντε από τα παιδιά αυτά έχουν υποστεί μία μεταστροφή του φύλου στην εμβρυϊκή περίοδο, δηλαδή το έμβρυο είχε αρχίσει να διαμορφώνεται ως θη-

λυκό αλλ' εξελίχθηκε σε αρσενικό. 'Ανατομικώς, τα πέντε αυτά παιδιά είναι τέλεια αγόρια. Πώς θα εξελιχθούν αργότερα; Θα ήταν ενδιαφέρον να το μάθουμε, αλλά θα πρέπει να περιμένουμε 14 χρόνια, ως την εφηβική ηλικία, οπότε θ' αρχίσουν (αν αρχίσουν) να εμφανίζονται τα συμπτώματα του ψευδοεμφροδιτισμού. Οι γιατροί θα τα παρακολουθήσουν ως τότε.

ΟΙ ορμόνες φαίνεται πως έχουν μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη του εμβρύου. 'Η προσωπική ιστορία της μεταστροφής του φύλου δεν είναι, βέβαια, γνωστή σε κάθε περίπτωση αλλ' οι επιστήμονες πιστεύουν πως η ισορροπία των έσω εκκρίσεων έχει αποφασιστική σημασία για τη διαμόρφωση του εμβρύου. Αυτό, φυσικά, μπορεί να εξαρτάται από την κατάσταση του σώματος της μητέρας κατά τη διάρκεια της κυοφορίας, αλλά πιθανότατα και πολλοί άλλοι παράγοντες επιδρούν στο πολύπλοκο αυτό φαινόμενο. 'Η κληρονομικότητα δεν αποκλείεται να παίζει κάποιο ρόλο σ' αυτές τις καταστάσεις.

Μεταστροφή του φύλου στην εμβρυϊκή περίοδο, όπως απέδειξαν οι εξετάσεις των κυττάρων του βλεννογόνου είναι πολύ σπανιότερη από το αρσενικό προς το θηλυκό παρά από το θηλυκό προς το αρσενικό. 'Ωστόσο, υπάρχουν πολλές γυναίκες με φυσιολογικά όργανα αλλά με δευτερεύοντα φυλετικά χαρακτηριστικά του αντίθετου φύλου.

'Η μεταστροφή του φύλου είναι ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον πεδίο έρευνας για τη βιολογία, και προκαλεί πάντα την περιέργεια των ανθρώπων. 'Όπως κάθε άλλη πλευρά της ανθρωπίνης ανάπτυξης, το φαινόμενο αυτό άπαιτεί επιστημονικές έρευνες που αρχίζουν από τη νηπιακή και συνεχίζονται ως την ώριμη ηλικία. 'Ισως πολύ γρήγορα η επιστήμη θα μπορέσει να κατανοήσει και να ερμηνεύσει καλύτερα τα προβλήματα της ανάπτυξης και του σχηματισμού του φύλου. Θα μπορέσει επίσης να προσφέρει κάποια βοήθεια στα άτομα εκείνα που υποφέρουν επειδή τα φυλετικά χαρακτηριστικά τους τα κάνουν να ξεχωρίζουν από τους άλλους ανθρώπους.

— 'Εν τάξει, γιατρέ! 'Εδώ και λίγες μέρες δεν το κούνησε απ' εκεί που βρίσκεται...

Η έρωτική ζωή ΤΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

'Η εϊδησις είχε κρατηθεί επί μηνες μυστική. Τώρα μόλις οι 'Αμερικανοί εστιάτορες ίρχίζον ν' αναπνέουν με ανακούφιση. Οι 'Ηνωμένες Πολιτείες γλύτωσαν από έναν τρομακτικό κίνδυνο: 'Ελείψει συγκεκριμένος πληροφωριών για την έρωτική ζωή της... καραβίδας τὸ νόστιμο αυτό δισπασκόδεσμο κινδυνεύει να εξαφανισθεί.

Οι καραβίδες, εδώ και αρκετόν καιρό, δὲ θέλουν ν' αναπαραχθούν. 'Ετσι, απειλούν με καταστροφή τις αλυστικές επιχειρήσεις των ακτών του Βιρηνικού που θα υποστούν ζημιές εκατομμυρίων δολλαρίων. Οι εστιάτορες θα ζημωθούν επίσης.

Γι' αυτούς τους λόγους το τιμήμα ζωολογικών ερευνών του πανεπιστημίου του Λος 'Αντζελες ετοιμάζει τώρα ένα είδος «εκθέσεως Κίνσεϊ» για τη σεξουαλική συμπεριφορά της καραβίδας, με σκοπό να καθορισθεί:

1. 'Αν το αρσενικό μένει πιστό στη σύντροφό του.
2. 'Αν την προστατεύει όχι μόνο από τις άλλες καραβίδες, αλλά κι από κάθε κίνδυνο.
3. 'Η συζυγική ζωή της καραβίδας μετά την ωτοκία.
4. Πόσο κρατάει η περίοδος της επώσεως.

'Ο δρ Τέοντορ Μπούλοκ και ο συνεργάτης του Ρόμπερτ Λίντμπεργκ, διαπίστωσαν ότι ο κ. Καραβίδα μένει πιστός στην κ. Καραβίδα όσο το αντικείμενο της αγάπης του βρίσκεται στη ζωή. Είναι το αντίστροφο του Δον Ζουάν και αυτό δεν τον κάνει να κοκινίζει — εκτός μονάχα στο σεματιστό νερό της κατασκόλας.

Τα καλά αισθήματα ανταμείβονται και η συζυγική αυτή πίστη θα φέρει τύχη στην κ. Καραβίδα ή οποία θα προστατευθεί όπως πρέπει από την αλυστική νομοθεσία των 'Αμερικανών. 'Εξ άλλου, το Πανεπιστήμιο έχει εγκαταστήσει τεράστια πειραματικά ενδύρεια για τη μελέτη της καραβίδας. Οι ιχθυολόγοι ελπίζουν ότι σύντομα θα συγκεντρώσουν ενδιαφέροντα στοιχεία για την έρωτική ζωή της μετά τη Σελήνη του μέλιτος.

Δυο υπάλληλοι τσακωνώνται στο γραφείο και ανταλλάσσουν... φιλοφρονήσεις:

- Είσαι γαϊδαρός!
 - Κι' εσύ είσαι γουρούνι!
- Και ο προϊστάμενος από τη θέση του:
- Σας παρακαλώ, κύριοι! Ξεχνάτε ότι είμαι κι' εγώ εδώ;

ΤΑ ΜΙΚΡΟΤΕΡΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

Στην Ουάσιγκτων μία «Τράπεζα μικροβίων» έχει ως αποστολή την καλλιέργεια, τη συντήρηση και την πώληση στους επιστήμονες όλου του κόσμου των μικροτέρων πλασμάτων της δημιουργίας. 'Υπάρχουν 250.000 γνωστά είδη μικροοργανισμών πάνω στη Γη που, αν μπορούσαμε να τα συγκεντρώσουμε σε μία μάζα, ο όγκος τους θα ήταν εξ ίσου μεγάλος με όλα τα φυτά και τα ζώα του πλανήτη μας...

ΜΙΑ από τις μεγαλύτερες συλλογές ζωντανών πλασμάτων που υπάρχουν στον κόσμο στεγάζεται σ' ένα κοινότυπο κτίριο της Ουάσιγκτων που η εξωτερική του εμφάνιση δεν θυμίζει καθόλου... ζωολογικό κήπο ή θηριοτροφείο. Και όμως, αρκετά από τα δισεκατομμύρια των τροφίμων που είναι πολύ πιο επικίνδυνα από τις τίγρεις και τους πάνθηρες. 'Αλλά τα ζωντανά πλάσματα που στεγάζονται εκεί δεν είναι καν όσα με γυμνὸ μάτι... Απὲρ είναι η 'Αμερικανική Συλλογή Μικροβιακών Καλλιεργειών η 'Τράπεζα μικροβίων», όπως είναι γνωστή στο κοινό.

'Η Τράπεζα μικροβίων της Ουάσιγκτων έχει ως αποστολή την καλλιέργεια, τη συντήρηση και την πώληση στους επιστήμονες όλου του κόσμου, των μικροτέρων πλασμάτων της δημιουργίας: βακτηρίδια, μύκητες, ιούς, μούχλες, ένζυμα. Κάθε μορφή μικροοργανισμού βρίσκεται ταξινομημένη στα ράφια της τράπεζας μικροβίων...

ΑΛΛΑ πούς αγοράζει τα μικρόβια; Τα μικρόβια ύπρηξαν και είναι πάντα απαραίτητα για τη ζωή μας. Με τη «ζωντανή χημεία» της ζυμώσεως, χρησιμοποιούν για την κατασκευή του ψωμιού, της μπύρας, των προϊόντων του γάλακτος. Δίνουν στο δούτορο τη νοστιμιά του, στη γαιορτή την δξυτήτά της. Για τη φαρμακοβιομηχανία τα μικρόβια «παράγουν» τ' αντιβιοτικά, τις βιταμίνες, τις συνθετικές ορμόνες. Τα χρειαζόμαστε για την κατασκευήν έμβολίων και όρσων. Και πάντα, απ' όλα, τα μικρόβια είναι απαραίτητα για τις λατρικές έρευνες, για τους επιστήμονες που αγωνίζονται ν' ανακαλύψουν καινούργια φάρμακα. Τα μικρόβια είναι πολύτιμα ως πειραματόζωα.

Τα επιστημονικά εργαστήρια που κατασκευάζουν π.χ. ένα καινούργιο έμβολιο ή ένα καινούργιο αντιβιοτικό, έχουν ανάγκη από καλλιέργειες μικροβίων έγγυημένης καθαριότητας για να δοκιμάσουν τη δραστηριότητα των προϊόντων τους ή για να παράγουν τα προϊόντα αυτά. Κάθε σφάλμα στο σημείο αυτό μπορεί να προκαλέσει το θάνατο πολλών ανθρώπων. Προτού φτάσει στα ράφια του φαρμακείου, κάθε καινούργιο προϊόν πρέπει να δοκιμασθεί στο εργαστήριο. Και που θα βρεθούν τα μικρόβια και οι ιοί που χρειάζονται γι' αυτές τις δοκιμές; 'Η τράπεζα των μικροβίων θ' αναλάβει να τα προμηθεύσει.

'Η τράπεζα μικροβίων της Ουάσιγκτων είναι ένα από τα τρία σπουδαιότερα ιδρύματα αυτού του είδους που υπάρχουν στον κόσμο. Τ' άλλα δυο βρίσκονται στην 'Αγγλία και στην 'Ολλανδία, αλλ' η 'Αμερικανική Τράπεζα μι-

κροβίων είναι πολύ πλουσιότερη και εργάζεται χωρίς κέρδος.

ΤΑ φαρμακευτικά εργαστήρια ζητούν από την τράπεζα μικροβίων κάθε λογής μικροοργανισμούς για τα πειράματά τους. 'Αλλά και τα εργοστάσια τυροκομίας είναι καλοί πελάτες της τρά-

Η "ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΙΚΡΟΒΙΩΝ",

Μικροσκοπικά πλάσματα πιδ επικίνδυνα από τις τίγρεις και τους πάνθηρες

πέξης: Ζητάνε τακτικά καλλιέργειες «Πενικιλίου Ροκεφόρτι», την περίφημη πράσινη μούχλα του τυριού Ροκφόρ. 'Η τράπεζα τη στέλνει ταχυδρομικώς και είναι λιγάκι ανατριχιαστικό να σκέπτεται κανείς ότι μπορεί να συμβεί ένα τραγικό λάθος και αντί για «Πενικίλλιο Ροκεφόρτι» να καταβροχθίσουμε... μικρόβια χολέρας! 'Αλλά ήσυχα, τέτοια λάθη δεν έχουν ποτέ συμβεί.

'Όταν οι επιδημιολόγοι μελετούν την ασιατική γρίπη, ζητήσαν από την τράπεζα δείγματα όλων των γνωστών ιών που υπάρχουν στον κόσμο. Με τη μελέτη των δειγμάτων αυτών κατασκευάσθηκε το αντιγριπτικό έμβολιο. 'Όταν ένα φαρμακευτικό εργαστήριο θέλει να δοκιμάσει την αποτελεσματικότητα ενός καινούργιου αντισηπτικού, ζητάει από την τράπεζα μια πλήρη συλλογή παθογόνων μικροβίων. Οι πελάτες της τράπεζας έχουν στη διάθεσή τους έναν κατάλογο που περιγράφει τις ιδιότητες όλων των μικροβίων. 'Εκεί θα βρουν τα ένζυμα που μεταμορφώνουν τη σταφίδα σε κρασί ή το κριθάρι σε μπύρα, τα βακτηρίδια που χρησιμοποιούν οι τυροκόμοι για να πετύχουν τις τρύπες του τυριού γριουέρο. Παρακάτω θα βρούμε το μικρόβιο της θουβωνικής πανώλους, τους βακίλλους του Κόχ, τις δολιχόσπειροχάτες της σφιλίδος ή τους ιούς της ψιττακόσσεως που είναι οι πιο τρομεροί, γιατί μολύνονται απ' αυτούς θα ήταν αρκετό για να εξολοθρευτεί την ανθρωπότητα.

Οι επικίνδυνοι μικροοργανισμοί σημειώνονται στον κατάλογο μ' έναν άστερισκό. 'Εδώ κι' εκεί συναντούμε μια σαφέστερη προειδοποίηση: «Μην αρχίσετε πειράματα προτού έμβολιασθείτε όλοι προσωπικά!».

Ι πελάτες λαβάνουν τα μικρόβια ταχυδρομικώς σ' ένα σωληνάριο που περιέχει μία αφυδατωμένη καλλιέργεια μισού δισεκατομμυρίου μικροβίων. Κά-

θε σωληνάριο στοιχίζει μονάχα τέσσερα δολάρια σὺν τὰ έξοδα της αποστολής, αν ο πελάτης είναι γιατρός ή επιστημονικό ίδρυμα. Οι βιομήχανοι πληρώνουν δέκα δολάρια. Φυσικά, δεν μπορεί όποιοςδήποτε ν' αγοράσει μικρόβια από την τράπεζα. Πρέπει να δικαιολογήσει την αίτησή του, ιδίως αν πρόκειται για επικίνδυνα μικρόβια. 'Αλλά τα έντελώς ανίνδυνα μικρόβια μπορούν να σταλούν χωρίς πολλές διατυπώσεις σε όποιον τὰ ζητήσει.

Παρά τις ασήμαντες διαστάσεις τους, τα μικρόβια αποτελούν περίπου τὸ ήμισυ της ζωντανής πρωτοπλασματικής ύλης που υπάρχει στη Γη. 'Υπάρχουν πάνω από 250.000 γνωστά είδη μικροοργανισμών. 'Αν μπορούσαμε να τα συγκεντρώσουμε σε μία μάζα, ο όγκος τους θα ήταν εξ ίσου μεγάλος με όλα τα φυτά και τὰ ζώα που υπάρχουν στον πλανήτη μας. Εὐτυχώς, τὸ 99% των μι-

κροοργανισμών αυτών είναι ανίνδυνοι για τον άνθρωπο ή και ωφέλιμοι.

ΠΙΝ από αρκετά χρόνια, ο Δανός επιστήμων 'Όρλα Γένσεν ανακάλυψε ένα εκπληκτικό φαινόμενο στα βακτηρίδια: Τὰ μικρόβια έχουν ανάγκη από βιταμίνες όπως και οι άνθρωποι. 'Η ανακάλυψη αυτή, αποδείχθηκε χρήσιμη, γιατί σήμερα οι παραγωγοί βιταμινών δοκιμάζουν τα προϊόντα τους στα μικρόβια. 'Αν τὰ μικρόβια τραφούν και πολλαπλασιασθούν μέσα στο προϊόν, αυτό σημαίνει ότι οι βιταμίνες είναι αποτελεσματικές για τον άνθρωπο.

'Αλλ' η ανακάλυψη είχε και μια σπουδαιότερη συνέπεια: Οι μικροβιολόγοι έφτασαν στο συμπέρασμα ότι αν οι μικροοργανισμοί δε βρουν τις απαραίτητες βιταμίνες στο περιβάλλον τους, τις παράγουν από το σώμα τους. Κάθε μικρόβιο είναι ένα μικροσκοπικό εργοστάσιο παραγωγής βιταμινών. Και οι φαρμακοβιομήχανοι δεν άργησαν να δώσουν τὰ μικρόβια νὰ δουλέψουν. Σήμερα οι περισσότερες βιταμίνες που πουλώνται στα φαρμακεία έχουν παραχθεί από τὰ μικρόβια...

'Η τράπεζα μικροβίων της Ουάσιγκτων δεν περιορίζεται στην πώληση των μικροοργανισμών, αλλ' αναλαμβάνει και μικροβιολογικές έρευνες. Τελευταία, οι επιστήμονες της τράπεζας έχουν αρχίσει να μελετούν τους «βακτηριοφάγους».

Οι βακτηριοφάγοι είναι τὰ μικρόβια των μικροβίων, υπερμικρόβια που εγκαθίστανται στο σώμα των μεγαλύτερων μικροβίων και προκαλούν θανάσιμες αλωφασίες. Στην τράπεζα φιλοξενούνται 150 κοιλικές βακτηριοφάγοι που προσβάλλουν διάφορα είδη μικροβίων. Είναι πολύτιμοι σύμμαχοι του ανθρώπου, αν μάθουμε να τους χρησιμοποιούμε όπως πρέπει. Γιατί τὸ δυσάρεστο είναι ότι αν εισαχθούν στο ανθρώπινο σώμα μπορεί να προσβάλουν και τους ωφέλιμους μικροοργανισμούς.

Ο Ζολά βρήκε τον εαυτό του τόσο άσχημο στη φωτογραφία αυτή που την τράβηξε ο ίδιος, ώστε έσπασε την πλάκα. Σώθηκε, όμως, ένα αντίτυπο που δείχνει τον περίφημο συγγραφέα την εποχή που έγραφε τη «Νανά».

Ο ΖΟΛΑ ήταν ένας άνθρωπος χωρίς φαντασία. Για να γράφει τα μυθιστορήματά του χρησιμοποιούσε μια πολύ πεζή μέθοδο: σημείωνε προσεκτικά, β.τι έβλεπε στα σπίτια των φίλων ή γνωστών του που τον καλούσαν. Έγραφε σύμφωνα με τις θεωρίες του — τις θεωρίες που απέληξαν στη λογοτεχνική σχολή του νατουραλισμού. Δεν έπαινοσε τα πρόσωπα των μυθιστορημάτων του αλλά τα αντίγραφε από την πραγματικότητα. Άκόμα κι' η περιφημότερη ήρωίδα του, η Νανά, δεν είναι πλάσμα της φαντασίας δεν είναι δημιούργημά του: είναι υπαρκτό πρόσωπο, που ο Ζολά το μελέτησε με προσοχή και του έδωσε μια βαθύτερη υπόταση με την τέχνη του.

Η μελέτη των πηγών, από τις οποίες βγήκε η «Νανά» έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί αποκαλύπτει το μυστικό της σχολής του νατουραλισμού.

Αλλά, πρώτα, τί είναι ο νατουραλισμός;

Είναι μια λογοτεχνική μέθοδος και σχολή του τελευταίου τεταρτού του 19ου αιώνα, που καλείται ιστορικά από το Μπαλζάκ, αναπτύχθηκε από τους Γκονκούρ και κορυφώθηκε στον Ζολά, ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία και τις επιδιώξεις της. Αντικειμενικοί σκοποί του νατουραλισμού ήταν να διαλύσει τις προκαταλήψεις, τις δεισιδαιμονίες και τις εξάψεις που είχε κληροδοτήσει ο ρομαντισμός και να καταπολεμήσει την εξιδανίκευση της πραγματικότητας. Η μέθοδος του ήταν η εφαρμογή επιστημονικής αντικειμενικότητας στα λογοτεχνικά θέματα — προσεκτική και άμεση παρατήρηση, αποκλεισμός κάθε περιωπικού στην εκλογή του θέματος και συστηματικότερη επεξεργασία των λεπτομερειών. Ήταν δηλαδή ένα μεγάλο βήμα πέρα από το ρεαλισμό του Μπαλζάκ και

Ο νατουραλισμός έχει ταυτισθεί με τον Ζολά. Και όμως ο πραγματικός πατέρας του είναι ο Μπαλζάκ κι' οι πιο γνήσιοι εκπρόσωποί του είναι οι αδελφοί Γκονκούρ. Άλλα το έργο των τελευταίων έχει σχεδόν ξεχασθεί και η «Ανθρώπινη Κωμωδία» του Μπαλζάκ ξεπερνά τα στενά όρια μιας λογοτεχνικής σχολής. Έτσι ο Ζολά — και σε λιγότερο βαθμό ο Μωπασσάν — μενει ο πρωταγωνιστής του νατουραλισμού, της σχολής αυτής που άνθισε στο τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα και ήταν μια βίαιη αντίδραση κατά του ρομαντισμού. Ο Ζολά διατύπωσε τις αρχές και τους αντικειμενικούς σκοπούς του νατουραλισμού και επεξεργάστηκε τη μέθοδό του. Οι «Ρουγκόν - Μακάρ» του είναι το άριστο έργο του νατουραλισμού — ένα τεράστιο έργο γεμάτο από τα προτερήματα κι' από τα ελαττώματα της λογοτεχνικής αυτής σχολής. Η «Νανά» είναι ίσως το πιο γνωστό μυθιστόρημα στη σειρά των «Ρουγκόν - Μακάρ». Γνώρισε δόξα και φήμη και θεωρείται, ακόμα και σήμερα, ένα από τα σημαντικότερα διδλία του Ζολά. Η ιστορία της «Νανάς» είναι η ίδια η ιστορία του νατουραλισμού. Η αφήγησή της ρίχνει φως στη γέννηση μιας από τις πιο ενδιαφέρουσες στιγμές της λογοτεχνίας στον 19ο αιώνα.

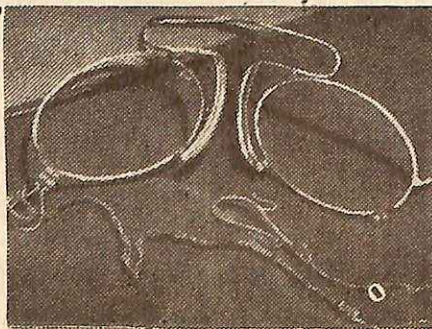
Ο Νατουραλισμός

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ΖΟΛΑ

του Φλωμπέρ, που διατηρούσε ακόμα την επίδραση του ρομαντισμού. Ο νατουραλισμός ήθελε «να λέγει τα πάντα», «να μην αποσιωπά τίποτε, να δείχνει με ακρίβεια το περιβάλλον, να παρουσιάζει ένα κομμάτι ζωής», να «πειραματίζεται» με τους χαρακτήρες όπως σ' επιστημονικό εργαστήριο και να διαγράφει την ανάπτυξη τους όπως υπαγορεύονται από την κληρονομικότητα και το περιβάλλον — γιατί βασικό του αξίωμα είναι μια αιτιοκρατία που καταργεί οδυσιαστικά την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Ο νατουραλισμός υπογραμμίζει τις μορφολογικές, μηχανοκρατικές πλευρές του κόσμου και της ζωής, τις πεζές και θάνατες μορφές της ζωής. Το νατουραλιστικό μυθιστόρημα είναι έτσι συχνά μια κοινωνιολογική μελέτη ή μια έρευνα κοινωνικών προβλημάτων.

Το μοντέλλο του Μανέ

ΕΚΙΝΩΝΤΑΣ από τις θεωρίες αυτές, στις οποίες πίστευε βαθειά, ο Ζολά έγραψε τη σειρά των «Ρουγκόν - Μακάρ» την «κοινωνική και φυσική ιστορία μιας οικογενείας στην εποχή της Δεύτερης Αυτοκρατορίας». Στη

Ο Ζολά, που ήταν φοβερά μύωφ, δεν έβλεπε ποτέ μεγάλα σύνολα. Περιέγραφε τις λεπτομέρειες. Τα γυαλιά του ήταν η δύναμή του.

σειρά αυτή ξεχωρίζει η πολυθρόνη της «Νανά».

Από ποιά, όμως, προέρχεται η ήρωίδα αυτού του μυθιστορήματος; Ο Ζολά που ήταν ένας άνθρωπος με τακτική ζωή δεν σύχναζε στους κύκλους του μικρόκοσμου όπου θα μπορούσε να συναντήσει και να μελετήσει τυχαία μια γυναίκα αυτού του είδους — ένα πρότυπο της Νανάς. Κι' αυτό έγινε αλλοφύστα το 1877, στο εργαστήρι του Μανέ, που ζωγράφιζε τότε το πορτραίτο μιας κοπέλας όχι και τόσο ανδρώων ήθων, της Άνριέτ Όζέρ. Η Άνριέτ — το μοντέλλο του μεγάλου εμπροσσιονιστή ζωγράφου και στενού φίλου του Ζολά — ήταν μια ήθοποιος της μόδας, που της είχαν κολλήσει το παρατσούκλι «Λεμόνι», γιατί έραστής της ήταν ο παίγλιος της Όρνάν (όρνάνς γαλλικά σημαίνει πορτοκάλι). Ο Ζολά ενδιαφέρθηκε άμεσα για την Άνριέτ, που του έκανε ζωηρότατη εντύπωση με το ντύσιμο, τους τρόπους και τις κινήσεις της. Το βλέμμα του, πίσω από τα γυαλιά του — ήταν τρομερά μύωφ — άρχισε να εξετάζει προσεκτικά το μοντέλλο του Μανέ, τα φορέματά του, τις εκφράσεις του, τις χειρονομίες του, τα χαρακτηριστικά του. Έπειτα, άρχισε ν' ανακρίνει την Άνριέτ: ήθελε να τεκμηριωθεί. Έτσι, αφού γέμισε ένα από τα περιφημα σημειωματάριά του με σημειώσεις, γύρισε στο σπίτι του ευτυχισμένος, γιατί η Άνριέτ του πρόσφερε το πρωτότυπο για την ήρωίδα ενός μυθιστορήματος.

Για να γράφει όμως αυτό το μυθιστόρημα, που θα διηγόταν τη ζωή μιας εταίρας — θα έπρεπε να συγκεντρώσει και άλλα στοιχεία, πέρα από αυτά το περιβάλλον. Θα έπρεπε, δηλαδή, να εισδύσει σ' ένα κόσμο — στον ήμικοσμο — που του ήταν ολότετα, άγνωστος. Και, πραγματικά, ο αδιστάκτος και σχεδόν ασκητικός Ζολά — δεν είχε πατήσει ποτέ ούτε σε παρασηφία θεάτρου, ούτε σε κοσμικά σαλόνια, ούτε σε νυκτερινά κέντρα, ούτε φυσικά, στο δωμάτιο κάποι-

ας από τις ελαφρές καλλονές του Παρισιού, που σαγήνευαν τους άντρες.

Το πρωτότυπο της Νανάς

Η έχοντας, λοιπόν, παρό πολύ άδριστη ιδέα για την έκφυλη και διεφθαρμένη αυτή κοινωνία που ήθελε να περιγράψει στο μυθιστόρημά του, ωπλίσθηκε με τα σημειωματάριά του, φρόρεσε τα γυαλιά του και ξεκίνησε. Στην αρχή αποτάθηκε στους φίλους του που είχαν κάποια πείρα από τους κύκλους του ήμικοσμου: στο Μωπασσάν, που του διηγήθηκε τις τελευταίες κατακτήσεις του, στον Άνρ Σαόρ, που του έδωσε να διαβάσει το απόκρυφο ημερολόγιό του, γεμάτο από περιγραφές γλεντιών και οργίων σε σπίτια εταίρων και στο Λουδοβίκο Άλεβύ, που τον εισήγαγε με προθυμία στη ζωή των θεατρικών παρασηφιών.

Από τον Άλεβύ ο Ζολά γνώρισε τη Δελφίνα ντε Λιζό, την Άννα Ντελιόν και πρό πάντων την Μπλάνς ντ' Αντινύ, από την οποία δανείστηκε πολλά σωματικά και ήθικά χαρακτηριστικά για να ελάσει — συμπληρώνοντας το πρωτότυπο: την Άνριέτ — την ήρωίδα του, τη Νανά. Η Μπλάνς ντ' Αντινύ τον θάμωσε κυριολεκτικά με τη χλιδή της. Ο Ζολά γέμισε ολόκληρα σημειωματάρια γι' αυτήν, γράφοντας ότι παρατηρούσε, ότι έπεφτε στην αντίληψή του, ότι μάθαινε για τη ζωή της και τις συνήθειές της — όπως λ. χ. ότι η Μπλάνς άδειαζε 200 μπουκάλια σαμπάνια στη μπανιέρα της για να διατηρήσει δροσερό το δέρμα της κι' ότι χρησιμοποιούσε ένα δοχείο νυκτός από συμπαγές άσημι και με χρυσή αρίερωση!

Πρέπει να λεχθεί ότι η Μπλάνς — πού, μαζί με την Άνριέτ, συναρμολόγησαν την προσωποκότητα της Νανάς — δεν ήταν συνηθισμένο πλάσμα. Δεν δεχόταν μόνο πλούσιους και ευγενείς όπως όλες οι εταίρες, αλλά είχε και τους «φτωχούς της», όπως έλεγε: νεαρούς ευνοούμενους, μιάς βραδυάς, στους οποίους έβρισκε αρετές που τις σημείωνε στο προσωπικό ημερολόγιό της. Η θερμή αυτή ιδιοσυγκρασία και η έκφυλη ζωή της δίν έμπόδιζαν την Μπλάνς να είναι θρησκόληπτη. Το μουντουά της στολιζόταν και με ένα γράμμα του ίδιου του Πάπα, που την ευχαριστούσε και την εύλογούσε για μια δωρεά της.

Αφού βρήκε τα πρωτότυπα της ήρωίδας του, ο Ζολά ξεκίνησε ν' αναζητήσει ένα διάσημο, μια σκηνογραφία. Του χρειαζόταν ένα σπίτι μεγάλης εταίρας. Ο Λεδν Άννιχ τον διευκολύνει να γίνει δεκτός στο σπίτι της κυρίας Βαλτέζ ντε λα Μπίν. Η ώραία αυτή φιλένδα του ζωγράφου Ζερβέξ δέχθηκε χωρίς καμμία δυσπιστία τον μυθιστοριογράφο που μπόρεσε έτσι να περιφέρεται άνετα στα σαλόνια, στα σαλονάκια, στα μπουντουάρ, στην τραπεζαρία, στους σταύλους, ακόμα και στην καταπληκτική κρεβατοκάμαρα που σημείωνε προσεκτικά κάθε λεπτομέρειά της, πρό πάντων του εύπεροχου και αναίδους κρεβατιού. Το κρεβάτι αυτό έγινε το κρεβάτι της Νανάς.

Η μέθοδος του Ζολά

Ο ΖΟΛΑ, όμως, χρειαζόταν πολλά ακόμα για να γράφει το μυθιστόρημά του. Γιατί δεν ήξερε ούτε πώς να ήθη, ούτε τη γλώσσα, ούτε την άχροταγη διαφθορά του άκδοστου αυτού κόσμου, που τον είχε πλησιάσει μόνο ά-

πό περιέργεια, σαν αντικειμενικός παρατηρητής. Άνικανος να μαντέψει β.τι δεν του έδειχναν, χρησιμοποίησε την πείρα μερικών συναδέλφων του, όπως του Τόμας Ότουαί, λ. χ. από το διδλίο του όποιον «Η Βενετία σώθηκε» αντίγραφε ολόκληρες σελίδες ερωτικών σηφιών. Και, όταν στο μυθιστόρημά του, η Νανά έπρεπε να παραθέσει ένα μεγάλο γεύμα, ο Ζολά θρόήθηκε σ' άμνηνία: ποτέ του δεν είχε προσκληθεί σε γεύμα όμοιο μ' αυτό που ήθελε και έπρεπε να περιγράψει. Τα κατάφερε, ωστόσο, χρησιμοποιώντας μια περιγραφή — που δημοσιεύθηκε σε μιά εφημερίδα στις 6 Νοεμβρίου 1878 — ενός γεύματος που είχε παραθέσει ο όπουργός Σαόρ Λουί ντε Φρενσινέ: αντίγραψε επί λέξει το άφθονο και εκλεκτό μενού.

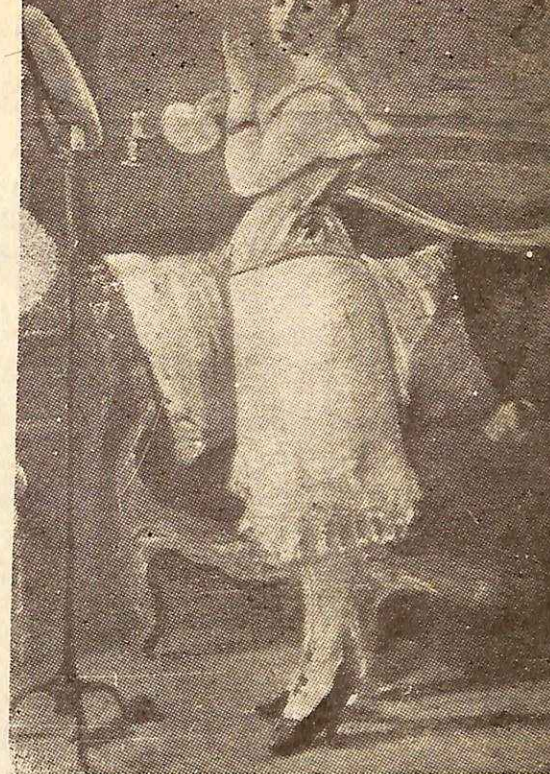
Έτσι γράφτηκε η «Νανά» — σύμφωνα με τη θεωρία του Ζολά για το νατουραλισμό. Για τον Ζολά το μυθιστόρημα έπρεπε να ήταν μια επιστημονική έρευνα του χαρακτήρα και του περιβάλλοντος, μια προνοητική και λεπτομερής μελέτη — και περιγραφή — των ήθων, των εθίμων, του τρόπου ζωής, των κινήσεων και της ψυχολογίας των ήρώων. Ο Ζολά δεν έπαινοσε τίποτε: συναρμολογούσε απλώς τις παρατηρήσεις του και οικοδομούσε συστηματικά την πλοκή τους. Γι' αυτό το ύφος του είναι συχνά τόσο κουραστικό, γι' αυτό πολλές φορές, οι λεπτομέρειες σκεπάζουν τη γενικότητα. Αυτό είναι το ελάττωμά του — το βασικό ελάττωμα του νατουραλισμού. Έκτός από τις στιγμές που ο Ζολά κατορθώνει να αφήνει ελεύθερη τη φαντασία του και περιγράφει το πλήθος. Τότε — όπως στα άριστογραφήματά του «Η καταστροφή» και «Ζερμινάλ» — γίνεται επικός, ξεχνά τις θεωρίες του, έχει πνοή και αποκαλύπτεται μεγάλος συγγραφέας που ξεπερνά όχι μόνο τον εαυτό του, αλλά και την εποχή του. Τότε ο νατουραλισμός γίνεται μια μεγάλη στιγμή στην ιστορία της λογοτεχνίας και ο Ζολά βρίσκει την πληρέστερη έκφραση του ρωμαλέου ταλέντου του.

Ο συγγραφέας και ο άνθρωπος

ΤΑ περισσότερα, ωστόσο, μυθιστορήματά του ο Ζολά τα έγραφε άκοινοώντας τη μέθοδο που χρησιμοποίησε για τη «Νανά». Το έργο του «Το σφάλμα του άββα Μουρέ» τον υποχρέωσε — αυτόν που ήταν άθεος — να πηγαίνει στη λειτουργία κάθε Κυριακή επί δυο μήνες και να μελετήσει το τυπικό των λειτουργιών. Για να γράφει το «Ανθρώπινο κτήνος» έκανε ταξίδια Παρίσι — Μάντ δυο φορές επάνω σε μια ατμομηχανή. Για να γράφει το πορτραίτο «Το χοήμα» έκανε τα άδύνατα δυνατά για να προσκληθεί στα εγκαίνια του μεγάρου του κ. Μενί και εκεί, με το σημειωματάριο στο χέρι, άκουσε τις συνδιαλέξεις, μπήκε στα σαλόνια, εξέτασε τα έπιπλα, τους πίνακες, τα μπαπελά, παρακολούθησε το κουτσομπολίο.

Συχνά τον βοηθούσαν οι φίλοι του. Έπρεπε σ' ένα μυθιστόρημά του να εμφανίσει τον Ναπολέοντα ΙΙΙ που δεν τον είχε ιδεί ποτέ. Ζήτησε τότε τη βοήθεια του Φλωμπέρ κι' αυτός μιμήθηκε, χάρι του φίλου του, το στυλ βάδισμα του αυτοκράτορα που έκανε με παντούφλες τον περίπατό του στην Κομπιέννη.

Ο Ζολά που ήταν τόσο μύωφ ώστε δεν έβλεπε από το ένα πεζοδόριο στο

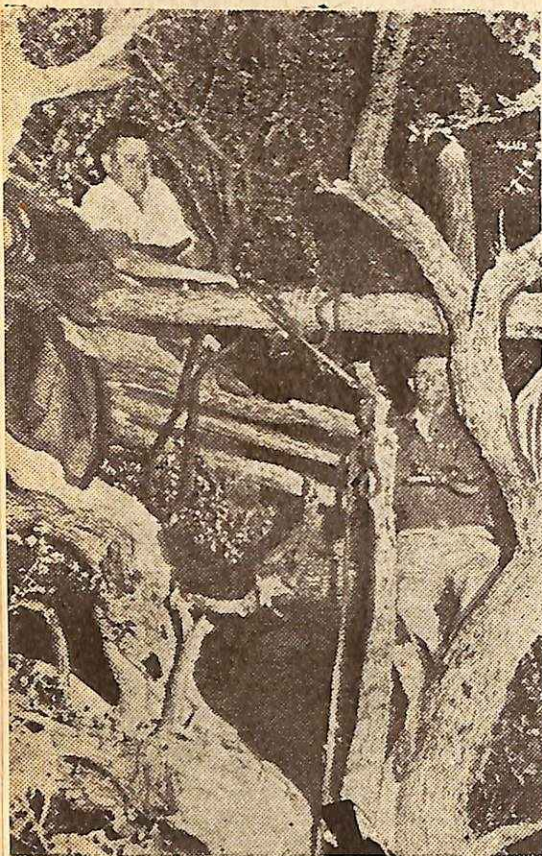

Ο Ζολά είδε τον φίλο του Μανέ, τον μεγάλο εμπροσσιονιστή ζωγράφο, να κάνει αυτό το πορτραίτο της Άνριέτ Όζέρ. Και το πρόσωπο της Νανάς, στο όμώνυμο μυθιστόρημα, γεννήθηκε από αυτό το πορτραίτο.

αντικρινό, αντιμετώπιζε κι' ένα άλλο πρόβλημα: την περιγραφή έκτεταμένων τοπίων. Για να τα περιγράψει χρησιμοποιούσε συχνά φωτογραφίες ή πίνακες, που μπορούσε να τις μελετήσει προσεκτικά φορώντας τα γυαλιά του. Έτσι στο «Ανθρώπινο κτήνος» δεν περιγράφει το σταθμό Σαιν — Λαζάρ, αλλά τον πίνακα του Κλάζντ Μονέ που παριστάνει το σταθμό Σαιν — Λαζάρ.

Η κάπως άφελής αυτή μέθοδος εργασίας που συνίσταται στη μίμηση της ζωής — όχι στην πραγματική δημιουργία — έκανε τον Ζολά να δώσει υπερβολική σημασία στη λεπτομέρεια και να ξεχνά συχνά την ουσία. Τα μυθιστορήματά του — με την εξαίρεση πάντα του «Ζερμινάλ» και της «Καταστροφής» που είναι αληθινά έπικα έργα, παλλόμενα από δημιουργική πνοή και ρωμαλέα ποίηση — μοιάζουν σήμερα σπασμένα, έγκεφαλικά. Έχουν, βέβαια, περίφημες σκηνές, λαμπρά κεφάλαια, σωστή ψυχολογία, ζωντανούς χαρακτήρες, αλλά τους λείπει η δημιουργική φαντασία που πλάθει τα αιώνα έργα. Όσο, ο Ζολά μένει ένας σταθμός στην ιστορία του μυθιστορήματος και οι θεωρίες του είχαν σημαντική επίδραση. Κι' δεν πρέπει να λησμονηθεί ότι ο συγγραφέας αυτός ήταν ένας εξαιρετικός άνθρωπος, ένας αδαμαστός και άκέραιος χαρακτήρας, ένας ήρωας μαχητής που άγωνίστηκε με θάρρος και αυτοθυσία για τα ιδανικά της δικαιοσύνης και της ελευθερίας. Και μόνο ο θαυμάσιος ρόλος του στην πολέμοτη υπόθεση Ντρέφους θα ήταν άρκτος να τον κάνει άθάνατο. Την άθανασία του την είχαν εξασφαλίσει, στο μεταξύ, τα δυο άριστογραφήματά του: το «Ζερμινάλ» και «Η Καταστροφή».

Ο ΦΙΑΟΤΕΧΝΟΣ

Κυνηγοί στο καρτέρι περιμένουν την εμφάνιση της τίγρεως.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ προς το λιοντάρι, ζωοκυρίως αφρικανικό που συναντάται όμως και στην Ασία, η περιοχή των τίγρεων είναι αποκλειστικά η Ασία και η Ινδονησία.

Γνωρίζουμε δύο μεγάλα είδη τίγρεων: Την κοινή τίγρη της νότιας και νοτιοανατολικής Ασίας και τη γιγαντιαία τίγρη της Μαντζουρίας.

Αυτή η τελευταία, που χωρίζεται από την εξοδελφή της των θερμών χωρών απ' όλη σχεδόν την έκταση της Κίνας, είναι, όπως δείχνει τ' όνομά της, πολύ μεγαλύτερη αλλά και πολύ πιο αιμοδόρα. Η γούνα της είναι πιο πυκνή, με πιο μακρύτερες τρίχες, πράγμα που της επιτρέπει ν' αντιμετώπιζει το τροχό κλίμα της περιοχής, όπου κατοικεί.

Δεν θ' άσχοληθούμε εδώ, παρά μόνο για την τίγρη των υποτροπικών περιοχών που συναντάται ακόμα στις Ινδίες, στη Βιρμανία, στο Σιάμ, στην Ινδοκίνα και στο μαλαισιτικό άρχιπέλαγος.

Οι φυσιοδίφες, άλλωστε, όπως και οι κυνηγοί, υποδιαιρούν αυτό το είδος σε πολλές ποικιλίες που διαμορφώθηκαν, ίσως, από τη φύση σιγά - σιγά, κατά τη διάρκεια των χιλιετηρίδων της εξέλιξης, και προσαρμόστηκαν στις συνθήκες ζωής που προσδιόζουν στις περιοχές που διάλεξαν οι πρόγονοί τους για να κατοικήσουν.

Όλος ο κόσμος ξέρει, τουλάχιστον κατ' όνομα, την περίφημη τίγρη της Βεγγάλης, που θεωρείται ως το μεγαλύτερο και το ισχυρότερο από τα αιλουροειδή των υποτροπικών περιοχών. Η διαφοροποίηση των ποικιλιών είναι κιόλας αρκετά αισθητή σε μια περιοχή σχετικά περιορισμένη, όπως η χερσόνησος της Ινδοκίνας.

Υπάρχουν γιγαντιαίες δασύτριχες τίγρεις στη Μαντζουρία και τίγρεις που... ψαρεύουν στην Κοχινκίνα. Τίγρεις των χιόνων στα Ίμαλάια και τίγρεις στεριανές στις Ινδίες... Οι ποικιλίες του αξιοθαύμαστου αυτού αιλουροειδούς διαμορφώθηκαν σιγά - σιγά κατά τη διάρκεια των χιλιετηρίδων της φυσικής εξέλιξης και προσαρμόστηκαν στις συνθήκες της ζωής που προσδιόζουν στις περιοχές που διάλεξαν οι πρόγονοί τους για να κατοικήσουν. Όπου κι' αν ζουν, σκορπίζουν τον τρόμο σ' όλα τα ζωντανά πλάσματα της φύσεως...

Η Α. Μ. ή τίγρις

Ο ΤΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΖΟΥΓΚΛΑΣ

Οι τίγρεις των όροπεδίων όπου κατοικούν οι φυλές Μόι του νοτίου Ανάμ και του Τονκίνου, είναι κάπως πιο μεγαλόσωμες από τις τίγρεις της Κοχινκίνας και της Καμπότζης, οι ρίγες του δέρματός τους είναι πιο ζωηρές και πυκνές, το τρίχωμά τους παχύτερο.

Στα δάση του Κά-Μάου και της Μπαρία, στην Κοχινκίνα, υπάρχει ένα είδος τίγρεως που δεν συναντάται πουθενά άλλου: η τίγρη των έλδων. Αρκετά πιο μικρόσωμη από την κοινή τίγρη, είναι ωστόσο πολύ επιθετικότερη και θαρραλέα και έχει έντελως προσαρμοσθεί στις συνθήκες του φυσικού της περιβάλλοντος. Έχει γίνει σχεδόν υδρόβια, κολυμπάει με μεγάλη ευκολία και τρέφεται... ψαρεύοντας μέσα στα έλη.

Οι συνηθισμένες τίγρεις έχουν κιτρινωπό τρίχωμα, αλλά σ' αυτή την «άλιευτική» τίγρη της Κοχινκίνας το τρίχωμα έχει γίνει καφέ με πρασινωπές αποχρώσεις και οι ρίγες της είναι λιγότερο κανονικές και ζωηρόχρωμες από των αποκλειστικά στεριανών εξοδελφών της.

Ξέρουμε επίσης, πως υπάρχει σε ώριμες περιοχές των Ίμαλάων ένα είδος «τίγρεως των χιόνων», που είναι εξαιρετικά σπάνιο. Το τρίχωμα αυτού του αξιοθαύμαστου αιλουροειδούς είναι κατάλευκο και οι ρίγες του, πολύ άχρες, είναι μάλλον υπόφαιες παρά μαύρες.

Οι άγριοι σκύλοι, έχδροι της τίγρεως

Η ΦΥΣΗ έχει χαρίσει στην τίγρη τα κατάλληλα όπλα για το κυνήγι που είναι, άλλωστε, ο μόνος τρόπος που εξασφαλίζει την επιβίωσή της, αν εξαιρέσουμε τις ελβίες τίγρεις που ζουν από το ψάρεμα.

Το αρμονικό και ρωμαλέο μυϊκό της

σύστημα, της δίνει εξαιρετική δύναμη. Μια τίγρη μπορεί εύκολα να διατρέξει ολόκληρα χιλιόμετρα κρατώντας στο στόμα το θήραμά της, που συχνά έχει βάρος εκατό κιλών, όπως οι αγριόχοιροι που είναι τα συνηθισμένα της θύματα. Μπορεί επίσης να σύρει το πτώμα ενός βοδιού, πολλές εκατοντάδες μέτρα πέρα από το σημείο όπου το σκότωσε.

Το τρέξιμό της είναι κομψό και γρήγορο. Η άπιστευτη ελαστικότητα του σώματός της της επιτρέπει να κάνει άλματα μεγάλου μήκους, άλλ' αντίθετα, είναι ανίκανη να κάνει πηδήματα σε μεγάλο ύψος.

Το βάρος της δεν της επιτρέπει να σκαρφαλώνει στα δέντρα και από την άποψη αυτή, βρίσκεται σε μειονεκτική θέση απέναντι των άλλων αιλουροειδών, όπως ο πάνθηρας και το ζαγκουάρ της Νότιας Αμερικής, που σκαρφαλώνουν με μεγάλη ευκινησία.

Τα νύχια της, μήκους τεσσάρων ή πέντε εκατοστών είναι γερά, κοφτερά και μυτερά σαν στιλέτα. Τα φοβερά δόντια της φτάνουν στο μέγεθος ενός μικρού δακτύλου, αλλά με πολύ μεγαλύτερο πάχος στη βάση τους.

Η όσφρησή της δεν είναι πολύ λεπτή, άλλ' η όραση της τίγρεως είναι εξαιρετική και η ακουστική της ευαισθησία υπολογίζεται ως δεκάεξη φορές μεγαλύτερη από του ανθρώπου.

Εκτός από τον άνθρωπο, και ίσως το φίδι, η τίγρη δεν έχει παρά έναν αληθινά επικίνδυνο έχδρο: Τον άγριο σκύλο των Ινδιών, που λέγεται «ντόλ».

Αμείλικτος καταστροφέας όλων των ζωικών ειδών, αυτός ο άγριοι σκύλος που συγγενεύει με το λύκο, διατρέχει τα δάση σε πυκνές αγέλες που επιτίθενται, κυνηγάνε και ξεσχίζουν κάθε ζωντανό πλάσμα που δεν μπορεί να σκαρφαλώσει στα δέντρα. Δεν κάνουν εξαίρεση, παρά μόνο για τα μεγάλα παχύδερμα τα οποία δεν

μπορούν να ξεσχίσουν. Η τίγρη δεν γλυτώνει, αν έχει την άτυχία να συναντηθεί με μια τέτοια αιμοδόρα αγέλη.

Τίγρεις... σχιζοφρενείς

Η ΤΙΓΡΗ, ούσιαστικά, είναι ένα ζωοκτόβιο. Όλη την ημέρα μένει κρυμμένη στην πυκνή δάσσηση, όπου βρίσκει καταφύγιο κατά της αποπνικτικής ζέστης.

Βγαίνει στο κυνήγι μόλις σουρουπώσει. Η κραυγή της είναι σαν γαύγισμα, ένας όξυς, μεταλλικός ήχος, που μοιάζει με την κραυγή της δορκάδος. Οι ιθαγενείς ισχυρίζονται πως η τίγρη προσπαθεί να μιμηθεί την κραυγή των δορκάδων, για να τις προσελκύσει προς το μέρος της. Αλλά αυτό είναι πολύ απίθανο, γιατί όλα τα ζώα της ζούγκλας αναγνωρίζουν την κραυγή της τίγρεως και τρέχουν να κρυφθούν.

Τα συνηθισμένα της θηράματα είναι οι αγριόχοιροι και όλα τα είδη των δορκάδων, που υπάρχουν άφθονα στις υποτροπικές περιοχές. Αλλά επιτίθεται και στους αγριούς βουβάλους, που έχουν την άπρονοησία ν' απομακρυνθούν από την αγέλη τους.

Η πείνα την κάνει πολύ πιο τολμηρή και τότε αποφασίζει να πλησιάσει τα χωριά των ιθαγενών, παραμονεύοντας για ν' αρπάξει τα σκυλιά, τις κατσίκες και τα γουρούνια.

Αλλά εδώ και είκοσι χρόνια, στη Σαϊγκόν, σημειώθηκε μια καταπληκτική περίπτωση: Μια τίγρη τόλμησε να εισχωρήσει ως το κέντρο της πόλεως και κρύφθηκε στον κήπο του κυβερνείου! Η περίπτωση είναι τόσο ασυνήθιστη, ώστε οι ζωολόγοι έβγαλαν το συμπέρασμα ότι η τίγρη αυτή, αν δεν ήταν τυφλωμένη από την πείνα, πρέπει να ήταν... σχιζοφρενής!

Άνθρωποφάγες τίγρεις

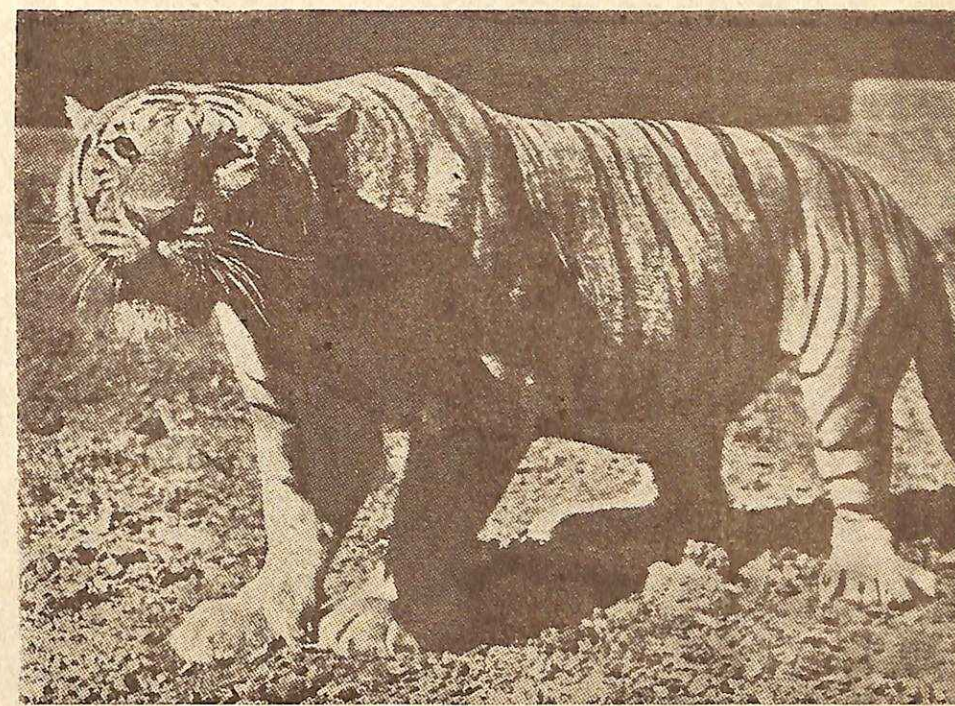
ΜΕΡΙΚΕΣ φορές — άλλ' οι περιπτώσεις αυτές είναι σχετικά σπάνιες — μια γερασμένη τίγρη ανακαλύπτει, έπειτα από μια πρώτη δοκιμή, ότι είναι πολύ πιο βολικό και λιγότερο κουραστικό να κυνηγάει τους ανθρώπους παρά τ' άγρια ζώα... Τότε, αλλοίμονο στους μικρούς βοσκούς που φυλάνε τα πρόβατα στα λειβάδια, αλλοίμονο στους χωρικούς που γυρίζουν απ' τα χωράφια τους μετά το ήλιοβασίλεμα, δυστυχία στις γυναίκες που πηγαίνουν να γεμίσουν τη στάμνα τους σε μια πηγή έξω απ' το χωριό! Η τίγρη θα τους κατασπαράξει...

Όταν μια γερασμένη τίγρη αρχίσει να τρώει ανθρώπους, δεν θ' απομακρυνθεί ποτέ από την περιοχή που διάλεξε και οι επιθέσεις της, οι εξαφανίσεις ανθρώπων, θα συνεχισθούν, μέχρις ότου οι κυνηγοί καταφέρουν να την περικυκλώσουν και να τη σκοτώσουν.

Συχνά συμβαίνει, όχι μόνο στις γερασμένες αλλά και στις νεαρές τίγρεις, να μη βρουν τροφή επί πολλές μέρες συνεχής. Δεν είναι πάντα εύκολο να πιασθεί ένα θήραμα που αισθάνεται από μακριά την παρουσία της τίγρεως και μπορεί να φρέξει, να σκαρφαλώσει στα δέντρα ή να χαθεί στη φυγή του. Στην περίπτωση αυτή, η τίγρη δεν περιφρονεί τ' άσημαντα θηράματα για να ξεγελάσει την πείνα της. Πολλοί κυνηγοί έχουν βρει στο στομάχι της τίγρεως μικρές σαύρες, ακόμα και μυρμήγκια!

Όταν η τίγρη σκοτώσει ένα μεγάλο ζώο, το τραβάει πάντα σε αρκετή απόσταση, σ' ένα σημείο απόμερο και ήσυχο. Αν δεν είναι πολύ πεινασμένη ώστε να το καταβροχθίσει άμέσως, θα περιμένει υπομονητικά ν' αποσυντεθεί λίγο το κρέ-

Σ' όλες σχεδόν τις περιοχές όπου υπάρχουν τίγρεις, οι ιθαγενείς αισθάνονται δεισιδαίμονα φόβο για το ζώο αυτό. Στο Βιετνάμ τ' ονομάζουν με σεβασμό «κύριο» ή «αφέντη». Αλλά ο σεβασμός δεν τους εμποδίζει

Τίγρις του Σιάμ.

ας του. Αντίθετα προς τον πάνθηρα, που αγαπάει τη φρέσκια σάρκα, η τίγρη προτιμάει το σιτεμένο κρέας.

Καταβροχθίζουν τα παιδιά τους

ΤΗΝ εποχή των έρώτων, η θηλυκιά τίγρη αναζητεί το αρσενικό και ζει μαζί του επί μερικές εβδομάδες, ή μόνο μερικές μέρες. Η Σελήνη του μέλιτος δεν κρατάει πολύ. Οι τίγρεις είναι ζώα μοναχικά.

Μόλις γονιμοποιηθεί, το θηλυκό απομακρύνεται άμέσως από το αρσενικό. Έπειτα από μια κυοφορία τριών μηνών, γεννάει ένα ή δύο μικρά, τα οποία κρύβει σε μια φωλιά στο πυκνό σημείο ενός δάσους από μπαμπού.

Δεν απομακρύνεται παρά πολύ σπάνια και σύντομα απ' αυτή τη φωλιά, μόνο για να κυνηγήσει και να θρέψει τα μικρά της. Είναι υποχρεωμένη να έπαυρυνει, γιατί ξέρει πως ο πατέρας έχει την κακή συνήθεια να καταβροχθίζει αδιάσταχτα τα παιδιά του...

Αυτοί τύποι συνήθως απέχθονοι, βγαίνουν απ' το θέατρο. Στη γκαρντερόμπα ο ένας δίνει ένα ολόκληρο πενηντάρι στην κοπέλλα που του δίνει το παλτό του.

Ο άλλος παραξενεύεται:

— Μα τί έκανες, χριστιανέ μου; της έδωσες ολόκληρο πενηντάρι...

— Γιατί να μην δώσω; Δεν κυττάς το καινούργιο παλτό, που μου έδωσες κατά λάθος;.

να κυνηγάνε τις τίγρεις με δηλητηριασμένα δέλη και να στήνουν παγίδες. Στις Ινδίες κυνηγούσαν άλλοτε τις τίγρεις με μεγάλες οργανωμένες παγανιές, στις οποίες λάβαιναν μέρος πολλοί ελέφαντες. Αλλά αυτά τα οργανωμένα κυνήγια στοιχίζουν πολύ ακριβά, ακόμα και για τους μαχαραγιάδες.

Αδοξο τέλος

ΤΟ κυνήγι της τίγρεως είναι, φυσικά, πολύ επικίνδυνο. Το ζωοπρέπει να σκοτωθεί με την πρώτη σφαίρα, γιατί μια πληγωμένη τίγρη γίνεται απίστευτα επιθετική. Πολλοί κυνηγοί έχουν πληρώσει με τη ζωή τους την αδειότητά τους. Εκτός από τον κίνδυνο, θα πρέπει να προσέξουν να μην καταστρέψουν το πολύτιμο δέρμα του ζώου. Σκοπεύουν συνήθως στο λαιμό, που είναι το πιο ευαίσθητο σημείο της τίγρεως.

Η μέθοδος που χρησιμοποιείται συνήθως, είναι το καρτέρι και το δόλωμα. Ός δόλωμα χρησιμοποιούν το πτώμα ενός αγριόχοιρου ή ενός ζαρκαδιού, που το καρφώνουν στερεά στο έδαφος για να μη μπορεί να το μεταφέρει μακριά η τίγρη που θα το ανακαλύψει πρώτη. Σε απόσταση έφτα η όχτω μέτρων κατασκευάζουν μια καλύβα από κλαδιά, την οποία καμουφλάρουν με φυλλώματα. Μέσα εκεί εγκαθίστανται οι κυνηγοί. Η τίγρη δεν άργει να φανεί, μόλις μυριστεί το πτώμα. Τότε οι κυνηγοί ανάβουν ένα ηλεκτρικό φανάρι και η τίγρη, ξαφνιασμένη, μένει για λίγες στιγμές ακίνητη. Σ' αυτές τις λίγες στιγμές, πρέπει να την πυροβολήσουν — και να την πετύχουν — οι κυνηγοί.

Αυτό είναι το αδοξο τέλος του περήφανου αιλουροειδούς.

Η Καρμέλα ντε Φελίτσε με τη μητέρα και τον αδελφό της στο νοσοκομείο.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ της Καρμέλας ντε Φελίτσε, μιάς νεαρής Ιταλίδας που ζει στο Παρίσι, είναι μία τερατομορφία μοναδική μέχρι σήμερα, ένα παράδοξο της φύσεως που κανένας ειδικός δεν έχει ακόμα περιγράψει: Η Καρμέλα έχει δύο καρδιές και πέντε άορτες. Η χειρουργική θα καταφέρει, χωρίς άλλο να διορθώσει αυτή την ανωμαλία. Στο μεταξύ, διάσημοι επιστήμονες έχουν σπεύσει στο προσκήνιο της μικρής για να μη χάσουν την ευκαιρία να εξετάσουν από κοντά το άπιστευτο φαινόμενο...

ΒΓΑΙΝΟΝΤΑΣ από το νοσοκομείο των Βερσαλλιών, η Καρμέλα ντε Φελίτσε σφίγγει το χέρι του πατέρα της και τον κοιτάζει στοχαστικά με τα κατάμυρνα μάτια της:

— Τά κατάλαβα όλα. Δεν είμαι σαν τους άλλους ανθρώπους. Έχω δυο καρδιές...
Ο πατέρας, ο Νικολό ντε Φελίτσε, ένας φτωχός Ιταλός μεταναστευτής, έγκλειστος εδώ και τρία χρόνια στη Γαλλία, δεν ξέρει τί ν' απαντήσει. Η Καρμέλα συνεχίζει χαμηλόφωνα:

— Πατέρα, δεν ξέρω ποτέ σαν τ' άλλα κορίτσια. Τώρα, τ' ξέρω, πρέπει να μού κάνουν χειρουργία. Μά δε φοβάμαι...

Στο στήθος της Καρμέλας πάλλουν δυο καρδιές...

Αυτά ειπώθηκαν πριν από τρεις μήνες. Σήμερα, όμως, η μελαγχολική Καρμέλα ντε Φελίτσε, μόλις 16 χρονών, βρίσκεται σ' ένα νοσοκομείο του Παρισιού και οι πύλες διάσημων προσωπικότητας του Ιατρικού κόσμου έχουν σπεύσει στο προσκήνιο της μικρής για να μη χάσουν την ευκαιρία να εξετάσουν από κοντά το άπιστευτο φαινόμενο...

ΕΙΝΑΙ αλήθεια πως όλοι έχουμε μία διπλή καρδιά. Η καρδιά είναι κυρίως ένας μύς που λειτουργεί σαν αντλία. Τον ονομάζουμε μυοκάρδιο. Στο εσωτερικό του μυοκάρδιου είναι κοίλο και η κοιλότητα αυτή χωρίζεται μ' ένα διάφραγμα σε δύο μέρη που το καθένα, ουσιαστικά, αποτελεί καρδιά. Δεν υπάρχει καμμία επικοινωνία ανάμεσα σ' αυτές τις δυο «κοιλίες» της καρδιάς που, αν και βρίσκονται στο ίδιο «περιτόλιγμα» που λέγε-

ται περικάρδιο, λειτουργούν ανεξάρτητα.

Αλλά δε συμβαίνει το ίδιο στην περίπτωση της Καρμέλας. Οι ακτινογραφίες, οι στήθοσκοπικές, απέκλυσαν μία τερατομορφία μοναδική μέχρι σήμερα, ένα παράδοξο της φύσεως που κανένας ειδικός δεν έχει ακόμα περιγράψει: Στο στήθος της Καρμέλας πάλλουν δυο καρδιές που διακρίνονται ή μία από την άλλη. Από τη δεξιά καρδιά ξεκινάει δυο άορτες, από την αριστερή τρεις!

Όταν την εξέτασαν για πρώτη φορά, οι γιατροί νόμισαν ότι πρόκειται για κάποιον όγκο του στήθους. Κατόπιν άλλαξαν γνώμη και υπέθεσαν ότι πρόκειται για μία καρδιακή δυσμορφία που την ονόμασαν «εκακοήγη ενδοκαρδίτιδα». Η θεραπεία αυτής της παθήσεως απαιτεί σήμερα ενέσεις αντιβιοτικών. Έτσι, επί τέσσερις μήνες, η Καρμέλα υπεβλήθη σε θεραπεία με πενικιλίνη, ή οποία, φυσικά, έμεινε χωρίς αποτέλεσμα.

Δεν είναι παράξενο ότι οι

γιατροί δεν έσπευσαν άμεσα στην αλήθεια. Ποιος μπορούσε να φανταστεί μία τόσο τραγική φάρσα της φύσεως; Η Καρμέλα έχει μία κανονική καρδιά όπως όλοι μας. Αλλά δυο άορτες αρχίζουν απ' αυτή. Πίσω απ' την κανονική καρδιά, λίγο κάτω απ' την αριστερή μασχάλη, βρίσκεται μία δεύτερη καρδιά, που άλλωστε φαίνεται με γυμνό μάτι γιατί προκαλεί μία εξόγκωση της κοιλότητας του θώρακος στο αριστερό πλευρό. Απ' αυτή τη δεύτερη καρδιά ξεκινάει τρεις άορτες. Τα ηλεκτροκαρδιογραφήματα απέκλυσαν την παρουσία της χωρίς ίχνος αμφιβολίας.

ΧΕΙΡΟΤΡΓΙΚΗ να καταφέρει χωρίς άλλο να διορθώσει αυτή την ανωμαλία, ή περίπτωση όμως είναι τόσο πρωτοφανής ώστε οι γιατροί ζητούν προθεσμία τριών μηνών προτού προχωρήσουν στην επέμβαση. Είναι αδύνατον να ξέρουμε εκ των προτέρων τις αντιδράσεις του οργανισμού της Καρμέλας μετά την αφαίρεση της δεύτερης καρδιάς με την οποία ήταν συνηθισμένη να ζει επί 16 χρόνια.

Ο Νικολό ντε Φελίτσε είναι ένας Ιταλός από το Μπαρι. Το 1932 παντρεύτηκε μία συγχωριανή του, αλλά άμας μετά το γάμο του έφυγε για να υπηρετήσει ως ναύτης στα υποβρύχια. Λίγους μήνες αργότερα έλαβε ένα γράμμα από τη νεαρή γυναίκα του: «Θ' αποκτήσουμε δυο παιδιά, του έγραψε γιατί οι γιατροί μου λένε ότι πρέπει να περιμένω δίδυμα...» Ο πόλεμος είναι φρικτός και τρέμω για τη ζωή σου. Οι Άγγλοι μάς δοβαρδίζουν τακτικά και είμαι τρελλή απ' το φόβο μου... Προχθές ένα αεροπλάνο έπεσε δίπλα στο σπίτι μας...

Παρά τα προγνωστικά των γιατρών, το καλοκαίρι του 1943 η γυναίκα του Νικολό γέννησε μονάχα ένα παιδί, την Καρμέλα. Ο πατέρας αποδίδει την ανωμαλία της μικρής σ' αυτό το έπεισμά του πολέμου.

ΠΕΝΤΕ παιδιά, απολύτως ομαλά, γεννήθηκαν από το ζεύγος Φελίτσε μετά την Καρμέλα. Πριν από τρία χρόνια, ο Νικολό ήθελε στη Γαλλία για να βρει καλύτερη εργασία. Τον περασμένο χρόνο, η γυναίκα και τα έξι παιδιά του ήρθαν να μείνουν μαζί του στην άθλια παράγκα που είχε νοικιάσει σ' ένα

ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛ. 41

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Η Λαίδη Ντόνα Σαίντ Κόλουμπ, βαρυστημένη από την κοσμική ζωή του Λονδίνου, τον αδιάφορο άντρα της σερ Χάρρυ, τις γελοίες φάρσες της συντροφιάς της, καταφεύγει στον εξοχικό πύργο της, στο Νάβρον, μαζί με τα δυο της παιδιά. Εκεί βρίσκεται ένα παράξενο υπηρέτη, τον Ούιλλιαμ, που ζούσε στο σπίτι ολόμοναχος. Δεν άργει να πληροφορηθεί ότι την περιοχή λυμαίνεται ένας Γάλλος πειρατής, του οποίου το καράβι βρίσκεται κιόλας άγκυροβλημένο στον όρμησκο τού κτήματός της. Ένας άνδρας όμως την αρπάζει και την μεταφέρει στο καράβι, όπου την παρουσιάζουν στο Γάλλο πλοίαρχο. Ο τελευταίος, που αρχικά την νόμισε για κατσικοπο, κατάλαβε πως ήταν η κυρία του κτήματος, της οποίας χρησιμοποιούσε συχνά την κρεβατοκάμαρα, γιατί ο Ούιλλιαμ ήταν και δικός του υπηρέτης.

Στην πρώτη επαφή βρίσκουν κι' οι δυο κοινά χαρακτηριστικά: Κι' οι δυο βαρυστημένοι από την προηγούμενη ζωή τους, κυνηγούν την περιπέτεια. Δεν άργούν μάλιστα να δημιουργήσουν ένα στενάζον σύνδεσμο, μία έρωτική φιλία, από τις πρώτες νυκτερινές τους συναντήσεις. Η Λαίδη Ντόνα τόσο ένθουσιάζεται με την παράνομη ζωή των πειρατών, ώστε δέχεται να μετασχεί σε μία πειρατεία που ετοιμάζει ο Γάλλος φίλος της, χωρίς να έχει καλοσκεφθεί τις συνέπειες.

609

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΟΤΙ ΓΑΛΛΙΑΜ την ξύπνησε, τραντάζοντας το χέρι της και ψιθυρίζοντας σ' αυτή της:

— Μις συγχωρείτε, κυρία, αλλά με ειδοποίησε ο κύριος, πως το καράβι ξεκινάει σε μιάν ώρα.

Η Ντόνα πετάχτηκε άμέσως από το κρεβάτι.

— Εύχαριστώ είπε, σε είκοσι λεπτά θα είμαι έτοιμη. Τι ώρα είναι;

— Τέσσερις παρά τέταρτο, κυρία. Βγήκε απ' το δωμάτιο, κι' η Ντόνα άρχισε να ντύνεται βιαστικά. Η καρδιά της χτυπούσε δυνατά, τα χέρια της έτρεμαν, ένιωθε σαν άτακτο παιδί. Πέντε μέρες είχαν περάσει από τότε που δείπνησε με το Γάλλο στον όρμηκο κι' από τότε δεν τον είχε ξαναδεί. Εφερνε κάποτε στη σκέψη της τον Χάρρυ, με εξακολούθησε να μένει στο Λονδίνο, με τις ιπασίες, τα τυχερά παιχνίδια, τις ταβέρνες, μαζί με τον Ρόινγκχαμ. Όλα αυτά της φαινόταν πως ήταν πολύ περασμένα, πως είχαν για πάντα χαθεί ενώ ο Χάρρυ ήταν σαν κάποιο φάντασμα κάποιου άλλου καιρού.

Αλλά κι' η Ντόνα του Λονδίνου εί-

χε στήσει, η γυναίκα που πλάγιαζε δίπλα στον άντρα της, στο τεράστιο κρεβάτι της οδού Σαίντ Τζαίμς.

Το ρολόι της αλλής χτυπούσε τέσσερις φορές, κι' η καινούρια Ντόνα, ντυμένη μ' ένα παλιοφούστανο και, κρατώντας ένα μπουγαλάκι, ξεγύστησε στην τραπεζαρία, όπου την περίμενε ο Ούιλλιαμ.

— Ο Πιέρ Μπλάν είναι έξω στο δάσος, κυρία.

— Ναι, Ούιλλιαμ.

— Στο διάστημα της απουσίας σας, θα επιβλέπω το σπίτι και τα παιδιά.

— Σου έχω κάθε εμπιστοσύνη, Ούιλλιαμ.

— Σκοπεύω ν' αναγγείλω στο προσωπικό, πως η εξοχήτά σας είναι αδιάθετη, και πως προτιμάτε να μην έρθουν τα παιδιά στην κάμαρά σας, ούτε η καμαριέρα αλλά να σας φροντίζω εγώ.

— Έξοχα, Ούιλλιαμ. Τώρα πρέπει να φύγω. Δεν θέλετε να έρθει μαζί μου;

— Δυστυχώς, κυρία, το στομάχι μου δεν ταιριάζει με τις τρικυμίες. Καταλαβαίνετε τι θέλω να πω; Και θα σας σιχθούνα να παίρνατε αυτό το κουτάκι με τα χάπια. Μου είχε άλλοτε φανεί πολύ χρήσιμο σε κακοδιαθεσίες.

— Πολύ ευγενικό από μέρους σου, Ούιλλιαμ. Έχω βάσει ένα στοίχημα με με τον αφέντη σου. Πιστεύεις να κερδίσω;

— Ανάλογα. Όταν ταξιδεύουν ένας άντρας σαν τον αφέντη μου και μία γυναίκα σαν την κυρία μου, μπορεί να συμβούν πολλά πράγματα.

— Ούιλλιαμ, είσαι αναιδέστατος.

— Συγγνώμη, κυρία.

— Καλώς στις ιδέες σου. Ξεχνάς πως είμαι παντρεμένη έξη χρόνια, μητέρα δυο παιδιών και πως τον άλλο μήνα κλείνω τα τριάντα.

— Απεναντίας αυτά τα τρία πράγματα θυμάμαι πάνω απ' όλα.

— Άντε, άνοιξε άμέσως την πόρτα.

— Μάλιστα, κυρία.

Η σύζυγος: Και πρόσεξε, Κλέαρχε, μην άργήσεις το δρόμο!

Η Ντόνα αποχαιρέτησε τον Ούιλλιαμ κι' ακολουθώντας τον Πιέρ Μπλάν με τα χαρούμενα μάτια και την μαϊμουδίστικη φάτσα.

Ανεβαίνοντας στο κατάστρωμα παρατήρησε πως το καράβι έτοιμαζόταν να σαλπάρει. Όλα ήταν πεντακάθαρα κι' οι άντρες στα πόστα τους.

Ένας απ' αυτούς πλησίασε κι' ύποκλιθηκε.

— Να σας οδηγήσω στον κύριο.

Ο Πιέρ Μπλάν, ο τραγουδιστής, άρχισε το τραγούδι του κι' οι φωνές των αντρών σιγανές, απαλές, ύψώθηκαν στον αέρα. Η μονοτονία του σκοπού, έκρυβε μία ποίηση, ένα ρυθμό για το δροσερό πρωινό και για την περιπέτεια.

Ξάφνου, άκουσε μία διαταγή, καθαρή κι' αποφασιστική και, για πρώτη φορά, είδε το Γάλλο κοντά στον τιμονιέρη. Η έκφρασή του ήταν αποφασιστική, εύθυμη. Ήταν τόσο διαφορετικός απ' τον σύντροφο του ποταμιού, που καθότανε πλάι της στη βάρκα και διώρωνε την πετιονιά της.

Ένοιωσε σαν μία παρείσακτη, μία άνοητη γυναίκα, ανάμεσα σ' όλους αυτούς τους απασχολημένους άντρες. Στάθηκε λοιπόν απόμακρη, για να μην τον ενοχλήσει.

Αργά το καράβι ξεκίνησε κι' ο πρωϊνός άνεμος φούσκωνε τα πανιά. Σαν φάντασμα, ξεγύστησε απ' τα γαλήνια νερά του κόλπου. Ο φαρδύς ποταμός ξανοίχτηκε μπροστά τους. Γλυκοχάρζε στην ανατολή κι' ο καιρός έδειχνε περίφημος.

Οι άντρες είχαν πιά σταματήσει το τραγούδι τους και παρατηρούσαν με λαχτάρα τη θάλασσα.

Ο Γάλλος είχε παρατήσει τον τιμονιέρη και στεκότανε κοντά στη Ντόνα.

— Σ' άρεσει; τη ρώτησε κι' αυτή έγενε γελαστή.

Ένοιωσε ένα θρίαμβο, μία έκσταση για τι τον μάντεψε δικό της, κι' αυτή τον άγαπούσε. Τό είχε καταλάβει απ' την πρώτη στιγμή που μπήκε στην καμπίνα του και τον βρήκε να ζωγραφίζει ένα ερωδιό. Ήταν μέρος του κορμιού του, της σκέψης του, άνηκαν ο ένας στον άλλον, τυχοδιώκτες κι' οι δυο, παράνομοι!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΝΤΟΝΑ ένιωθε μία λαχτάρα να ήταν κι' αυτή άντρας, να κρατούσε τα σχοινιά, να σκαρφίζονε στα κατάρτια, να έπιανε το πελώριο τιμόνι. Πότε - πότε το κύμα της πιτσιλιζε το πρόσωπο και τα χέρια, μουσκεύοντας το φουστάνι της, αλλά εκείνη δεν σκοτιζότανε, ο ήλιος σάντομα θά στέγνωνε τα ρούχα της. Κάθισε σταυροπόδι, σαν καμμία γούφισσα, ενώ ο άνεμος έπαιζε με τα μαλλιά της. Τό μεσημέρι, ένιωθε να την θερίζει η πείνα. Απ' την κουζίνα έφτανε ή μυρωδιά του ψημένου ψωμιού, και του μαύρου καφέ. Ο Πιέρ Μπλάν σκαφάωσε μ' ένα δίσκο στα χέρια.

Τοῦ τὸν ἄραξε ντροπιασμένη, κι' αὐτὸς κλείνοντάς της τὸ μάτι φιλικά, γούρλωσε τὰ μάτια του κι' ἔτριψε τὸ στομάχι.

— Ὁ κύριος θὰ ἔρθε ἀμέσως, τῆς εἶπε χαμογελαστός.

— Ἐπείσε σὺν τρελλῇ στὸ ψωμί. Τῆς ἔπεσε καὶ δοῦτο καὶ τυρί, κι' ἡ καρδιά ἐνὸς μαρουλιού. Πῶς της ἀκούστηκαν δῆματα καί, γυρίζοντας, ἀντίκρισε τὸν καπετάνιο τοῦ «Λά Μουέτ», ποὺ τὴν κῦτταζε. Κάθησε πλάι της καὶ πῆρε τὸ ψωμί.

— Ὁ καιρὸς εἶναι καλὸς. Δώσε μου λίγο καφέ. Πῶς σοῦ φαίνεται τὸ καράβι μου;

— Μοῦ φαίνεται σὰ μαγικό. Νομίζω, πῶς ζῶ γιὰ πρώτη φορά.

— Ἐτοί ἔνοιωσα κι' ἐγὼ τὴν πρώτη φορά. Πῶς εἶναι τὸ τυρί;

— Καὶ τὸ τυρί εἶναι μαγεμένο.

— Δὲν ζαλιζέσαι;

— Ποτέ μου δὲν ἔνοιωσα καλύτερα.

— Φάε, ὅσο μπορείς τώρα, γιατί τὸ βράδυ δὲν θάχουμε καιρό. Θὰ βγοῦμε στὴν ἀκτὴ. Εἰσαι εὐτυχισμένη;

— Ναί.. Γιατί ρωτᾷς;

— Γιατί κι' ἐγὼ εἰμαι εὐτυχισμένος.

Δώσε μου λίγο καφέ ἀκόμη.

— Οἱ ἄντρες εἶναι πολὺ χαρούμενοι σήμερα. Γιὰ τὴν ἀπομνηνική περιπέτεια ἡ ἐπειδὴ βρίσκονται καὶ πάλι στὴ θάλασσα;

— Καὶ γιὰ τὰ δυό. Καὶ γιὰ χατήρι σου. Ἀπόψε θὰ δουλέψουν καλύτερα.

— Πῶς, δὲν εἶχατε πάρει ποτὲ ἄλλοτε γυναῖκα;

Χαμογέλασε μπουκωμένος, ἀλλὰ δὲν ἀπάντησε.

— Δησιόνησα νὰ σοῦ πῶ τί ἔλεγε ὁ Γκοντόλφιν.

— Καὶ τί ἔλεγε;

— Μοῦ εἶπε, πῶς ἀκούστηκαν πολλὰ στὸ χωριό, ἔξ ἀτίας τῶν ἀνθρώπων σου. Μιλοῦσε γιὰ γυναῖκες, ποὺ εἶχαν πέσει σὲ μελαγχολία.

— Τί μελαγχολία;

— Αὐτὸ ρώτησα κι' ἐγώ. Καὶ μοῦ ἀπάντησε πῶς μερικὲς χωριατοπούλες τραβήξαν πολλὰ στὰ χέρια τῶν παλιανθρώπων σου.

— Ἀμφιβάλλω, ἂν ὑποφύρανε.

— Κι' ἐγώ.

— Οἱ συντρόφοι μου δὲν ζορίζουν ποτὲ τίς γυναῖκες σας. Τὸ κακὸ εἶναι πῶς αὐτὲς δὲν τοὺς ἀφήνουν σὲ ἡσυχία. Τὸ σκάνε ἀπ' τὰ καλύβια τους καὶ ξεχύνονται στοὺς λόφους, ὅταν μαντέψουν πῶς τὸ «Λά Μουέτ» ἔχει ἀγκυροβολήσει ἐκεῖ κοντά. Νομίζω πῶς ἀκόμη κι' ὁ πιστὸς μας Οὐίλλιαμ, ἔχει κάποιο μελά.

— Ὁ Ἑγγλέσιος χωριάτης δὲν τὰ καταφέρνει στοὺς ἔρωτες.

— Πῶς μπορεί νὰ γυναῖκα νὰ διδάξει στὸν ἄντρα της, πράγματα ποὺ δὲν τὰ ξέρει οὔτε ἐκείνη.

— Δὲν ἔχει ἐντοτικό;

— Δὲν εἶναι πάντα ἀρετό.

— Τότε, λυπᾶμαι τίς συμπατριώτισσές σου.

— Ἀραξε τὴν πίππα του καὶ συνέχισε.

— Ἐνῶς ἄντρας ἡ μιὰ γυναῖκα εἶτε ἔχει ἀπὸ φυσικοῦ τὸν κατανόηση γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, εἶτε ὄχι.

— Κι' ἂν στὸ γάμο, ἂς ποῦμε, ὁ ἕνας ἔχει κατανόηση κι' ὁ ἄλλος δὲν ἔχει;

— Τότε ὁ γάμος γίνεται μονότονος, ὅπως πιστεύω πῶς εἶναι ἡ παντρεία.

— Γιατί γελάς;

— Γιατί πῆρες πολὺ σοβαρὸ ὕψος...

Ξέρεις, τυχαίνει κάποτε ἕνας ἄντρας νὰ συναντήσει μιὰ γυναῖκα ποὺ ἀνταποκρί-

νεται σ' ὅλα τὰ ὄνειρά του. Τότε ὁ ἕνας νοιώθει τὸν ἄλλο σὲ κάθε χαρὰ, σὲ κάθε θλίψη.

— Δὲν συμβαίνει ὅμως συχνά;

— Ὁχι, ὄχι συχνά!

— Ἄν δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω γι' αὐτὸ τὸ θέμα, μπορῶ ὅμως γιὰ τὴ μητρότητα. Εἶμαι σπουδαία μητέρα.

— Εἰσαι;

— Ναί. Πρῶτα τὸν Οὐίλλιαμ.

— Τότε, λοιπόν, τί δουλειά ἔχεις στὸ κατάστημα τοῦ «Λά Μουέτ», καθισμένη σταυροπόδι, μὲ τὰ μαλλιά σου ποὺ ἀνεμίζουν συζητώντας μ' ἕναν πειρατὴ γιὰ τὰ μυστικά της παντρείας;

Τὴν φορὰ αὐτὴ ἡ Ντόνα ἐμπῆξε τὰ γέλια, πασχίζοντας νὰ βάλει κάποια τάξη τίς ἀτίθασες μπουκλίσες της.

— Ξέρεις τί κάνει τώρα ἡ Λαίδη Σαίντ Κόλομπ;

— Θὰ ἤθελα νὰ τὸ μάθω.

— Βρίσκεται ξαπλωμένη στὸ κρεβάτι, μὲ δυνατὸ πυρετό, μὲ ψῦξη στὸ στομάχι καὶ δὲν δέχεται στὸ δωμάτιό της παρὰ τὸν πιστὸ της Οὐίλλιαμ, ποὺ τῆς φέρνει σταφύλια γιὰ νὰ δροσίσει τὸ πυρετό.

— Τότε, λοιπόν, ποῖα εἶν' αὐτὴ ἡ γυναῖκα ποὺ κάθεται πλάι μου;

— Ἐνῶς καμαρότος, τὸ πῶς ἀσημάντο μέλος τοῦ πληρώματός σου.

— Ὁ καμαρότος ἔχει τρομερὴ πείνα.

Ἐφαγε ὅλο τὸ τυρί καὶ τὰ τρία τέταρτα τῆς φρατζόλας.

— Μὲ συγχωρεῖς. Νόμιζα πῶς εἶχες τελειώσει.

— Τέλειωσα.

— Θάθελες νὰ ὀδηγήσεις τὸ καράβι;

Τὸν κῦτταξε ξαφνιασμένη.

— Μπορῶ; Δὲ θὰ βουλιάξει;

Σηκώθηκε γελαστός τραβώντας τὴν κοντά του καὶ πλησίασαν τὸ μεγάλο τιμόνι.

— Τί πρέπει νὰ κάνω, ρώτησε ἡ Ντόνα.

— Κράτησε ἔτσι. Σταθερὰ, ἴσια. Μὴν ἀφήσεις τὸ καράβι νὰ γυρίει. Νοιώθεις τὸ ἄνεμο στὸ κεφάλι σου;

— Ναί.

— Μείνε ἔτσι ἀκριβῶς.

Ἡ Ντόνα στάθηκε στὸ τιμόνι νοιώθοντας τὰ σκαμπανεβάσματα τοῦ καραβιοῦ. Οἱ ἄντρες, παρακολουθώντας τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τιμονιέρη, ἔγγραφαν γελαστοὶ ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, ἐνῶ ὁ καπετάνιος τοὺς στεκότανε δίπλα της μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες, σιγοσφυρίζοντας, μὲ τὸ βλέμμα καρφωμένο ἴσια στὴ θάλασσα.

— Τ'παρχει κάτι, εἶπε στὸ τέλος, ποὺ μπορεί ὁ καμαρότος μου νὰ τὸ κάνει ἀπὸ ἐντοτικό.

— Ποιό;

— Μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ἕνα καράβι.

Κι' ἀπομακρύνθηκε γελώντας, ἀφήνοντας τὴν μὲ τὸ «Λά Μουέτ».

Μιὰν δόλοκληρη ὥρα ἔμενε ἡ Ντόνα στὸ τιμόνι, εὐτυχισμένη σὺν παιδί. Τέλος ἀποκαμωμένη, στράφηκε πρὸς τὸν τιμονιέρη ποὺ τὴν παρακολουθοῦσε χαμογελαστός. Αὐτὸς πλησίασε καὶ τῆς πῆρε καὶ πάλι τὸ τιμόνι. Ἡ Ντόνα κατέβηκε στὴν καμπίνα τοῦ καπετάνιου, ξάπλωσε στὴν κονκέτα του κι' ἀποκοιμήθηκε.

Ὅταν ξύπνησε, ἔνοιωσε μὲ κάποια ντροπὴ πῶς καὶ πάλι πεινούσε.

Ἡ ὥρα ἦταν ἐφτά. Τὸ καράβι πλησίαζε στὴν ἀκτὴ, μὲ τὸ ἴδιο τὸν Γάλλο στὸ τιμόνι. Πῆγε καὶ στάθηκε κοντὰ τοῦ σιωπηλῆ.

Ἡ καρδιά της χτυποῦσε παράξενα. Ἐνοιώδε νὰ τὴν κυριεύει κι' αὐτὴν, ὅπως τοὺς πειρατές, ὁ ἐνθουσιασμός τῆς μεγάλης περιπέτειας.

— Πιστεύω πῶς λογαριάζεις νὰ κάνεις μιὰ τρέλλα.

— Μοῦδες πῶς ἤθελες τὴν περὸν καὶ τοῦ Γκοντόλφιν.

Τὸν παρακολουθοῦσε λοξά, ξαφνιασμένη ἀπ' τὴν ψυχραιμία του, τὴν ἥρεμη, σταθερὴ του φωνή.

— Τί θὰ συμβεῖ; Τί σκοπεύεις νὰ κάνεις; τὸν ρώτησε.

Δὲν τῆς ἀπάντησε ἀμέσως. Ἐδῶσε στοὺς ἄντρες τοῦ μιὰ νέα διαταγή.

— Γνωρίζεις τὸν Φίλιπ Ράσελ; τὴ ρώτησε σὲ λίγο.

— Ἀκούσα τὸν Χάρρυ νὰ μιλά γι' αὐτόν.

— Παντρεύτηκε μὲ τὴν ἀδελφὴ τοῦ Γκοντόλφιν. Ὁ Ράσελ περιμένει ἕνα καράβι ἀπ' τὴν Ἰνδία. Πιστεύω νὰ ἔχει φτάσει τίς δυὸ τελευταῖες μέρες. Λογαριάζω νὰ τὸ τσακώσω, νὰ μπᾶσω μέσα μερικὸς ἀνθρώπους μου καὶ νὰ τὸ στείλω στὴν ἀπάντη ἀκτῇ.

— Κι' ἂν τυχὸν οἱ ἄντρες τοῦ ἐξολοθρεύσουν τοὺς δικούς μας;

— Αὐτὸ τὸ ρισκοκινδυνεύω διαρκῶς. Τί νομίζεις πῶς κάνω, ὅταν κλείνομαι στὴν καμπίνα μου μὲ τὰ σχεδιαγράμμάτα του; Τὰ ρίχνω ὅλα στὴν τύχη; Οἱ ἄντρες μου δὲν τεμπελιάζουν, ξεκουράζονται στὸ λιμανάκι. Μερικοὶ νυχλοφοροῦν στὸ χωριό, καθὼς σοῦπε ὁ Γκοντόλφιν, ἀλλὰ ὄχι γιὰ νὰ κακοποιῶν τίς γυναῖκες.

— Μιλᾶνε Ἑγγλέζικα;

— Φυσικά. Γι' αὐτὸ τοὺς διαλέγω.

Σιγὰ - σιγὰ ἄρχισαν νὰ μπαίνουν στὸ λιμάνι.

— Ξέρεις, ποὺ πηγαίνουμε;

— Ὁχι, τοῦ ἀπάντησε.

Χαμογέλασε σιωπηλός, σιγοσφυρίζοντας, ἐνῶ τὴν κῦτταζε. Δίχως λόγια, μιλοῦσε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Ἡ Ντόνα ἔνοιωθε πῶς αὐτὴ ἦταν ἡ εὐτυχία, αὐτὴ ἦταν ἡ ζωὴ ποὺ πάντα λαχταροῦσε. Σὲ λίγο θὰ ἔφτανε ὁ κίνδυνος, κι' ἡ πραγματικότητα τοῦ ἀγῶνα, ἀλλὰ θὰ βρισκότανε μαζί, στήνοντας τὸν δικὸ τους κόσμο, ὅπου τίποτε ἄλλο δὲν ἄξιζε, παρὰ ὅτι θὰ μπορούσε νὰ δώσει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, τὴν ὁμορφίαν, τὴν σιωπὴ, τὴ γαλήνη. Τεντώνοντας τὰ μπράτσα πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι της, χαμογελαστή, λοξοκντάζοντάς τον τοῦ εἶπε.

— Γιὰ ποὺ τραβάμε, λοιπόν;

— Γιὰ τὸ Φόουεϊ Χέιβεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Η ΝΤΧΤΑ ἦταν σκοτεινὴ, βουβή. Κάθε ἄνεμος εἶχε σταματήσει. Τὸ «Λά Μουέτ» εἶχε ἀγκυροβολήσει σ' ἕνα κολπίσκο. Τὸ καράβι εἶχε φτάσει στὸν προορισμό του σιωπηλός. Γιὰ μιὰ στιγμή, οἱ γλάροι ποὺ φωλιάζανε στὰ βράχια ἀναστατώθηκαν κι' ἀντήχησαν οἱ παραγμένες τους κραυγές, σὲ λίγο ὅμως κουρνιαξάνε καὶ πάλι. Ἡ Ντόνα ἔνοιωθε πῶς ὀπῆχε κάτι τὸ μαγικὸ σ' αὐτὴ τὴ σιγὴ, καὶ τὸ παράξενο, σὰ νὰ εἶχαν φτάσει σὲ μιὰ μαγεμένη χώρα, ποὺ εἶχε τοὺς γλάρους γιὰ φύλακες. Θυμήθηκε ὅμως, σὲ λίγο, πῶς ὁ τόπος αὐτὸς τὴ νύχτα αὐτὴν, ἦταν ἐχθρικός.

Ὅλο τὸ πλῆρωμα τοῦ «Λά Μουέτ», μαζεῦτηκε στὸ κέντρο τοῦ καραβιοῦ. Τοὺς ἔβλεπε νὰ στέκωνταν κοντὰ - κοντά, ἀκίνητοι, σιωπηλοί, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἔνοιωσε τὴν ἀνατριχίλα τοῦ φόβου. Ἦταν ἡ Ντόνα Σαίντ Κόλομπ, γυναῖκα ἐνὸς Ἑγγλέζου βαρωνέτου, ποὺ μιὰ δραμητικὴ τρέλλα τὴν εἶχε ρίξει σὲ μιὰ

σπείρα Βρετόνων, ποὺ γι' αὐτοὺς δὲν ἤξερε, παρὰ πῶς ἦταν πειρατές, φυγόδικοι, ἐπικίνδυνοι. Τοὺς κυβερνοῦσε ἕνας ἄντρας, ποὺ δὲν τῆς εἶπε ποτὲ τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ τὸν ἀγαποῦσε γελοῖα, παράλογα. Ἰσως τὸ σχέδιο ν' ἀποτύχαινε, νὰ τσακώνανε αὐτὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ μαζί τους κι' ἐκείνην. Νὰ τοὺς δικάζανε καὶ νὰ τὴν ἀναγνώριζαν. Τί τρομερὸ σκάνδαλο. Ἰσως ὁ Χάρρυ νὰ τίναζε τὰ μυαλά του στὸν ἄερα. Τὰ παιδιά, ὀρφανμένα, νὰ μὴν τοιμοῦσαν ν' ἀναφέρουν τ' ὄνομά της, τ' ὄνομα τῆς μάνας τους ποὺ τὸ εἶχε σκάσει μαζί μ' ἕνα Γάλλο πειρατὴ. Ἡ σκέψη τῆς ταξίδευε στὸ ἀναπάντικτό της κρεβάτι στὸ Ντάδρον στὸν εἰρηνικὸ κῆπο, στὴ σίγουρη καὶ φυσιολογικὴ ζωὴ κοντὰ στὰ παιδιά της.

Καὶ τότε, σηκώνοντας τὸ βλέμμα εἶδε κοντὰ τῆς τὸ Γάλλο, κι' ἀναρωτήθηκε, πόσα νὰ εἶχε μαντέψει ἀπ' τὴν ἐκφρασὴ της.

— Κατέβα τῆς εἶπε ἡρεμία, κι' αὐτὴ τὸν ἀκολούθησε σὺν μαθήτριά, ποὺ περιμένει κατὰδὰ ἀπὸ τὸ δάσκαλό της.

Στὴν καμπίνα εἶχε σκοτάδι, δυὸ κερά εἶδαν μιὰν ἀδύναμη λάμψη. Ὁ νέος κάθησε στὴ γωνιά τοῦ τραπεζιοῦ, παρακολουθώντας τὴν σκεπτικὰ, ἐνῶ αὐτὴ στεκότανε μπροστά του, μὲ τὰ χέρια στὴν πλάτη.

— Θυμήθηκες πῶς εἶσαι ἡ Λαίδη Ντόνα;

— Ναί.

— Κι' εὐχόσουν νὰ βρῖσκεσαι καὶ πάλι τὸ σπίτι σου, καὶ νὰ μὴν εἶχες ποτέ σου συναντήσει τὸ «Λά Μουέτ».

Δὲν ἀπάντησε σ' αὐτό. Ἐγινε σιγὴ, κι' αὐτὴ ἀναρωτήθηκε, ἂν ὅλες τίς ἐρωτευμένες γυναῖκες τίς τυραννοῦσαν δυὸ σκέψεις. Μιὰ λαχτάρα νὰ ρίξουν στὸν ἄνεμο κάθε σεμνοτυφία καὶ νὰ ὁμολογήσουν τὰ πάντα, ἢ μιὰ ἀπορασματικὴ τα νὰ κοῦψουν γιὰ πάντα τὸν ἐρωτὰ τους, νὰ εἶναι ψυχρὲς, ἀδιάφορες καὶ κἀλλιο νὰ πεθάνουν, παρὰ νὰ παραδεχτοῦνε κάτι τὸ τόσο προσωπικὸ τους.

Ξάφνου τὴν κυριεψε μιὰ φλόγα ὀργῆς. Αὐτὴ ποὺ κοροῖδευε τὸν ἐρωτὰ καὶ τοὺς αἰσθητισμοὺς νὰ κατανήσει σὲ λίγες βδομάδες νὰ ξεπέσει σὲ μιὰ τόσο ἐξευτελιστικὴ ἀδυναμία! Ἐκεῖνος σηκώθηκε κι' ἔφερε μιὰ μπουκάλια καὶ δυὸ ποτήρια.

Δὲν εἶναι φρόνιμο νὰ ξεκινᾶει κανεὶς γιὰ μιὰ περιπέτεια μὲ κρύα καρδιά κι' ἄδειο στομάχι, ὅταν, δηλαδή, εἶναι ἀμάθητος.

Γέμισε τὸ ἕνα ποτήρι καὶ τῆς τὸ ἔδωσε.

— Ἐγὼ θὰ πῶ, ἀφοῦ γυρίσουμε.

Ἡ Ντόνα παρατήρησε ἕνα δίσκο κοντὰ στὴν πόρτα. Ὁ Γάλλος τὸν ἔφερε σὸ τραπέζι. Τῆς ἔφερε κρύο κρέας, ψωμὶ καὶ τυρί.

— Αὐτὰ εἶναι γιὰ σένα. Φάε γρήγορα γιὰτί ἡ ὥρα περνάει.

Ὅταν ἡ νῆα ἀπόφαγε, ἔνοιωσε νὰ σβήνουν γιὰ πάντα ὅλοι τῆς οἱ φόβοι κι' δισταγμοί.

Ἐκεῖνος τὴν κῦτταξε καὶ πάλι χαμογελαστός, κι' αὐτὴ τοῦ γέλασε, κοκκινίζοντας σὺν χαϊδεμένο παιδί.

— Ἐτοί μπράβο, νοιώθεις καλύτερα;

— Ναί, μὰ πῶς τὸ μάντεψες;

ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ

Τι ξέρετε γιὰ τὰ ὀστά;

ΕΝΑ ΘΑΥΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΣΩΜΑ

Ὅταν γεννιόμαστε, ἔχουμε 270 κόκκαλα στὸ σῶμα μας. Ἀλλ' ὅσο προχωροῦμε στὴν ἡλικία, μερικὰ ἀπὸ τὰ ξεχωριστὰ κόκκαλα συγχωνεύονται καὶ στὸ τέλος πεθαίνουμε μὲ 206 κόκκαλα μονάχα. Ἐφτά κομμάτια χάνονται γιατί πέντε σπονδυλοὶ συγχωνεύονται στὸ «ἱερὸν ὀστέον» καὶ τέσσερις συγχωνεύονται στὸν κόκκυγα τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Ἐτοί ἕνας ἄνθρωπος ποὺ γεννιέται μὲ 33 σπονδυλοὺς, πεθαίνει μὲ 26 μονάχα.

ΠΟΣΟ ἀντέχει ἕνα κόκκαλο;

Ἐπάρκουν ὥρισμα σημαία τοῦ μηριαίου ὀστέου ποὺ μποροῦν ν' ἀντέξουν σὲ βάρος 600 κιλῶν. Γενικά, τὰ κόκκαλά μας εἶναι ἐξ ἴσου στερεὰ μὲ τὸ σίδερο, ἀλλ' ἔχουν τὸ πρόσθετο πλεονέκτημα ὅτι εἶναι πολὺ ἐλαφρότερα καὶ πολὺ πῶς εὐλύγιστα.

Ἀπὸ τί εἶναι φτιαγμένα τὰ κόκκαλα; Πάνω ἀπὸ 20% τοῦ βαρὸς ἐνὸς ζωντανοῦ ὀστέου εἶναι νερό. Ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο, σχεδὸν τὰ δυὸ τρίτα εἶναι ὀρυκτὴ καὶ τὸ ἕνα τρίτο ὀργανικὴ ὕλη. Ἡ ὀργανικὴ ὕλη εἶναι ἕνα εἶδος πρωτεϊνικῆς ἰνᾶς ποὺ βρίσκουμε ἐπίσης στοὺς τένοντες, τὸ δέρμα καὶ τοὺς συνδετικούς ἰστούς. Τὰ ὀρυκτὰ εἶναι ἄλατα ἢ ἐνώσεις ἀσβεστίου, φωσφόρου, μαγνησίου καὶ ἄλλων στοιχείων.

★

ΟΙ ΠΡΩΤΕΪΝΙΚΕΣ ἰνᾶς, τὰ ὀρυκτὰ στοιχεῖα συνδυάζονται στὸ κόκκαλο μὲ τέτοιο τρόπο, ὅστε μποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ σιδηροπαγὲς σκυροκονίαμα. Ἡ ὀργανικὴ ὕλη καὶ τὰ ἀνόργανα συστατικά τῶν ὀστέων εἶναι τόσο τέλεια ἀνακατεμένα ὥστε ἂν ἡ ὀργανικὴ ὕλη καεῖ ἢ τ' ἀνόργανα συστατικά διαλυθοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ὀξέων, τὸ ὑπόλοιπο ὀστικὸ διατηρεῖ ἀκόμα τὸ ὀρυκτὸ σχῆμα τοῦ ὀστέου.

Τὰ κόκκαλα τοῦ σώματος μας εἶναι γεμάτα μὲ πολυποικίλα ζωντανὰ κύτταρα καὶ ἀρδεύονται ἀπὸ αἱμοφόρα ἀγγεῖα.

Ὅταν ἕνα σπασμένο κόκκαλο ἀρχίζει νὰ «φθαίρεται», μιὰ γλοιώδης ὁυσία μεταφέρεται στὸ σημείο ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ αἷμα. Ἀποτίθεται γύρω ἀπὸ τὴ ρωγμὴ καὶ σχηματίζει ἕνα χόνδρο ποὺ συγκρατεῖ τὰ δυὸ κομμάτια τὸ ἕνα δίπλα στὸ ἄλλο. Ὅταν ἐκτελέσει τὸν προορισμὸ του, ὁ χόνδρος ἐξαφανίζεται.

Μιὰ συνεχὴς «ἀνταλλαγὴ» ἀν-οργάνων ὀστέων παρατηρεῖται ἀνεμῶς στὰ κόκκαλα καὶ τὸ ὑπόλοιπο σώμα. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἀσβεστίου τοῦ σώματος βρίσκεται στὰ κόκκαλα, ἀλλὰ τὸ συστατικὸ αὐτὸ χρειάζεται ἐπίσης καὶ στοὺς μῦς, στὴν καρδιὰ καὶ στὸ αἷμα. Ὅταν ἡ διαθέσιμη ποσότητα ἀσβεστίου στοὺς μῦς καὶ στὸ αἷμα μειωθεῖ κάτω ἀπὸ ὥρι-σμένο ἐπίπεδο, τὸ αἷμα παίρνει τὸ ἀσβεστὶο ποὺ χρειάζεται ἀπὸ τὰ

κόκκαλα. Ἡ λειτουργία αὐτὴ εἶναι ἕνα ἀληθινὸ θαῦμα μηχανικῆς, μιὰ ἐντελὴς αὐτόματη μέθοδος ἐλέγχου τῆς ἰσορροπίας τοῦ ἀσβεστίου στὰ κόκκαλα, τοὺς μῦς καὶ στὸ αἷμα. Καμμιά μηχανὴ κατασκευασμένη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο δὲν ἔχει φτάσει ποτὲ σ' αὐτὴ τὴν τελειότητα.

Τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια τοῦ σώματος παράγονται στὸ σπυγγώδες τμήμα τῶν μικρῶν κοκκάλων μὲ ρυθμὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων κατὰ λεπτό. Ὁ ταχὺς αὐτὸς ρυθμὸς εἶναι ἀπαραίτητος γιὰτί τὸ σῶμα χρειάζεται διακατομύρια ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τὰ ὁποῖα δὲν ζοῦν παρὰ λίγες ἐβδομάδες. Αὐτὸ τὸ σπυγγώδες τμήμα εἶναι τὸ κόκκινο μεδούλι. Στους σωλῆνες τῶν μακρῶν ὀστέων ὑπάρχει ἕνα κίτρινο μεδούλι ποὺ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ λιπαρὰ κύτταρα. Ὅταν τὸ σῶμα χρειάζεται περισσότερα ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια, τὸ κίτρινο μεδούλι γίνεται κατὰ ἕνα μέρος κόκκινο καὶ παράγει αἱμοσφαίρια.

★

ΜΙΑ σκληρὴ μεμβράνη μὲ πολλὰ στρώματα, ποὺ λέγεται περιόστεον, καλύπτει σχεδὸν ὅλες τίς ἐπιφάνειες τῶν ὀστέων. Μικροσκοπικὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα περνᾶνε ἀπὸ τὸ

Ζαπορόγος Κοζάκος της Ουκρανίας.

ΕΝΑΣ νεαρός Ουκρανός είχε πάει στην πλησιέστερη πόλη για ν' αγοράσει ένα ζευγάρι καινούργιες μπότες. Ήταν πολύ περήφανος για τὸ σποκτικὸν του καὶ, γιὰ νὰ γιορτάσει τὸ εὐτυχὲς γεγονός, ἤπιε λίγη βότκα, ἔπειτα ἀκόμα λίγη βότκα καὶ τέλος... ἀκόμα λίγη βότκα. Ἐγινε στουπὶ στὸ μεθύσι. Καὶ στὸ γυρισμό, ξαπλώθηκε φαρδὺς - πλατύς στὸ δρόμο κι' ἀποκοιμήθηκε. Πέρασε ἕνας διαδότης, εἶδε τὴν ὁμορφὴν καινούργιες μπότες καὶ τὴν ὀρέχθηκε. Τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ μεθυμένου χωρὶς νὰ τὸν ξυπνήσει κι' ἐξαφανίσθηκε. Σὲ λίγο πέρασε ἕνας χωριάτης μετὰ τὸ κάρρο του καὶ βλέποντας τὸ μεθυμένο ποῦ τοῦ ἔκλεινε τὸ δρόμο, τὸν ἐξύπνησε.

— Σήκω ἀπὸ κεῖ, μεθύστακα, γιατί θὰ σὲ πατήσω.
Ὁ νεαρὸς ἀνασηκώνεται ζαλισμένος, κυττάζει τὰ γυμνά του πόδια καὶ ἀπαντᾷ:

— Ἐγὼ κοιμήθηκα μετὰ καινούργιες μπότες. Αὐτὰ τὰ πόδια εἶναι ξεπλῆτα... ἄρα δὲν εἶναι δικά μου. Ἄν θέλεις πάτησέ τα, τὸ ἴδιο μοῦ κάνει!
Αὐτὸ τὸ μικρὸ ἀνέκδοτο, λέει πολλὰ γιὰ τὸ χαρακτῆρα τῶν Ζαπορόγων Κοζάκων...

Γιὰ νὰ βροῦμε τὰ ἴχνη τους, πρέπει ν' ἀνεβούμε τ' ὀρμητικὸ ρεῦμα τοῦ Δνεΐπερου ποῦ πηγάζει στὴν καρδιά τῆς Ρωσίας, δυτικὰ τῆς Μόσχας. Ὡστόσο, τὸ ἀληθινὸ «μεγάλον ποτάμι», ὁ Δνεΐπε-

ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΧΡΟΥΣΤΩΦ

Ὁργανωμένοι σὲ μιὰ ἐπίφοβη στρατιωτικὴ δημοκρατία, οἱ Ζαπορόγοι Κοζάκοι τῆς Ουκρανίας, ἀνδρείοι, πολεμοχαρεῖς, ἀνυπότακτοι, πολεμοῦσαν ἀδιάκοπα κατὰ τῶν ἀμέτρητων ἐχθρῶν τους, Ρώσων ἢ ξένων. Ἡ Μεγάλῃ Αἰκατερίνῃ κατάφερε νὰ τοὺς διαλύσει. Σήμερα οἱ Ζαπορόγοι εἶναι διασκορπισμένοι παντοῦ, ἀλλ' ἔχουν ἀφήσει κληρονομιά στὴν Ουκρανία τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τοῦ τοπικισμοῦ, πρᾶγμα ὅχι σύμφωνο μετὰ τὸ σημερινὸ καθεστῶς, μ' ὅλο ποῦ ὁ κ. Χρυστῶφ περηφανεύεται ὅτι κατάγεται ἀπ' αὐτοὺς...

Οἱ Ζαπορόγοι

ΟΙ ΚΟΖΑΚΟΙ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

ρος, δὲν ἀρχίζει παρὰ στὴν Ουκρανία, κοντὰ στὸ Κίεβο. Ἡ Ουκρανία, ἡ «Μικρὴ Ρωσία», εἶναι γνωστὴ σ' ὅλο τὸν κόσμον, ὡς «χώρα τῶν Κοζάκων».

Οἱ Κοζάκοι, ποῦ ὑπῆρξαν ἄλλοτε οἱ καλύτεροι ἵππεις τοῦ τσαρικοῦ στρατοῦ, δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ οὔτε κράτος, οὔτε ἔθνος ὀργανωμένο. Καθαρὰ σλαβικῆς καταγωγῆς, ἀνδρείοι, ἀνυπότακτοι, ἀγαποῦσαν τὴν ἀνεξαρτησία καὶ προκαλοῦσαν συχνὰ πονοκέφαλο στοὺς τσάρους. Βρίσκονταν ἀδιάσπαστα σ' ἐμπόλεμη κατάσταση μετὰ τοὺς ἐχθρούς τους καὶ εἶχαν ἀμέτρητους ἐχθρούς, Ρώσους ἢ ξένους. Ἄλλοτε πολεμοῦσαν κατὰ τῶν Μοσκοβιτῶν, ἄλλοτε κατὰ τῶν Πολωνῶν — ποῦ ἦταν οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τους — ποτε χτυπιόνταν μετὰ τοὺς Τούρκους, ποτε μετὰ τοὺς Τατάρους... Ἡ Μεγάλῃ Αἰκατερίνῃ κατάφερε τὸ 1775 νὰ τοὺς διαλύσει. Οἱ Ζαπορόγοι Κοζάκοι σκορπίστηκαν σ' ὅλη τὴν Ουκρανία. Ὁ Σοβιετικὸς πρωθυπουργὸς Χρυστῶφ, περηφανεύεται ὅτι κατάγεται ἀπ' αὐτούς.

★

ΟΠΩΣ δείχνει ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματός τους, οἱ Ζαπορόγοι ζοῦσαν «πέρα ἀπ' τοὺς καταρράκτες» («ζά» πέρα, «πορόγκ» - καταρράκτης). Εἶναι οἱ ἐννιά καταρράκτες τοῦ Δνεΐπερου ποῦ ἔχουν σήμερα χαλινάγῳγηθῇ ἀπὸ τὸ ὕδροηλεκτρικὸ φράγμα τοῦ Ντινπροστρόϊ.

Ἐκεῖ τοὺς βρίσκουμε ἀπὸ τὸν 16ο ἕως τὸν 18ο αἰῶνα, ἐγκατεστημένους πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς καταρράκτες ποῦ ἀποτελοῦσαν ἰδεώδη προστατευτικὸ φραγμὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τους. Οἱ Ζαπορόγοι ἦταν ὀργανωμένοι — ὅσο τοὺς ἐπέτρεπε ἡ ἀνυπότακτη φύση νὰ εἶναι ὀργανωμένοι σ' ἕνα εἶδος στρατιωτικῆς δη-

μοκρατίας. Ὁ πυρῖνος τῆς φυλῆς ἦταν οὐκρανικὸς. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχαν μονάχα αὐτόχθονες: Ἀρκετοὶ ξένοι εἶχαν ἀναμιχθεῖ καὶ ἀφομοιωθεῖ μετὰ τοὺς Ζαπορόγους: Γάλλοι, Τούρκοι, Γερμανοί, τυχονεῖς ποῦ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ παντοῦ γιὰ νὰ ἀγαποῦσαν τὴν ἐλεύθερη ζωὴ, τὸν κίνδυνον... καὶ τὸ πλιάτσικο.

Ἡ στρατιωτικὴ τους δημοκρατία ἦταν ἐπίφοβη γιὰ τοὺς γειτονικοὺς λαούς. Οἱ νόμοι καὶ τὰ ἔθιμά τους ἦσαν παράξενα. Στὸ νησί Χορτίτσα τοῦ Δνεΐπερου οἱ Ζαπορόγοι εἶχαν ἕνα μόνιμο στρατόπεδο. Ἐκεῖ μαζεύονταν οἱ νεαροὶ τῆς φυλῆς γιὰ νὰ ἐξασκηθοῦν στὸ «εὐγενικὸ παιχνίδι» τοῦ πολέμου.

★

ΣΗΜΕΡΑ ἡ στρατιωτικὴ δημοκρατία τῶν Ζαπορόγων Κοζάκων ἔνδ' ὑπάρχει πιά. Οἱ Ζαπορόγοι ἔχουν διασκορπισθεῖ καὶ οἱ σοβιετικὲς ἀρχὲς θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ τοὺς ἀνεχθοῦν συγκεντρωμένους, ἔστω κι' ἂν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. κατάγεται ἀπ' αὐτούς. Τὸ

Τύποι Κοζάκων.

πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ὁ τοπικισμὸς ἔχουν ἐπιζήσει στὴν Ουκρανία, πρᾶγμα ὅχι σύμφωνο μετὰ τὸ σημερινὸ καθεστῶς.

Ἀλλ' ἂν οἱ Κοζάκοι σκορπίστηκαν παντοῦ, τέσσερις ἀνέμους, ὑπάρχει ἀκόμα τὸ ἀγαπημένο τους νησί Χορτίτσα, ποῦ ἔπληξε ἐπὶ αἰῶνες τὸ ἄδυτο τοῦ ἀνδρισμοῦ, γιατί καμμιά γυναίκα δὲν εἶχε διαίωμα νὰ πατήσῃ τὸ πόδι τῆς ἐκεῖ.

Τὸ νησί Χορτίτσα εἶναι μακρόστενο καὶ ἱραχῶδες. Οἱ ἀπέναντι ὄχθες τοῦ Δνεΐ-

πει καὶ ὠπλισμένοι καὶ ὁ μισθὸς τους ἦταν μονάχα ἕνα δοκάτιο. Σὲ δεκαπέντε μέρες, ἡ στρατιά ἦταν ἔτοιμη νὰ ξεκινήσει. Μόλις τελείωνε ὁ πόλεμος, κάθε στρατιώτης ξαναγύριζε στὰ χωράφια του, στὸ κυνήγι, στὸ ψάρεμα ἢ στὸ μ' κρεμπόριο, τὴν συνηθισμένην του ἀσχολίαν, περιμένοντας ἀνυπόμονα τὸ ἐπόμενο προσκλητήριο — γιατί ὁ πόλεμος ἦταν τὸ ἀγαπημένο του σπόρο.

Ἡ ἐπιστράτευση γινόταν μετὰ πρωτότυπο τρόπο: Ἐνας Κοζάκος γύριζε τὰ

Χριστό; ρωτοῦσε ὁ ἀρχηγός.

— Πιστεύω, ἀπαντοῦσε ὁ Ζαπορόγος.

— Καὶ στὴν Ἁγία Τριάδα;

— Πιστεύω καὶ στὴν Ἁγία Τριάδα.

— Πηγαίνει τακτικά στὴν ἐκκλησία;

— Πηγαίνω.

— Κάνε τὸ σταυρὸ σου.

Ὁ Ζαπορόγος σταυροκοπιότανε.

— Ἐν τάξει, ἔλεγε ὁ κοσεβόϊ. Πήγαίνε τώρα νὰ καταταχθεῖς σὲ μιὰ «κουρένυ».

★

ΚΑΤΑ τὴ διάρκεια τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, δρακόντειο νόμο ἐπέβαλαν τὴν πειθαρχία. Οἱ Ζαπορόγοι δὲν εἶχαν τίποτα δικό τους. Ἡ κοινοκτημοσύνη ἦταν ὁ κανόνας στὸ στρατό. Ἡ κλοπὴ ἀπὸ τὰ κοινὰ ἐτιμωρεῖτο μετὰ βαρυσανιστήρια. Τοὺς δολοφόνους τοὺς ἔβαζαν ζωντανούς κάτω ἀπὸ τὸ πτώμα τοῦ θύματος. Οἱ στρατιῶτες δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ λύσουν τὴν διαφορά τους μετὰ τὰ ὄπλα. Μόνο μετὰ τὴν γροθίαν μποροῦσαν νὰ τσακωθοῦν, γιατί μετὰ τὴν γροθίαν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ σκοτώσῃ, ὅπως ἐπίστευαν. Ἄν συνέβαινε κανένα δυστύχημα, ἂν ἐβγαζάν κανένα μάτι — ἦταν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Θάνατος ἦταν ἡ τιμωρία γιὰ τὴ μέθη κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, καὶ ὁ Ζαπορόγος ποῦ εἶχε ἐκτελεσθεῖ γι' αὐτὸ τὸ φοβερὸ ἔγκλημα, ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἄταφος.

Γιὰ τὴν πληγὴν στὸν πόλεμον οἱ Ζαπορόγοι εἶχαν ἕνα θαυματουργὸ φάρμακο: Ἐπιναν... μπαρουτὶ διαλυμένο σ' ἕνα ποτήρι νερό! Τὸ μπαρουτὶ ἦταν μιὰ πανάκεια γιὰ ὅλες τὴς πληγὰς καὶ γιὰ ὅλες τὴς ἀρρώστειες! Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀνθεκτικότητά τῶν Ζαπορόγων στὸν πόνο ἦταν παροιμιώδης. Μποροῦσαν νὰ ὑποστοῦν τὰ πιὸ φριχτὰ βασανιστήρια (καὶ οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τους, οἱ Πολωνοί, ὅταν τοὺς ἔπιαναν ζωντανούς τοὺς ὑπέβαλλαν πάντα σὲ βασανιστήρια) χωρὶς νὰ δαγάλουν λέξη...

Αὐτοὶ ἦταν οἱ Ζαπορόγοι Κοζάκοι τῆς Μικρῆς Ρωσίας.

χωρὶς πάνω σ' ἕνα κάρρο καὶ φώναζε προσκλητικὰ λόγια σ' ὅποιον ἄνδρα συναντοῦσε. Τὸν ἔλεγε τεμπέλη, δειλὸ, θηλυπρεπὴ καὶ τὸν καλοῦσε ν' ἀποδείξῃ τὸν ἀνδρισμὸν του στὸν πόλεμον. Οἱ Ζαπορόγοι δὲν περίμεναν δευτέρη κουβέντα: Πηδοῦσαν σ' ἄλλοι τοὺς καὶ κάλπαζαν πρὸς τὸ νησί Χορτίτσα, χωρὶς ν' ἀποχαιρετήσουν οὔτε τὰ παιδιὰ τους.

Στὸ νησί, κάθε νεοφερμένος ἔπρεπε νὰ παρουσιασθεῖ στὸν ἀνώτατο ἀρχηγό, τὸν «κοσεβόϊ - ἀταμάν», γιὰ νὰ ὑποβληθεῖ σὲ «ἀνάκριση»:

— Καλημέρα. Πιστεύεις στὸν Ἰησοῦ

Ο ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις ἀπεκάλυψε πρόσφατα μερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ διάρθρωση τοῦ ρωσικοῦ πληθυσμοῦ, τὰ ὁποῖα κρατοῦσε μυστικά μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον:

★ Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1959 ἡ Ε.Σ.Σ.Δ. εἶχε πληθυσμὸν 208.826.650 κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 45% ἄνδρες καὶ τὰ 55% γυναῖκες.

★ 22,2% τοῦ πληθυσμοῦ, εἶναι παιδιὰ κάτω τῶν 10 ἐτῶν.

★ 151 ἑκατομμύρια κατοίκων εἶναι κάτω τῶν 42 ἐτῶν καὶ συνεπῶς γεννήθηκαν μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

★ Στους κατοίκους κάτω τῶν 32 ἐτῶν, ὑπάρχουν περισσότεροι ἄνδρες παρὰ γυναῖκες. Ἀλλὰ στοὺς ἄνω τῶν 32 ἐτῶν, οἱ γυναῖκες εἶναι σχεδὸν διπλοῦ φορὲς περισσότερες ἀπὸ τοὺς ἄνδρες. Αὕτη ἡ καταπληκτικὴ δυσαναλογία, οφείλεται κυρίως στὴν ἀπώλειαν τοῦ τελευταίου πολέμου.

★ Ἐπὶ χιλιάων κατοίκων γίνονται 12 γάμοι τὸ ὥρον. (Ἡνωμένες Πολιτεῖς: 7,7 γάμοι ἐπὶ χιλιάων κατοίκων)

★ Ὑπάρχουν 1.933.000 ἄνδρες καὶ 1.845.000 γυναῖκες, πτυχιτοῦχοι ἀνωτάτης ἐκπαίδευσως.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου ἔχουν προβάλει ἀνάγλυφα μερικές μορφές ἑξοχές, ποὺ ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ δημιουργήθηκαν τὰ τραγούδια, ὡς σήμερα, φανάτισαν μὲ τὴ δύναμή τους καὶ μάγεψαν τὴ φαντασία χιλιάδων ἀνθρώπων. Ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ τύπους περισώζονται στοὺς στίχους τῶν ἐπῶν, κι' ὁ καθένας ἔχει τὸ δικὸ του θέλημα, τὴ δική του ξεχωριστὴ χάρη. Θεοὶ καὶ ἄνθρωποι προβάλλονται στὶς ἰδιοτυπίες τους, ἑξοχα ζωντανεμένοι ἀπὸ τὸν μεγάλο ποιητὴ.

ΣΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΟΥ ΝΕΣΤΟΡΑ

Τὸ θαυμάσιο ἀνάκτορο τοῦ συμπαδέστου βασιλιᾶ τῶν Ὀμηρικῶν ἐποχῶν

Τῆς ΑΘΗΝΑΣ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αἱ ΤΙΣ συμπαθέστερες, τίς πιὸ ἐπιδητικές μὰ καὶ τίς πιὸ ἀγαπητές μορφές, τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὑπῆρξε ὁ Νέστορ, ὁ βασιλιάς τῆς Πύλου. Ἀφαστα τὸν περιγράφει ὁ Ὀμηρος, ποὺ φανερά μιλάει μὲ βαθύτατη συμπάθεια, γιὰ τὸ γέρο σεβάσμιο βασιλιά. Γλυκὺς, γεμάτος πειθῶ, βασίλευε ἐπὶ τρεῖς γενεές στὴν «ἁγία Πύλο», ἐξουσιάζοντας ἐννιά μεγάλες πόλεις μαζί. Τὴ δύναμη τοῦ κράτους του καὶ τὸν πλοῦτο του τὰ συμπεραίνουμε ἀπὸ μιὰ λεπτομέρεια ποὺ ἀναφέρεται στὰ Ὀμηρικὰ τραγούδια. Στὴ φοδερὴ ὑπερπόντια περιπέτεια, τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο, ποὺ δέκα ὁλόκληρα χρόνια ταλάνισε τοὺς Ἀχαιοὺς, ὁ ἀλογόδομαστος Νέστορ, ὁ «λιγὺς Πυλίων ἀγορητής», πήρε μέρος μὲ ἐνεργήτα καράβια, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁ βασιλιάς τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνων, διέθεσε ἐκατό.

Στὴν Ὀδύσσεια, δίνονται πολλὰ στοιχεία γιὰ τὴν ἀμμουδερὴ χώρα του, ποὺ τὴν ἐπισκέφθηκε ὁ Τηλέμαχος τὸν καιρὸ ποὺ, ἔχοντας πιά αἰσθανθεῖ τὴ δύναμή του, γύρευε νὰ πάρει πληροφορίες γιὰ τὸν ὑποθετικὰ χαμένο στὸ ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ παμπόνηρο πατέρα του, τὸν Ὀδυσσεύς.

Μὲς στὶς πολυποίκιλες περιπέτειες ποὺ πέρασε τὸ ἔθνος μας ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, μὲ τὸ πλῆθος τῶν κατακτητῶν,

ποὺ κατὰ καιροὺς πάτησαν τὰ χώματά μας, ἐξοντώνοντας κι' ἕνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, πολλὰ στοιχεῖα τῆς παλαιότητας ἱστορίας μας χάθηκαν. Ἀκόμα καὶ τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα τῶν τόπων ἄλλαξαν κι' ἀπόμειναν σὰν λέξεις μαγικές, μὲ περιεχόμενο ἀσύλληπτο, μονάχα στοὺς μύθους καὶ στὴν ἀρχαία λογοτεχνία.

Αὐτὴ τὴν τύχη εἶχε κι' ἡ ἀρχαία Πύλος, ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἀλλογοδομαστέ βασιλιᾶ. Παρ' ὅλο ποὺ ἔγινε κατὰ καιροὺς προσπάθεια νὰ προσδιορισθεῖ μὲ ἀκρίβεια ἡ θέση της, τίποτε τὸ θετικὸ δὲν εἶχε παρουσιαστεῖ, ὡς ἀπὸδειξη ἀτράνταχτῆ τῆς ἀλλοτινῆς ὑπαρξῆς μιᾶς πόλης μεγάλης μυκηναϊκῆς. Καὶ μόνο ὁ θρύλος διέσωζε ἀκέραιη τὴν παλιά της φήμη.

Στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας, ἕνας μεγάλος Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, ὁ Ντάρτφελντ, ἐρευνήτης πολλῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τόπων, περιοδεύοντας μὲ τ' ἀλογότου στὸ χωριὸ Κακόδατο, τῆς περιοχῆς τῆς Τριφυλίας — βρίσκεται νοτιοδυτικὰ τῆς Ὀλυμπίας — μὲ τὸ πεπειραμένο του μάτι, ξεχώρισε ἕνα κυκλικὸ προϊστορικὸ τάφο, ἀπ' ὅπου οἱ χωρικοὶ ἐπαιρναν ἔτοιμο ὕλικὸ γιὰ νὰ χτίσουν διάφορα δικά τους κατασκευάσματα. Ἡ προσεκτικὴ ἐρευνα τοῦ χώρου τὸν ἐπέισε πὼς εἶχε

Κεφάλι ἀνδρικό, ἀπὸ σειρὰ παρόμοιων, ἀπὸ χρυσάφι καὶ μιὰ μαύρη ὕλη, (τὴ λένε νιέλλο), ποὺ διακοσμοῦσε τὸ χεῖλος ἐνὸς ἀσημένιου ποτηριοῦ. Βρέθηκε στὴν πύλη τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου.

μπροστά του ἕνα μεγάλο θολωτὸ τάφο, ποὺ τὸν ἀνέσκαψε, βρίσκοντας συγχρόνως, ὁλόγυρα, κι' ἄλλους δύο, ποὺ τοὺς ἀνοίξε κι' αὐτοὺς. Τὰ κτερίσματα — τὰ ἀντικείμενα ποὺ εἶχαν θαφεῖ μαζί μὲ τοὺς νεκροὺς — ἦταν πλουσιώτατα. Πιὸ πέρα, παρατήρησε μεγάλες πέτρες σκόρπιες, λαξευμένες ποὺ εἰδειχναν ὅτι ἀνήκαν σὲ κάποιο κτίριο. Ἡ ἰδέα πὼς κάπου στὴ Μεσσηνία βρισκόταν ἡ ἀρχαία Πύλος, ὕστερ' ἀπὸ τὰ πλούσια εὐρήματα τῶν θολωτῶν τάφων, τὸν ἐσπρώξε νὰ πλάσει τὴ θεωρία. Ἐκεῖ, ἀκριβῶς, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθεῖ ἡ θέση τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Νέστορα.

Ἄλλοι ἐπιστήμονες, παίρνοντας κατὰ γράμμα τὴν Ὀμηρικὴ περιγραφή ποὺ μιλάει ἐντονα γιὰ τὰ ἀμμουδερά ἀκρογιάλια τῆς Πύλου, τὴν τοποθετοῦσαν στὸ Κορυφάσιο, ἐκεῖ δηλαδὴ, ποὺ βρισκόταν ἡ Πύλος τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχαῖοι τὴν καλὴ ἐποχὴ δὲν εἶχαν σαφὴ ἰδέα γιὰ τὴ θέση τῆς παλαιότερης Πύλου, ποὺ τὴν τοποθετοῦσαν στὰ μεσόγεια τῆς Τριφυλίας, στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Αἰγάλεω. Ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν ἐρχόταν σὲ φῶς τὸ ἀνάκτορο, δὲν ἦταν δυνατό νὰ γίνεταί, στὶς ἡμέρες μας, λόγος γιὰ τὴν Πύλο τοῦ Ὀμήρου.

Ἐκεῖνος ποὺ ἦταν προωρισμένος νὰ πάρει αὐτὴ τὴ χάρα, ἦταν ὁ ἑξοχος ἐρευνήτης τῆς ἑλληνικῆς προϊστορίας, ὁ ἀνασκαφεὺς τῆς Τροίας καὶ πολλῶν προϊστορικῶν ἑλληνικῶν τόπων, σοφὸς καθηγητὴς κ. Κάρλ Μπλέγκεν.

Στὰ 1938, ὁ τότε διευθυντὴς τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, Κ. Κουρουνιώτης, ποὺ εἶχε βρεῖ στὴ Ν.Δ. Τριφυλίᾳ πλουσιώτατους προϊστορικοὺς τάφους, ζήτησε τὴ συνεργασίαν του, γιὰ

τὴν ἐρευνα τοῦ τόπου. Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ εἶχε τελειώσει ἡ μεγάλη ἀνασκαφὴ τῆς Τροίας κι' ὁ ἐρευνήτης τῆς ἦταν ἐλεύθερος ν' ἀφοσιωθεῖ σὲ ἄλλες ἐργασίες. Μαζὶ ἀρχισαν τὴν ἀνασκαφὴ, ποὺ ἀπὸ τὶς πρώτες στιγμὲς στέφθηκε ἀπὸ μεγάλη ἐπιτυχία. Στὸ λόφο τοῦ Ἐπάνω Ἐγκλιανοῦ, εἴκοσι χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ σημερινὸ Ναυαρίνο, καὶ τέσσερα ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Ἰονίου, βρέθηκαν τὰ ἴχνη μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου.

Πρὶν ἀνοίξουν τίς πρώτες δοκιμαστικὲς τάφους, εἶχαν ἐπιχειρήσει λεπτομερεῖα ἐρευνα τῆς περιοχῆς. Τὰ πρώτα ἀδιάφευστα σημάδια παρουσιάστηκαν ἀφθονά: πλῆθος ἀπὸ δοσρακα μυκηναϊκά — μικρὰ κομματάκια ἀπὸ δοσρακα. Σὲ μιὰ ἄκρῃ τοῦ λόφου, πρόσεξαν μεγάλους πελεκητοὺς δόμους ἀβεστοποιημένους ἀπὸ δυνατὴ φωτιά.

Ὁ πόλεμος ποὺ μεσολάβησε στὸ μεταξύ, ἔγινε αἰτία νὰ σταματήσουν οἱ σχετικὲς ἐργασίες, ὡς τὸ 1952, μὲ συνεργάτη πλὴν, τοῦ καθηγητοῦ κ. Μπλέγκεν, τὸν καθηγητὴ τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν κ. Σπύρο Μαρινάτο. Ἡ ἀνασκαφὴ, ἀπὸ τότε, συνεχίζεται κάθε χρόνο κι' ἔχει ἀποδώσει ἐξαιρετικὰ εὐρήματα κινητὰ, ὡραῖες τοιχογραφίες, πλῆθος ἀπὸ πινακίδες ἐντέτυρες στὴ γραμμικὴ Β γραφὴ καὶ ἀμέτρητα ἄλλα ἀντικείμενα.

Ὁ ἀνάκτορο τοῦ Νέστορα εἶναι ἕνα μεγάλο κτίριο ποὺ θὰ εἶχε, γύρω στὰ 50 δωμάτια. Τὰ δάπεδα τῶν δωματίων εἶναι ὡραία κι' οἱ τοῖχοι φαίνεται ὅτι ἦταν στολισμένοι μὲ θαλάσσιες τοιχογραφίες. Ἡ αἶθουσα τοῦ θρόνου ἀποτελεῖ ἕνα διδακτικώτατο παράδειγμα τοῦ εἶδους αὐτοῦ, ποὺ ἦταν ἀπαραίτητο στοιχεῖο στὰ ἀνάκτορα τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κτίριο ποὺ ἔδωσε καὶ πολὺ ἀντιπροσωπευτικὲς σειρὲς μυκηναϊκῶν ἀγγείων — ὅλων τῶν περιόδων αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ — τὸ σημαντικώτερο ἴσως εὐρήμα εἶναι οἱ ἀμέτρητες ἐνεπίγραφες πινακίδες ποὺ πολλὰ πρόσφεραν καὶ θὰ προσφέρουν ἀκόμα, μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ παρέχουν — στὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀνάγνωση αὐτῆς τῆς γραφῆς, ποὺ ἀποδείχθηκε πλὴν καθαρὴ ἑλληνικὴ, προγενέστερη μορφή τῆς Ὀμηρικῆς.

Στὰ δυτικὰ τοῦ κεντρικοῦ ἀνακτόρου, ὁ Μπλέγκεν ἀποκάλυψε ἑνὶ κτίριο, ποὺ πιστεύει ὅτι χτίστηκε πρὶν ἀπὸ τὸ μεγάλο συγκρότημα, πρὸς τὸ 1300 π.Χ. Σὲ λίγα χρόνια, κατασκευάστηκε τὸ δεύτερο, τὸ μεγάλο ἀνάκτορο, καὶ στὰ 1200 π.Χ. περίπου, τὰ πάντα καταστράφηκαν ἀπὸ ἐπιδρομὲς ποὺ κούρσεψαν τὸν τόπο καὶ ἔβαλαν φωτιά, καταστρέφοντας τὰ πάντα γύρω. Αὐτοί, κατὰ τὸν καθηγητὴ Μπλέγκεν, δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ἄλλοι ἀπὸ τοὺς πολεμικώτατους Δωριεῖς, ποὺ ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶναι ἡ τελευταία ἑλληνικὴ φυλὴ ποὺ ἔφτασε στὸν τόπο μας, φέρνοντας μαζί της τὰ ἀκατανίκητα σιδηρένια ὅπλα καὶ τὴ σιδηρένια στρατιωτικὴ πειθαρχία. Ἐγκαίνιασε ἔτσι μιὰ νέα ἐποχὴ, ποὺ δημιουργήθηκε μὲ τὴ δική της ἀποκλειστικὰ προσπάθεια κι' ἔφερε τὸ τέλος τοῦ προϊστορικοῦ κόσμου, μὲ τοὺς μυκηναίους βασιλεῖς του, τὰ μεγάλα τους ἀνάκτορα καὶ τὰ πλούσια στολίδια, κι' ἀνοίξε τὸ δρόμο πρὸς τὴ λεγόμενη γεωμετρικὴ περίοδο (1100—700 π.Χ.).

ΣΤΟ ΕΠΙΟΜΕΝΟ: Τὸ Β' καὶ τελευταῖο ἄρθρο.

ΑΘΗΝΑ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΓΥΜΝΗ ΜΑΡΙΑ

SAMUEL EDWARDS MET: ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

16ον

— Καὶ βέβαια ὄχι, ἀπάντησε μ' ἀξιοπρέπεια, μιλώντας τὴν ἀλήθεια. Ζωγογράφω αὐτὸ ποὺ νοιῶμαι.

— Τότε, ὅπως θέλεις.

Ντροπισμένος αὐτός, μίλησε γρήγορα. — Χαίρομαι πάντως ποὺ ξαναγυρίζετε. Μπορεῖτε νὰ μοῦ στείλετε τοὺς πίνακες ποὺ ζωγράφισα στὴ Σολινά;

Ἐκείνη ἐπινξε ἕνα λυγρὸ:

— Ἐρῶ πὼς τοὺς ζήτησες, ἀλλὰ σκέφθηκα... ἔλιψα.

Ἡ φωνὴ της ἔσπασε, ἀλλὰ κρατήθηκε.

— Ἐν τάξει Πάκο. Ἀφοῦ ἐπιμένεις, εἶπε τέλος ἥρεμα καὶ προχώρησε στὴν πόρτα. Κάποια μέρα, ἴσως νὰ μάθεις, ὅπως κι' ἐγὼ πὼς στὴν ἀγάπη τὴν ἀληθινή δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ ψευτοπερηφάνειες.

★

Ἡ ἰΔΙΩΤΙΚΗ ἀστυνομία τῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης, εἶχε ἐτοιμάσει ἕνα κατὰλογο μὲ ὀνόματα. Ὁ Φραντζίσκο Γκόγια ἦταν γαμμένος ἀπ' τοὺς πρώτους. Ἐνα βράδυ, τὸν ἔπιασαν καὶ δίχως καμμιὰ ἐξήγηση τὸν ἔρριξαν στὶς παλιές φυλακές. Μάντεψε πὼς κυριώτερη ἀφορμὴ, ὑπῆρξε τὰ «Καριότσια» του.

Τὸ κελλί του, βαθεῖα στὴ γῆ, ἦταν σκοτεινὸ, μουχλιασμένο, στενὸ. Ὁ ἀέρας ὑγρὸς, πνιγρὸς, οἱ τοῖχοι μουσκεμένοι. Κοιμότανε σ' ἕνα στενὸ ἀχυρὸ στρωμα. Ἐβλεπε φῶς μονάχα διὰ φονὲς τὴ μέρα, ὅταν οἱ σωπελοῖ, μαυροφορεμένοι φύλακες τοῦ ἔφεραν τὸ φαί του, ἕνα ξεροκόμματο καὶ μιὰ νερομένη σουπα. Δὲν ἐπιτρεπόταν ἐπισκέψεις κι' οἱ πέτρινοι τοῖχοι ἦταν τόσο χοντροί, ποὺ δὲν ἀκούγε παρὰ μονάχα τὴν ἀναπνοὴ του.

Οἱ μέρες κι' οἱ βδομάδες μερδεύτηκαν κι' ἔπεσε σ' ἕνα ἀποχανωτικὸ κόσμο τόσο παράξενο ποὺ κόντευε νὰ χάσει τὰ λογικά του.

Εἶχε τόσο ἀποβλακωθεῖ, ποὺ ὅταν μιὰ μέρα τρεῖς μαυροφορεμένοι ἄντρες τὸν ἔβγαλαν ἀπ' τὸ κελλί του, δὲν ἔνοιωσε τίποτε. Τὸν ὠδήγησαν σὲ μιὰ μεγάλη αἶθουσα καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὸν στράβωσε. Οἱ φύλακες τὸν ἔπλυναν, τὸν ξύρισαν καὶ τὸν ἔντυσαν μ' ἕνα μαχὺ, τραχὺ ροῦχο ποὺ ἔδερε νὰ τὸ δέρμα του. Ὅσοι τοῦ ἔδωσαν ἄφθονο φαγητό. Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ φάει παρὰ ἕνα κομματάκι, κι' ὅσο θυμώταν τὴν ἀβάσταχτη πείνα του, γέλασε θορυβῶς.

Ὅσοι, οἱ φύλακες δὲν τοῦ μίλησαν. Τὸν στήριξαν καὶ πάλι στὰ πόδια του, τὸν ἔσυραν σὲ κατὰ σκαλιὰ καὶ τὸν ἔρριξαν σὲ μιὰ πελώρια ἄδεια αἶθουσα. Στὴν μιὰν ἄκρῃ ὑπῆρχε μιὰ ἐξέδρα, ὅπου πῶς ἕνα τραπέζι καθόνταν τρεῖς μαῦροι, κοκκλιοφόροι, ποὺ τὸν κῆτταζαν ἀπαθεῖς μὲς τὴς μάσκες τους.

Ἐάντου ὁ Φραντζίσκο ἔνοιωσε πὼς τὸν εἶχαν ὠδηγήσει μπροστὰ στὸν τρομερὸ Δικαστήριον, ὅπου ἔμελλε νὰ τὸν δικάσουν τοῦτῃ τῇ στιγμῇ. Σὲ μιὰ πλευρὰ τῆς αἶθουσας, ὑπῆρχε ἕνας ἐξώστης,

ἰγυμῆτος ἀπὸ κομποντυμένες ἀριστοκρατίσες κι' ἀπὸ ἄρχοντες ποὺ ξελαιμιάζονταν γιὰ νὰ τὸν δοῦνε. Ἐρριξε μιὰ γοργὴ ματιὰ κι' εἶδε πὼς ἡ Μαρία Γκαϊετάννα δὲν θυσκότανε ἐκεῖ.

Ἐνας ψηλὸς, γλωμὸς ἄνθρωπος μὲ μαῦρο κυματιστὸ χιτὼνα τὸν πλησίασε. Χαιρέτησε μὲ τὸ κεφάλι τοὺς πρεῖς κοκκλιοφορεμένους καὶ κῆτταξε τὸν Φραντζίσκο διαπεραστικά.

— Εἶσαι ὁ Φραντζίσκο Γκόγια, ὁ αἰρετικὸς ζωγράφος;

— Εἶμαι ὁ Φραντζίσκο Γκόγια, ὁ ζωγράφος, ἀπάντησε αὐτὸς ἥρεμα.

— Καταλαβαίνεις πὼς, ἂν δὲν πείθῃ τὴν ἀλήθεια, θὰ πεθάνεις;

— Δὲν περιμένω τίποτε τὸ εὐχάριστο.

— Τὸ βιβλίο αὐτὸ λέγεται πὼς εἶναι δικό σου. Παραδέχεσαι πὼς ἔχεις ζωγραφίσει αὐτὰ τὰ σκίτσα;

— Τὸ δηλώνω σ' ὅλο τὸν κόσμο.

— Τολμᾷς νὰ παρομοιάσεις τοὺς ἱερεῖς μὲ παπαγάλους;

— Ὁχι. Μερικοὺς. Αὐτοὺς ποὺ φοβούνται τὰ μυστικὰ δικαστήρια ποὺ στέλνουν τοὺς ἀδίκους στὸ θάνατο.

— Δὲν πιστεύεις, λοιπόν, στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ;

— Πιστεύω στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

— Σ' αὐτὸ σου τὸ σκίτσο, ἔχεις τυλίξει ἕνα δέντρο μὲ τὰ ροῦχα ἐνὸς ἱερέως, καὶ μπροστὰ του προσεύχεται κόσμος. Δηλαδὴ οἱ παπάδες δὲν εἶναι παρὰ ἀνδρείκελλα κι' οἱ ἄνθρωποι ποὺ τοὺς ἀκούνε εἶναι ἡλίθιοι.

Ὁ Φραντζίσκο, μισοσηκώθηκε ἀπ' τὸ σκαμνί του, μὲ σφιγμένες γροθιές, ἀλλὰ κάθησε καὶ πάλι.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, δὲν ἀκούνε παπᾶ, ἀλλὰ ἕνα σκιάχτρο.

— Σκιάχτρο ντυμένο παπαδίστικα;

— Πισχίζω νὰ βοηθήσω τὴν Ἐκκλησία.

Ἐφνικὰ ὁ Φραντζίσκο ξεχώρισε παρᾶξενεμένους στὴν πρώτη σειρὰ τὸν Ντὸν Μανουὲλ Γκοντόνι. Ὁ πρωθυπουργὸς ἦταν πολυάσχολος ἄνθρωπος καὶ δὲν παρακολουθοῦσε ἀπὸ ἀπλὴ περιέργεια τίς δίκες τῶν Ἱεροεξεταστῶν.

Ἀκούστηκε καὶ πάλι ὁ δημόσιος κατηγοροῦς.

— Κάτω ἀπ' τὸ σκέπασμα αὐτό, ὑπάρχει ἕνα ἔργο σου. Ἐκεῖ κρυθεῖ ἡ νήπιος κι' ἄσπυρο. Προσβάλλει τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων.

— Δὲν ἔρῳ νὰ ἔχω ζωγραφίσει κάτι τέτοιο.

— Παραδέχεσαι πὼς ζωγραφίσεις γυναῖκα γυμνή;

— Φυσικά. Ὅπως κάθε ζωγράφος.

Ἐνα σωρὸ.

— Δὲν εἶσαι κανένας ἡλίθιος, Γκόγια. Σίγουρα γνωρίζεις πὼς εἶναι θανάσιμο ἁμάρτημα νὰ ζωγραφίζεις γυμνὸ.

— Καὶ πὼς τὸ λέει;

— Ἡ Ἱερὴ Ἐξέταση.

Ὁ γλωμὸς ἄνθρωπος κῆτταξε θριαμβευτικὰ τοὺς δικαστές.

— Τότε, λοιπόν, οἱ μεγάλοι δάσκαλοι τῆς τέχνης μου, βλῶν τῶν αἰώνων, εἶναι θανάσιμα ἁμαρτωλοί; Ἡ μήπως ἔξ-
αλλου, ὁ Ἅγιος Πάπας καὶ πολ-

Πινακίδα γραμμένη στὴ γραμμικὴ Β γραφὴ, ποὺ διαβάστηκε τὸ 1952, ἀπὸ τὸν Ἀγγλο Βέντρις, ποὺ ἀπέδειξε ὅτι εἶναι ἑλληνικὴ γραφὴ. Παρόμοιες πινακίδες ἔχουν βρεθεῖ κατὰ ἑκατοντάδες στὰ ἀνάκτορα τῆς Πύλου, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ παρατηρήθηκαν σὲ ἡπειρωτικὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος.

λοι προήγαγε της Έκκλησίας είναι ένοχοι; Είδα στο Βατικανό γυναιά μεγάλων ζωγράφων.

Βαρεία σιωπή απλώθηκε στην αίθουσα. "Τότερα κινήθηκε ο δημόσιος κατήγορος, τράβηξε το κάλυμμα απ' το τελάρο, φανερώνοντας το πορτραίτο της Δούκισσας του Άλμπα, τη Γυναιή Μάγια". Ανεγνώσαν όλοι την ομοιότητα κι' ακούστηκαν παντού μουρμουρίσματα. Ο Φραντζίσκο καθότανε αδύναμος. Είχε νοιώσει τόση έμπνευση ζωγραφίζοντας τον πίνακα. Τώρα όμως το μόνο που ένοιωθε ήταν ντροπή τόσο για τη Μαρία, όσο και για τον εαυτό του. "Ενά απ' τα ωραιότερα του έργα, κυλιότανε τώρα στο δούγκο. Του ήρθε η άγρια σκέψη να όρμησει και να ξεσκίσει τον πίνακα, αλλά η παρουσία των γεροδεμένων φρουρών με τα ξυρισμένα κεφάλια τον αποθάρρυνε. Δέν ήταν ώρα για ψευτοπαλληκαριές.

Αυτό το χυδαίο πορτραίτο, μιλά για τον εαυτό του, δήλωσε θρονιότερα ο δημόσιος κατήγορος.

Ο Φραντζίσκο σηκώθηκε κι' ή φωνή του αντίλαλησε στις πετρίνες κολώνες της αίθουσας.

Ναί, μιλά για λογαριασμό του, αλλά δέν είναι χυδαίο. Το ζωγράφισα σά μιάν έκφραση της γυναικειάς όμορφιάς, κι' η όμορφιά αυτή είναι μέρος του μεγαλείου της δημιουργίας! Ο κατήγορος μου προοιζει την δικη του χυδαίότητα. Κύριοι δικαστές, σάς διατάξανε να πιστέψετε πως ο πίνακας αυτός είναι μιá πρόκληση σαρκικού πόθου.

Σωστά ξεφώνισε ο κατήγορος. Είναι ή έννομάτωση του πόθου.

Ο Φραντζίσκο τον κύτταξε άργά, από πάνω ως κάτω.

Ο πόθος και το κακό βρίσκονται μονάχα στο μάτι του θεατή. Η πρώτη γυναικεία γύμνια όπληξε έργο του Θεού. Η ντροπή, όμως, για τη γύμνια της όπληξε έργο του ύφους. Ο Θεός είναι καλός. Ο άνθρωπος πρέπει να είναι λήφτερος. Πριν από δεκάσια χρόνια ο καρδινάλιος Μπελαμίν είπε: "Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι". Έφτασε δέ στο σημείο να πεί πως ο καλός μπορεί ν' αλλάξει την κυβέρνηση.

Ένας θόρυβος απλώθηκε στον έξωοστη κι' ο γεροντότερος δικαστής έσκυψε προς το Φραντζίσκο.

Χάσατε, Σενιόρ Γκόγια. Θάπρεπε να γίνεται δικηγόρος. Παραξενεύομαι πως δέν είστε ένεργός ύποστηρικτής του Βοναπάρτη.

Αν ο Αυτοκράτορας Ναπολέων μās δώσει λευτεριά και ισότητα, τότε είμαι μαζί του.

Χρειάστηκε να σταλούν άρκετοι φύλακες στον έξώοστη για να ήρεμήσουν τον κόσμο κι' ο Φραντζίσκο, λαχανιασμένος, παρατήρησε τον Ντόν Μανουέλ πού χάραζε κάτι σ' ένα χαρτάκι. Ένας φρουρός έφερε το σημείωμα στο δικαστή, πού το διάβασε προσεχτικά. "Τότερα το πέρασε στους συναδέλφους του. Κι' οι τρεις άρχισαν να ψιθυρίζουν μεταξόν τους, ενώ ο δημόσιος κατήγορος τους παρακολουθούσε άήσυχος.

Όταν μίλησε ο γέρος δικαστής, ο κόσμος στην αίθουσα σίγησε.

Σενιόρ Γκόγια, έχετε ένα σπάνιο ταλέντο, πού σάς χάρισε τον τίτλο του Πρώτου Ζωγράφου της Αύλης. Έτσι, λοιπόν, έχετε σπουδαίους φίλους πού σάς συμπαθούν. Το παλάτι παρακάλεσε την Ίερή Έξέταση να σάς κρίνει με έπιείκεια. Δεκτόν!

Ζαλισμένος ο Φραντζίσκο, δέν μπορούσε να νοιώσει πως ήταν λήφτερος και μόλις μάνησε τα λόγια του δικαστή.

Αλλά ή δοκιμασία αυτή να σάς χρησιμεύει για προειδοποίηση. Η Ίερή Έξέταση θα έξακολουθήσει να παρακολουθεί πως έμεταλλεύεστε το μεγάλο σας ταλέντο.

Οι φύλακες ώδήγησαν το ζωγάφο σέ μιá καμαρούλα, όπου έμεινε να περιμένει, ώσπου του φέρουν απ' το εργαστήρι του μιá καθαρή φορεσιά.

Ξαφνικά μπήκε μέσα ο Ντόν Μανουέλ.

Τα συγχαρητήριά μου, του είπε δίνοντάς του το χέρι χαμογελαστός.

Όφειλω την άπελευθέρωσή μου, στην Έξοχότητά σας, απάντησε ο Φραντζίσκο.

Φαινομενικά ίσως. Οι ιδέες σας κι' ο συνδυασμός ώρισμένων εντυχών περιστατικών, είναι τα κυρίως υπεύθυνα.

Πάντως, Έξοχότατε, σάς εύγνωμονώ.

Δέν πιστεύω, να ξέρετε, φυσικά, τα τελευταία γεγονότα.

Οι οικοδεσπότες μου, δέν με κούρασαν με τις κρατικές ύποθέσεις.

Νά σάς καταταπίσω λοιπόν. Ο Ναπολέων έτοιμάζεται να έσπαρατεύσει για την Ίσπανία. Τους περιμένουμε άπ' στιγμή σέ στιγμή. Είμαστε σίγουροι πως θα φτάσουνε στη Μαδρίτη, πριν απ' το τέλος του καλοκαιριού.

Καταλαβαίνω.

Αμφιβάλλω, Γκόγια. Πολλοί απ' τους συμπατριώτες μας δέν παραδέχονται το άναπόφευκτο. Άρνούνται τη φίλια του Ναπολέοντα. Η θλακεία τους με ξεφρνιάζει. Αδός είναι ένας απ' τους λόγους πού μεσολάβησα για χατήρι σας στους Ίεροξέστατες.

Ο Φραντζίσκο τον κύτταξε έρωτηματικά.

Ένας μεγάλος αριθμός ευγενών, παρακολούθησε σήμερα τη δίκη σας. Ό,τι είπατε για τον Ναπολέοντα, θα δοθεί άμέσως σ' όλη την πόλη. Ο ίδιος ο Αυτοκράτορας θα είναι ευγνώμων για την ύποστηρικσή σας, σάς το δεβαίνω. Δυστυχώς, όμως λίγοι είναι οι Ίσπανοί, πού νοιώθουν όπως έσείς.

Ξαφνικά, ο Φραντζίσκο σκέφθηκε πως οι φίλοι του, θα πιστεύανε σά σίγουρα πως, από σκοπού, παίνευσε τον Ναπολέοντα στο Δικαστήριό. Αν ο Γάλλος έφτανε στη Ίσπανία, τρομοκρατημένος ο Μέγας Ίεροξέστατής θα δέπνυπτε στον παντοδύναμο Αυτοκράτορα.

Ο Ντόν Μανουέλ γέλασε σιγανά.

Τήρχε ακόμη ένας σπουδαίτερος λόγος, Γκόγια. Κάποια γνωστή σου κυρία διοργανώνει την αντίσταση κατά του Γάλλου. Φυσικά, για κάμποσο καιρό, είχαν άκουστεί και κοσμοπολιτά σχετικά μ' έσάς και την κυρία αυτή, πού σήμερα επιβεβαιώθηκαν στη δίκη σας. Βλέπετε, λοιπόν, πως κάνετε ό,τι μπορείτε για να την δυσφημήσετε. Θα ήγινε τώρα το γενικό περίγελω. Δέν θα μπορούσε κανείς να τη πάρει σά σοβαρά, όταν όλη ή χώρα μάθει πως ο παλιός καλός της φίλος, πού τη ζωγράφισε γυνή, είναι σταθερός ύποστηρικτής του Ναπολέοντα.

Προχώρησε προς την πόρτα, γνέφοντας χαρούμενα.

Σάς εύχομαι ύγεια και μακροζωία, Γκόγια.

Όταν ο πρωθυπουργός έφτασε στο άμαξί του, στράφηκε προς το σύνόδό του πού δέν περίμενε.

Κάτι κάναμε, αλλά έξακολουθεί

να είναι επικίνδυνη.

Ο άλλος κούνησε το κεφάλι καταφατικά.

Τώρα, τώρα άμέσως, πρέπει να ενεργήσουμε, προτού σβήσει το ρεζηλίκι της με το Γκόγια, προτού φτάσει ο Ναπολέων. Ο Γκοντόβ κύτταξε σκεπτικά έξω απ' το παράθυρο.

Νομίζω πως ή ντόνα Άνίτα βρίσκεται ακόμη κοντά της;

Μάλιστα Έξοχότατε.

Κι' έχετε ακόμη την ειδική σκόνη πού πήραμε από εκείνον τον φαρμακοποιό της Γρανάδας, πού είχε δηλητηριάσει την γυναίκα του;

Φυσικά.

Πολύ καλά, λοιπόν. Ειδοποίησε άμέσως την ντόνα Άνίτα. Πρόσεξε όμως. Δέ θέλω σκάνδαλο. Μιά περίοδο κατάπτωσης. Μιάν άνιאתή άρρώστεια. Κρίμα πού είναι τόσο ώραία, έ; Θα λυπώμαι πάντα, πού δέν μπόρεσα να την καταφέρω.

★

ΔΙΑΚΟΣΙΕΣ πενήντα χιλιάδες Γάλλοι, παλαίμαχοι νικηφόρων έστρατειών, έμπαιναν στην Ίσπανία κρατώντας ψηλά τους ξακουστούς στρατιωτικούς άητούς.

Οι κάτοικοι της Μαδρίτης, της Βαρκελώνης, της Σεβίλλης και του Τολέδο, παρακολουθούσαν την πορεία των λεγώνων. Κανείς, όμως δέν χειροκροτούσε, κανείς δέν γιόρταζε. Ακόμη κι' οι «μάγιας» άρνιότανε να φλερτάρουν με τους Γάλλους.

Ο Φραντζίσκο ήταν ένας απ' τους λίγους πού πιστευαν πως μιá νέα έποχή άρχισε για την Ίσπανία. Καθώς οι ιδέες του ήταν γνωστές, δέχτηκε την πρόταση να ζωγραφίσει το πορτραίτο του Γάλλου πρεσβευτή.

Κανείς δέν εναντιωνότανε στο Γάλλο άνοιχτά. Οι πατριώτες πού είχαν έπηρεαστεί απ' τη Δούκισσα του Άλμπα, ούτε έλεγαν, ούτε έκαναν τίποτε. Ο Φραντζίσκο άναρωτιότανε, γιατί ή Μαρία Γκαϊετάνα είχε παρατήσει το σχέδιό της να πολεμήσει με κάθε τρόπο το Ναπολέοντα.

Ξάφνου, δίχως καμιά προειδοποίηση, ο Γάλλος αχμαλώτισε όλόκληρη τη βασιλική οικογένεια. Τους ώδήγησε σάν «προσκαιεσμένους» σ' ένα απ' τα χτήματα του διαβολικού ύπουργού των Έξωτερικών, του Ταλλεϋράνδου. Ένας νέος μονάρχης ανέβηκε στο θρόνο και το έθνος διατάχθηκε να όρμιστεί πίστη στον άδελφό του Ναπολέοντα, στον Ίωσήφ Βοναπάρτη. Ο Ντόν Μανουέλ Γκοντόβ έα έξακολουθούσε να παραμένει ως πρωθυπουργός.

Πανικόβλητος ο Φραντζίσκο, έβλεπε πως ή Ίσπανία είχε άπλως αλλάξει έναν ήλιθιο δυνάστη μ' έναν έξυπνο και πως οι πολίτες θα έξακολουθούσαν να ύποφέρουν όπως επί τόνους αιώνας. Είχε, λοιπόν, άδικο αυτός και δίμο ή Μαρία Γκαϊετάνα; Δέν μπορούσε πιά να κοιμηθεί, να φάει, ούτε να δουλέψει.

Νωρίς τ' άπόγευμα γύρισε ο Χουανίτο. Όμως αυτός του έριξε μιá ματιά σιωπηλός και κλείστηκε διακριτικά στο δωμάτιό του. Ο Φραντζίσκο τον άκουγε να πηγαίνεόρχεται, άνοιγοκλείνοντας συρτάκια και τον άκολουθούσε. Είλε το Χουανίτο να μαζεύει τα πράγματά του. Τελικά, ο γίγαντας στράφηκε προς την πόρτα.

Λοιπόν, Πάκο, είσαι τώρα ευχαριστημένος; Άν μούλεγε κανείς πως έ-

σύ πήγαίνες με το Γάλλο, δέν θα το πίστευα.

Πήρε ένα στυλέτο από ένα συρτάκι και το έκρυψε προσεχτικά στη δεξιά μπόττα του.

Σέ ποιόν κόσμο ζεις, Πάκο; Ξέρεις αλήθεια τί γίνεται έξω; Μας ληστεύουν τα λόγια μας ύπάρχοντα. Τοποθέτω πως ο πρεσβευτής θα σέ καλοπληρώσει, αλλά δέν θα χαρείς τα λεφτά πού έχουν κλεφτεί απ' τους Ίσπανούς. Μείνε ήσυχος, Πάκο. Έγώ φεύγω.

Ο Χουανίτο πήρε ένα πιστόλι, σιγουρεύτηκε πως είναι γεμάτο και το έκρυψε προσεχτικά κάτω απ' το πουκάμισό του.

Είσαι μιá μεγαλοφυία. Πιστεύω πως αυτό σου δίνει το δικαίωμα να κάνεις ό,τι θέλεις. Έγώ, είμαι ένας κοινός τύπος, αλλά σάν άνθρωπος έξω το δικαίωμα. Θέλεις να μου εύχηθείς καλή τύχη;

Και βέβαια. Πού πηγαίνεις; Να πολεμήσω το Γάλλο, άποκριθηκε ήρεμα.

Είσαι τρελλός! Πιστεύεις πως μπορείς να νικήσεις έναν άνικητο στρατό;

Μά προσπαθήσουμε.

Θέ πιστόλια και μαχαίρια ενάντια στο ίσχυρότερο πυροβολικό του κόσμου;

Πάκο, χρόνια δλόκληρα σ' άκούω να μιλάς για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Τώρα, λοιπόν, όλοι οι Ίσπανοί είμαστε ίσοι. Είμαστε αχμαλώτοι. Θα πολεμήσουμε όλοι. Όπου κι' άν τους βρίσκουμε. Δέν θα σταματήσουμε, άν δέν διώξουμε κάθε Γάλλο απ' την πατρίδα μας. Θα κερδίσουμε μόνοι μας τη λευτεριά μας.

Ο Χουανίτο πήρε το μογαλάκι του και άπλωσε το χέρι.

Δέν σου λέω άντίο, Πάκο. Σύντομα θ' άνοιξουν τα μάτια σου και τότε θα ένωθείς μαζί μας. Ό,τι κι' άν λένε μερικοί για σένα, σέ ξέρω καλά.

Ένα λεπτό άργότερα, ο Φραντζίσκο ήταν και πάλι μόνος. Γεμάτος άμφιβολίες άρχισε να βηματίζει πάνω—κάτω. Άν είχε δικιο ο Χουανίτο, τότε εκείνος όπληξε ένας ήλιθιος. Είχε άγίσει σά τυφλά να τον χρησιμοποιήσει γρήσει σά ταπεινώσει τη Μαρία Γκαϊετάνα. Ίσως όμως και να ήταν ακόμη νωρίς για συμπεράσματα.

Ένας σταθερός χτύπος άκούστηκε στη πόρτα. Στην είσοδο παρουσιάστηκε ένας άντρας. Ο έξενος ήταν κομψά,

Κ Ο Σ Μ Ο Σ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Έγκυκλοπαιδική
Έβδομαδιαία Έκπαίδευση

Τπεύθυνος έκδότης
ΛΟΤΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ
Λεωφόρος 'Αγ. Φιλοθέης 24
ΦΙΛΟΘΕΗ — ΑΘΗΝΑΙ

Τπεύθυνός Τυπογραφείου
ΕΤΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ
Όδός Μενεμένης 2
ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ

Έμβάσματα και έπιταγαι έπ' όνόματι Λουκή Άχρίτα, όδός Πατριών 638, Αθήναι.

άλλά ντυμένος, πολιτικά. Για μιá στιγμή ο Φραντζίσκο δέν άναγνώρισε τον Ντόν Ροντριγκος Σάντσεζ. Τότερα όμως, φέρνοντας στη σκέψη την τελευταία του συνάντηση άναζήτησε όργισμένος το ξίφος του. Ο έπισκέπτης γέλασε και πρότεινε το χέρι.

Δέν χρειάζονται όπλα Σενιόρ Γκόγια. Είμαι άοπλος.

Μέ συγχωρείτε. Περάστε παρακαλώ.

Ευχαριστώ και ο Σάντσεζ έκλεισε την πόρτα προσεχτικά.

Φαίνεται πως δέν μάθατε την τελευταία διαταγή. Ο Βασιλιάς Ίωσήφ άπαγορεύει στους Ίσπανούς να όπλοφορούν.

Άστειεύεστε;

Μακάρι. Δυστυχώς, όποιος πολίτης όπλοφορεί συλλαμβάνεται απ' τα στρατεύματα της άυτοκρατορικής Γαλλίας.

Μά είστε άξιωματικός του στρατού μας.

Ήμουν, διέκοψε ήρεμος ο Ντόν Ροντριγκος. Δέν μπορούσα να ζω στο φέμα, δέν μπορούσα να σκάσω το μνήμα της Ίσπανίας.

Καταλαβαίνω. Ήταν φυσικό, σκέφτηκε ο Φραντζίσκο, να συμμερίζεται ο έραστής της Μαρίας τις ιδέες της.

Αλλάξατε, Σενιόρ Γκόγια.

Γι' έσείς.

Άλληλοκυντάχτηκαν σιωπηλοί. Ο νέος ευγενής στάθηκε ίσιος.

Θ' άναρωτιέστε, βέβαια, γιατί ήρθε.

Ο ζωγάφος έγεννε καταφατικά.

Δέν ήταν εύκολο, ότερα απ' την τελευταία μας συνάντηση. Φοβάμαι πως είχα χάσει την ψυχραιμία μου. Έπρεπε να σάς ελχα νοιώσει.

Άσχημα όμως έκδηλώσατε τη συμπάθειά σας.

Δέν διάταξα τους στρατιώτες να σάς χτυπήσουν. Μόλις μπόρεσα τους σταμάτησα. Σας τ' όρκίζομαι.

Ο Φραντζίσκο ύποκλήθηκε έλαφρά.

Σας άκούω Ντόν Ροντριγκος.

Η Δούκισσα του Άλμπα είναι άρρωστη.

Λυτούμαι πού τ' άκούω, Ντόν Ροντριγκος.

Είναι πολύ άρρωστη.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η συνέχεια

BIBLIA ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΒΑΣ. ΚΡΑΥΤΤΗ: Άνοιξιότικη μελωδία. Ποιήματα.

ΑΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ: Μηνιαία έκδοσις Έλληνικής Έπιτροπής Ειρήνης.

ΤΑ ΝΕΑ ΤΗΣ Α.Β.Σ.: Περιοδική πληροφοριακή έκδοσις της Άνωτάτης Βιομηχανικής Σχολής.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΤ ΒΡΕΤΤΑΚΟΤ: Νίκος Καφαντάρης. «Η άγωνία και το έργο του». Έκδοτικός όικος «Π. Σάφας — Χο. Σιαμαντάς» σελ. 762

ΤΑΣΟΤ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ: «Τοία παιδιά του αιώνα τους», βιογραφικά χρονικά για τον Ούγκω, τον Ντοστογιέφσκυ και τον Τολτσόη. Σελίδες 184.

ΚΩΣΤΟΤΑΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΤΑΟΤ: «Από έποχές». Διηγήματα. Έκδόσεις «Δίφρος», σελίδες 126.

ΣΤΟ ΣΤΗΘΟΣ ΤΗΣ ΚΑΡΜΕΛΑΣ
ΠΑΛΛΟΥΝ ΔΥΟ ΚΑΡΔΙΕΣ...

ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 32

προάστιο του Παρισού.

Παρά τη στενότητα του χώρου, έδωσαν στην Καρμέλα την πιό ήσυχη γωνιά του σπιτιού, γιατί ή Καρμέλα, έδώ και όχτώ χρόνια, είναι πολύ άρρωστη. Ήταν ευάσθητο παιδί, άνικανο να παίξει με τ' άλλα παιδιά γιατί ή παρामीκη προσπάθεια την έκανε να λαχανιάζει. Οι γονείς της την είχαν πάει στο νοσοκομείο του Μπαρί και οι Γαλλοί γιατροί διέγνωσαν έμφύσημα. Διέταξαν άπόλυτη άνάπαυση και ή Καρμέλα έπαψε να πηγαίνει στο σχολείο.

Από τότε ή Καρμέλα έμεινε στο σπίτι και βοηθούσε τη μητέρα της στο νοικοκυριό — όσο της έπέτρεπαν οι δύο καρδιές της. Τον περασμένο Φεβρουάριο ο πατέρας της την πήγε στο νοσοκομείο των Βερσαλλιών και παρ' όλο πού ή Καρμέλα δέν μιλάει γαλλικά, κατάλαβε από την έκφραση των γιαιρών πως ή φύση την έχει κάνει μοναδική στα ιατρικά χρονικά.

Πριν από δυό βδομάδες, ή οικογένεια μετακόμισε κι' ένα καινούργιο διαμέρισμα. Άποτελείται από δυό δωμάτια μονάχα και μιá μικρή κουζίνα. Είναι πολύ μικρό για μιá διατεμνή οικογένεια, αλλά πολύ καλύτερο από την παράγκα όπου κατοικούσαν ως τώρα. Η Καρμέλα ένθουσιάζθηκε τόσο, ώστε έπαθε μιá φοβερή καρδιακή κρίση από τη χαρά της. Μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο και θα μείνει εκεί μέχρις ότου αποφασισθεί ή έγχείριση. Στο μεταξύ, οι δυό καρδιές της έξακολουθούν να πάλλουν σ' ένα τερατώδη ρυθμό.

ΓΙΑΤΙ ΥΠΕΡΕΧΟΥΝ ΟΙ ΡΩΣΟΙ

ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 9

ρεί παρά ν' αύξηθεί. Γιατί; Γιατί σ' αυτό το άπρόκαλυπτα όλόκληροτικό καθεστώς της Ρωσίας παρατηρούμε αυτό το παρόδοξο και άντιφατικό φαινόμενο: Την άπόλυτη έλευθερία της έπιστήμης πού φτάνει σά ζρια της άουδοσίας. Από τον όρον ότι δέν θα ήζούν το καθεστώς, οι Σοβιετικοί έπιστήμονες μπορούν να ύποστηρίξουν και να δημοσιεύσουν τις πιό έξωφρενικές θεωρίες. Πούδς Αυτικός έπιστήμων θα τόλμυσε π. χ. να πειραματισθεί με μηχανές πού χρησιμοποιούν ως πηγή ένεργείας τη ροή του χρόνου όπως ο Κοζύοφ; Στη Δύση ο Κοζύοφ θα είχε άπαρεσβέσει να σπαράσει όχι από το καθεστώς, αλλά από τις «κλίκες» πού σοβαροφάνως συναδέλφων του. Και πώς θα πίστευε ότι ύπάρχουν στη Ρωσία εργαστήρια «παραψυχολογίας» και εργαστήρια για τη μελέτη της «γύδγκας; Ποιά δικτική κυβέρνηση θα χρηματοδοτούσε μιάν άποστολή στις Ίνδίες για να μελετηθεί ένας μύθος για κάποια έπίσκεψη έξωγήνων πλάσμάτων πριν από χιλιάδες χρόνια;

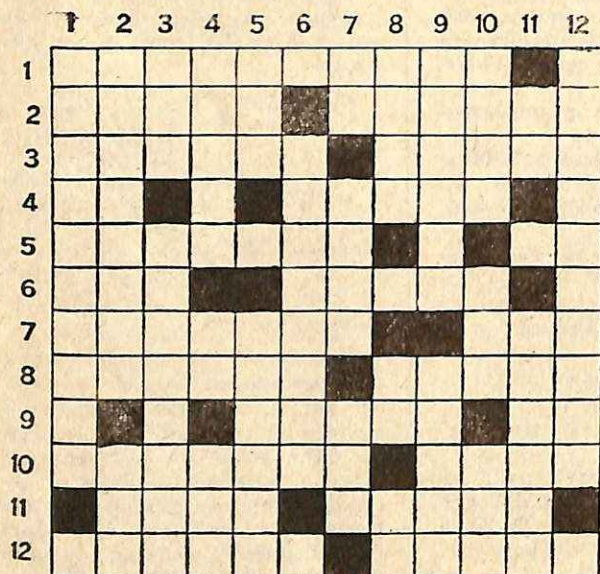
REMY HAUVIN

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ:

1. Διευθυντής κυριακής εφημερίδος, άπαχθής πρό δεκαήμερου.
2. Διδάσκεται στα Γυμνάσια. — Γίνεται ώδον.
3. Αρχαίον άτικόν νόμιμα. — Τμήμα πυραύλου.
4. Αρχικώς έλατρεύετο, από τους αρχαίους Αίγυπτίους, με την μορφήν του θεού. — Προκαλείται από οργανικές αλλοιώσεις του έγκεφάλου.
5. Η έκτέλεσίς του γίνεται

- και Σικελίας. — Έπιφώνημα. — Γενικός διευθυντής της είναι ο Κωστής Μπασιάν (αρχικά).
5. Τα άρχικά ελληνικού οργανισμού. — Η σύζυγος του συγγραφέως του έργου «Μάγισσες του Σαλέμ».
 6. Θορυβώδες ποτόν.
 7. Ο φύλαξ της ήταν πανόπτης. — Αίθουσα συνεδριάσεων των Έλευθέρων Τεκτόνων. — Αναφορική άντωνυμία.

- ται έπιμελεία του άνακριτού. — Τα λίσπουντα στη γλώσσα των άνθρωπων.
6. Είναι, κατά κανόνα, κάθε άθλήτρια (δημ.). — Καστρέφει το σκώτι του.
 7. Νηστήσιμος μεζές. — Χρήσιμος διά τον καλλιεργητήν έργαλείον.
 8. Ο πατέρας της 'Ιούδας (αίτ.). — Κάθε κράτος έχει τον δικόν του (αίτ.).
 9. Τραγική μητέρα της μυθολογίας μας. — Χρησιμοποιείται και επί παραινήσεως.
 10. Έπερέχουν μεταξύ και λιτεχνών (αίτ.). — Καμάρι της άρχαίας Κορίνθου.
 11. Στο σπόρο αυτό διακρίνονται οι 'Ινδοί. — Αντίστρο, αίτ. ύρου της άρχιτεκτονικής.
 12. Διαπρεπής σύγχρονος Άγγλος μαθηματικός και φιλόσοφος, που άσχολεείται με τα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας. — Ο πεθερός του Καίάφα.

ΚΑΘΕΤΩΣ:

1. Ποδοσφαιρική όμάς που συμπεριλήφθη στον 34ον διαγωνισμό του Πρόδ-Πό.
2. Κράτος της Εδώπης (αίτ.). — Στην λουτρόπολιν αυτήν του Βελγίου συνήλθε, το 1920, όμώνυμος διάσκεψις.
3. «...Γκράντε» είναι το όνομα του ποταμού των Η. Π.Α. — Θέατρον ναυμαχίας του τελευταίου πολέμου (γεν.).
4. Κείται μεταξύ 'Αφρικής

ΛΤΣΙΣ ΠΡΟΗΓΟΤΜΕΝΟΤ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ:

1. ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΟΙ 2. ΑΔΕΙΑ — ΟΡΑΣΙΣ 3. ΝΗΜΑ — ΜΤΑΛΟ 4. ΤΡΑΚΤΕΡ — Α.Μ. 5. ΣΙΝΑ — ΑΡΚ 6. ΤΟ — ΔΙΑΠΟΡΙΟΙ 7. ΝΟΡΑ — ΡΑΝΤΑ 8. ΕΣΑ — ΗΧΟΙ — ΑΑ 9. (Μπάο) ΝΤΑ-Ι — ΣΤ — ΜΙ 10. ΤΙΤΟ — ΑΣΤΕΡΙΑ 11. ΕΛΑΤΑ — ΑΙΚΙ-

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Τέσσερις Ρώσοι έπιστήμονες (οί Βερνώφ, Τσουντάκωφ, Ντολγκίνωφ και Πουσκώφ, που τιμήθηκαν με το βραβείο Λένιν 1960) ανέκλυσαν «δί-αυλο» προς το έξωγήνιο διάστημα, που θα χρησιμοποιείται από τα διαστημόπλοια για ν' άποφύγουν τη ζώνη της επικίνδυνης ραδιενέργειας που περιβάλλει τη Γη. Κατά τους Ρώσους σοφούς, γύρω από τους πόλους της Γης υπάρχει ένα πεδίο χωρίς ραδιενεργά μόρια. Οι ίδιοι έπιστήμονες εξακρίβωσαν ότι η Σελήνη δεν έχει μαγνητικό πεδίο.

Αυστραλοί έπιστήμονες άνεκλυσαν μία μέθοδο με την όποια προκαλείται βροχή. Σε όρισμένες περιοχές της Αυστραλίας το ύψος των βροχοπτώσεων υπολογίζεται ότι θ' αύξηθεί κατά 15%. Η μέθοδος βασίζεται στη χρησιμοποίηση μιας λωιδούχου ούσί-ας που έκτοξεύεται στα σύννεφα από τ' αεροπλάνα.

Στη Βιέννη, πρό ήμερών, έπεσε «βροχή άμμου». από τη Σαχάρα! Έποτίθεται ότι η άμμος της Σαχάρας παρأسόρθηκε σε μεγάλο θύος από ισχυρούς άνέμους. Αυτό τουλάχιστον ισχυρίζονται οι μετεωρολόγοι.

Το άμερικανικό ΡΕθνικό "Ίδρυμα κατά της Πολιομυελίτιδος» άνήγγειλε την κατασκευή έμβολίου Σώλκ τρεις φορές ισχυρότερου απ' αυτό που χρησιμοποιείται σήμερα. Αυτό ένέσεις μισού κυβικού ύφεκατοστομέτρου του νέου έμβολίου είναι έξ ίσου δραστη-κές με τρεις ένέσεις ένδς κυβικού ύφεκατοστομέτρου του παλαιού όρρου Σώλκ.

Δεκαπέντε σκύλοι έζησαν περίπου με μεταμοσχευμένους

ΑΝ 22. ΣΗΡΟΣ — ΤΑΕ — ΣΩ.

ΚΑΘΕΤΩΣ:

1. ΚΑΝΤΕΟΝΕΤΤΕΣ 2. ΑΔΗΡΙΤΟΣ — ΙΑΗ 3. ΑΕΜΑΝ — ΡΑΝΤΑΡ 4. ΔΙΑΚΑΔΑ — ΤΟΤΟ 5. ΙΑ — ΗΑ — ΑΣ 6. ΜΕΡΑΡΧΙΑ 7. ΡΟΤΡ. — ΤΑΣ 8. ΑΡΑ — ΑΟΡΙΣΤΙΑ 9. ΦΑΛΑΚΡΑ — ΤΕΚΕ 10. ΟΣΟ — ΡΙΝΑ — ΡΙ 11. Π — Ο ΤΑΜΙΑΣ 12. ΣΗΜΕΙΑ — ΙΑΝΟ.

πνεύμονες που είχαν προσά-μοσθεί στο κυκλοφοριακό τους σύστημα. Τα πειράματα έγιναν στο πανεπιστήμιο του Δυτικού Βερολίνου, και άνακοινώθηκε στο διεθνές συνέδριο χειρουργικής που συνήλθε πρόσφατα στην πόλη αυτή.

Στις 5 Μαΐου οι Άμερικανοί πρόκειται να έκτοξεύσουν έναν τεχνητό δορυφόρο που, όπως λένε, θα προκαλέσει πραγματική επανάσταση στις παγκόσμιες τηλεπικοινωνίες. Ο δορυφόρος θ' αποτελείται από σφαίρα από άλουμίνιο διαμέτρου 30 μέτρων, θα περιστρέφεται σε ύψος 1600 χιλιομέτρων και θα είναι όρα-τός με γυμνό μάτι. Η έκτοξευση θα γίνει από το κέντρο πυραύλων του άκρωτηρίου Κανάβεραλ.

Οι κάτοικοι του μικρού χωριού Σκοντιλιάνο, κοντά στη Νεάπολη, περιμένοντας ένα «θαύμα», συγκεντρώθηκαν γύρω από το σπίτι ένδς καρκινωπαθούς. Το πρωί της ίδιας μέρας είχε άρχισει να τρέχει αίμα από τα ρουθούνια μιας εικόνας του Χριστού που βρισκόταν στο δωμάτιο του άσθενούς. Η είδηση διαδόθηκε άστραπιαώς και το πλήθος συγκεντρώθηκε έξω από το σπίτι για να ιδεί το ύπερφυσικό φαινόμενο. Χρειάσθηκε να επέμβει η άστυνομία για να συγκρατηθούν οι χωρικοί. Μέχρι στιγμής δεν εξακριβώθηκε που όφειλεται το φαινόμενο.

Βρετανοί έπιστήμονες έπενήσαν νέα ηλεκτρική συσκευή χάρη στην όποια τα βομβαρδιστικά αεροπλάνα θα διακρί-νονται στην όβόνη του ραντάρ. Οι λεπτομέρειες της έφευρέσεως κρατούνται μυστικές.

Κοντά στον ποταμό Βακίς, στη σοβιετική δημοκρατία του Ταζικίστ, της Κ. Άσίας, θα κατασκευασθεί ο μεγαλύτερος σταθμός ηλεκτροπαραγωγής του κόσμου, με τη χρησιμοποίηση ύδατοπτώσεων. Θα χρειασθούν πέντε χρόνια για την άνεγερσή του. Το φράγμα που θα κατασκευασθεί στο ποτάμι θα έχει μήκος ένδς χιλιομέτρου και ύψος 300 μέτρων. Ο σταθμός θα έχει τη δυνατότητα παραγωγής δύο μισού εκατομμυρίων κιλοβάτ.

ΜΕΓΑ

ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

Ένα βιβλίον άπαραίτητον διά κάθε μορφωμένον, που λύει όλα τα προβλήματα της άγγλικής γλώσσας

Έκυκλοφόρησεν ο Α' τόμος έκ 1.000 σελίδων.

Έντός μηνός κυκλοφορεί ο Β' τόμος

ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΜΕ ΕΥΚΟΛΙΑΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

Άπευθυνθείτε εις τα γραφεία:

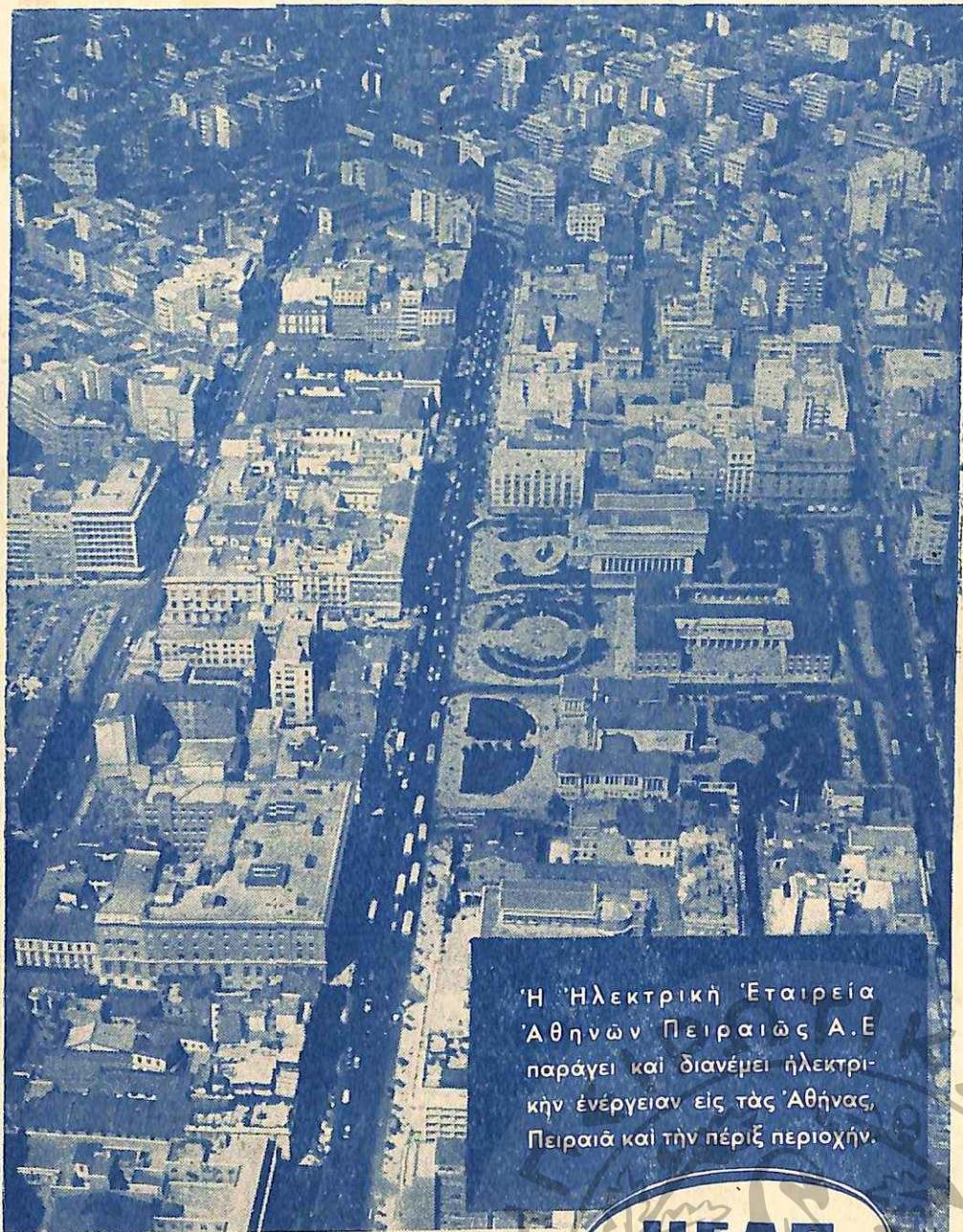
ΣΤΑΔΙΟΥ 48 (5ος όροφος, γραφείον 12)

ή τηλεφωνήσατε 74.931

Το περιοδικό « ΚΟΣΜΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ » πρέ-πει να γίνει ο άπαραίτη-τος σύντροφος των φίλων καί γνωστών σας...

Άπό Σας έξαρτάται ή έπιτυχία του...

ἡ ΑΘΗΝΑ σήμερα εἶναι μιὰ μεγάλη πόλις

Ἡ Ἑλεκτρικὴ Ἑταιρεία
Ἀθηνῶν Πειραιῶς Α.Ε.
παράγει καὶ διανέμει ἡλεκτρι-
κὴν ἐνέργειαν εἰς τὰς Ἀθήνας,
Πειραιᾶ καὶ τὴν περίξ περιοχήν.

ΗΕΑΠ

Πρόοδος μετὸν ἡλεωτρισμὸν

ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.

